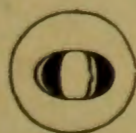

MATIJA POLJAKOVIĆ

Četiri komedije

OSVIT / SUBOTICA / 1963.

MATIJA POLJAKOVIĆ / ČETIRI KOMEDIJE

BIBLIOTEKA
O S V I T

9

Uređuje:
REDAKCIJSKI KOLEGIJUM

O S V I T
IZDAVAČKO ODELJENJE ČASOPISA »RUKOVET.

82-2

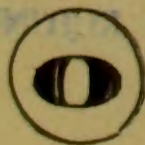
MATIJA POLJAKOVIĆ

Četiri komedije

*Tramice: Theopandrić,
ne puz, al' hino bećarić
Krago*

Sub. 14/VI. 1963.

OSVIT I SUBOTICA
IZDAVAČKI
KUPČINA IZDAVAČKI

OSVIT / SUBOTICA / 1963.

Četiri komedije

Imena: Mladost

na pozadinsko scenu

prva

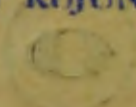
1911. 1912.

INSTITUT „IVAN ANTUNOVIĆ“

Br.: *1192*

SUBOTICA

KNJIŽNICA „IVAN KIJUNĐIĆ“

Dokoni ljudi

komedija u tri čina

LICA :

VLADÓ Nović, službenik privrednog podu-
zeća, 36 godina

ALISA Nović, njegova žena, 35 godina

TOMO Nowotny, Alisin otac, 62 godine

IVAN Sučić, Alisin prvi muž, 50 godina

MIRO, poznanik Alisin, 32 godine

ANA, žena u kući, 60 godina

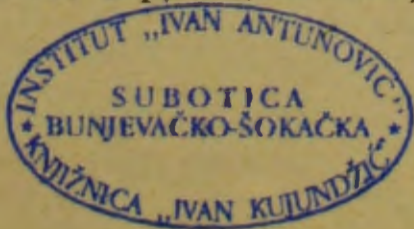
Događa se naših dana u jednoj vojvođan-
skoj varošići.

I. ČIN

U dnevnoj sobi porodice Nović Vlade zidove najeda dim i nemar. I strop bi se već mogao okrečiti; zidna šara je nekada bila zelena i srebrnasta na crvenoj osnovi, dok sada, sve to daje dojam razmazanog i izlizanog bezboja. Namještaj je kupljen prije desetak godina, nešto prije preudaje kućedomaćice. Nije ni ekonomičan, a prilično je neukusan i već bez stakladi; udarci i nepažnja su tu i tamo ogulili i inače ožuljani furnir; prevlaka je ne samo izlizana, već i prljavo dvobojna. Na reklamijeu se spavalo i mnogo sjedilo; i svijećom je pokapana i cigaretom progorena drvenarija. Sve je tu nekako ulupljeno, olinjalo. Vrijedni komad namještaja je u crvenoj osnovi tkani sag i dobro plaćena slika: romantični paysage XIX. stojeća s viteškim dvorcem u nenaravno ljubičastom praskozorju. Na drugom zidu je crtež djevojačke glave nepoznatog slikara s originalno uhvaćenim usnama. I, naravno, fotografije i fotografije.

1.

ALISA (je kućedomaćica. Začudo da se može odmarati u ovakvom neredu. Upale oči su joj neobično velike i izražajne. Sa svojih tridesetpet godina to je još žena vrijedna pažnje. Kad se izupravni, visina joj je iznad prosjeka, ali skladna. A sada, kao da ramena ne mogu izdržati umor. Savila se i kao da je bez grudiju. Najveći teret joj je težina bescilja. Kosa joj nije bujna, a da je drži u većem redu, još bi joj ljepše oblikovalo interesantno lice s povećim nosom, koji je međutim ne nagrđuje. Prerano su bijele vlasi išarale ovu pomalo drsku glavu. Oči su joj suzne. Nekada je to izdizalo i obojilo životom ovu ženu, koja se, zapravo, dosađuje. Po-

gleda svoju fotografiju: i kao dijete je to već žena s koketerijom i pozom. Druga fotografija, to joj je dijete: djevojčica s naočarima s jakim staklom. Nerвозna je, pa se prestraši kada su se vrata otvorila.)
.... Oh...!

TOMO (je čovjek ruiniran bolešću i godinama; no lijep starac. Pognut, jakih crta i stisnutih usana. Te bi usne mogle biti značajne po čovjeka jake volje i misaonosti, ali i zloće. Što i jesu. Ima nešto odvratno u glasu; sluganski milo, trgovački uslužno pjevusi kada oteže riječi): ... Zdravo, Aliso... Kako si, dušo? (Vadi iz korpe zamotke i dok ih postavlja po stolu, samozadovoljno brblja:) Kupio sam... Kupio sam na pijaci... Lijepe stvari... Lijepe i skupe... Lijepe, ali jako skupe!

ALISA: Kako si, tata?

TOMO (sleže ramenima, i dobro mu je i nije; ali, uglavnome, zadovoljan je robom koju je kupio. I donio. I volio bi neko priznanje za poklon; ali pošto izostane, pogledom prelijeće sobu. U svom nekadanjem dućaniću sve je imalo svoje mjesto. Tu ga nered prenerazi): Ali, zaboga, Aliso! Dijete moje! Ovo je neviđeni nered, neviđeni nered! Za mladu ženu prosto nepojmljivo...! Ne ljuti se, dijete moje, ali te ni ja ne bih trpio pored ovakva nereda!

ALISA: Hvala ti.

TOMO: Eto, štogod ti kažem, sve uzimaš k srcu. Tako mi boga, već se odlučujem, da ti više ni ne dođem. Zlunamjeru tražiš i u mome opravdanom prigovoru.

ALISA (jednom rukom i nemarno skuplja razbacane stvari i stavlja u kut rekamijea. Još je i spaćavica tu, iako već izbija deset sati): Nije mi ni do čega... Pokušajte me razumjeti.

TOMO: Dijete moje, ali i njega moraš da shvatiš. Nemoj se onda čuditi, što ti Vlado nema volje da sjedi kod kuće. Pogledaj samo! Eto, eto! Ja se ni malo ne čudim što bježi u društvo.

ALISA: Ti misliš da samo zbog ovoga nereda? Hm...! još se ovaj strop bijelio, a već nije imao volje.

TOMO: Naravno, naravno, tebi je i on kriv, tebi sam čak i ja kriv...

ALISA: Budi ljubezan i prestani. Nikoga ja ne krivim, ali me već ostavite na miru.

TOMO: Molim lijepo...! Naravno ni rođeni otac ti ne želi dobro. S malo više reda, sumnjam da ga ne bi mogla vezati za kuću... Žena treba da je nasmiješena, uredna, razigrana, a ne...! Doista je strašno koliko ga nema!

ALISA: A koliko je on sjedio kod kuće.

TOMO: Vlado?

ALISA: Vlado? Onaj!

TOMO: Opominjem te... molim te, ni imena mu ne izusti!

ALISA: Neću. Ali njemu nije bilo teško pokupiti moj nered.

TOMO: Aliso!... Molim te, imaj obzira.

ALISA: Onda nisam znala što je dosada!!... Ubija me ovo sivilo... Oprosti, nervozna sam; nervozna sam i ništa više.

TOMO: Ne zaboravi da sam ti ja svojevremeno govorio, da se ne žuriš, da se ne prenagliš! Žena kao što si ti, mogla je naići i na ozbiljnija čovjeka!

ALISA: Ne brini, ništa ja neću zaboraviti. Nažalost, ništa ne mogu zaboraviti... No no no, znam ja: nitko nije kriv izuzev mene! To ti najozbiljnije velim. I zapamti već, sebe žalim kad za njime žalim!

TOMO: A ti da znaš, ja Vladu još uvijek pretpostavljam onome! Da!... No, svakako drugo bi bilo, da imate dijete i da...

ALISA: Ja imam svoje dijete!... Tome djetetu je za koji dan šesnaest godina: djevojka za udaju!

TOMO: Umiri se, dijete moje.

ALISA: Dva muža, a jedno dijete; jedno bolesno dijete... Kad već ja ispaštam, zašto i ono?

TOMO: Bogu se zahvali, što joj bolest ipak nije... (*Kada ga je nervozno odmjerila:*) Pa jeste, teška je to bolest; za djevojčicu je to teška bolest... A ne dozvoljava ti ni da je vidiš.

ALISA: Nije istina! Vi me niste puštali k njoj... Da me susret s njime ne bi uzbuđivao... Ha...! a ja sam baš to željela!

TOMO: Molim te, dosta o njemu! I zapravo, zašto sve više o njemu?!... Što je bilo između tebe i Vlade?

ALISA: Noćas je opet pisao izvještaje; do jutra ga nije bilo. Ni lagati ne zna inteligentno... Da se i od njega razvedem? Ne ne! Prije ili poslije ću smoći toliko snage da me već nestane. Samo da nisam toliko kukavica.

TOMO: Jesi li imala koga?

ALISA: Umaraju te moje teme?... A što je kod tebe nova?

TOMO: Teško spavam; sve gore i gore. A radim; jedva se vučem, a radim... Čuj... imam neki dobar posao u izgledu. Znaš, onda bih ti mogao kupiti nov namještaj.

ALISA: Jedno obećanje više ili manje...! Ovu sobu si mi namjestio za garsonijeru, a postala je porodična; sada namjesti porodičnu, pa će možda...! Gledaj: ovoj sobi je sličan i moj život: prljav, beznačajan, neukusan! Koliko ih se već tu okrenulo...! I svi su u meni gledali raspuštenicu s garsonijerom, a ja sam sebi uobražavala, da mi nitko neće moći odoljeti kad sam toliko lijepa!

TOMO: Obećao sam ti, i sada već nemaj brige.

ALISA (*pakosno sve dok ne plane*): Jesi li ti ikada pomislio na to, koliko sam ja malo postigla u životu? Govorio si, da ćeš mi dati primjeren odgoj, a što si mi pružio! Služavka, rob sam tu jedne glupe veze! Čamim u dosadi! Ali sam, zar ne, udata žena, i ti se ne trebaš stidjeti mene! (*Pođe do prozora i gleda u dvorište. Nakon pauze:*) Moj sused... Siromašak se jedva vuče.

TOMO: Da! Ti svakoga žališ, samo rođenoga oca ne! Ja ne patim, ja nisam star, meni nije teško?!

ALISA: Patiš; naravno da patiš... Ali ti si mnogo i dobro živio!

TOMO: Ovo je, ovo je već...!

ALISA: Znam znam! Ja svakome zavidim, ja sam zla, ja i sebe mučim...! Shvaćaš li ti da mi je samoj teško snositi svoj udes? Dosada me već umara! Ubija! (*Rezignirano:*) Ni ne znam više što je to nemir, što je to uzbuđenje. Hoće, da, hoće! I sada mi se hoće još približiti! Da se porazgovaraju sa mnom...! Hm!... Razumi, sjećaju me se, svaki mi sa istom željom prilazi!... Nitko me više ne poštuje.

TOMO: Jest, jest, ljudi su grubi... I život nije takav kakvim ga želimo.

ALISA: Bojim se, da je moj mogao biti takav, kakvim sam ga zamislila.

TOMO: Zar je moj bolji?

ALISA: Ne zaboravi, da sam ja samo tridesetpet godina i — tvoja kćerka!

TOMO: Pa zar ti nisam pružio sve moguće?

ALISA: Izgleda mi, da si me zato rodio, da te žalim i da ti se zahvaljujem.

TOMO: Dijete moje, ne diraj me. Mene boli najviše tvoja nesreća... I nemoj zaboraviti, i ja sam mnogošto propatio!

ALISA: Mama je više..! Zar ne, ti mamu nisi baš nekako naročito volio.

TOMO: Ja sam ti majku poštovao.

ALISA: Ne brini, ne zamjeram ti ja kako si živio, već možda samo to, što nisi pripazio kako ja živim. Zar ne, tata, ja sam ti bila odličan učenik! Zbilja, tko je od nas dvoje živio lakomislenije?

TOMO: Aliso!

ALISA: Da ti čak možda nisi bio i ponosan na svoj odgoj?

TOMO: Aliso!

ALISA (*s nijansom mržnje već*): Ama što ti uvijek s tim tvojim: Aliso! Roditelj, a divio se kako sam lijepa, a ne kakva sam!

TOMO: Sve što ti je jedan roditelj mojih mogućnosti mogao, ja sam ti još i više pružio! Štogaod si zaželjela, ja sam ti još i više dao!

ALISA (*raduje se kada ga uznemiri, te ironično ali mirno*): Lakše ti je bilo novaca davati negoli mi poklanjati roditeljsku brigu. Nisi baš prijatelj briga, otkupljivao si ih.

TOMO: Hvala... Nisam ja kriv, što sam svoj cijeli život morao provesti u radu, držim čak u uspješnom radu...

ALISA: Držim čak u vrlo uspješnom radu! Da da, na vrijeme si se osigurao! Po završetku rata si podosta zaradio.

TOMO (*već s pritajenim bijesom*): I opet ti hvala! Da me nećeš već i ti sumnjičiti kao onaj tvoj...? (*Plane:*) Krao sam, krao! Reci!

ALISA: Tko to već danas pita! Nadam se, nećeš poreći da je u nas mnogovišečega negoli prije rata?

TOMO: Misliš li možda da sam bio lud da se ne pobrinem za sebe? I za tebe, i za tebe!

ALISA: I dok si se ti kao krtica brinuo za nas, ja sam se, balavica, s gomilom busala u prsa i pjevala jednakosti i ravnopravnost ljudi!

TOMO (*još uvijek razdraženo*): A što sad pak s time želiš reći!

ALISA: Između ostalog i to, da se ti nisi tako dobro pobrinuo za sebe, možda danas ne bih morala imati tu sreću, da mi je Vlado muž.

TOMO (*pomirbeno bi*): To bar nije problem! Koliko sam ti već puta govori, da ga ostaviš!

ALISA: A što je uopće kod nas problem! Ni brak nije problem, ni poštenje nije problem, ni novce steći nije problem...

TOMO: Kaži onda: krao sam!

ALISA (*više sebi*): Da, onaj je gospodin bio vrlo neugodan čovjek: nije dozvoljavao da zaboravimo svoje omaške! A ja sam sebe smatrala poštenom, mislim poštenom... uostalom, ja i poštenje!.. Vidiš, pokatkad me i nemoguće tlapnje muče: voljela bih da sam bila poštena! Što misliš, kakvo je to osjećanje kad je tko pošten? Je li to ugodno, muči li to čovjeka ili...

TOMO: Dijete moje, ne vrijeđaj me!

VLADO (*čovjek nemirnih očiju. Lijep muškarac, sklon gojaznosti, a bez ozbiljnije ocjene čak bistar i privlačan*): Zdravo, stari, da si mi zdravo...! Zdravo, Aliso. (*Odmah prilazi lijepo izloženim zavežljajima.*) Ne možeš ti, a da nam bar bilo što ne doneseš! Ha! Pazi, molim te! Mladi grah, pa jagode! Ohoho! Jako bih volio, da jednom i ja budem ovakav prema svojoj djeci. (*Neuvjerljivo, da se baš govori, dok uzima zrno po zrno jagode:*) Barem da ih imamo već! Pomislite, momčića i curicu! Ili oba da su momčuljci?

ALISA: Tata bi se već mogao odvići, da baš sve trpa u nas.

VLADO: Smiješna si! Zašto bi, ako mu to čini zadovoljstvo?

ALISA: A ti mu se sa zadovoljstvom zahvaljuješ.

VLADO: Nije grijeh biti zahvalan... No no, dušice, ti si još uvijek nakostriješena? Znaš li, stari, što se tu zbiva? Ljubomorna je. Ha! Aliso, ne doliči to u našim godinama. Pogotovo ako je to bezrazložno. Iako to godi! Godi, je li, stari? Hahaha!

ALISA: A kako to da nisi u uredu?

VLADO: Znaš, morao sam doći kući. Nešto mi hitno treba.

ALISA: Koliko opet?

VLADO: Aliso, zaboga! Ja već prosto ne mogu shvatiti ovu tvoju sitničavost! Konačno! čovjek valjda smije sebi dozvoliti, da u društvu ne bude izjelica na tuđi račun! Zar ne, tata?

ALISA: Da, ti si uvijek bio galantan.

VLADO: Nisam bio galantan, ali ni sitničav.

ALISA: Pa te je to skoro već službe stalo!

VLADO: Molim, o tome pitanju palo je već podosta riječi! I, konačno, ne može svaki čovjek biti tako pošten kao onaj tvoj bivši!

ALISA: Zbilja ne može.

TOMO: Aliso!

VLADO: Vidiš, ona meni smije sve reći, a kada joj ja štogod prigovorim...

ALISA: Onda to ispadne glupo i neukusno!

TOMO: Djeco, ama, djeco!

VLADO: Od koga si se, molim te, naučila tolikoj zajedljivosti! Jest, on je bio pametan, on je bio pošten, on je bio, on je bio... – I sve to samo zato da bi sebe mogla isticati!

TOMO: Ama, djeco, molim vas!

ALISA (*ni ne čuju za Tominu intervenciju*): Jer sam ja sama računica!

VLADO: Sve, sve je kod tebe smišljeno: i tuga i radost, i riječi i djela! Ostavila si starkelju, ljubomornu budalu, a kada si vidjela da ti drugi izbor ne preostaje već ili da ideš od ruke do ruke ili da...

ALISA: Primitivac! ... (*Sada već mirno i promišljeno:*) Ali znaj, za tebe sam ja još uvijek bila prepoštena; za takvu propalicu kao što si ti...

TOMO: Aliso! (*Kad i sama Alisa odmahne rukom.*) Ama, djeco, ovako će još doći do svađe!

VLADO: ... Zbilja, čemu ova stalna prepirka? Ne ljuti se na mene.

ALISA: Ja se samo na sebe ljutim.

VLADO: Videjt ćeš, sve će biti dobro, mora biti dobro... bolje negoli što i misliš... Ja ću sada, na žalost, morati poći.

TOMO: S njome bi se razgovarao? Ostani, ja i tako idem.

VLADO: Ne ne! To što ia s njom ima da raspravim, to smijem i pred tobom. Ja se i radujem ako i ti učestvuješ u rješavanju naših pitanja. Koначно, zar ne, na to imaš i prava: otac si nam.

TOMO: Ne ne, neću ja da se pačam u vaše porodične odnose!

VLADO: Molim te ostani. Znaš... i inače... i tebe sam htio zamoliti za omanju uslugu.

ALISA: Ostavi tatu! Nešto još i ja imam, pa ću ti dati.

TOMO: Mir, mir, djeco! Vlado, isprati me. (*Pobjubi je u kosu.*) Doviđenja, dijete moje... Da da, brak je već takav, djeco moja. (*Ode.*)

ALISA (*i djetetu bi se već potužila. Pogleda joj sliku. A kada se vratio Vlado, odmjeri ga. Tihom ironijom, koju on možda ni ne osjeća, a svakako neće da osjeti*): Novaca ti je dao? Da da, ti imaš odličan metod: pred njime tražiš od mene, da bi dobio od njega.

VLADO: Pa i o čemu bi drugo ćerka kramara oca sam ti.

ALISA: Samo bih ti još to htjela reći, da se obuzdavaš.

VLADO (*stojeći kod stola broji novce*): S prenadraženom ženom nemam volje raspravljati o neopravdanim sumnjičenjima. Uostalom, ja te ne bih bio kadar prevariti.

ALISA: Manjeviše za to: slobodno! Ja o tvojim pozajmicama govorim.

VLADO: Pa i o čemu bi drugo kćerka kramara!

ALISA: A nije ti ispod časti od njega uzeti zajam?

VLADO (*smota novce i ostavlja. Sve to vrlo brižljivo*): Da li bih ja tebe oženio da te nisam volio? I da li bih ja napustio onu moju da te nisam volio?

ALISA: O toj pak temi ja ne želim raspravljati.

VLADO: Osjetljiva si?

ALISA: Na sve, što me podsjeća da sam ti žena.

VLADO: Čemu ova neukusna prepirka? Daj da pošteno progovorimo. Reci iskreno, zar ti ne osjećaš potrebu da nam se odnosi normaliziraju?

ALISA: Oprosti što ću da te upitam: novac koji ti je tata dao neće biti dovoljan da ti podmiri dugovanja?

VLADO: Naime.. otkud misliš?

ALISA: Pretpostavljam po promijenjenom tonu. I želji, da nam se odnosi normaliziraju. Nažalost, po tome i to osjećam da ti još mnogo treba.

VLADO: ... Vjeruj, ovo će biti zadnji put.

ALISA: Ali ovo nisi rekao po prvi put!

VLADO: Volio bih da ne zaboraviš, da sam te oženio iako se naokolo tebe usokvitlala prašina priča i događaja.

ALISA: Ti uvijek isto: malo presije — malo molbe!

VLADO: Jer dobro je da se neke stvari ne zaborave, draga! Jer, inače, tko je uvijek nitkov negoli ja? Uostalom, zašto si se ti onda uopće udala za mene?

ALISA: Jer sam poštopoto htjela da se udam za bilo koga! A udala sam se za tebe, jer si ti bio taj prvi bilotko!

VLADO: Zar tako?

ALISA: Hvala bogu samo kada si već dokučio!

VLADO: Na tvoju sreću, ja više nisam kadar na grubosti.

ALISA: Oh, ošamario bi ti mene da ti sada ne trebaju novci!

VLADO: Poslušaj me... pa ti znaš da ima društva u kome se čovjek mora okrenuti! Takvi su drugovi bili koji nešto znače, koji bi me mogli izdići.

ALISA: Takvi ne sjedaju s tobom za jedan stol.

VLADO: Ne marim, zabavljaj se, ali mi daj! Razumi, bezuslovno mi trebaju!

ALISA: Koliko?

VLADO: Petnaest.

ALISA: Zaboga...!

VLADO: Pa nešto mi je i tvoj stari dao. Možda nešto manje. Shvaćaš li ti, Aliso, da sam na raskrsnice: ili sada ili nikada! Ili ću potonuti ili ćeš me ispomoći. Rekao sam im da ću se odmah vratiti, da su mi kod kuće novci. Ovako će posumnjati. Mislit će, pronevjerio sam ih! Daj, draga... i onda ti obećavam... ne ne, ništa ti ne obećavam, ali znam da sam sa svojim dosadanjim životom dokrajčio! Dajem ti časnu riječ!

ALISA: Kuneš se?

VLADO: Zar mi riječi više ne vrijede?

ALISA: Pa da se i zakuneš, ni onda.

VLADO: Dobro, dobro, ali...! Dat ćeš mi, je li, dat ćeš mi!

ALISA: Zbilja žalim, ali nemam.

VLADO: A da je onaj tvoj bivši u pitanju...?

ALISA: Onaj nije primao novac! I ono malo što je imao, i to mi je davao do zadnje pare.

VLADO: Priče! Kao da ne znam tko ga je izdržavao, snabdijevao, odijevao!

ALISA: To ti je tata pričao. A zar ti to nije, da sam mu i zadnju košulju otimala kad me je napuštao?

VLADO: I ti se onda smatraš boljom od mene?

ALISA: Bar u toliko da uviđam kakva sam bila.

VLADO: Sva si živahnula otkad si čula da se opet doselio u grad! U ovoj kući da nisam više čuo za to ime!

ALISA: On u ovoj kući nije čak ni ime, samo pojam čovjeka s kojim mogu tebe upoređivati.

VLADO: Da...?! Jest, on još uvijek luta po sobi, on je još uvijek na svakoj stolici, u krevetu, u tvojim očima ako juhu slučajno zavrčem...

ALISA: Čije fraze još i ti ponavljaš, ako baš što pametno želiš reci!

VLADO: Znaj... budem li čuo da si se s njime sastala, progovoriš li s njime i jednu jedincatu riječ...!

ALISA: Oh, samo da hoće!

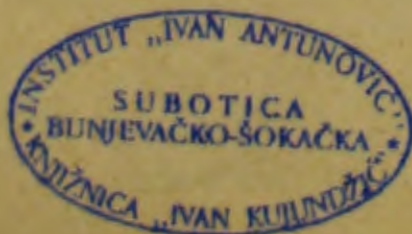
VLADO: Pretukao bih vas!

ALISA: Mene možda — ali ni to ne u njegovu prisustvu!

VLADO: Aliso, ne izazivaj!

ALISA: Dosta, molim te, dosta! Kuvarica, služavka, rob sam tu, namučim se kao stoka, a onda me još i ti od jutra do mraka mrcvariš!

VLADO: ...Da, mi treba da živimo u miru, mi treba da se volimo.

ALISA: I sve to za to da ti dadem novaca! Razumi, nemam!

VLADO: Nema ni mjesec dana kako je u gradu, a već nam svaki čas navraća u kuću. Prije ga ni spomenula nisi, a sada je kao stalan prizvuk: on to ovako, on je to onako! A mene goniš u propast! Zašto, Aliso...? (*Ona je počela spremati po sobi.*) Molim te, to spremanje može da čeka!... I zašto si se ti udala za mene iza tako savršena čovjeka?... Budi dobra i odgovori!

ALISA: Makar i najispraznija glupost, makar i ti, samo da nije on! S tobom sam se osjećala sigurnom, osjećala sam se nad tobom! Pomisli, posrnula žena, a ipak nad tobom!

VLADO: Ja bih volio da ti sve propušteno nadoknadim.

ALISA (*nije željna pomirbe, pa svako stišavanje izbjegava*): A kako ćeš to nadoknaditi što su te već jednom najurili iz službe, što si se zanio sa jednom uličarkom, što si moje novce uzeo!

VLADO: Uzeo, uzeo! Pomisli, ženine novce uzeo! Kao da sam iz kase narodne banke!... I, konačno, ne gubi iz vida, da sam te oženio i pored takve djevojčice kakva je tvoja.

ALISA: Zbilja si gad.

VLADO: Ama, poslušaj! Nisi ti kriva što je kazna...

ALISA: Umukni!... Budimo načisto, oženio si me, jer se govorilo, da mi otac ima podosta novaca.

VLADO: No da! A što sam od toga vidio? Ono kilu dva zelja što nam donese, one dvije tri pare što ti mjesečno daje? A ja, što sam ja lično dobio: ... Doista sam bezobziran. Pokatkad čovjek izgubi mjeru. Ne zamjeri. Molim te izvini.

ALISA: Vlado, razumi, nemam; toliko ni blizu nemam.

VLADO: Koliko imaš?

ALISA: Samo dvije tisuće i nešto.

VLADO: Koliko je to nešto?! Aliso, razumi, pozvali su me na obračun! A ja članarinu mora da obračunam!

ALISA: To si dirnuo?!

VLAOD: Morao sam... Morao sam...! Ovo mi je najstrašnija poduka u životu. Znam, nadam se, opametit ću se! Jer to bi bio i tvoj pad. I zašto da se drugi smiju tvojoj nesreći.

ALISA (*iz jedne od knjiga izvadi novce i baci ih na stol*): Ovo je sve što imam; da imam više, više bih ti dala — da vratiš što si pronevjerio!

VLADO: Potrošio!... (*A kad vidi da sav taj iznos nije bog zna koliki*): Ali ali, dušo, dušice, gdje da ostalo nabavim! Još mi uvijek nedostaje skoro pettisuća dinara. Aliso, hoćeš li biti dobra da pođeš do...

ALISA: Nikome ja ne idem! Nikome! Još ni ono od zadnjeg tvog kajanja nismo vratili.

VLADO: Ali meni nitko neće pozajmiti!

ALISA: ... Kako te prezirem.

VLADO: A njega ne..?! Dosta mi je taj "on"! Što bi mi ti rekla, da ti i ja stalno spominjem moju Miru?! A i sada se još interesira za mene! Da! Da znaš samo! I, konačno, ja nju ipak nisam najurio kao onaj tvoj tebe..! No, ded, spomeni mu ime ako se usuđuješ!

ALISA: Sada već kad su novci kod tebe? Oh, sada bih već, vjerujem dobila šamar.

VLADO: Bi! Zbilja bi! I zapamti, dođe li mi do ruke taj čovjek, pretući ću ga! (*Zvone*).

ALISA: Zvone. Vidi tko je.

VLADO: Pa neka zvone! Meni novci trebaju!

4.

IVAN (*ulazi. Kosa mu je prorijetka i prosijeda. Jak, velik nos, duboko usađene oči traže dodir. Oštre crte usana slika su njegova života. S malo nag-*

nutom glavom na lijevu stranu kao da je pognut, što je izražajnije ako je uzbuđen, te se onda čak dobija dojam, da će da nasrne na čovjeka. Čovjek je, i dobar i zao, a toga je svijestan; čak i toga, da zna i hoće da bude nepravičan. To ga muči, pa otuđa njegova često sušta suprotnost do naivnosti. Nikada se nije dosađivao, ni trenutka nije izgubio zureći u prazno, a kao čovjek prevari i sebe, pa povjeruje i sam u svoje obmane. Sve ga zanima, volio bi o svemu da sudi, jer voli život i poteškoće. Stane u vratima): ... Oprostite, ja sam to zazvonio. Nisam znao da su vrata otvorena ... Dobar dan, Aliso.

ALISA (*dovukla se do zida i pokušava da se svlada*): Ti ... Ti si to?

IVAN: Da ... Znam, starim; zapravo, ostario sam. (*Nasmješten prilazi fotelji i sjedajući*): Ti, srećom, ne. Ili, ne baš mnogo. A ti bi i teže podnijela. ... Izvinite, gospodine, došao sam da javim vašoj gospođi da sam u gradu. Ukoliko budeš htjela, moći ćeš malu posjetiti. Naime, ona neće do vas.

VLADO: Naime ... vi ste? Dobar dan. Izvinite, ali ... Pa, Aliso, ponudi gospodina da sjedne.

IVAN: Hvala, već sjedim.

VLADO: Oh, da! Ha, haha! Ne ...? Dakle, stigili ste ... Najozbiljnije vam velim, radujem se.

IVAN: Neću vas dugo zadržavati. Sjeo sam da se odmorim. Godine prolaze, Aliso; natovare se na leđa čovjeku ... Kad budeš imala volju da posjetiš malu, volio bih da mi to unaprijed javiš ... Naime, dijete se još joguni, neće da te vidi. (*Alisa još uvijek ne može da dođe k sebi.*) Možda smetam?

ALISA: Ne ne!

IVAN: Jer znaš ...

ALISA: Ne ne, nikako! Ostani.

VLADO: Naravno. Samo ostanite. Ja vjerujem da imadete pokoju riječ i o djetetu. Alisa se sigurno želi informirati o maloj. Čak ćete me morati ispričati što ću vas ostaviti same. Moram nazad u ured.

Ti pak ponudi gospodina... Ailso draga, ti sada nećeš moći do Olginih. Budi dobra i napiši im koju riječ, pa ću ja da im odnesem.

ALISA: Molim te, Ivane, izvini... Samo ću koju riječ da napišem za Vladu. (*Izvadi blok. Nervozno. Nešto napiše i papirić predaje Vladi.*) Izvoli.

VLADO: Oprostit ćete mi. Nego! Možda ću se za koji minut vratiti. Zbilja, mogli biste me dočekati, rado bih i ja progovorio koju riječ s vama. Hoćete li?

IVAN: Neću.

VLADO: Sigurno ste mnogo zauzeti. Onda doviđenja... Ljubim ruke, Aliso. Doviđenja. (*Požuri van.*)

5.

ALISA: Da te s nečim ponudim?

IVAN: Nemoj.

ALISA: Možda s rakijom?

IVAN: Nikada je nisam volio.

ALISA: Oh, da...! A s vinom?

IVAN: Prije objeda?

ALISA: Kavu, kavu, je li?!

IVAN: Pa molim. (*Naslonjena je na zid. Kao da se boji poći.*) Nešto bi mi željela reći?

ALISA: Ne ne! Sad ću ja... (*Ipak pođe.*) Ivane, ti mi nešto reci. Bilo što.

IVAN: A što? I o kome?

ALISA: Pa...!

IVAN: Ti si... ne znam kako da ti kažem; a on je u tančine takav kakvim sam ga zamišljao.

ALISA: Lijep?

IVAN: To sam pretpostavljao.

ALISA: Pa onda?

IVAN: Beznačajan.

ALISA: Da! ... Ivane, očajno mi je.

IVAN: Ne tiče me se.

ALISA: ... Dobro ... Sad ću ja s kavom.

Zavjesa

II. ČIN

Nepromijenjena slika iz prvog čina. Nakon nekoliko minuta. Vani se naoblačilo; vjetar prohuji pod prozorom. Sprema se kiša. Nadigla se prašina, pa Ivan ustane i zatvara prozore. Ulazi Ana i nosi dvije džezvice sa šoljama. Dok je vani kuhala kavu, nešto se dotjerala.

1.

ALISA: Izvoli... (Natočila mu je, i sebi; pođe prema prozoru. Vani sve više duše.) ... Oluja ... Ona te je odnijela, ona te je i povratila. Sjećaš se? ... Hvala što si ostao.

IVAN: Zar si se najnovije naučila i zahvaljivati?

ALISA: Mnogočemu sam se morala naučiti.

IVAN: Ali zahvalna žena postaje neinteresantna.

ALISA: Ne razumijem, ništa ne razumijem... Za mene je ovo radostan dan: biti s tobom nakon toliko godina..!

IVAN: Nisi se bojala ovoga susreta?

ALISA: Bojala..? Godinama me drži želja za ovim susretom!... Još ti se uvijek sjećam hoda: težak, nejednak bat. I kadgod začujem slične korake, uvijek se ponadam. Mislim, ti si!

IVAN: I ja sam želio ovaj susret. Deset godina sam šutio i čekao: da vidim što si kupila, a što prodala!

ALISA: I..?

IVAN: Zadovoljan sam.

ALISA: Oprosti... čujem te, ali ti riječi još ne razumijem. Uzbuđena sam. Znaš, i tužna i sretna sam.

IVAN: Pomalo neshvatljivo.

ALISA: A vrlo razumljivo! Još te uvijek volim.

IVAN: Hm...! Znači, još si uvijek više željna doživljaja negoli života.

ALISA: Ako bi taj doživljaj bio s tobom, onda je to za mene život.

IVAN: Hm...! S lažima sam te ostavio, s njima sam te i zatekao!

ALISA: Misliš da su laži? Neka su, ako me čine sretnom.

IVAN: Molim te, nemoj me dugo zadržavati. Bojim se, mogao bih biti preiskren.

ALISA: Grub? Neka, neka, Ivane!

IVAN: Znači, ne bojiš me se.

ALISA: Želja mi se ostvarila, pa da te se bojim? Doživjela sam da si tu... tu sa mnom... ti i ja! *(Stala je iza fotelje i grčevito se drži za rub. Zuri u stol. Misli joj se smenjuju s osjećajima. Riječi joj se same otmu)*: Ivane, bježala bih s tobom!... Samo da sam pokraj tebe.

IVAN: ... Nastavi.

ALISA *(baci zahvalan pogled na Ivana, a glas joj se još bori sa suzama. Smiri sebe, jer je željna da mu kaže)*: Željna sam tvojih riječi... tvoga glasa... tebe takvog kakav si bio: s golim riječima, kad vrijeđaš, šamaraš...! Još, još mnogo toga sam ti se spremala reći. I riječi sam nalazila, birala ih. Već godinama mislim kako ću ti to sve reći, a sada se bojim da sam sve zaboravila.

IVAN: Neobuzdane riječi su obično iskrene. A da li su i tvoje?

ALISA *(dovukla se do rekamijea, skupila je noge pod sebe i kroz sjećanje)*: Sjećaš li se... predveće, u sumraku već, ja skupim noge pod sebe; sjedim i slušam te. I noć nas znala tako zaticati. Ti piješ kavu, oči ti osjećam, vidim žar cigarete. Ti si me znao iz jednoličnih događaja odvesti u nade: vjerovala sam, još i ja mogu postati nešto... Kako si mi znao razbuditi želje!... A kad svane, mislim: sve je to samo sanjarenje — zavaravaš me!

IVAN: Ne, Aliso, nisam te zavaravao. Već za dana: tu su pogledi ljudi, a lijepa si. Godi to, zavodi to. I zadovoljila si se svojom skromnom vrijednošću. Da da, ljepota je nesiguran kapital: nje je svakim danom sve manje!

ALISA: Nisam samo žena bila pored tebe, i čovjekom sam se osjećala! Zar mi nisi govorio: nije čovjek samo zato rođen da se brine, da mu rod ne izumre, već da i on živi, da to i zapaze?

IVAN: A tisi mislila, dovoljno je ako ti se ljepoti dive.

ALISA: Da, u nju sam jedino vjerovala... Pričaj, molim te, pričaj!

IVAN: Kakav je ovaj tvoj?

ALISA: Uvijek bi nešto novo, da se ne dosađuje; i o sebi je uvijek voljan govoriti, a o meni rijetko, nikada!... Znaš, i popije. Ali samo zbog varjenja. A bježi u noć. Zašto, ne pitam ga. Jer radujem se ako ga nema: bar slobodno mogu da razmišljam o tebi. I da čekam da mi se vratiš. I dočekala sam.

IVAN: Ja sam već samo sjena od čovjeka, a jedna žena sanjari!

ALISA: U sanjarenju se još jedino tiešim. Znaš... nitko poslije tebe nije cijenio čovjeka u meni. Mjerili su mi usta, u oči se zagledali, tijelo priželjkivali... ponižava to!

IVAN: A ipak se ne možeš potužiti da si se dosađivala. Čujem, imala si burne dane.

ALISA: Imala, imala! A što imam sada?!

IVAN: A što ćemo, Aliso, s godinama su i dani tiši: događaji nas obilaze! Ako se na to nisi pripremila, razumijem što voliš uspomene vezane za mene.

ALISA: Reci... otjerao si me, a želio si da ti se vratim. Zašto, Ivane?

IVAN: Zar te to tek sada počinje interesirati?

ALISA: Onda sam se još nadala..! *(Omahne rukom. Ni u mislima ne želi obnoviti ta neugodna sjećanja.)*

IVAN: No...? Nadala si se punom uspjehu. Da da, mislila si, samo kad si me se oslobodila!

ALISA: Ne, Ivane, ne!

IVAN: Da, Aliso, da! Nadala si se, razmahala si se, bila si razuzdana u svojoj slobodi! Vratila si se u svijet svoje neodgovorne zabave!

ALISA: ...Odisti si me toliko volio?

IVAN: Zar naše dijete nije bio dovoljno razuman razlog da nastavimo s brakom? Čemu odmah pomisao: ljubav!

ALISA: Ja volim svoje dijete.

IVAN: Trebala bi, majka si mu.

ALISA: Ja volim svoje dijete i tebe. I nikoga više.

IVAN: Uvijek si znala lijepo lagati.

ALISA: I nikad te nisam prestala voljeti.

IVAN: Što bi u meni jedna još uvijek lijepa žena imala da voli?

ALISA: Ako drugo i ne, a ono ljubav kojom si me ti volio.

IVAN: Vidiš, toga se ni sjetio nisam!

ALISA: Znam da sam sebična.

IVAN: Jesi.

ALISA: Možda bi bolje učinio da si i ti pomalo bio. A ti si mi govorio: istina, bit ćeš mi povremeno tuđ, ali da se ne plašim tih mirnih prijeliva!

IVAN: Ali sam te i na to upozorio da se ne smije pustiti da plamti i da se ne smije dozvoliti da dođe do zamora!

ALISA: I sve, sve raspodijeliti za jedan cijeli život, i raditi, željeti napredovati — onda tek život ima svoju svrhu...! Ja sam tek sada razumje'la ove tvoje riječi. Koliko si bio u pravu...!

IVAN: A on?

ALISA: Čemu gubiti riječi? Oskudan, prazan, lijep! Vidio si. I prebrzo je iscrpio svoje duševno bogatstvo.

IVAN: Od poznanstva do braka?

ALISA: Za kraće vrijeme. Ali htjela sam se udati! Htjela sam, jer si govorio da neću.

IVAN: Reci, da ti možda poslije mene nisi postala neskromna?

ALISA (*radosno se osmjehne*): Još si uvijek uobražen?

IVAN: Lako mi je kad sam s tobom.

ALISA: Kao i meni dok sam s njime.

IVAN: Znaš... zapravo... mnogo čemu ste vi same krive! Sve, baš sve očekujete od tih nesretnih muževa; malo pridonosite bračnom programu!

ALISA: Muževi treba da su pisci životne drame, mi žene smo samo akteri...

IVAN: ... koje unosite i korekturu u tu životnu dramu, ako vam se ne čini dovoljno interesantnom. Kod mene si nadopisala.

ALISA: Nisam! Kod njega bih sigurno — da si bio tu! (*Došla mu je iza leđa, objuči mu obraze.*) Reci, zašto si htio da ti se vratim?

IVAN: Jer nisi prestajala govoriti da me voliš.

ALISA: To ja ne razumijem.

IVAN: Pitam i pitam, a ti samo: volim te! I mislio sam, budeš li vidjela moju brigu za tebe, da ću te s tim više udaljiti. I to po logici: ono što je već naše, to nas sve manje interesira.

ALISA: Zapravo onda, ti si me se htio osloboditi!

IVAN: No, eto ti sad! Još si se i uvrijedila. Mislio sam, u slučaju ako nije istina da me voliš, ili me nedovoljno voliš, ili ako je to kod tebe još nešto neodređeno, dosadit ću ti svojom brigom za tebe! I bio sam u pravu... Danas, to je već smiješno. Pomisli, ti se nisi htjela meni vratiti! Hahaha!

ALISA (*nije se uvrijedila, rastužilo ju je*): Ako sam se kolebala, trebao si mi pomoći.

IVAN: Dočekati dok se ne zasitiš šarenila slobodne žene...?

ALISA: Oprosti... Reci, jako si me volio?

IVAN: A je li to već važno...? Ja sam se nadao, doći ćeš u krug ljudi koji jure za raspuštenicom i da ćeš ubrzo doći do zaključaka: da u raspuštenici rijetko tko vidi drugo što do avanture! Ili pak: ako si takvih duševnih razmjera kao tvoj otac što je da se što prije i što potpunije baciš u vrtlog. Nisam imao mogućnosti da doznam: tko si ti zapravo! Da da, dugo ja nisam znao tko si ti! Pitam i pitam, a nitko da mi kaže. A svi znaju!

ALISA: Poslušaj i mene... Čim sam bivala svjesnija da te volim, to sam glasnije vikala da ne! Da li je to bila moja tvrdoglavost, da li sam te možda i previše cijenila ili sam pak željela da me još više voliš... danas već ne znam!

IVAN: A zapravo, ja sam se radovao kad mi se nisi vratila.

ALISA: Mislio si da sam te varala?

IVAN: Ti si i mislila i znala... Da da, mučila me je pomisao da ću protiv tebe izgubiti igru, a to ni jedan muškarac ne voli. Zvao sam te nazad, a bojao sam se da ćeš mi se vratiti. A kada nisi htjela, osjećao sam se pobijeđenim. I vrlo nesretnim. Bar izvesno vrijeme.

ALISA: Do prve žene.

IVAN: Ne! Prva još nije bila ravna tebi.

ALISA: ... Znaš, nakon svega ovoga s'ožimo se u tome da si me ti zato otierao, jer me nisi volio.

IVAN: Po toj bi onda logici svaki brak trajao samo dotle, dok i ljubav. Oh, draga moja, onda bi brakovi bili vrlo kratkotrajni!

ALISA: Da da, ti mene nisi volio!

IVAN: Jesi li ti priglupa ili nećeš da me razumiješ?! Svaka mi riječ govori o tome koliko sam te volio, a ti se hvataš za moju sitnu utjehu da ti se bar sada već slobodno narugam!

ALISA: To si rekao da si me volio?

IVAN: Pomisli, jesam!

ALISA: Volio si me, a govorio si da me čeka sudbina uličarke.

IVAN: Prebacio sam se. Računao sam s tvojom lijenošću, a izgubio sam iz vida da ti — iako mije-njaš ljubavnike — možeš ostati poštena žena... pošto ti otac ima podosta napljačakna novca!

ALISA: Zar baš osjećaš potrebu da me vrijeđaš? ... Pazi, po tome bih mogla i to zaključiti da me još uvijek voliš!

IVAN: Zbilja si bedasta! Pa zar zaboravljaš tko si ti?

ALISA: A tko sam?

IVAN: Zar si mogla proći pokraj ljudi, a da se ne došaptavaju? Ili misliš, sve se zaboravilo, započela si nov život? Draga moja, život se ne ponavlja, već samo nastavlja!

ALISA: Budiš u meni želju da ti se osvetim.

IVAN: A čime bi još mogla?

ALISA: Da me zavoliš i da patiš zbog toga; da me želiš!

IVAN: Pa najzad, nisi ti žena koju čovjek ne bi zaželio.

ALISA: A želiš me?

IVAN: Žena si.

ALISA: Voliš me?

IVAN: Skromna riječ da se dođe do jedne još uvijek lepe žene.

ALISA: Dobro! Znaj, kadgod me budeš zaželio, reci samo.

IVAN: A što bih ti trebao dati za uzvrat?

ALISA: Ništa. Reći ćeš da me voliš. Meni je i to dosta.

IVAN: Znači, od mene zavisi, hoćeš li mi postati ljubavnicom.

ALISA: Da.

IVAN: Ljubavnik svoje bivše žene.

ALISA: Od ljubavnika se često postane muž.

IVAN: U pravu si: i ja sam ti tako postao, a i ovaj tvoj bijednik.

ALISA: Voliš me?

IVAN: Da.

ALISA: ... Ti mene zbilja voliš?

IVAN: Ja još uvijek cijenim svoje riječi.

ALISA: Ti mene još uvijek voliš...? (*Ivan joj nasmijano potvrdi.*) Da, ti nisi znao lagati... A opet? Da mogu povjerovati!... Željela sam da dođeš, da me utješiš, ako mi i nećeš oprostiti... a ti veliš da me još uvijek voliš... Ne ne, nemoguće! Ti mene ne možeš voljeti! Ne!

IVAN: Ali je sigurno da bih te volio utješiti.

ALISA: Bolje ništa. Samo me žaliti nemoj...! Pa mene nitko ne voli. Neka me mrze, neka me preziru, ništa za to — ako me ti voliš!... Da da, ti, samo me ti možeš voljeti... Sjećaš li se što si mi odgovorio kad sam te upitala, kako si se mogao odlučiti da me oženiš kad znaš kakva sam?

IVAN: Ti živiš od uspomena.

ALISA: A da li bih bez njih uopće živjela?

IVAN: Ti bi.

ALISA: U pravu si. Ja sam kukavica... Rekao si... Michelangelo je svoga Davida, tako savršenog, stvorio iz bloka, koji je već drugi upropastio.

IVAN: Mislio sam, nisi ti kriva svome odgoju, još je iz tebe moguće nešto stvoriti... A vrag bi i znao tko si ti zapravo! Mene si naprosto općinila s tim svojim sretnim osmjehom kada si mi dijete nosila! (*Poletio je k prozoru. Gleda van, njiše se na petama.*)

ALISA (*zgrčila je svoje slubljene prste i nepomično gleda pred sebe naslonjena na dovratak. Strahuje da joj se dugogodišnji san ne raspline.*)

MIRO (*oprezno otvori vrata i tiho Alisi*): Ali-so... (*Kad vidi da se Alisa trgla i da je ustrašeno pogledala prema Ivanu, kojega on ne vidi, hoće da se povuče. Već i vrata povlači za sobom, ali se opet vrati i pita:*) Sama si? Nisi?

ALISA (*brzo se odluči, jer vidi da se na Mirin glas Ivan okrenuo*): Izvoli... Izvoli unutra. Ivane, jedan moj poznanik. Izvoli. Miro.

IVAN (*pošto mu se Miro zbunjeno naklonio, on jedva primjetno klime glavom, ironičan mu osmjeh preleti preko usana, pa se okrene i gleda kroz prozor*): Izvolite samo.

MIRO (*najprije pogledom pita za Ivana, pa tek onda*): Znaš, mislio sam da nije on možda.

ALISA (*presiječe ovaj intiman ton, pa mu dajući do znanja da smeta*): Što želiš?

MIRO (*opet pogleda prema Ivanu, pa joj nešto šapuće i izvinjava se. Pa čeka njemu odluku.*)

ALISA (neko ga vrijeme promatra. Ironično se osmješi. Pogleda prema Ivanu, a potom mu daje znak da izađu): Izvoli.

MIRO (iako je Ivan leđima okrenut, on mu se izlazeći nakloni): Zbogom, gospodine.

ALISA (vratila se i priđe Ivanu, koji nije reagirao na Mirin pozdrav): Ne znam kako da ti i kažem... hoćeš li mi do sutra dati dvijetisuće dinara?

IVAN: Neću!... Odnosno, vrlo rado. (Vadi novčanik, pa kad vidi da se Alisa odlučuje da li da primi ili pak ne): Uzmi... Kad ti kažem, uzmi!

ALISA (istrgne mu novac iz ruke. Uvrijedila se i izađe. Predala je novac, pa se vratila.)

3.

IVAN: No, a sada već i ja idem. Vidiš, skratio sam ti jedno dosadno prijepodne.

ALISA: Nećeš otići!

IVAN: Vidi, molim te! A zašto?

ALISA: Zašto si prvo rekao da mi nećeš dati novaca, a poslije si mi ipak dao?

IVAN: U prvi mah mi se pričinilo da to moja žena traži novac za svoga ljubavnika. Kad sam se sjetio zablude, vidjela si, dao sam; čak sam vrlo rado dao!

ALISA: ... Na čemu sada radiš?

IVAN: Momentalno na sređivanju svojih misli — kao i ti! I nakon prilično dugoga vremena, ovo mi je prvi prilično zabavan dan.

ALISA: Znači, prviput možda i neka korist od mene.

IVAN: Oh, pa i do sada si ti meni bila neiscrpivo vrelo! Treba li mi lik žene koja voli — sjetim te se u zalenoj sukknjici kako lepršaš preko ulice da mi saopćiš, da mi dijete nosiš; ili zrelu ženu hoću — tu si kao isklesana; tražim li bezosjećajnu — nije li dosta da se sjetim majke, koja deset godina nije vidjela svoga djeteta; ili lakomislenu, bez ponosa — nije li dosta da te se sjetim kako dijeliš svoje fotografije kao reklamne cjeđuljice?

ALISA: Deset godina si se spremao na ovaj obračun, dobro si se pripremio!

IVAN: Nažalost, ne osjećam nikakva zadovoljstva.

ALISA (*ponosna i sretna što mu ovo može saopćiti*): Dobro pogledaj ovu sobu! Zar ne, strašno je neukusna i nimalo pogodna za sanjarenje. A meni je ona divna: uvijek sam te viđala u njoj; ne samo vidjela, već i čula, osjećala — i deset godina čekala na ovaj susret! U tom sam očekivanju i živjela. A sada slijede godine, kada se više nemam ničemu nadati... Bar da nisi došao!

IVAN: Manje iskusan čovjek bi na ove tvoje riječi izludio!... U osnovi je, drago dijete, tvoj problem mnogo jednostavniji negoli što i misliš: ti, nažalost, nemaš osjećanja za moral!

ALISA: Može biti. Ali ja sam te ipak deset godina čekala! A ti?

IVAN: Ti voliš, ti patiš, ti se nadaš! A s kojim pravom? A dijete? Kada ćeš već upitati, kakva mi je, kako joj je, gdje je?! I jesi li se ti ikada zapitala: a što mi je s djetetom, da nije u bolnici, u rukama koje je ne vole? I ne plače iz noći u noć?! A ti si umjesto toga u večernjoj haljini možda, ili naga čak, osipavala svojim dražima sebi ravne!

ALISA: Da... sve je to istina! A poslije sam umirivala sebe i mislila: dobijem li tebe, odužit ću se i djetetu. Ne lažem: ja sam se ozbiljno nadala da ću te zadržati; ni pomislila nisam, da ću nakon ovoga susreta baš sve izgubiti... Još mi samo toliko reci: ostarila sam, zato to...?! Ne bi li bar za trenutak zaboravio tko sam, što sam bila? Poljubi me. I onda idi. (*Bez ikakve hrabrosti ga uhvati za miške. On se izgubio u svojim osjećanjima. Pogleda je i sažaljivo joj pomiluje kosu. Ona se rasplače i skrije mu se na grudima. Vrata se otvore. Vlado stoji u njima. Ivan je već i to vidio kada su se otvarala, pa ju je tek onda zagrlio. Da li da je zaštititi ili što voli komplikacije? I jedno i drugo je moguće. Ona primijeti Vladu tek kada je već unutra.*)

VLADO (*pošto vidi situaciju i kad Ivan polagano ispušta Alisu iz zagljaja, a ne zna što bi pametnije učinio — i rekao:*) Zaboravio sam vrata. (Ode da zatvori vrata i da se pribere.)

ALISA: A što sada?

IVAN: Sve ovo još nije razlogom za rastavu. Sjedi... no, sjedi! Budi bez brige.

VLADO (*vraća se*): Naime...? (*Ne znam što bi rekao, kako bi započeo, pa vadi cigaretu. Pripali. Slegne ramenima.*)

IVAN: Sjednite, prijatelju... Zar ne, ako nas dvojica do sada i nismo imali o čemu da se porazgovorimo, sada je puna prilika.

VLADO: Ne razumijem vas.

IVAN: To je onda vrlo žalosno po vas. Ili ste očekivali da ću se sada oprostiti, vi ćete mi lijepo odzdraviti, možda čak i ispratiti, a potom, kada ostanete nasamo s Alisom, ovoj se naplatiti zbog nanijete uvrede?

VLADO: Što vi želite?

IVAN: Da govorimo otvoreno. Zar niste vidjeli da me je vaša žena zagrlila?

VLADO: Čujete! Ja samo iz obzira nisam htio reagirati, a vi se još i usuđujete!

IVAN (*prvo se glasno nasmijao*): Hajde, ušutite, molim vas! I tako ne znate, što biste sada trebali reći.

VLADO: A ako ipak znam?!

IVAN: Dragi moj, tu je trebalo postupiti, a ne otići da zatvorite vrata! Jest, jest, ja bih vas išamarao i bacio van s njom zajedno.

VLADO: Zar vi uobražavate da vam se to ne može desiti?

IVAN: Pomislite, tako sam neskroman! (*Sjeda.*) Pretpostavljam, kada ste se upoznali s Alisom, morala me je prilično nahvaliti. Besumnje, i to vam je rekla da sam naprasit. S druge strane, možda me i precijenila. Ne? Jest, jest, tako je to moralo biti, jer žene glupih ljudi nisu interesantne ma kako

da su lijepe! Da da, Alisa više ni blizu nije tako interesantna kao što je bila dok sam joj ja bio muž! Da da! Čudnovato, kad glup čovjek osvaja pametniju od sebe, vjeruje da ju je osvojio svojim duhom. Hahahaha!

VLADO: Ja više nisam željan vašega prisustva!

IVAN (*kao da Vlado nije niti riječi rekao*): Ne ne, vi niste svojim duhom osvojili Alisu, ne ne Hahahaha!

VLADO: A sada ušutite ili ću..!

IVAN (*ustaje i prilazi mu*): Ili ćete..? No, a što ćete? Ništa! (*Vraća se na svoje mjesto i opet s kozerijom*.) Ne ne! Vi ste do nje došli krupnim obećanjem: brakom! Vi ste nju skupo platili!

VLADO: A vi ćete doživjeti..

IVAN: Hajde, ne mudrujte mi tu..! (*Opet priča*.) Znaite, deset godina sam čekao na ovaj susret, a sve je bilo uzaludo! Kad sam vas prviput ugledao: ta glatka kosa, ta simpatična ali priglupa njuškica..

VLADO: Dosta!

IVAN: Ama zašto vičete!... Da da, osvojili ste ženu pametna čovjeka! Recite mi iskreno, da li vam je Alisa ikada priznala da je jedva čekala da je osvojite? Znaite, to što ste joj postali muž, to je posvema slučajno: mogao je taj biti ma tko drugi; možda pametniji možda gluplji, možda Švaba ili Hrvat, liječnik ili bilo što — uglavnom svaki onaj, koji je bio voljan da je oženi!

VLADO: Sve je ovo vrlo zabavno, moj gospodine, ali zar ne pretpostavljate da mene sve ovo ne interesira? A i inače, da znate, ja sada moram u ured. A što ću još po ovoj stvari imati da kažem, to ću reći ovoj gospođi — ali nasamo!

IVAN: Nažalost, za to već nećete imati prilike.

VLADO: Kako to mislite?

IVAN: Bukvalno. Nećete imati prilike, jer ona napušta ovu kuću.

VLADO: Kako..? Ti ćeš otići?!

IVAN: Hajde, reci mu.

ALISA: ... Da, ja odlazim.

IVAN: Dakle, što velite? Iznenadenje, zar ne?

VLADO: Ideš ljubavniku, ovome, ideš...?!

IVAN: Slobodno recite. To je bar pravo uvrijeđena muža.

VLADO: Dakle, ti bježiš od mene! Ideš? Idi, idi! To poštena žena ne bi, ali ti idi, idi u nepoznato!

IVAN: Kako: u nepoznato? Ona ide u mir. U mir, moj gospodine! Iz dosade otići u mir je još uvijek bolje negoli tu beznado čamiti.

VLADO: Dakle, što onda želite?

IVAN: Da primite k znanju... (*Vrata se otvaraju i ulazi Tomo. Neprepoznaje Ivana.*)

5.

TOMO: Opet si se vratio, Vlado? (*Vidi nepoznata čovjeka i nakloni mu se zanatski: kao dobar trgovac gospodinu što bi.*) Oprostite, ja sam Alisin otac.

IVAN: Znamo se mi, gospodine Nowotny.

TOMO: Vi...?!

IVAN: Da, ja.

TOMO: Što vi tu ima da tražite!

ALISA: Tata, obuzdaj se!

TOMO: Ali ja ne dozvoljavam...!

ALISA: (*odsječeno ga prekida*): Tu nema što da dozvoliš ili ne dozvoliš!

TOMO: Ali, dijete moje, on je mene, on je tvoga oca...!

VLADO: Sve to nije važno, već izvolite ponoviti svoju prekasnu priču da joj i otac čuje! No, izvolite, saopćite, mu radosnu vijest!

IVAN: Povolji! Hajde, Aliso, reci i njemu.

ALISA: Tata, ja napuštam ovu kuću.

TOMO: Što kažeš...?! Znao sam, znao sam, gdje god ovaj stavi svoju nogu, tu nesreća slijedi nesreću! Zar ti ideš s ovim, zar se ti vraćaš ovome tu...?!

ALISA: Ne ne, niste me dobro razumjeli. Ja sam samo toliko rekla, da odlazim iz ove kuće. Idem od njega, ali ne k Ivanu.

IVAN: Aliso!

ALISA (*Tomi*): Da imam drugdje otići, ne bih ni tebi. Hodi, tata. Što čekaš, hajde! (*Zagrabi svoju kišnu mantlu i maramu s glave, koji su joj na do vratku, pa pođe. Tomo poleti za njom obazirajući se.*)

6.

IVAN (*neugodno iznenaden još čeka koji trenutak i gleda za njom. Slučajno pogleda Vladu, naglo uzme svoj šešir i pođe.*)

VLADO (*ostaje sležući ramenima, pa potom nemarno pogleda sobu. Pita se što je na ovom zardio, što sve ovo u sobi vrijedi.*)

z a v j e s a

III C I N

Radna soba: trokrilni ormar, širok a nešto niži od garderob ormara; rekamije uži od običnog i pušača garnitura s foteljama pred rekamijeom; pisaci stol s telefonom. Sve iz tvrda drveta, crno, oštarih rubova. Namještaj je prevučen crvenom prevlakom. Teška zavjesa na ogromnom prozoru u dnu sobe. Svega su dvije slike: orača za plugom, čiji se obrazi kupaju u znoju i u punom suncu, i djevojačka glava: tamne oči se probijaju kroz preguste trepavice i smiješe se. To mu je kćerka. S desne strane su vrata, a s lijeva dvoja: prva od sobe njegove kćeri, a druga vode u predsoblje.

1.

ANA: ... Gospodo, nemojte, ne smijem! Jer što, ako se gospodin naljuti? Naložio mi je: »Bilo kad da gospođa dođe, hoću da mi javiš«! A kako ću sad kad ima gosta?

ALISA: A koga ima?

ANA: S njime je došao, a onda ja nemam prava da pitam. Neću valjda, »Hej, a tko ste vi«?! I ne poznajem ja još tu ljude. A kako da mu javim?

ALISA: Rekla sam već, uđite i gotovo.

ANA: Zaboga vas molim, govorite tiše!

ALISA: Hoću, draga moja, ali mi se čini da ste vi od nas dviju bučnija... Pa dobro, ako već k njemu ne mogu, gdje mi je kćerka?

ANA: U gradu. Ali... vi, ne, zar ne, vi znate... ne?

ALISA: Znam, znam, neće sa mnom da govori... Niste je pitali kada će se vratiti?

ANA: Ja da se usudim to upitati? Bože me sačuvaj! »Onda ću se vratiti, kada se baš meni bude htjelo«! Dabome! Bome, tako je ona samostalna. Zna, da vas je još gospodin pozvao...

ALISA: Pa on me je zvao, on je poručio po mene! Pa pitajte! *(Kada ona slegne ramenima da tu pomoći nema, jer joj takvošto nije saopćeno:)* Znate li što? Ja ću ući u Zoričinu sobu i tamo ću ga sačekati. No? Kada baš gospodin ne voli da mu tko u njegovoj sobi smeta, tamo ću se strpjeti. A kada gost bude otišao, vi mu javite da ga čekam. No?

ANA: Pa...! No, dobro. S time se slažem! Ali iz sobe nigdje nemojte! Jer teško nama...!

ALISA: Neću. *(Ulazeći u sobu:)* A recite mi, da li mi je dijete lijepo?

ANA: To nije pitanje! Pa očuvali smo je, za boga! Da vidite, ni naočari ne nosi više. Tko bi samo rekao, da je nekoć bila tako razroka! Ne... Dakle, onda tako kako smo se sporazumjele! *(Alisa ulazi, a ona još jednom utvrđuje. Pritvori vrata i ode.)*

2.

IVAN *(zazvoni telefon. Pauza. Zvoni, pa se Alisa pojavi u vratima. Prišla bi, ali se ipak povuče da ne kvari kućni red. Odmah se zatim pojavi Ivan):* Ivan Sučić... Da? Oh, zdravo, doktore! Kako novo?... Dobili ste snimak srca i kardiogram? No, i što velite?... Kako to, ništa?! Kako, ništa?!... A onaj vaš mi reče da mi sa srcem nije baš naročito zadovoljan. Već sam se pobojavao da će doći vrag po svoje... Vjerujte, ne pretjerujem ni sa cigaretama ni sa kavom. A velite, zdrav sam kao dren?... Ozbiljno vam velim, umirili ste me. Dakle, vi mislite da je ovo stezanje obična prehlada — mišići, a ne srce?... Hajde, hajde, doviđenja... *(Ostavlja slušalicu. Zadovoljan je. U to se u vratima sobe iz koje je izišao, pojavi Tomo.)*... Da, gospodine Nowotny, da da, tako vam je to! *(Uzme cigaretu i zapali.)*

TOMO: Nije lijepo... nije ni plemenito rugati se starome čovjeku! Ako sam ti se zamjerio, uzajamno smo, uzajamno!

IVAN: Rekao sam vam već tu nema pomoći!
A zlo koje ste mi nanijeli, bilo pa prošlo. I nepo-
vratilo se!

TOMO: Znaš, znaš... ja to ne samo kao otac,
već ni kao čovjek ne razumijem!

IVAN: A ti opet o njoj! Dosta, pobogu, dosta
već...!

TOMO: Ha...? da nije što bolesno u njoj!

IVAN: Ako u nečemu pretjeramo, naravno da
to želimo pripisati nečemu van naše volje!

TOMO: Vjeruj, bila je duša od djeteta!

IVAN: Onda duša od djeteta, a sada velikoduš-
na žena... Zašto si je učio da se oslanja na mni-
jenje ogledala? Ono odražava samo naše želje. Vidiš,
ogledalo veli da si ti lijep starac, a ulica pak: da
si pokvarenjak! Bili se ogledati u riječima ulice,
možda bi se na vrijeme obuzdali.

TOMO: Znaj, ja od drugog ne bih otrpio ovu,
ovu...!

IVAN: Hm...! Hajde, pođi već.

TOMO (*kao da nije čuo*): Znaš... ja neka
sam! Neka sam kako veliš! Ali s njom pretjeruješ.
Razmisli, voli te; voli...!

IVAN: Vidi ga opet! Pojmiš li ti kolika je to
bezočnost: muž joj na radu, dolazi joj ljubavnik i
traži novaca. I ona ti se, molim te, ne ustručava od
mene zatražiti da bi njemu dala!

TOMO: Pa to je nemoguće!

IVAN: Jesi li joj ti dao ili ja?

TOMO: Onda pak, nisi joj trebao dati!... I
što ti je rekla?

IVAN: Ne budi naivan! Ništa...! A ja? Galant-
no sam je ispomagao u ljubavnoj stisci.

TOMO (*premudro*): Neprilici zapravo!

IVAN: Ne mudruj! (*Ljuto i uvrijeđeno*): Mi
drugome ne praštamo ni ovo u čemu i sami rado
griješimo, a vi biste željeli da vam se to čak ni ne
zamjeri!

TOMO: Boli me u kakvom sam brlogu živio, ali ona nije kao ja. Nije pokvarena! A mnogo čemu sam samo ja kriv... A da je sada vidiš: ili satima sjedi ili leti po sobi! A sa mnom niti riječi...!

IVAN: Hoćeš li da ti nešto iskreno priznam? Žalim je! Ne ne, nije istina...! Ne mogu sebi oprostiti što sam je oženio... Istina, kad sam je oženio, nisam znao tko je; a kad sam već nazrijevao, kasno je bilo: dijete mi je nosila!

TOMO: Zbog djeteta te molim.

IVAN: Zbog djeteta baš neću.

TOMO: A što si onda i došao, koji te je vrag i zvao!... Oprosti, oprosti... Nisi smio dozvoliti da dođe do ovoga vašega razgovora, nisi smio!

IVAN: Nisam smio, a zbilja se! Još sam i ovako samo vama koristio: jedna gladna usta manje za stolom, jedna sramota manje u kući... A znaš li zašto sam došao? Poveo sam se za željama. Ako baš hoćeš, meni izlapjelici je pubertetsko sljepilo umrtvilo logiku — zavela me želja za doživljajima!

TOMO: Znači, voliš je.

IVAN: Zbilja si ograničen.

TOMO: To nije odgovor! Odgovori ako se usuđuješ!

IVAN: Da sam je volio, ne bih je otjerao; a kada sam je već napustio, htio sam joj nametnuti novi brak; da, ja sam to htio! Jer dok se nije preudala, znaš li što su prolaznici govorili za njom? »To je žena onoga« — moja — »a najobičnija«...! Najobičnija!

TOMO: Ja to ne dozvoljavam!

IVAN: Pa da, vrijeda te kada tako govorim o jednoj dami, koja je na tvoju ili njenu nesreću baš tvoja kćerka!

TOMO: Koliko si nekada uživao u lijepome, a sada se prosto sladiš ružnim... Znaš, nemoj ni pomisliti da ti želim laskati... ali, znaš, ipak je ona sretna žena: ti je voliš!

IVAN: Pa ti nisi normalan!

TOMO: Da, voliš je! Ona je patila, previše patila, dosta ispaštala!

IVAN: Pa se očistila grijeha!

TOMO: Očistila!

IVAN: Zapamti, izuzetne pojave su smiješne: žena u blatu, u događajima je nemoralna, a ne anđeo u blatu! Mi stvaramo blato, mi! A ne blato nas!

TOMO: Jači nisu zato da sude, već pomažu.

IVAN: Kako?!

TOMO: A najčovječnija osuda je praštanje.

IVAN: Vidi ga, molim te! A što bi ti htio? Da joj oprostim, da je primim nazad, zar ne bi svijet opravdano govorio da sam zaljubljeni izlapjelica?!

TOMO: Onda je nemoj primiti nazad kao ženu, onda je voli bez titule.

IVAN: Ona je majka moga djeteta, ona ne može biti bez titule!

TOMO: Ponavljam, primi je kao ljubavnicu.

IVAN: Zar ti to kao otac?

TOMO: Znam što govorim.

IVAN: Ne treba mi ni u kakvoj formi. Shvati već: ne volim je!

TOMO: A zašto si se onda ipak odlučio da je otuda izvedeš, iako je pred tobom platila ljubavnika?

IVAN: Tako! Eto, došla mi je volja da vam napakostim.

TOMO: Ne ne, na pitanje ti odgovori!

IVAN: Pa... da! Da, to pitanje zahtijeva odgovor; odgovor ne samo tebi, već i sebi... Ne znam.

TOMO: Ali ja znam!

IVAN: Ako samo ne to da me draži ova igra s njom?

TOMO: Sav je život igra — čas ozbiljna čas ozbiljnija!!! (*Uzme šešir i stap. Pođe mlatarajući.*) I da znaš, ta igra s njom, ta igra koja te draži, ta se igra zove ljubav! Ljubav, moj gospodine! Ljubav!! (*Doviknuo mu je još s vrata i zalupa za sobom.*)

3.

IVAN: Budala! Senilna budala!!... Lopov, lopov i podvođač!!!... Podvođač svoje rođene kćeri...! (*Poleti vratima:*) Ano, Ano!!

ANA (*u vratima*): To sam vam htjela reći...

IVAN: Ne pitam vas! Zorica mi se još nije vratila, a ozepsti će mi to dijete!

ANA: Ama, ljeto je vani, gospodine! Gospodine, to hoću da vam kažem...

IVAN: Ostavite me na miru! Idite, čujete li, idite! (*Iako mu se sva razmahala i pokaziva mu na vrata iza koje je Alisa, on je izgura van.*)

ANA: Ali moram vam reći... zaboga hoću da vam kažem... (*Još joj se i vani čuju odlomci riječi.*)

IVAN: Mora reći, mora reći! Dosadna baba! Kao da ja ne znam da je vani ljeto! (*Požuri prema svom pisaćem stolu, a u to se pojavi Alisa.*) Što ti tu tražiš...? Bilo je vremena kada sam ti se sav odavao, imala si pravo da mi čak i misli pratiš — ali sada više ne!

ALISA: Da me nisi zvao, ne bih ti došla. Hvala na ovakvu prijemu. (*Pođe.*)

IVAN: Molim lijepo!

ALISA: I u buduće me ne zovi.

IVAN: ... Tu da si ostala! Čuješ?! (*Dovede je nazad do vrata.*) Sjedi. No, neka, Dobro je već... Hajde, sjedi... Lijepo ti pristaje ovo odijelo. Kada hoćeš, znaš se odijevati. Znala si biti lijepa.

ALISA: Da čujem zašto si me zvao.

IVAN: Ti si se uvijek odijevala da se drugima sviđaš, a ne meni; ne meni da bi se s tobom ponosio... Čudno, ljudi svoje i najbeznačajnije olupine zaključavaju pred tatom, a sebe prosto izlažu krađi.

ALISA: O ovome možemo i poslije. A sada, zašto si me zvao?

IVAN: ... Kako je to prosto demonstrativno ponašanje bilo pred onim tvojim? Bio sam čak nerazumno velikodušan, a ti...?

ALISA: Ja bih se na tvome mjestu stidjela govoriti o onom tvom ponašanju: naslađivao si se pakostima!

IVAN: Pa je to čak i tebe vrijeđalo, zar ne? Ne samo tebe, već i tvoje uspomene na mene, zar ne?

ALISA: Tačno. Ja sam kroz ovih desetak godina o muškarcu sanjarila, a ne o pakosnu starcu.

IVAN: Starac...? Pakosan starac! Hm...! (*Bi-
jes ga je ispravio i naduo.*) Ipak se nisi potpuno tač-
no izrazila: taj je pakosni starac tog momenta bio
sentimentalan čovječuljak; htio te je otuda ne samo
izvesti, već i k sebi dovesti.

ALISA: To nije istina! Zaboravio si da sam iz
Zoričene sobe čula tvoj razgovor s tatom.

IVAN: ... Zašto si pred svojima rekla da na-
puštaš kuću, ali ne zato da bi meni došla?

ALISA: Jer da sam im rekla da ću poći k tebi,
ti bi me ispravio: da me iz dosade vodiš u mir a ne
k sebi!

IVAN: Misliš?

ALISA: Uvjerena sam.

IVAN: Pa...! Zapravo, pametno si uradila, jer
je ovako rješenje prekratilo svaku diskusiju s
tvojim mužem. (*Priđe joj i poljubi joj ruku.*) Za
ženu reći da je lukava, nije ništa naročito. Ali ti si
i inteligentna.

ALISA: Laskaš mi. A i laska mi.

IVAN: Znači, poštuješ me još... A zapravo, što
ti želiš?

ALISA: Ja? Ja ništa. Ti si me zvao.

IVAN: Da... da! Htio sam ti reći da si bila ne-
korektna prema meni.

ALISA: A ti si imao prava da me u četiri oka
vrijeđaš, ali ne i pred njima.

IVAN: Da da, čovjek je najosjetljiviji na ono,
čega najmanje ima.

ALISA: A vidiš, nitko nisam, ništa nemam, a
ipak si me ti zvao!

IVAN: Da? Da, tako je...! Čudna skrajnost: ne-
poštena a ponosna!

ALISA: To sam već u mnogim varijacijama slu-
šala tokom ovih dana... No ostajmo pri tome: zvao
si me. Dakle?

IVAN: Da, ovo je opet jedna od tvojih novih
pobjeda... Imaš li ti pojma kako je prosto mučno
biti iskren kada priznaješ svoj poraz?... Trebala si
mi. Zato sam te zvao. Ti si mi uvijek trebala, ali ne

ti s tvojom lijepom glavom, već ti kao drug, kao podstrek. A žena umije biti! Nažalost, tebi slična žena divi se borbi tek nakon pobjede, samu borbu ne voli.

ALISA: Ja sam samo žena; i ne želim drugo biti negoli samo žena.

IVAN: Potrebna si mi.

ALISA: Tu sam. Izvoli, raspolaži.

IVAN: Raspolaži...?

ALISA: Da! Jesi li željan da pričaš sa mnom ili da se možda svlačim?

IVAN: Ne bojiš se da bih te iskoristio, a potom otjerao?

ALISA: A da li bi to bilo po prvi puta?

IVAN: ... Ne znam zašto sam te zvao. A zvao sam te. Morao sam te pozvati.

ALISA: Zvao si me da te molim da me voliš.

IVAN: Jer se bojim da nisam samo bolji od gorega, da nisam samo utječište. A bojim se želje za tobom.

ALISA: Ne moraš mi povjerovati, ali te volim... Onaj mladić, onaj Miro s dvijetisuće dinara, to je Vladin prijatelj. On ga je poslao po novce.

IVAN: Lijepa priča, vješto izmišljena priča! Konačno, nisi se ni morala trsiti kada znaš da bi meni bilo ispod časti, da je provjeravam.

ALISA: Ništa tu drugo ne preostaje, već ili meni vjerovati ili svojim sumnjama.

IVAN: Ili provjeriti.

ALISA: Molim!

IVAN: A što onda, gospođo, ako se raspitam, pa se ispostavi da si me slagala?

ALISA: Hoćeš da provjerimo?

IVAN: S kojim bih ja to pravom! A i inače, što se mene tiče, imaš li ti ljubavnika ili nemaš? Da me opet samo slažeš?

ALISA: Da, ja se i lažju služim da te zadržim... Ja želim da ostanem pokraj tebe, da ti pomažem, da ti se odužim. Da tu sjedim i da te gledam. I ništa više! I da se samo pokatkad razgovaraš sa mnom.

IVAN: Jest, jest, to bi za početak bilo posvema dovoljno! Ha! Hahaha! (*Ona ga razočaranv pogleda. Priđe svojim stvarima, sprema se da uzme svoje rukavice i tašnu i da pođe. On stavi ruke na stvari. Pogledaju se.*)... Pokraj žene koju voliš, nestaje svaka logika. Sada bih ti bio kadar sve obećati. A što će mi s u t r a reći?

ALISA: Mene samo danas interesira! (*Krije mu se na grudima.*) Ti imaš na sve prava, to ti dugujem. A ti meni — koliko mi pokloniš!

IVAN (*kucaju*): To zacijelo Ana kuca. Ili je netko došao ili me želi upitati za bilošto. Nažalost takva je. Još i to pita koliko će luka kupiti. Uniđi u Zoričinu sobu... Izvolite... Vi?... A kako pak to?!

4.

VLADO (*ulazeći, prepokorno*): Molim vas, oprostite mi što vas uznemirujem... A ono što sam rekao, u uzbuđenju sam rekao. Zar ne, bio sam zlonamjeran i nepromišljen... Oprostite mi.

IVAN: Pa... sjednite... Vjerujem, niste zato došli da mi se ispričavate. Hajde, govorite.

VLADO: Da, naime, da!... Vi ste iskusniji, vama bih uzaludo lagao. I tako biste me prozreli... Molim vas, utječite na nju da mi se vrati.

IVAN: Kako...? Čovječe, da nije htjela, ne bi vas napustila! Jasno?

VLADO: Znaite, ja vam se ne bih usudio doći da... da osjećam, da je i vi volite... Zar ne, vi niste zaljubljeni u nju?

IVAN: Dozvolite, smiješni ste mi...! A znate li vi što je tu najbitnije? Da ni vi nju ne volite! Da da, ne volite!

VLADO: Ne ne! Ja ne mogu bez nje!... A nemoguće je da me je preko noći prestala voljeti. A ja ću se promijeniti, znam da hoću!

IVAN: Vidim, moram biti iskren s vama: sumnjam da će vam se htjeti vratiti!

VLADO: A to je onda zato, što ste je zbunili! ... Oprostite mi... Nisam ja nju zato oženio da s time vama napakostim.

IVAN: Pustite te djetinjarije! ... A što bi vam vrijedilo da vam se i vrati, ako vas ne voli?

VLADO: Zar je ona već bila...?! Oprostite, ali voli ona vas?

IVAN: Čujte, čovječe, pa imadete li vi uopće ponosa!

VLADO: Mislio sam, vi ste star gospodin, stariji naime... da s vama mogu otvoreno govoriti, da ćete me vi razumjeti... Znae, ona je uvijek tako lijepo govorila o vama! Eto, da ste je hranili kruhom i duhom. Da! Ja takvošto ne znam ni reći... (*Polaskao mu je, pa će moliti*): Recite... zar ne, možda me još ipak voli?

IVAN: Hm...! (*Sjeti se da bi mogao nešto doznati o Miri i hoće da se pokaže pristupačnijim.*) Pa... pa kod žena je sve moguće! Istina, ljudi vremenom ishlade jedan prema drugima, ali... ali tko bi i znao!

VLADO: Ne, zar ne, i vi tako mislite!

IVAN: Pa možda! ... Nego, recite molim vas...

VLADO: Zar ne, možda me samo iskušava.

IVAN: Možda! A što sam ono i htio da pitam...?

VLADO: Znači, voli me! Da, tako sam i ja mislio.

IVAN: Da, žene je teško ispoznati. Nego, počeo sam... recite, molim vas...

VLADO: Oprostite... Znae, ne mislite zlo o meni, ali me je strahovito mučilo. Vjerujte mi, nisam ja bez časti! Uvjeravam vas, ja sam dobio vrlo dobar odgoj. Otac mi je bio podšef poreske uprave, a njen, ne, zar ne, samo običan trgovac! I znam ja da me ona voli, ali znate kako je!

IVAN: No kako ne bih znao! Nego, recite vi meni, onom prilikom kada sam vas ja posjetio...

VLADO: Samo još nešto, samo još nešto, molit ću lijepo! Znaite, nemojte imati brige, neću ja nju okrivljavati, ma da je, zar ne, ona svemu kriva! Ne? Eto, priznajte i sami, nije me smjela tako nemilo vrijeđati!

IVAN: Kako to mislite?

VLADO: Zaboga, pred vama me je sramotila! Ili pak, da me bar pred ocem njenim nije! Neugodno je to.

IVAN: No da, ali nemajte brige, sve se to jednom zaboravi... (*Tiše, uhvativši ga za mišice:*) Recite mi: zar ne, ona vam nikada nije davala povoda da budete ljubomorni.

VLADO: No, to bi još trebalo!

IVAN: Naravno, naravno...! (*Još tiše:*) A sjetio sam se! Da li vam je toga nesretnog dana onaj vaš prijatelj Miro, no kako mu je i prezime... da li je predao onih dvijetisuće dinara?

VLADO: Kako...?! Velite, taj je gospodin me n i trebao da preda neke novce?

IVAN: Ne ne, ne vama...! Oprostite... Dakle, onda je sve u redu... A vi mislite da bi ona bila voljna da vam se vrati?

VLADO: U to ja ni ne sumnjam! Shvatite već, svijet baš ne misli tako loše o meni! Čak! Imam i ja, moj gospodine, hvalevrijednih osobina... Eto, pomislite sada... da je primim nazad, ljudi bi se zlonamjerno smijuckali! Jest, jest, smijuckali! Jer tko bi mi povjerovao da tokom ovih dana nije došlo do nečega između vas?

IVAN: A ja mislim da je tu samo jedno bitno: volite se, pa je prema tome morate primiti nazad!

VLADO: Moram...? Ne poznajem ja tu riječi: moram! I eto, da i ja vas nešto upitam; imadete li vi pojma tko je njoj taj ljepotan Miro...?!

IVAN: No, no...?!

VLADO: A što da se samo nepotrebno uzbuđujem! No, dovidenja, gospodine.

IVAN: Ali ja vas zbilja ne shvaćam! Čas neki Miro čas neka odluka i kolebanje, a niti znam kakva vam je odluka s tim Mirom niti s Alisom!

VLADO: Zaboga, gospodine! Mene čak raduje što smo malo popričali, ali bar vi ne možete željeti da vam pričam o svojim najintimnijim porodičnim stvarima! Oprostite, ali je to već djetinjasto... Uvidite, zaboga! No, doviđenja. (*Ode.*)

5.

ALISA (*izlazi i nasmješena prilazi zbunjenom Ivanu*): Vidiš, to je on. Raduje me, što sam ga se konačno oslobodila zahvaljujući baš tvojoj pronikljivosti... Znaš, dobro je što se nisi upornije borio za mene... Pa možda bi me se teže odrekao!

IVAN: Ja kao da osjećam tračak ironije u tvoje glasu.

ALISA: Ne ne...! Osmjeh je otuda, što znam da ćeš mi reći: eto, ti se oslobađaš nepoželjnih.

IVAN: Onda mene — sada njega!

ALISA: Mene si ti otjerao — njega opet ti!

IVAN: Čemu taj osmjeh već i u očima? Bojim se da se osjećaš sigurnom.

ALISA: Ništa mi nisi obećao.

IVAN: Onda me zato ismijavaš, što se koprcam.

ALISA: To već može biti! A to zato, što to tebi ne doliči... I sve to zbog onoga nesretnog Mire?

IVAN: Smiješno bi bilo da ja raščišćavam pitanje, koje ni on nije htio! I što se to mene uopće tiče? Ništa! Smiješno...!

ALISA: Dragi moj, tko želi lagati, taj prvo treba da zavlada očima: ti jedno govoriš, oči ti drugo vele!.. Reci, što ti je rekao o Miri?

IVAN: Čula si.

ALISA: Rekao ti je: »Znate li vi, tko je njojzi taj Miro«? Ništa ti više nije rekao?... A nisi ga ni pitao?

IVAN: Da jesam, čula bi.

ALISA: A ne interesirate, tko je taj Miro?

IVAN: Ni najmanje.

ALISA (*sve otvorenijom ironijom i veselo*): A da ti ipak kažem?

IVAN: Zabranjujem ti! I zabranjujem ti da mi se rugaš!

ALISA: Od mene nećeš da čuješ, a njega si pitao! Znači, voljan si povjerovati njegovim lažima...

IVAN: Da znaš samo, ja ne mislim baš najgore o tom tvom Vladi! I ja vjerujem u ljude. A u osnovi i on mora da je dobar, jer i najgori čovjek ima krug ljudi koje voli.

ALISA: Ja sam onda od sviju najgora: ja samo tebe volim i dijete svoje.

IVAN: Ti samo sebe voliš i nikoga više!

ALISA: Onda me nisi trebao zvati! (*Opet se sprema da pođe.*) I u budućće se kloni da me zoveš! Gdje su se glupost i taština udružili...

IVAN (*opet je zadržti*): Tu ćeš ostati! ... Razumi, ja te moram pobijediti da bih te mogao zadržati! ... A ja sam za sada i sebi smiješan.

ALISA: Koji se vole, ti su uvijek smiješni za one van ova četiri zida.

IVAN: Nerazumni! ... Glupi! ... Kažu, poznajem ljude. Da, poznajem ih, jer sam ih na svojoj koži ispoznao! I opet, i uvijek i ponovno nasjedam! Prokleta znatiželja.

ALISA: Rekao si: znatiželja je ta koja stvara.

IVAN: I ruši...! Neka! No neka, opet si ti pobijedila. Ja nema što da gubim, ja sam već obična ruina.

ALISA: Da li bih ja smjela tebi nanijeti kakvo zlo? Dijete si mi vratio, voliš me. Da li bih mogla?

IVAN: Da, ima ljudi koji cijeloga života daju, a ništa ne dobijaju za uzvrat.

ALISA: Kad mi ne dozvoljavaš da ti pružim... Htio bi da znaš tko je taj Miro, a ne dozvoljavaš mi da ti kažem. A to moramo prečistiti.

IVAN: Možda si o tome odnosu sada već takošto smislila, što bi zvučalo prilično vjerojatno, pa...! Eto, dakle da čujem!

ALISA: Sada ti već neću reći, sada se već drukčije želim opravdati! Ne tebi, već sebi! ... Zar sam ja mogla i pretpostaviti da ćeš se nakon desetak godina vratiti i da ćeš me opet zavoljeti? Jesam li ja

tebi bila nevjerna ili njemu? I da ti kažem da sam imala ljubavnike, to bi mi povjerovao, a u to ne ćeš da vjeruješ koliko sam te čekala, koliko sam te voljela! Zaboga, usporedi sebe i Vladu!

IVAN: Baš zato.

ALISA: Shvati već, svi me preziru, još i gori od mene! Jedini čovjek koji bi me s punim pravom mogao prezirati, to si ti! Nikome više ne dozvoljavam! A ti, kome se pružila prilika da mi se osvetiš, ti to ne želiš... I meni nije smiješno što si ljubomoran na moju prošlost, mene samo muči što sam ja svemu tome kriva! Razumijem ja i to da tebe ponižava što si mi se morao vratiti i što ćeš i kako ćeš ljudima! Ali, Ivane, ti nisi vičan lažima, zašto se zavaravaš, zašto se ponizuješ preda mnom? Ja to ne zavređujem!

IVAN: Kao ni to da te volim, a opet...? (*Ona mu se s punim osmjehom približuje i slobodno ga zagrlj.*)

ALISA: Zavrijediti te ne mogu. Pokušat ću ti se bar zahvaliti. (*Uhvati mu ruku i poljubi je.*)

IVAN: Ne ženo! (*pogradi joj kosu, zagrlj je. Kada je pusti:.*) Sada ćeš otići. Umoran sam... Idi, ali budi mirna.

ALISA: Da odem...? Sada da odem...?!

IVAN: Zbilja. Ne!

ALISA: Ivane...! (*U lijetu ga zagrlj. Baci sa sebe kaput. Poleti prozoru, zavjesom ga zakrili. Polutama je. Glas joj je tih kao osmjeh.*) Ne, mene nitko! Nitko, još ni dan neka ne gleda moju sreću, još ni suncu ne vjerujem! I ono mi zavidi, i ono me mrzi! (*Leteći k vratima:.*) Teta Ano, teta Ano! Kave, kave! Ja ću da skuham Ivanu! (*Kada otvori vrata, pojavi se Tomo. Razočarano:.*) Ti...? Pa uđi. (*Nestane.*)

6.

TOMO (*gleda za njom, pa ulazi. Polumrak ga zaslijevi. Stane u vratima i pali svijetlo*): Oprosti, jedva vidim... Oprosti što sam se vratio. A ipak se radujem. Vidio sam osmjeh.

IVAN: Ne razumijem.

TOMO: Oči su joj puni suza, a obrazi radosti.
I ja sam ti zahvalan.

IVAN: Da?

TOMO: Znam da sam suvišan.

IVAN: Jesi.

TOMO: Iako vam dijete nije bilo prisutno, ono je odlučivalo.

IVAN (*konačno i jedna dobra ideja, prihvaća je*): Da da! Sve je to zbog djeteta. Njoj ja ništa ne mogu uskratiti... Da, Zorica nije bila prisutna, ali su njene oči bile preda mnom, onako suzne i mole... Da, dijete mnogo znači, dijete znači sve!

TOMO: Ti si kulturan čovjek, samo si pred sobom odgovoran. Nisi dužan da se ispričavaš.

IVAN: Ali da znaš, do mogućih granica joj želim rasplamtjeti grižnju savjesti — ako je još ima!

TOMO: Plemenit si.

IVAN: Želio sam vam se osvetiti, mrzio sam je; znao sam da je mogu pregaziti, a... a opet sam pred djetetom najljepše o Alisi. A i što sam mogao pričati o Alisi, o njenoj majci? Jesam li mogao ružno? Majka je prvi bog djeteta, a onda tek onaj na zidu. Čak sam joj sebe morao predstaviti kao vinovnika da joj slika majke ostane ne okaljana. Ja jako volim tu... moju Malu!

TOMO (*iako je nešto osjetio u njegovim riječima i zamjeni ličnosti*): A nju? A Alisu?

IVAN (*ljut što Tomo i nepriznate riječi nazrijeva, pa plane*): Rekao sam ti da ja sve ovo isključivo zbog djeteta činim!

TOMO: Znam, znam... pa ona ni ne zavređuje tvoju ljubav!

IVAN: Ne!... No, ne volim biti nepravičan, a pogotovo ne volim pretjerivati... eto, moram ti priznati da sam mnoge stvari crnje vidio negoli što jesu zapravo!

TOMO: Je li...?! No, vidiš!

IVAN: Morao sam joj priznati da zlo ne poječe samo od sebe: netko i nešto ga izaziva. Naravno, i povoljno si utjecao na nju. Otac si joj, pretpostavljam: dobro si joj želio. I znaš, čak ću joj se po nekim sumnjičenjima morati ispričati... Znaš, onaj mladić, onaj za koga sam držao da joj je ljubavnik, toga je njen muž poslao po te novce: nešto je kupio po povoljnoj cijeni, a nije imao sa čime da plati. I to mu je drug iz ureda. Da!

TOMO: Ako jeste tko kriv vašoj nesreći, ja sam.

IVAN: Šuti, bilo pa prošlo... Nadam se da ne želiš, da ja legaliziram svoj odnos s njom.

TOMO: Ama! I čemu te puke formalnosti? Idem, jer ako ona sada progovori sa mnom po oju površnu riječ... Samo te jedno molim, odgovori mi kao ocu: voliš ti nju?

IVAN: To nije bitno! Njoj ću reći da je volim, a to će za nju biti atrakcija.

TOMO: Ti si još i u svojoj zloći plemenit. Hvala ti, sine. Pozdravi je. (*Odlazi.*)

7.

IVAN: ... Što ja tu bulaznim...! Što se to sa mnom zbiva...! (*Nemirno se prošeće.*) Ismijava me...! Još me i ovaj nitkov ismijava! (*Ana ulazi s kavama.*) Aliso, kud ovo vodi?!

ALISA (*njegovo uzbuđenje pripisuje ponovnom susretu s Tomom.*)... Zabranit ćeš mu da nam ulazi u kuću. Ti si me naučio da ga ne volim.

IVAN: O njemu poslije... ili bolje nikada...! Znaš li ti što je ovo što mi tu radimo?

ALISA: Za mene divan san, a kod tebe se rađa nemir. Vidim ja to. Očekivala sam ja to... Razmisli, još desetak ovakvih godina ili pak: neka svijet priča štogod hoće, kakogod hoće!

IVAN: Da... da, ali...! Ali postoji i moral, postoji i etika i principi!

ALISA: Sve jednom zastarjeva, sve jednom postaje predrasuda!

IVAN: Do sebe mi nije stalo, ali što će govoriti djetetu? »Kakav ti je bio otac, kakva li majka«!

ALISA: Otac divan, a majka... kakogod hoćeš. Ivane, još mi uvijek možeš pokazati na otvorena vrata! I ne žali me. Brini se o sebi i djetetu.

IVAN: Ama ne, ama ne...! Ja igram nepoštenu igru: što te dijete mrzi, ja sam kriv.

ALISA: Ja, ja! Ali neka! Zavoljet će me! Štogod mi pružite, mnogo ste mi dali.

IVAN: A i to... zaboga, ja imam neobično slabo srce! Ni katastrofa nije isključena, a ti si mlada!

ALISA: Nepotrebno je da me saučešćem vežeš uza se. Shvati već, ja te volim!

IVAN: Ne sumnjam, ali... ali ono sa mojim srcem, to je istina! Ja gledam činjenicama u oči! I ja liječniku ne vjerujem kada mi kaže da će me izliječiti, ali mu vjerujem kada kaže da sam bolestan!

ALISA: Na srcu? A ipak, izvoli jaku kavu. Još je uvijek tako kuvam. Gorka i jaka — i pored tvog bolesnog srca... Ivane, ja sam čula kada si s liječnikom govorio telefonom. Što te goni da mi lažeš? Pobijedio si, pa se sada želiš povući?

IVAN: Pobijedila si, ali se ne želim povući.

ALISA: Bojiš se da je ovo sve samo igra?

IVAN: Dokonih ljudi.

ALISA: Dobro... Ako te i nadalje budem uvjerala koliko te volim, postat ću ti neinteresantnom; ako ti budem rekla koliko te želim, samo će me tvoja pohota zadržavati; ako ti iskreno budem rekla da me još nedovoljno voliš, zavoljet ćeš me, ali ćeš mene razočarati... A ako pak sada odem, mrzit ćeš me, a opet ćeš me potražiti.

IVAN: Prema tome, što ćeš učiniti?

ALISA (*navlači rukavice, spremna da ode*): To... što bi svaka žena.

IVAN: Otići ćeš?

ALISA: I to možda... ali je jedno sigurno: moram se postarati da opet postaneš ljubomoran.

IVAN: Je li...? A kako?

ALISA: Sada ću otići... a ti ćeš se za pola sata pitati: a gde je sada? Da ipak nije kod onoga...?!
(Uzela je svoje stvari, prebacila kaput na ruke i priđe mu. Konvencionalno ga poljubi.) Doviđenja.
(Pođe.)

8.

IVAN: Doviđenja... Znaš, nije mi stalo ideš li ili ne. Ali me vrijeđa, što ni dijete nisi htela dočekati.

ALISA (zastane. Trenutak stoji, nasmiješena s nijansom ironije ga promatra): Znaš, onaj Miro... onaj s dvijetisuće... to mi je bio ljubavnik. (Govoreći prišla mu je nakorak.)

IVAN: Ti si sada očekivala šamar?

ALISA: Ja sam ga i dobila. Oči su me tvoje strahovito vrijeđale. I uvrijedile! Zbogom.

IVAN: A s time sam opet samo ja dokazao da te volim! Samo ja!

ALISA: Ali sam se do sada samo ja ponižavala! Samo ja!

IVAN: ... Molim te, ostani.

ALISA: Teško ti je bilo da me zamoliš?

IVAN: Veoma.

ALISA: A ja da sam bila pametna, otišla bih... Nisam mogla... Vjeruješ li mi već sada koliko te volim?

IVAN: A ja sam još kadar reći da ću te otjerati ali učiniti, to više nisam sposoban.

ALISA (obazrivo, kao da samo ona želi, zagrliti ga): Ivane, jako sam sretna što te volim... I mir, mir...! (Privuče mu ruke na svoje obraze, a potom ih poljubi.) A sada ću da ti natočim kavu. Jako sam te željela dobiti. Da znaš koliko me je ta želja uzbuđivala! Prosto mi se čini da sam te u željama više voljela negoli sada, kada već znam da si moj!

IVAN (neugodno iznenađen spustio već podignutu šolju): Da li je to baš pohvalno po mene...?

ALISA: No — no, još te uvijek više volim negoli ti mene. . . ti veliko dijete moje! (*Zagrli ga. Telefon zazvoni.*) To samo vrag može biti tko nas sada smeta! (*Poljubi ga i prilazi telefonu.*) Ivane, uvijek ću te i uvijek ovako voljeti! (*Govori u slušalicu:*) Halo?

MIRO (*lijevi dio bine je sužen do širine jedne telefonske kabine. Ta kabina je prekrita prozirnim materijalom. Sada dobije puno osvjetljenje. To je ulična telefonska kabina u kojoj Miro čeka vezu. Slušalica mu je na uhu, a divi se svojim dobro odnjegovanim noktima.*) . . . Oprostite, ja bih htio gospođu Alisu. . . a čini mi se, vi ste to, zar ne, gospođo?

ALISA (*kada je prepoznala glas Mire, htjela je spustiti slušalicu. Ipak se odluči da odgovori*): Izvolite.

MIRO (*ne prestaje da gleda nokte, čak ih gleda o odijelo*): Aliso, ja sam jako nesretan što se ljutiš.

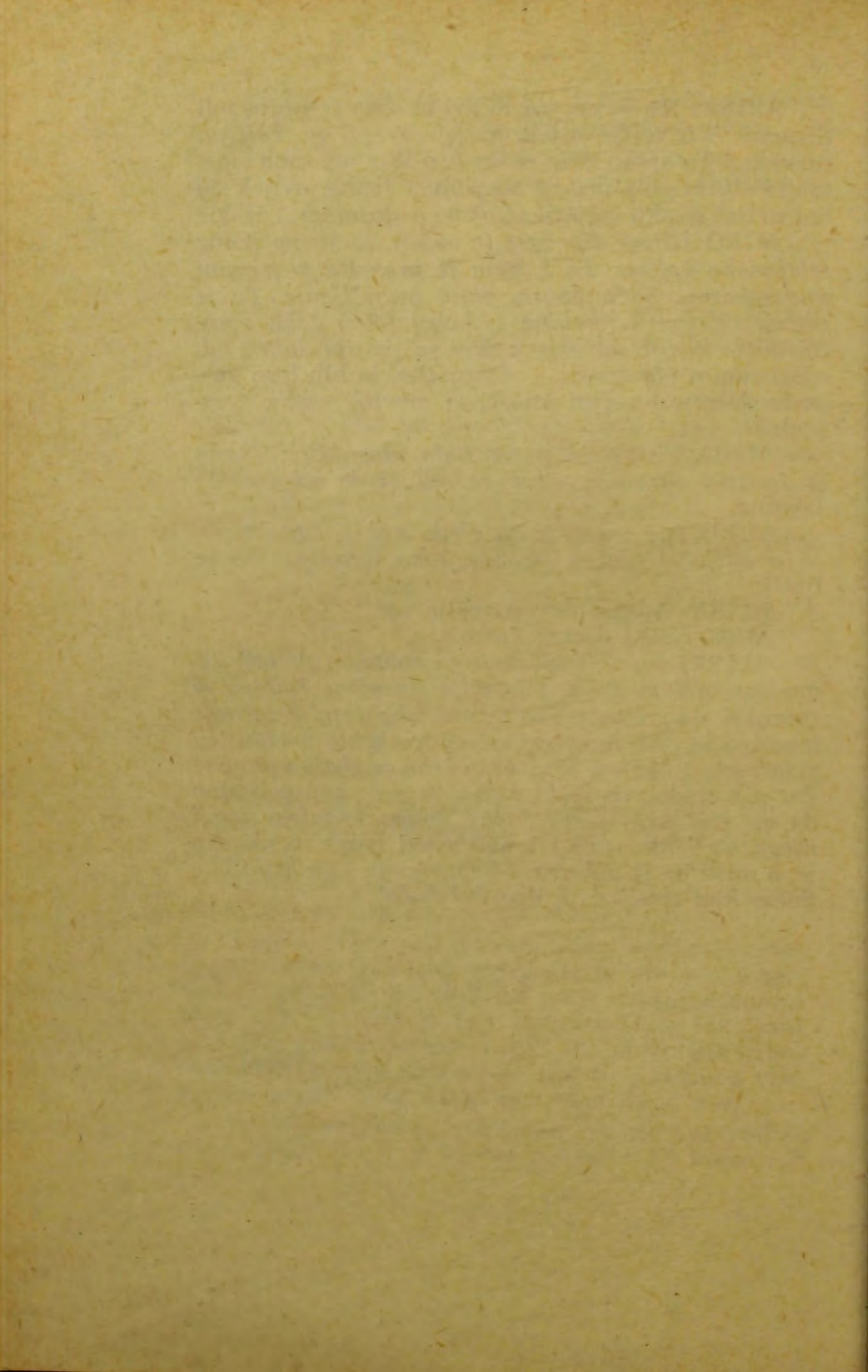
ALISA: Molim vas, govorite već.

MIRO: Nisi došla? Zašto?

ALISA: Jer. . . Uostalom da znate. . . govorit ćemo dok budem došla. (*Ostavlja slušalicu. Kabina se zamrača, osvjetljenje oko Ivana, oko fotelje postaje izražajnije, dok je za vrijeme govora bio osvijetljen pisajući stol i kabina. Kad Alisu Ivan pogleda upitno:*) Zar nije čudno da ljudi nalaze za posvema prirodno da me kod tebe traže? . . . Moj frizer. (*Klekne pored njega, drži mu ruke.*) I kao svaki frizer, neukusan je, a misli da je duhovit. (*Nalegne mu se u krilo.*) . . . Samo kad sam i ovaj dan dočekala!

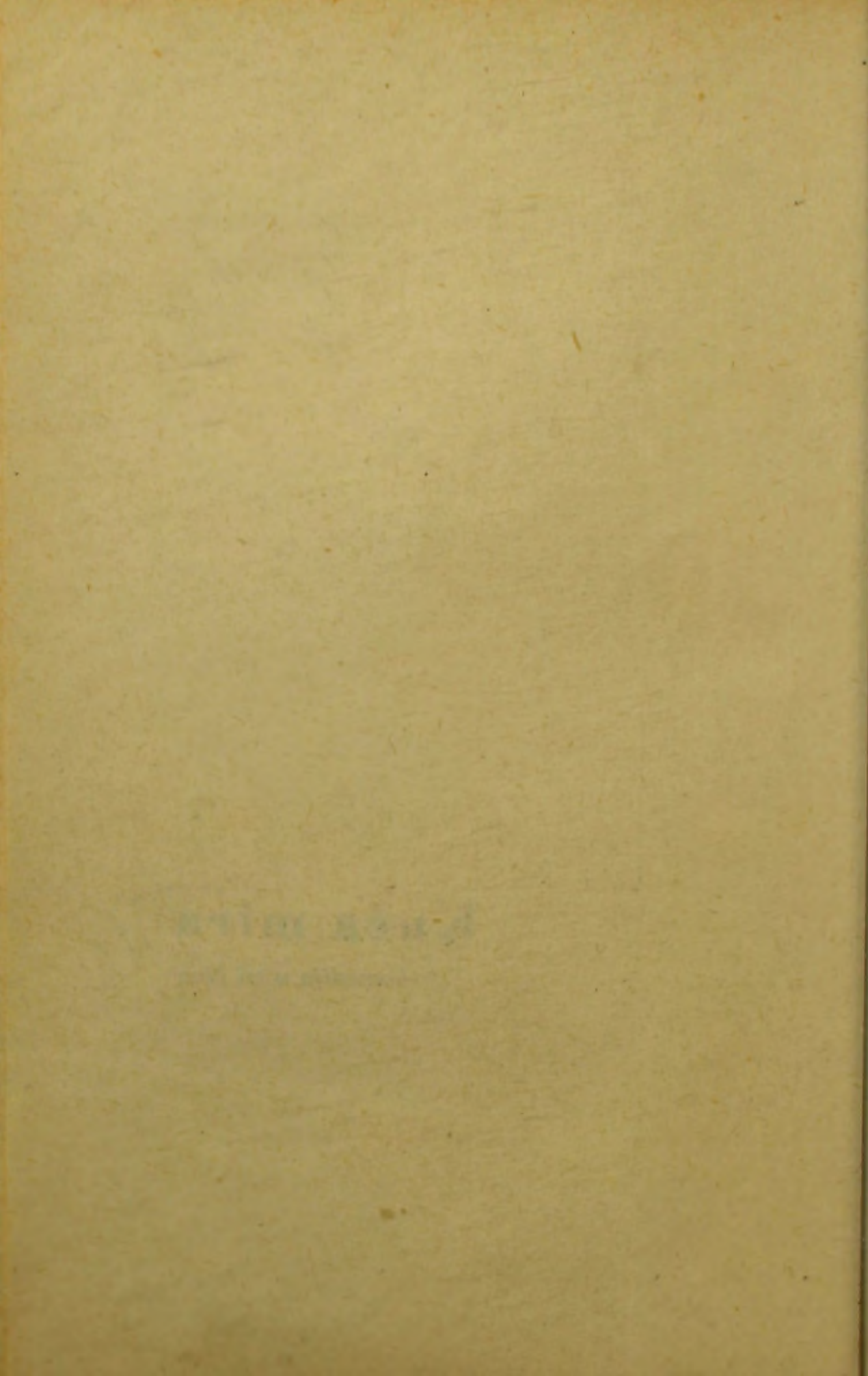
k r a j

(1949)

Kuća mira

komedija u tri čina

L I C A

TOMO Jurić, uglednik u jednoj vojvođanskoj varošici. Prava je studirao u Pešti, gdje je pored diplome stekao i velegradske manire, koji su mnogima služili za podražavanje. Nakon nekih finansijskih poremećaja osjetio se zamorenim, željnim porodice i kućne udobnosti. Skrasio se u solidnoj posjedničkoj porodici, gdje je primljen kao vanredna prilika za zdravu i umnu djevojku desetak godina mlađu od njega.

MARA rođena Jakovetić je njegova žena; i vlasnica još preostalog dijela imanja i imovine ove kuće.

MIRKO Jurić je njihov sin. Sedam godina je studirao prava u zemlji i u inozemstvu. Star je trideset godina i svijestan da je aristokratski blijed i lijep.

ANA Tolić rođena Jurić im je mlađe dijete. To je prozračno stvorenje s djetinjim osmjehom; žena koja ne zna za iznenadne prohtjeve i promjene — ili pak neće da zna. Zadovoljna je što je vole i brinu se o njoj, a sretna je što joj je brak usklađen u ovakve odnose.

EVA Jurić rođena Matanić je snaja porodice. Materijalno bi još i sada mogla biti neovisna, a čak ni to ne zapaža da u ovakvoj kući prilike nisu više konsolidirane.

IVAN Tolić je zet. Nemanje seljačkog porijekla kao i otac porodice, ali Peštu već nije upoznao, pa se kuća, često i dobronamjerno, zgraža zbog njegovih već balkansko-demokratskih istupa. A osim toga, pun želje i znatiželje je pristupio studijama i životu.

PETAR Kulić, župnik i kućni prijatelj ove obitelji zna da živi. To je već uslovljeno i fizičkom kondicijom i smionim, elastičnim pogledima. Nakon mise rastaje se od svoje reverende i poziva. I preko dana će obući reverendu, ako treba reprezentirati ili pak svojoj osobi stvoriti još veći autoritet.

I. Č I N

Ljetna dnevna soba. Ima štošta suvišnog: tu je naprimjer i originalni perziski sag pod Rippl-Rona-ijevim paysageom, koje su stvari inače iz radne sobe domaćina; i stilski sat, na koji već imaju kupca. Materijalni uvjeti ove kuće su sve više neujednačeni, ali gospođa Jurić ni pored toga ne uspostavlja kontakt sa ljudima van njenog prijeratnog društva. I osjeća se da je ona vlasnica i gospodarica kuće. Ljetno je popodne, bez sparine; kiša je sprala i osvježila ulice, a promaja se poigrava s laganom zavjesom na prozoru. Tomo pije kavu i kao kroz sjećanje priča Ivanu, prateći pogledom dim svoje cigare.

1.

TOMO: Da, tako je to nekoć bilo...! Zar sam ja mogao proći pokraj nevoljnika a da mu ne pomognem, da mu ne pružim šaku sitniža? Da da! Nažalost, takav sam bio. I osjećam svoju sudbinu. A ti, ako još možeš, ti izbjegni svoju!

IVAN (nakon Tominih riječi, tihih kao u ispovijedi, zdrav Ivanov smijeh je bogohuljenje. A ipak, kao da ovaj izazov trenutačno unosi život i živu, istinitu riječ u svijesnu samoobmanu domaćina. Nije to ironija. Poigrava se s neozibljnim protivnikom): ... Hahaha...! No čuješ, ti i narod! On za tebe živi unutar ova četiri zida, i onoliko koliko ti dozvoljava dokolica!

TOMO: Ja to sebi izvinjavam!

IVAN: A nego što! (Podvine mu se pod lice i prisiljava ga da sjedne jer se podizao.) Nailazio si na pojedince koji pate. Hoću ja, stari, vjerujem ja, tom jednom si želio pomoći...

TOMO: Jer je baš taj probudio moju savjest...?!

IVAN: Ne probudio, već uznemirio! Zato si darivao punu šaku sitniža! I zato, jer si u tim momentima osjećao u opasnosti sve svoje lijepo, svu svoju dobrobit! I, naravno, mislio si da si riješio sve nevolje svijeta! I da opet imaš prava da nesmetano uživaš mir i blagodjeti ove kuće!

TOMO: Blagodjeti ove kuće su prošlost! Da! Da! (*Ne nalazi daljnih riječi*): I... i uglavnom, je li, ja sam socijalan iz sebičnih pobuda!

IVAN: No vidiš kako znaš! Moi dragi, nije narod ono koje si ti sretao poderana tura i...

TOMO (*oponašajući*): Već je narod ono što živi danas, sutra i kroz tisuću godina! Ha...! Da!

IVAN: Hm... Eto, stari, priznajem da se pokatkad dobija dojam da fraziram. Ali ja vjerujem u ono što govorim. A ti si obični sebičnjak s nevjerljivim refrenom: socijalni me osjećaji nutkaju da pomazem sirotinji!

TOMO (*odmjeri ga i traži riječi; i trudi se da skrije svoj bijes*): Da znaš samo, ja znam tko si ti, ja znam što si ti!

IVAN: Ama ništa ja nisam, nitko ja nisam! Z zadovoljan sam kada imam pune ruke posla, i ništa više! Vidiš, to ti je to: ja bih da ugrabim što više rada, a ti se bojiš da će te prinuditi da radiš! I sav si u brigama za svojim stečenim pravima.

TOMO: Oprosti, ne želim da ti predbacujem, ali reci: ima li dana u godini kada ti svoje potrebe ne nadoknađuješ mojim stečenim pravima da ne bi crkao od gladi!

IVAN (*izazov i smijeh mu je više zdrav prkos negoli ironija*): Prilično negospodstveno! Jest, jest, obrazi ti se smiju, a u očima bijes! Hej, moj stari, da ti nisi stomak moje žene privikavao na same kolače, možda bi i ona osjetila radost zarađenog komadića krušca.

TOMO: Prosjačkog komadića! (*Petar ulazi, a pošto ga Tomini ispadi zabavljaju, stane u vratima i nasmijan uživa.*) Hajde već, Petre, sam te je bog

poslao! Nemoćan sam već s ovim mojim zetom: otkad je tu, cijelu nam kuću uzbunio!

IVAN: I nemirom je guši čim ugrabi priliku.

2.

PETAR: Čekajte, čekajte! Najprije da se pozdravimo. Hvaljen Isus i Marija.

IVAN: Dobar dan, velečasni.

PETAR: Sjećam te se kao višeškolca, s Amen-uvijekom si me otpozdravljao.

IVAN (*sve je to među njima nasmijano, kao prijateljski izazov. Rukuju se.*) Ako vas veseli, mogu i sada.

PETAR: Ima stvari koje ne želim primiti k znanju.

IVAN: Kao naprimjer ni to da ste moćni samo u očima onih...

PETAR: Da nisi završio tu rečenicu! (*Nasmije mu se, zagrlji ga i sjeda.*)... Znaš, kad sam s njime, i u meni se budi borbenost; vidiš, ja se još uvijek radujem životu.

IVAN: A ne rekoste, tko će od nas dvojice pobijediti.

PETAR (*dok frče cigaretu*): Ja se nadam da ću još imati prilike da te ispovijedim.

IVAN: Oh, vjerujem, veliki sam griješnik: mlad sam, veseo sam, volim raditi, psujem sve i svašta što ne valja... zar se zlo ne smije psovati?

PETAR: Moderni svetac!

TOMO: Svetac socijalizma!

IVAN: A kao mučenika biste me najradije vidjeli, ne? Naprimjer, ovako... (*Pokaže razapetoga.*) Ili možda uza zid?

PETAR (*s ljubavlju*): Ludo jedna.

TOMO: Ne »ludo jedna«, već lud! Lud!

PETAR (*bude, kao i ovom prilikom, da progovara kao propovijednik*): A što ćeš, on je oduševljen i pokraj briga; i premoren je odmoran...

IVAN: A vjeruje i pokraj nepregledne gomile nevjernika! (*Pokaže na njih.*)

PETAR: Za svoga tasta ne govori da je nevjernik: on vjeruje u sve ono što mu godi.

TOMO: A ti pak da znaš, njihove su mi fraze još uvijek uvećljivije od tvojih! Da! Da!

PETAR: Hja, dragi moj, oduševljenje i gorčinu osladi, i laži čini vjerojatnima.

IVAN: Da li je to vaše dugogodišnje iskustvo?

PETAR: No, hajde, reci mi: vjeruješ li ti ovima?

IVAN: Vidite, velečasni, vi mi nudite raj, ali nažalost tek poslije smrti...

TOMO: Ne huli boga!

PETAR: Ama, ne prekida!

TOMO: Misliš li ti da će i mene uvjeriti da je miran, sretan i zadovoljan?

3.

IVAN: A zašto ne bih bio? (*Ani, koja baš ulazi*): Hodi, hodi, Ano! Hajde, molim te, ti odgovori ovim stranicama povijesti! Reci im, jesmo li sretni ili nismo, imamo li zašto biti nezadovoljni?

ANA: Sretni...? Pa...?!

TOMO: Aha, aha, vidiš, razmišlja!

ANA: Ne! Razmišljam samo o tome, imamo li razloga da ne budemo sretni.

TOMO: Molim, ali to još uvijek ne negira pitanje!

ANA: A što ja znam jesam li sretna ili nisam! Još ga uvijek čekam.

TOMO: Ha! Još!

IVAN (*već pomalo ljuto*): Jest, pomisli još!

TOMO (*ispravlja se*): Pa, eto, pridobio si je: povlađiva ti.

IVAN: Slušaj, matori... (*Htio ga je vrijedati, ali kad vidi da se uvrijedio i isprasio, postane mu sve smiješno*): No, dobro, dobro! Znaš, u glavnom, pitanje da li se volimo ili pak ne, ostavi nama samima. Velečasni, molim Vas, odvedite ga na kartanje zar ne vidite da se dosađuje? A takvi ne mare ako će ih i nesreća, ali neka ih zabavi!

TOMO: Oprosti, ali ti si doista...!

IVAN: Znam, znam, nepristojan sam. Doviđenja. (*Ode s Anom u stan.*)

PETAR: Ha, balavci! .. Znaš, zavidim im.

TOMO (*još uvijek ljut što njega tu ne poštuju*): A što je to na čemu im se može zavidjeti?!

PETAR (*opet frazer s propovjedaonice*): Ivan sa svojim osmjehom, njih dvoje u ljubavi, premoreni a raspjevani, više će zla da otklone negoli što sam ja grmeći protivu grijeha...!

TOMO: Grmeći, grmeći! A dokle će taj osmjech da traje?

PETAR: Dokgod ga rad krijepi, dokgod, ga ne umori!

TOMO: Molim te, ostavi se! Same propovijedi! Ti o rajju, oni o radu!

PETAR (*kao da ga ni čuo nije, kao da već sebi govori*): Ali se njegovih fraza više bojiš negoli mojih! Hja, ja! Ivana je bilo, Ivana će biti; jedni se umore, drugi ih smijene. Da da. Ti su naši najveći neprijatelji; ne meni, samo nama! (*Ulaze Eva i Mirko, dolaze s ulice*): A ovo dvoje su naši saveznici. Zdravo, djeco.

4.

EVA: Hvaljen Isus, velečasni. Ljubim ruke tata.

MIRKO: Zdravo, tata. Velečasni, kako zdravlje? (*Rukuju se, ali Petar ostaje ispruženih nogu i izvaljen u fotelji, s cigaretom u ustima.*)

PETAR: Raspoloženo za dugi život.

TOMO (*zlonamjerno*): Za buran život. Tako neka vam kaže. Ha! Ha!

EVA: Velečasni, da li je istina da su žene ludovale za vama?

TOMO: On za njima. Da! Da!

PETAR (*ustaje gledajući Tomu. Dobija se utisak da se uvrijedio. Pođe korak dva, nadimlje grudi kao da se proteže*)... Lijepa su to vremena bila...! Nego, je li danas nečiji rođen ili imendan? (*Mirku:*) Prijepodne sam te vidio s buketom ruža.

MIRO: Oh, ne! Eva ih voli.

TOMO: A ti misliš da je onaj i cvijetka već donio Ani?

EVA: Ivan je ponosan na svoju nepristojnost. . . Oprostite, idem se preobući. (*Odlazi u stan.*)

5.

MIRKO (*razgovor između njih dvojice, dok se Petar šeće po sobi*): Tata, malo nude za kristale

TOMO: A što možemo. . .! Znaš da u kući skoro ni dinara, a ti si se sad baš sjetio ruža! Naime, u redu bi bilo, ali. . .! Što misliš; da ne prodamo, da pričekamo? Ha?

MIRKO: Ne-ne! Bezuvjetno morate na odmor i mami je neophodno potrebno. A i Eva mi se čini slabom. Uzalud joj govorim, neće da prizna.

TOMO: Da da, bezuvjetno mora na odmor! Odmorom se mnoga oboljenja izbjegnu.

PETAR: I mnoge porodične nesuglasice izglađe.

MIRKO (*samozadovoljno*): Nad mojim brakom ni sjene ni oblačka! (*Ivan, kao i obično, ulazi prilično bučno. Za njime Ana skoro neprimjetno*): Ti si već okd kuće?

6.

IVAN: Večeras sam dežuran. A što ti?

MIRKO: Nagovaram Evu da pođe na odmor. Slaba je.

IVAN: Ona?

MIRKO: Možda se tebi ni ne čini, ali mi je u zadnje vrijeme neobično nemirna.

IVAN: Uposli ti nju, pa će je proći kojekakve zlevolje i glavobolje. Sve je to uobrazilja, i ništa više.

ANA: Ivane, to ipak nije način. . . Ni on neće na odmor, a pustila bih ga samog.

IVAN: A što ako nađem na kakvu sa zlovoljom ili glavoboljom?

ANA: Da je to još Mirko rekao, hm. . .!

IVAN: Zbilja, Mirko, kad čovjek prevari ženu, hoće li dvije tri suze i buket cvijeća sve da poprave?

MIRKO: Pripisuješ mi osobine koje nemam.

IVAN: Jest, nemaš? Svi imamo... Ozbiljno, velečasni, da li je vjernost u braku svadbeni dar dragoga boga ili poštena borba ljudi?

PETAR: Ne uznemiruje te uvjerenje da vjerni muževi nisu interesantni?

IVAN: No, Ano, da budem interesantan?

ANA: Ja ne mogu ni zamisliti da bi Ivan... No da ne pomislite da Ivan kao muž... Govorim gluposti! Ivan će, veli, umjesto ljetovanja u Beograd.

IVAN: Ima izgleda da nam odobre izgradnju novog porodilišta. Ne čudim se što sirota dječica tako tužno zaplaču kad dođu na svijet u ovako očajnom porodilištu.

ANA: U novom ću i ja. Oh, opet govorim gluposti!

IVAN: Ne ne! Pristajem ja da mi rodiš i u ovom starom. Ali daj već što prije!

TOMO: Još ni živjela nije i da već...? Naime, mene se ne tiče, ali...

IVAN: Zbilja te se ne tiče! No, hajde, baba moja, da te ispratim. Doviđenja. (*Odlaze*).

ANA: Doviđenja.

7.

TOMO (*da se opravda*): Naime, ne, meni je baš svejedno. Ne?

PETAR. Ali njemu nije svejedno, ne?

TOMO: ... Bojim se, kad se njihov optimizam slomije da će to biti katastrofalno.

PETAR: Zbilja govoriš već katastrofalne gluposti! A da i bude, i onda znaju zašto su živjeli. No? Hoćemo li partiju karata?

TOMO: Tri ili ni jednu (*Petar potvrđi, podu.*) Jesi li za kavicu? Mamice...! Ovaj, Mirko, mogao bi zamoliti mamicu da nam pošalju po kavicu! Ne? Da! (*Odu.*)

MIRKO (*već je htio ustati da pođe, ostavio je novine koje je sjedeći u fotelji prelistavao, a u to se vraća Ivan. Ostane i prati ga pogledom.*)

8.

IVAN (*zamišljen se prošetao, pa priđe telefonu*): Marijo. Ja sam, Tolić... Kako je s temperaturom one male?... Ma one, čiji je muž zaplakao od radosti što mu je muško rodila!... Je li? Samo kad je opala... Ne ne, ne smije! Neka ga podoji ona pokraj vrata. To je zdrava kravica... Čekajte! Žena će mi doći do vas. Zamolite doktor Trumića da je pregleda... Naravno da bih volio; bilo muško bilo žensko. No, hajde, doviđenja. (*Ostavlja slušalicu i zadovoljno zvižduka.*)

MIRKO: Blago tebi.

IVAN: A što?

MIRKO: Zviždiš.

IVAN: A zašto ne bi i ti?

MIRKO: Reci, zapravo tko si ti?

IVAN: Kako, tko sam?... Ah, hja! Za vas bezumnik! Pa da, ti ni zamisliti ne možeš što znači voljeti svoj poziv.

MIRKO: Ti i na samog sebe zaboravljaš a pogotovo na Anu. Da da! Zanemaruješ je. Ti si rad i red, ambicija i ništa više...! Uzalud ti taj podsmjeshljiv pogled! Ana pati, a ne pokazuje jer te voli.

IVAN: Pati. Možda i plače?

MIRKO. Zbilja, voliš ti moju sestru?

IVAN: A voliš li ti svoju Evu?

MIRKO: Nadam se, to se i vidi.

IVAN: I previše; već neukusno!

MIRKO: Ali se vidi!

IVAN (*ne drži mnogo do Mirka, ali mu je sad ipak ironija za nijansu otvorenija i oštija*): Ama goni! Hoću li vas zvati kad je volim, da vidite da li je volim i kako je volim?! Nije to atrakcija, već nešto najrazumljivije — ali samo za nas dvoje!

MIRKO: Misliš ti, da je Ana zadovoljna s tako malo što joj ti pružaš? Jest, jest, minut dva, i onda bolnica, poliklinika, sastanci i savjetovanja! Ta tvoja savjetovanja su ravna ljubavnici koja te i previše okupira.

IVAN: Znači, tužila ti se.

MIRKO: To ne, ali...! Vidi, Eva i ja smo primjer pred njom. Ana mi je sestra, imamo isti odgoj, slične nazore. Što ja primijećujem, to ona osjeća.

IVAN: Bilo bi mi žao da si u pravu. Uostalom, pitat ću je.

MIRKO: Ne — ne, ni za boga! Osjetit ćeš to i sam... Vidiš, ja sam prosto nesretan kad s Evom nismo skupa.

IVAN: A kad ste skupa, onda ste u društvu.

MIRKO: Ali i onda skupa! Jedno pokraj drugoga!

IVAN: A što ja mogu kad je Ana djevojka iz iz bolje kuće, kad baš ništa ne zna!

MIRKO: Znaš, još da joj moj brak nije pred očima, još nekako.

IVAN: Nije brak samo ono što se vidi, što čovjek pokazuje svijetu!

MIRKO? Dobro, dobro, kakogod misliš! . . . Hm, znaš, naš cijeli dan je doista samo naš, građen samo za nas dvoje. . . Znaš, ono moje nevjerstvo, sve je to samo šala. Naime, da ostanem pošten i dosljedno iskren, jednom sam je prevario. Prevario? Prevario sam se. Ja tako osjećam taj događaj. Mene još i sada muči taj moj istup.

IVAN: I ti onda još tvrdiš da je voliš?

MIRKO: Volim? Obožavam je! . . . Ima kad nam osmjeh ne da da zatvorimo usta; ima kad patimo, a ne znamo zašto — ili bar ne ćemo da kažemo zašto! Eto ti i sada. . . već izvjesno vrijeme Eva mi je nemirna. Ja strepim za nju! Na momente su joj oči pune suza i ljubavi, a kad joj se približim — odbija me! Da — da! Odbija me! Ja vjerujem da bi je ti zamrzio, a ja je tim više volim. I sad strpljivo čekam, čekam te prozirne prste. . .! Da — da!

IVAN: Znači, ti voliš i patiti.

MIRKO: Ima momenata kad volim. Da— da!
Ha...!

IVAN: Ne-ne, hvala! Ništa ne radiš, uvijek si pokraj nje, to nije normalno. (*Kad se Ivanu s punim zadovoljstvom nasmijao:*) Znaš, ne bih se čudio da te jednog dana prevari.

MIRKO: Štooo..? Hahahaha! Bolje bi bilo da ti razmisliš o budućnosti svoje ljubavi!

IVAN: Volim je, voli me; cijenim je, cijeni me. Vjerujem da želi dijete od mene. A što bih još? Da patim zbog nje, da se posvađamo da bi se mogli miriti? Hm..!

MIRKO: No-no, pokajat ćeš se, uvjeravam te, pokajat ćeš se! Ja bar poznajem svoju sestru.

9.

MARA (*ulazi, a za njom Eva*): Mirko, budi dobar i odnesi ovo pismo tati. Još je jutros stiglo... (*I ovom sličan upit joj je hladan.*) Kako si, Ivane?

IVAN: Hvala. Gore ne dam da bude, a bolje će i samo doći.

MIRKO (*uzimajući pismo*): Nije istina, mama! Zabrinut je! Hahaha! Eva, ja ću morati u grad, ali ću se uskoro vratiti. Doviđenja. (*Odlazi.*)

MARA: Zar doista imaš nekih briga? (*Ivan je samo pogleda i odmahne rukom za njim.*)... Jest! Maločas si telefonirao. Znaš, to malo tiše. I djevojke čuju, pa da ne pomisle da je neka svađa. (*Ode.*)

10.

IVAN (*htio je da pođe za njom, ali stane. Razljutilo ga, pa bi odgovor bio prilično oštar.*)

EVA: Ti ovo ne možeš da shvatiš, je li Ivane.

IVAN: Ne mogu? Neću!

EVA: Mama veli da si ti egzotičan primjerak čovjeka u ovoj kući.

IVAN (*u sukobu s najjačim protivnikom u ovoj kući više je umjeren, ali mu ironija rado preraste u sarkazam, što Evu još više draži i izaziva*): Pa da bome! A kod vas je sve normalno, i ti i ostali, iako sve činite naopako: danju spavate, noću živite, a rad uglavnom smatrate teretom, ako čak ne i poniženjem za čovjeka!

EVA: Ne voliš nas baš nekako naročito.

IVAN: Nikako! Nisam prijatelj ničega umjetnog, ničega izvještačenog.

EVA: Zar ne, mi već ni voljeti ne znamo; ne znamo jer su nam već i čula zakržljala. I, eto, možda nas samo još perverziteti uzbuđuju.

IVAN: Žalosna ti majka, ironizirala bi, a govoriš suštu istinu.

EVA (*već pomalo razdraženo*): Po toj onda logici ja ni Mirka ne volim; a ne volim jer ne znam voljeti.

IVAN: Naravno da ga ne voliš.

EVA: Što ti to govoriš!

IVAN: Izgleda istinu, čim te uzrujava. A i što bi voljela na njemu? (*Mirno i lako*:) Nema li sva sila njemu sličnih ljepotana? Novci su na izmaku, još malo pa ti ni ljenčarenje neće moći osigurati. A bez toga što ostaje od Mirka, što ga dijeli od ostalih besposličara? Je li mu je zagrljaj čvršći, drugo-jačiji, kad si se baš za njega odlučila?

EVA: Ovo je već nepojmljivo!

IVAN: Da, ja dnevno samo jednom začešljavam kosu; grub sam i iskren. Pa gdje bi u mom zagrljaju mogla naći ono što ti on pruža!

EVA: Da možda isprobamo?

IVAN: Priznaj, vi ni pred svijetom ni u krevetu nemate drugih problema osim kako da utučete dosadu!

EVA: Zar ne, ti bi mi mnogo više mogao pružiti.

IVAN (*sve temperamentnije, jer je sada već ljut zbog činjenica*): Jest, jest, gospođo! ... Znam ja, draga moja, da bi mi i ti rado prišla kad se vraćam s posla, da si i ti željna da čuješ zašto sam

danas umorniji negoli juče, zašto sam danas veselij negoli sutra; o čemu mislim, što kanim i što ću uraditi sa ženom koja je rodila, a prijeti joj da podlegne zarazi! A što ti tvoj muž, muška glava u kući, pruža? I zar tebe zadovoljavaju priče i sanjarije staroga gospodina i mame da ovako ne može ostati?! A ne može i ne smije, jer gospođi mami prijeti opasnost da će bez djevojke morati na pijacu, čak da će gospodin tata morati za njom s korpom paradajsa!

EVA: Vidiš, vrlo uvjerljivo!... Doista nisam željna da mi se približiš kad dolaziš od porodilje u zarazi. Ja ne volim tužne priče, i ja volim da je Mirko preko cijeloga dana moj!

IVAN (*opet mirno, s kozerijom*): Ne vjerujem da ima žene koja može cijeliti čovjeka koji još pošten komad kruha nije stavio među svoje lijepe zube. Ti još nisi nužna ljubavnika. A što ti je on nego to?

EVA: Znači, on u mom životu samo tu prazninu ispunjava... Zar ne, on ni raditi ne bi bio sposoban.

IVAN: Kao ni ti. A što je ikada radio, kada je nešto mislio, kada ga je što mučilo osim možda ozbiljnog problema: zašto ga njegova Eva odbija, iako ga je zagrlila! Veliki problemi, sadržaj za cijeli život.

EVA: Ovo već prelazi svaku granicu pristojnosti!

IVAN: Ti si započela... Uostalom, sve se ovo mene ne tiče! Živite kakogod hoćete — ako je to uopće život... Biti muž, a ne znati što mu žena ima još osim čari u krevetu!

EVA: Ivane!

IVAN: I što još umije osim plitkog trača vodenog s malo modernijom tehnikom nego što je to naučila od svoje gospođe mame!

EVA: Molim te prestani! Ne želim te dalje slušati!

IVAN: Jest, zaboravio sam, sada već konverzirate i o problemu kako su komunisti uništali sve uvjete za bezbrižan život! (*Iznenadno, s bijesom i prezirom:*) Ama, jalovi ste i za porod i za stvaranje!

EVA: ... Ivane, zašto me mrziš?

IVAN: A što da volim, a što da poštujem u tebi? Zar problem, hoćete li se ljubiti u raskalašnom smijehu ili u suzama? Kako se znate samo toliko lagati! ... Eto, da znaš, ja sam uvjeren da ga ti ne voliš! Pa i ne možeš ga voljeti.

EVA: Kako se usuđuješ!

IVAN: No, hajde, budi bar jednom iskrena, hajde, reci, voliš ti njega?

EVA: ... Ne ... Uopće ga ne volim.

IVAN: Kako...?!

EVA: Htio si da znaš, sada sam ti rekla ... (*Priđe klaviru, tiho preleti koji akord, i nastavi:*) Ne volim ga, jer tebe volim ... (*Odsvira koji odlomak. Prestane, okrene se Ivanu, ali zuri u prazno, doživljava uspomene:*) Sjećam se, počeo si nam zalaziti kada si se vratio iz vojske. Gledala sam te grubog, nespretnog, neodjevenog. Tako sam ja još onda gledala i vidjela; i žalila sam Anu, jer ti za mene prosto nisi bio muškarac, a kamoli gospodin ... Znam, skupilo se neko društvo. Htjela sam ti se narugati da i druge zabavim. A ti si me pogledao; nisam izdržala taj pogled. Da li je to bilo sažaljive ili ironija, nisam znala. Čini mi se, onda sam te po prviput ugledala. Da, u očima. I jako sam se zastidjela ... Kada sam ostala sama, pokušala sam te predstaviti u dobrom odijelu, uglađenog, s tim pogledom. I vidjela sam te. Nešto me uznemirilo: obuzela me je neobična toplina, a i strah od tebe! Mislim, onda sam te zavoljela, onda se zainteresirala za svo grubo, nespretno, neodjeveno ... (*Vani se čuju glasovi Petra i Tome, koji se vraćaju. Sada se obrati direktno Ivanu, a potom izlazi.*) Ne volim ga. Od toga momenta mi je mučan svaki njegov dodir.

TOMO (*čim je Eva otišla, ulazi s Petrom*): Ne-ne, tu nešto nije bilo u redu! Imao si puba, damu i kralja, pa tri aduta...

PETAR: A opet si sramno propao. Hahaha! Prevario sam te; jesam, jesam! A što ne paziš.

TOMO: Jeli..? Hahaha! Eh, onda vodiš s dvije partije, samo s dvije partije!... Ivane, Mirko se još nije vratio?

IVAN (*sjedio je zamišljen, zabrinut, zabavljen sam sa sobom. Naglo se digno i ode.*) Nije.

PETAR: Ovo je jedini čovjek ove kuće, koga čak ni Mara neće biti kadra da ukroti.

TOMO: Ti opet po meni?

PETAR: Pa da joj i nisi predao uzde, otela bi ti.

TOMO: Molim, netačno! To je porodično kod njih da znaju upravljati.

PETAR: Pa, konačno sve je ovo njeno: i kuća, i ti, i zemlja i...

TOMO: Pa čak i ti!

PETAR: A Ivan joj je kao božja kazna.

TOMO: Što misliš, što će biti s njime, ako dođe do neke promjene.

PETAR: Zar opet sanjariš? Pa, konačno, o čemu čovjek najviše sanjari? O nedostižnom! O istini i promjeni, ravnopravnosti ljudi i...

TOMO: Raju!

PETAR: Nažalost, svega toga neće biti.

TOMO: Trpiš ti, jer rasprodaješ kristale, sagove i zlatnike da bi mogao na ljetovanje.

TOMO: Oprosti, kad nas je liječenje u pitanju!

PETAR: A kod ljubljenog naroda ne bi bilo?

TOMO: Ni boga ne muči svačija briga...! (*Ivan se vraća.*) Znaš, Ivane, baš o vama govorimo. Volim što su mi djeca na okupu.

PETAR: I njihovo bi mišljenje dobro bilo čuti.

IVAN (*pod utiskom događaja i svog unutar-njeg nemira govori kao za sebe; tiho, promuklo*): Skrajnje bi vrijeme bilo da stvorim za sebe svoj dom... Tu sam kao u nekom pansionu; nemam vremena ni ženu da upoznam, sve i svako mi veže pažnju.

TOMO: Želiš li možda reći da ti ovdje nije dobro?

IVAN (*ne reagira na povišeni ton, već, ako i jeste nervozan, na sebe je ljut*): Ama dobro mi je, ali ipak! Eto, volio bih, kad dođem kući, da prvo mogu Ani. A već i to pozdravljanje: ljubim ruke, zdravo, kako je tati, što radi Mirko i zašto je Eva opet zle volje — to me već pomalo umara! I dok dođem do Ane, zaboravim o čemu sam joj htio pričati. I nikada nismo sami. A i zlo utječemo jedno na drugo.

PETAR: Da, mnogo je istine u tome.

IVAN: I, eto, postao sam neoprezan, čak neodlučan! Ima nešto što izaziva samilost, simpatije prema vama. Ovu kuću bi trebalo natjerati da nešto i radi! Da se preznojite, ipak biste nešto postali!

TOMO: Tako? Tako...?! Ha! Ha! Hajde, reci, što nam ti spremaš?!

IVAN: Ne-ne, umrijet ćeš, a još ni jedno saće nisi napunio medom! A voliš ga, tražiš ga! Čak zahtijevaš! Besposleni sjedite, sanjarite, mudrujte, a to zbunjuje, uznemiruje!... I Mirka i onu njegovu... treba ih natjerati da rade! A ne da tu...! Ah! (*Odmahne rukom i poleti van.*)

13.

TOMO: A molit ću lijepo, što je pak s ovim?... Da on možda ne misli da ćemo mu se natovariti kao briga na leđa? Odričem se svojih navika, uskraćujem sebi svoje dnevne potrebe, a... Danas kristali, sutra drugo, pa zlatnine, a što onda...?! No neka! Nadam se, za ovu godinu će još doći. Ne, zar ne? Da!

PETAR: Ja bih ti preporučio da sačiniš novi program — i novi proračun! Da, da! Raspodijeli ti tu rasprodaju na pet, šest, čak i više godina...! Zapravo, sve dotle dok ti se naša crnica ne smiluje i ne primi u svoj zagrljaj.

TOMO: Kako, molim? Pa to je neukusno, da znaš, neukusno! Da! (*Ulazi Ana.*)

14.

ANA: Izgleda mi da nema mame... Pa previše ste glasni! Bučni!

TOMO: Ah...! Slušaj! Kaži, molim te, kolika je Ivanu plata.

ANA: A što ja znam? Zašto?

TOMO: Koliko on tebi daje u kuću.

ANA: Ja mislim, sve.

TOMO: Prihodi su danas toliko skromni da je potrebno biti malo i praktičan. Ideje i ideale još ni ovi nisu kadri da pretvore u kalorije. Zašto Ivan ne otvori privatnu ordinaciju?

PETAR (*ustaje i polazi*): No, oprostite mi, ja moram u župu.

TOMO: Moraš, jer nećeš da ovo poslušáš!

PETAR: Ano, doviđenja... Ima Ivan pravo. Dosaduješ se. (Pođe, a za njihov Petar ljut i negodujući.)

15.

ANA (*pošla je da potraži Ivana, a on joj dolazi u susret*): Baš sam pošla po tebe... Što ti je, što si tako zlovoljan?

IVAN: Malo sam umoran.

ANA: I mora da si jer da umjesto bolnice i poliklinike...

IVAN: Sa starim si govorila? Novaca još ne znam praviti.

ANA: Ne, Ivane! Ali brige!

IVAN: Imamo mi i briga? Pa, doista imamo; i sitnije i veće. A u mene je jedna čak poveća.

ANA: Nemoj mi se rugati.

IVAN: Nažalost, sva si uz ovu kuću i njene brige... Slao sam te da vide jesi li u drugom stanju, a ti o novcima — i brigu brineš!

ANA: ... Ja sam se stidjela o tome progovoriti.

IVAN: Razumljivo, razumljivo... (*Iznenadno se dosjetiti, pa je radostan uhvati za ruke.*) Ti...! Da nije možda zato, što si... što ćeš...?!

ANA: Ne, nije... Ja ne znam... ja mislim da sam sada već i željela, a...!

IVAN (*razočarano jedva prousti*): Naravno, ti nisi kriva... (*Izupravni se, pođe od nje*). Nismo krivi... (*Da i sebe utješi, bar toliko da dobije:*) A željela bi, ne?... Je li da bi željela!

ANA: Mislim, mogli bismo još pričekati. (*Kad je iznenađen pogleda:*) Ivane, takva su vremena!

IVAN: Da?... Ano, dva puta si već abortirala, dva puta si već mogla imati dijete, a nisi htjela, tvoji nisu htjeli... A mi moramo imati djecu; dijete vjenčava ljude, ljubav ih samo približava. (*Odlučno:*) Ja hoću da se odselimo, ja hoću svoj dom, hoću da si samo moja! Ja hoću odavde jer se bojim za tebe, jer te ovi prilagođuju sebi!... Žive u iščekivanju, ubijaju u tebi želju za djetetom... A znaj, ako još i ja popustim, kad to bude onda ni Ivan neće biti više Ivan, bit će kao oni!

ANA: Kao oni?

IVAN: Reci, želiš li da se mi i nadalje volimo ili ne?

ANA: Ti znaš to najbolje.

IVAN: Onda bježimo odavde! Ja neću da postanem Mirko, ja neću da moj razum potamne osjećanja, neću da zaplačem nad lastom koja umire!

16.

TOMO (*ulazi pripaljujući cigar*): Recite, jeste li vas dvoje uzeli sebi bar toliko truda da razmislite, što ćete uraditi u slučaju da nastupe neke promjene?

ANA: Zar je Ivan nešto skrivio? On samo radi. On ne politizira.

IVAN: Bolje da već jednom zasučeš rukave, moj gospodine! Mene mnogo ozbiljnije brige uznemiruju! To što sam tu, to što se branim od vas, to što ja nisam više siguran u sebe, što me više ne uzbuđuje činjenica što mi Ana nije u drugom stanju!... Ano, ako se jednom uvuče nemir među nas, sjeti se ovoga dana!

17.

TOMO (*kada viđi da se Ana rastužila*): No hajde, dijete, nemaj brige! I ovo je samo dokaz da te voli.

MARA (*izvan sebe, mrko, ali pritajeno i bez naročitog naglaska*): Ovo je nečuveno! Ivan je u ovoj kući psovao! Naglas je psovao, pred poslugom je psovao!... Molim, odgovorite! Maločas je Barici pomogao nositi korpu s drvima...

TOMO: Nemoj, mama, nema smisla!

MARA: Nisam došla da se s tobom prepirem! Vrijeme je da govoriš s Ivanom: ili ili!

TOMO: I on to veli.

MARA: Kako?!

TOMO: Želi da osnuje svoj dom.

EVA: (*ušla je malo iza Mare. Indignacija Mare u njoj izaziva neodređenu radost. Sjeda.*)

MARA: Je li..? Ali onda što prije!

ANA: Hvala, mama.

MARA (*ljuta je pogleda, ali ispad izostane jer je telefon zazvonio Ana digne slušalicu, a ona joj priđe.*)

ANA: Da!... Mo... molim..? (*Klone joj ruka. Ruku sa slušalicom spusti na sto. Mara joj istragne slušalicu.*)

18.

MARA: Halo, halo!... Izvolite!... Što kažete..?! Ali molim vas... Halo, halo..! (*Ostavlja slušalicu, jer su i s drugog kraja spustili. U to se i Ivan vraća.*)

TOMO: Što je, mama, što se zbilo?

IVAN (*pride Ani, koja tiho plače*): Ano, što je?

MARA: Što joj je? Mirko je uhapšen!

TOMO: Uhapšen...?! Ali pobogu, zašto?!

MARA: To bi možda ovaj gospodin bolje umio da kaže!

IVAN: Za čas biste mogli zaboraviti na sebe, kad vam je sin uhapšen. Ano, što je bilo?

ANA: Zbog zlata... što je prodavao zlato.

MARA: Zato što je prodavao naše zlato! Prodavao je da bismo mogli živjeti, a prodavao je — čujete li?! — prodavao je naše zlato!

ANA: Ivane, hoćeš li vidjeti zašto je?

IVAN: Zašto ne bih! Ali čuli ste, uhapšen je zato, što je nacрно prodavao zlato.

MARA: Da bi mogao i ti da živiš! Kaži im, treba da ga odmah puste!

IVAN: Pustit će ga čim kaznu bude izdržao.

MARA: Ti zaboravljaš tko ti je Mirko?!

IVAN: Mirko je Mirko, a zakon je zakon.

MARA: Ja više niti riječi nema da govorim s ovim gospodinom!

TOMO: Ali mama, to je nesporazum!

IVAN: Ostavi, stvari. Ima ona pravo. Bolje da joj se odmah prikloniš jer će te i tako prinuditi: hranila te, hranit će te!

TOMO: Ja to izvinjavam sebi!

IVAN: Kakogod želiš! No hajdemo, Ano. Mirka će zatvor opametiti, a ja neću da u ovoj kući izgubim svoj mir.

MARA: Ano, ti ostaješ ovdje!

IVAN: ... Je li? Hm...! Dakle, Ano?

MARA: Ona ostaje ovdje.

EVA: Ano, idi!

MARA: Ali, to je već ..! Tu ostaješ!

IVAN: Ali zauvijek! (*Poleti van.*)

ANA: Ivane!

EVA: Ano!

MARA: Ano!!... Ići će, dok joj ja budem do-
zvolila.

zavjesa

II ČIN

Nakon mjesec dana na istom mjestu. Nikakve bitnije promjene, ali je mir i tišina iz predivanovskih vremena.

1.

MIRKO: Dušo draga, namećeš mi uvjerenje da si postala idolopoklonik Ivanovih fraza. Razmisli, je li to uopće misao, kakva vrijedna misao kada se razbacuje riječima: čovjek ne može biti neopredjeljen! No, naravno, on priča, pristojno je da ga i slušaš — ali niti riječce vrijedne razmišljanja! (*Dok je pričao, povlači neke poteze na papiriću koji mu je na dlanu, pa kao da mu je glavna pažnja vezana za tu igru, a ne za temu razgovora.*)

EVA: Ja nisam bila kadra samo da slušam.

MIRKO: I razmišljala si o njegovim riječima? Nažalost, nepotreban trud. Recimo, on tvrdi da nikome ne pripada, da samo raditi hoće...

EVA: Ali da već i ljubav za rad opredeljuje ljude. No, svakako, naši su pogledi određeniji.

MIRKO: Kako...? Zar možda to, što nam je imputirao da nas samo mržnja održava?

EVA: Kako je i rekao? Trutovi se ljute...! Interesantan je on čovjek; ono nešto tuđe u njemu, ono svježije, novo što je unio u kuću...

MIRKO: Zar ti vječiti ispadi...?! Dosta smo trpjeli ta njegova omalovažavanja!

EVA: Zbilja smo mu morali izgledati smiješni. u ovoj našoj plačljivosti.

MIRKO: Ali, dušice...! Oprosti, ali kako da rastumačim ovaj tvoj najnoviji stav prema tom čovjeku?

EVA: Zapravo, taj moj novi stav nije baš tako ni nov. No, bitno je, da je on u pravu.

MIRKO: U pravu, u pravu...! Pa da i jeste u pravu, pa neka i jeste u pravu... a što to mijenja na našem odnosu?

EVA: Kako...?! Zar tebe jaz među nama neće uznemiravati?

MIRKO: Ne, neće! I zašto bi? Ti si žena koju ljubim, kojoj ne želim prigovarati...

EVA: Oprosti...! Doista te neće ništa smetati što sam mu idolopoklonik?

MIRKO: A zašto bi? Svakom hiru treba dati oduška. Eto, recimo da bude i tog čuda da si preko-noći sebi iskrojila nove poglede na svijet i događaje, zašto da to meni smeta?

EVA: Ne znam hoćuli se pravilno izraziti... recimo da si ti komunista, a da ja tvrdokorno ostajem uz svoje nazore zar ne, muž treba da je taj koji te vodi u nešto novo, u nešto što ja ne razumijem. Vjerujem, podlegla bih, prišla bih ti. Ako već ne iz uvjerenja, a ono zato što si postao opet zanimljiv.

MIRKO: Molim to nešto jasnije.

EVA: Jasnije...? Pa, eto, očekuješ li ti možda da te ja izgradim za komunistu?

MIRKO: Zar ti sebe smatraš komunistom? (*Iz svega srca se nasmije.*) Oprosti.

EVA: Ni ne znam što je to komunista — primjera radi sam to navela. Ali ako su to ljudi kao Ivan, onda bih voljela znati, zašto su takvi. Zar ne, oni se oduševljavaju za nešto! A ja tako naslućujem da se ljudi ne oduševljavaju za bezvrijedne stvari.

MIRKO: Pa ti si divna! Vjeruj, zapanjuje me tvoje rezoniranje, i da ti još zaključci nisu naopaki...

EVA (*Mirko joj prilazio s namjerom da je zagri. Otkloni*): Zašto baš moji, zašto ne tvoji? Hajde, reci mi, čime bi ti mene mogao zabaviti, oduševiti? Eto, reci, što ti hoćeš, što očekuješ? To zar da nesmetano možeš prodavati zlatnine, da za to ne treba odležati koji dan zatvora? Ili, eto, da se sve ovo

izmijeniti, u čemu bi se ti promijenio, što bi novo pružio, što je to što ja ne znam a ti znaš, što nisam još od tebe vidjela, čula? Reci, što ćeš da stvoriš, s čime ćeš da zapanjiš?!

MIRKO (*sada je tek osjetio da ovo nije obična dokolica*): Želiš li mi reći da su za tebe moje životne atrakcije iscrpljene?

EVA: Oh, već odavno!

MIRKO: Eva!!... Oprosti, molim te. (*Eva ga ljuta pogleda i pošla od njega. Priđe joj, ljubi joj ruku.*) Oprosti, draga, oprosti.

EVA: Nažalost, jače naglašena riječ još neće odbraniti propalu stvar.

MIRKO: Propalu?

EVA: Ne, Mirko, ja sam već i od toga dalje! Znaš, interesiraju me ljudi a ne samo preporučavanja o njima. Ja želim među njih...! Još ne shvaćaš? Mene više ne interesira ova kuća mira.

MIRKO: Ja... ja sam zapanjen!

EVA: A meni je pak sve ovo lijepo i udobno već dosadno! Ne čini li te se da je od svega ovoga čovjek najinteresantniji? A još ljudi koji rade, koji stvaraju? Hoćeš li reći da su ovo samo riječi?

MIRKO... Kako mu pamtiš riječi.

EVA: Ti misliš da su njegove? Mogle bi biti. A mora da nešto i vrijede kad ih je bilo vrijedno zapamtiti.

MIRKO: ... Pretpostavljaš ti njega meni?

EVA: ...Već četiri godine živim pored tebe, a ovo mi je prvi sadržajni dan: niti jednog poljupca niti jedne suze! Sjećaš li se, kadgod sam počela misliti, žurio si se da mi poljupcima ugušiš riječi, jer »draga, to te umara, draga, to te uzrujava«!

MIRKO: Netačno! Uvijek sam se s tobom rado razgovarao.

EVA: Netačno! Uvijek si me rado slušao ako sam brbljala. Mišljenje si samo ti imao... Mišljenje? Hm...! Iako su ti pojmovi bili vrlo blijedi, nije te uznemiravalo da li si me uvjerio ili nisi.

MIRKO: Oprosti, ali ja u tebi nikada nisam vidio samo ženku, već uvijek sebi dostojnu ženu?

EVA: Uvijek okupanu i uvijek uređenu...! Da — da, Mirko, nije putenost sve — a što mi drugo pružaš? Jest, ti jesi bujica riječi... ali bujica s plićaka.

MIRKO: Što ima ovo da znači?!

EVA: Ono što već i sam naslućuješ!... Kad zaplačem od nemoći što ne mogu pobjeći iz ove dosade, misliš: ljubomorna sam; kad te odbijem, misliš: ljubavna je to igra — izazivam te; hirovita sam! Dojadi to, Mirko.

MIRKO: Vrijedaš me!

EVA: Da — da, Mirko, već četiri godine igre; četiri godine predigre za postelju! Već četiri godine slušam: još ne smiješ imati djecu jer struk bi ti se iskvario, grudi bi upropastila! A jesi li me zbog moje ljepote čuvao ili da igračka gospodina ostane što duže lijepa? A ja, dijete hoću, djecu hoću — a ne da kao nerotkinja strepim za mužem!... I imat ću ih. Ako ne od tebe... ne, ne, od tebe neću!

MIRKO: Ali, draga moja... Ne — ne, doista ne, tu već razumna riječ ne pomaže! Molim te, ne izazivaj, nemoj da se zaboravim!

EVA: I to bi već kasno bilo.

MIRKO: Kasno? Kako, kasno?!

EVA: Zar ne vidiš da te nevolim?

MIRKO: Eva...! Zaboga! Eva, ovo već nije šala, ovo je već bezdušno mučenje!

EVA: Doista nije šala... Da sam te bar jednom vidjela umornog, zabrinutog, neveselog! Ako si i bio, zbog mene si bio, što te ne volim dovoljno. A to je već zamorno — dosadno!

MIRKO: ... A on nije dosadan?

EVA: Nije!... Jednom sam slučajno slušala kada je pričao Ani... Beznadežan slučaj kod poroda. Majka na operacionom stolu, njoj treba pomoći, a dijete kao mrtvo leži na stolu. I dijete bi trebalo oživjeti, i majci se mora pomoći jer krvari. Van sebe je, više, a ne zna da li ga razumiju: tople i hladne vode treba da dijete ožive! On radi kod majke, a sluh mu kod djeteta... Kada je čuo prvi plač djeteta, skoro se sručio... To, moj čovječe,

to! To čini čovjek, to se sviđa ženi!... Stvorio je dvoje ljudi... Kako sam zavidjela Ani: ona je žena takva čovjeka... (*Već sebi:*) A možda se dosađivala dok joj je pričao.

MIRKO: ... Ti voliš Ivana?

EVA: Da.

MIRKO: Zaljubljena si u njega?

EVA: To te se ne tiče. Zaljubljena sam u čovjeka! Čovjeka želim, a da li je taj baš on, to ne znam; još ne znam pouzdano... Jesam li nemoralna što volim tuđa čovjeka?

MIRKO (*uvrijeđen je i pati, ali i nadalje dostojanstveno*): Ti si me prevarila s njime?

EVA (*kada je to čula, pogleda ga s čuđenjem: kao da je sada tek sada prvi put saznala i za takvu mogućnost*): Kako...?

MIRKO: Kako si mi mogla nanijeti takvu sramotu! Zar sam ja to zavrijedio od tebe?!

EVA: Da sam te prevarila, zar bi te sramota više tištala negoli što sam te prestala voljeti!

MIRKO: Dušo, jedina... nemoj me mučiti! (*Skrhan joj prilazi, sav u molbi:*) Je li da nisi...? Reci, kao boga te molim, reci...!

EVA: Da te nisam prevarila, žalila bih što nisam.

MIRKO (*iako mu je sada već Eva leđima okrenuta, on joj se nakloni s pripijenim rukama nu butove*): Hvala.

EVA: Molim... I ponavljam, da te nisam prevarila, žalila bih.

MIRKO: Molim te!... To se može malo i tiše; ipak tiše! Da! Morala bi imati bar toliko obzira... I, eto, baš idu! (*Čuje se smijeh Tomin i ulazi s Petrom.*) A inače, sve sam razumio, sve sam primio k znanju. Bit će po tvojoj volji.

2.

TOMO: Ne-ne, ne i ne! Tu opet nešto nije bilo u redu! Ova je partija bila slična onoj na Božić de-vestodvadesetdevete! Sjećaš se? Da, da! Onda sam

ja dobio partiju, a sada sam je izgubio s jednim adutom više! Velečasni, odnijet će te đavo!

PETAR: Kad ćeš već uvidjeti da se ne znaš kartati?

TOMO: Molim, nije tačno! Imaš više sreće, i u tome je sva tajna! (*Vidi Evu i Mirka.*) ... No, a vi?

MIRKO: Tata, maločas je Ivan telefonirao.

TOMO: Ivan? Ništa on nema tu da traži! Ništa! ... A što je htio?

MIRKO: S Anom je htio govoriti. Možda će se mama ljutiti, ali mu je Eva rekla da slobodno dođe.

TOMO: Kako..?! Da dođe? Da on dođe ovamo..?! (*Baš ulazi Mara:*) Pa što vam pada na um! I što će mama reći! Mama, jesi li čula? Eto, još ću ja biti kriv što to nisam spriječio. Jesi li čula, Ivan će doći ovamo!

3.

EVA: A zašto ne bi došao Ani, kada mu je ona žena?

MARA: Ana mu nije žena.

TOMO: Tačno! I nema ovdje što da traži!

MARA: Taj običan potpis u odboru, ja ne priznajem.

PETAR: Glavno je da ga djeca priznaju.

MARA: Velečasni!

PETAR: Gospođo, nažalost, to je brak.

MARA: I vi to kao svećenik velite?!

PETAR: Ispravljam se, to nije crkveni brak.

MARA: A k tome ne treba nikakva dalnja tumačenja.

EVA: Pa dobro, ako i nije brak ...

MARA: I nije! Dosta?

EVA: Oprosti, ali mi daj do riječi!

MARA: Ovo je već nepojmljivo! Predstavljate me kao da sam ja ...

EVA: Što si da si, ali dozvoli ljudima da kažu svoje! Ne žive ljudi samo zbog tebe!... Molim, telefonirao je da želi govoriti s Anom u stvari razvoda.

MIRKO: Za koji se i ti svesrdno zalažeš.

EVA: Želiš li možda dati i podrobnija tumačenja? Molim! Ja nemam ništa protiv.

MIRKO: To je sada drugoredno pitanje.

EVA: Ali usko povezano!... Dakle, želi govoriti s Anom.

MARA: Trebala si mu reći da Ana ne želi s njime.

TOMO: Dosta je i spomenuti toga gospodina, pa da je nemir u kući!

MARA: Ana neće pristati na razvod.

TOMO: Naravno da neće.

PETAR: Smijem li vas podsjetiti na malocasnju tvrdnju da tu uopće nema braka.

MARA: Velečasni, ja sam posebno osjetljiva na vašu ironiju.

EVA: A što onda prije ne promisliš što ćeš govoriti!

MARA: Hvala... U ovoj kući do sada nismo znali za razmimoilaženje. Toga ni u buduće neće biti. Mirko, voljela bih da se o tome porazgovoriš s Evom.

TOMO: ... Mama, a što ipak, ako taj gospodin bude došao?

PETAR: Preporučujem, prepustite djeci neka oni razmrse svoje račune. U njih još ima argumenata za koje mi već zaboravljamo.

MARA: Veličasni!

PETAR (*s gestom otkloni njenu intervenciju, pa ironično*): A osim toga, gospođo, mi smo već pomalo i pakosni.

MARA: Petre!

EVA: Ja mislim, velečasni...

MARA: Dozvoli!... Mi najprije treba da poslušamo mušku riječ. Možda tek nakon toga možemo i mi nešto primijetiti. Naravno, pod uvjetom, ako nas budu pitali.

EVA: Toliko si žena, a što te je samo tako nemilosrdno unakazilo! (*Ljuta pođe prozoru.*)

MIRKO: Eva, ja ne dozvoljavam taj ton s mamom!

PETAR: A mene raduje što mišljenje Eve nije usamljeno.

MARA: Velečasni, u zadnje vrijeme vam riječi izlijeću nekontrolirane! ... Ova međuigra nam nije bila potrebna ... Doista ste u pravu. Nervozna sam.

TOMO: Vidite, samo smo je nepotrebno ražalostili. Nervozni smo, i to je sve. Ne? Da!

MARA: Glup si.

PETAR: Gospođo, promislite. Ja mislim da bi se Ana radovala susretu s Ivanom.

MARA: Ne dosađujte! ... Možda ste u pravu, ali ja još nisam voljna da to i priznam. (*U pauzi se začuje smijeh Ane, riječi Ivana, pa njihov smijeh. Petar pogleda Maru htijući joj skrenuti pažnju, a ona se baš zato i okrenula od njega.*)

4.

PETAR: Gospođo, nadam se, čuli ste: to se Ana smijala ... Čujete li, i Ivan je tu. In on se smije. Ne čini li vam se da je nešto i radošti u tom smijehu? Ja pretpostavljam da se oni još uvijek vole.

MARA: Mudre ... zbilja mudre riječi!

EVA (*Mirko nakon riječi Petrovih prođe ispred Eve i ironično joj se nasmiješi. Hoće da joj skrene pažnju na mišljenje Petrovo. A ona naglašeno*): Da, moj Mirko, Ivan jeste čovjek koga se ima zašto voljeti.

MARA: Mislim, bit će bolje ako se udaljimo. Ja se ne želim sresti s tim čovjekom. (*Vrata se otvaraju. Ulaze Ivan i Ana.*) Uostalom!

IVAN: Dobar dan.

PETAR (*pride mu i prijateljski se rukuje*): Zdravo! Kako si, sinko?

ANA: Ljubim ruke.

MARA (*klimne joj glavom, a naravno da je Tomo oponaša.*)

IVAN: Pretpostavljam da niste bili željni ovoga susreta. Ja sam ipak morao doći... (*Sjeda na rub fotelje, no ništa s visine ili izazovno.*) Došao sam po odgovor: da li ste sada već voljni da se ne miješate u naš odnos?

MARA (*nakon mučne pauze*): Tata, što mu ne odgovoriš?

TOMO: Naime... kako misliš, mama?

MARA: Mi nismo tako napredni da bismo naše dijete mogli ostaviti bez roditeljskog savjeta. Dok živimo, ona i mi smo isto.

TOMO: Jest, točno!

IVAN (*nasmijao mu se.*)

MARA: To ti je sve što mu imaš reći? Zar ne vidiš da ti se ruga?

TOMO: Naime... Ivane, ja bih te molio... Naime, tebi je možda smiješno ali smo mi ljudi stara kova, zovu nas gospodom. I mi imamo izvjesni kućni red. U prvom redu, mnogo nam je stalo do kućnog mira. Molio bih te da taj ne mutimo ironijom, povišenim tonom ili čak možda svađom jer je to nama tuđe. (*Uvjeren je da je sve to vrlo lijepo rekao, pogleda Maru i sjeda.*)

IVAN: Molim!... Dakle, ja ću se pokoriti kućnom redu. No naravno, od odgovora ne mogu odustat. Eto, recite, priznajete li da ste se prenaglili u odluci da nas prinudite na razvod?

PETAR: Popusti, sine.

TOMO: Ivane, sine moj, zamoli, izvini se. Ne, mama?

IVAN: Ja se ne želim ispričavati. Nemam zašto. A došao sam jer sada već očekujem vašu razumniju odluku... Dakle?... Dakle, Ano?

ANA: Ja... ja mislim, mogao bi se ispričati, i ja... Ja bih, Ivane, jako voljela da je sve po starom.

EVA: Ivane...

MIRKO: Molim te, ti se ne miješaj!

EVA: Ivane, Ana te voli. To je tu najbitnije.

MIRKO (*Eva ga s prezrenjem pogledala, pa onda jedva istenje*): Ja... ja pak mislim da je tu bitnije da li on voli nju. Jest!

ANA (*prilazi Ivanu i s puno molbe; traži njegovo razumijevanje*): Ivane, ja moram i njih da čujem, da ih poslušam. Ja neću da mi prebacuju da sam nezahvalno dijete. A kako ću bez njihova pristanka?

IVAN: A njihovim pristankom nećeš. Eto, pitaj ih. Hajde, recite joj otvoreno!

MIRKO: Znači, ti ne želiš da ona pođe.

MARA: Ano, ako želiš poći, pođi. Nećemo te se odreći kao kćerke, rado ćemo te viđati u ovoj kući. Ali, naravno, tebe samu.

ANA: Kako...? Zar on ne bio smio u kuću? Ne bi? Da i hoće, ne bi ga primili nazad...?!

MIRKO: To pak ne! To nikako ne! Ano, to treba da shvatiš. Ja i sam držim da bi to bilo vrlo neprilično da se Ivan vrati u ovu kuću. Ako i ne zbog drugoga, a ono zbog minulih događaja. Ne, zar ne?

EVA (*Mirko je na koncu morao i Evu da pogleda. Ona se glasno nasmijala i prešla na suprotnu stranu sobe.*)

MIRKO: A, molim, što je tu bilo smiješno?!

EVA: Taj tvoj strah da će se Ivan možda vratiti u kuću.

MIRKO (*izazvan se bori što da kaže i koliko da joj odgovori*): Je li?... Je li? Jest, bojim se, jest, bojim se da se vrati! Bojim se jer znam da se Ivan nije došao miriti, već da iznudi Anin pristanak za razvod! Zar... zar ton njegova nastupa ne opravdava moju sumnju?! Jest, on želi da se razvede od Ane!

PETAR: Ama, hajde. Mirko, to su gluposti!

EVA: Ovdje se, izgleda, jedino ti bojiš da će doći do razvoda.

MIRKO: Jest, bojim se, jest, opravdano se bojim! I, konačno, sestra mi je u pitanju! (*Kad se Eva opet nasmijala, izgubi orijentaciju i:*) Pa zar

nemam razloga za taj svoj strah? A ono što znam, zar to nije dovoljan dokaz njegove namjere?!

IVAN: A što je to što ti znaš?

EVA: Mirko, ja mislim...

MIRKO (*izgubio se*): Ne ne, neću da slušam! Ja mislim, tu treba otvoreno govoriti! Pa konačno, to zahtijeva i moja čast!

IVAN: Oh, pa to su ozbiljni razlozi! Vidiš, ja sam spreman da te poslušam.

MIRKO: Dakle, voljan si da čuješ? Ali onda znaj, ja ću otvoreno govoriti!

EVA: Mirko, samo jedan časak!

MIRKO: Ne, ne, neću, odbranu prije optužbe! (*Naklonila mu se dajući mu do znanja, da je i ona voljna da ga poslušava.*)... Vi ni pojma nemate kakva se nesreća nadvila na ovu kuću! Ja sam uvjeren da mi sestra iskreno voli ovoga čovjeka, iskreno i odatno; njena su osjećanja duboka, od nje je daleko svaka pomisao da se pored muža razbacuje svojim osjećajima. Mi možemo prestati nekoga da volimo, ali se iznevjeriti ne znamo.

IVAN: I dalje?

MIRKO: Meni je strašno što baš ja mora da nanese bol svojoj sestri, ali sam uvjeren da će ga snositi s punim dostojanstvom. Ako može, neka se tješi time da je moja bol već prerasla u tragediju!

IVAN: Ovo su riječi zbilja dostojne propovjednika.

MIRKO (*ne reagira, već kao poslije predaha*): Spriječiti zlo makar i po cijeni najveće boli još je uvijek ljudskije... Ano, ti se ne smiješ vratiti ovom čovjeku! (*Već van sebe, zanesen svojim riječima:*) Ja ne znam u kakvoj ti je formi Eva saopćila da te voli, ni to ne znam da li joj ti uzvraćaš pruženu ljubav...

PETAR (*uzbuđeno i već u tolikoj mjeri, da je prerastao u čovjeka koji je spreman da inzultira*): Pa ti nisi normalan! (*Ivan ga zadrži kad je prošao prema Mirku.*)

MIRKO: Molim, dozvolite, sada ja govorim! ... Eto, ni to ne znam do koje mjere ste došli u svojim odnosima, više me to ni ne interesira, ali sam za jedno siguran: da će tiha riječ, razumno rješenje spasiti čast ove kuće!

IVAN: Jesi li gotov?

MIRKO: Još ne! Ja ću ti Evu prepustiti bez riječi. To nije samoprijekor, to nije slabost, to je snaga moga odgoja, snaga ove kuće!

IVAN: A ti si pak njen mizeran plod!

PETAR: Maro, što je ovome čovjeku?

MARA (*mirno, iako i u njoj vrije*): Nažalost, Mirko je prilično ograničen.

MIRKO: Mama, ja to izvinjavam sebi! Ja znam što govorim i za svoje riječi primam punu odgovornost! (*Učini korak prema Evi, pa dostojanstveno*;) Došla si gospodinu, otići ćeš od gospodina.

MARA: To nije i ne može biti istina!

MIRKO: Zapitajte ih!

PETAR: Ja ne želim biti saveznik tvojih gluposti!

ANA: Ivane...!

PETAR: Umiri se, dijete, halucinacije su to.

MIRKO: Halucinacije, vizije, ne? Vidim ja, svi biste vi željeli da sam lud! I ja bih volio da nije istina! (*I kao da već uživa što ih je poslužio senzacijom*;) No hajde, upitajte ih! Ne usuđujete se?! Ha...!

IVAN: Kako te se ova nesretna žena nije ogadila već prvoga dana!

MIRKO (*prigušena Ivanova srdžba, i to što mu se približava izaziva u njemu strah, ali i bijes*): Zar sam ja zato prešao šutke...

IVAN: Dosta, gmizavče plačljivi! (*U strahu hoće da nasrne na Mirka, zgrabi ga za revere kaputa i baca van.*) Napolje, napolje! (*Ljut se vraća.*)

TOMO: Ovo je pak nečuveno! Iz sopstvene te kuće izbacuje! (*Protestirajući izlazi, a u to uleti Mirko. Na Marine ga riječi zadrži i povede van.*)

MARA: Mirko, izvoli napolje!

IVAN (*i Ani i svima*): Ovaj zbilja nije normalan!

ANA: Grubostima mu još nećeš opovrći tvrdnje.

IVAN: Kako...?

MARA: Ano!

IVAN: Da ti možda ne očekuješ da ti se još i pravdam?!

MARA (*vidi da bi Ana mogla još više da zaostri sukob*): Ano, molila bih te da se udaljiš!

ANA: I ja moram svoje reći.

MARA: Zar nisi čula što sam ti rekla? (*Ana brizne u plač i izleti.*)

PETAR: Da, pametno je to bilo, gospođo.

5.

MARA: Ne bih se čudila da si ga prestala voljeti, ali ovo... ovo ne može biti istina.

EVA: Ah, izgubljeno vrijeme!

MARA: Ivane, je li da ti voliš Anu.

IVAN: A ti misliš da bih je imao i zašto? Ja živjeti hoću, a ne učiti letu ptice čija su krila zakrčljala!

MARA: ... Pomisli koliko bi patila.

IVAN: Pa vi se volite osjećati nesretnima! To je bar nešto novo u vašoj dosadnoj svakidašnjici.

PETAR (*Ivan se i nadalje uzbuđen šeće, a on pride Mari i moli je da se udalji jer sa uzbuđenim Ivanom ona ne može izaći na kraj. Uznemirena pođe. Zastane pred Ivanom, možda bi ga i molila, ali produži.*)

6.

IVAN: ... Taj bi gospodin bio kadar da mi Evu plaćući donese u krevet!

EVA: ... A što sad ja...?

PETAR: Zlo počinje tamo, kad muž izgubi poštovanje žene...

EVA: Ili ga uopće nikada ne stekne.

PETAR: Da, da!... Da, Eva, Ivanu je lako, lakše: Ana u njemu vidi poluboga!

IVAN: I obožava me, ne? A sposobnosti mi mjeri veličinom zarade; poštuje moj rad, a žali se na moj umor! Pomislite, i zaspem pored nje željne nježnosti!... A i dijete želi od mene, zar ne? A gdje ga je?! I bolje da ga nema jer kakvo bi to tek čudovište bilo, koje bi mi u ovoj kući rodila!

PETAR: U mnogočemu te opravdam. Ali voli te, i poštuje.

IVAN (*odmahne rukom i naglo bi da krene*): Kojega sam vruga i navraćao! Žalim! Nju žalim, a ne sebe, ja budala!

PETAR: Ivane!

EVA: Ivane, i ja ću poći s tobom.

PETAR: Ti s njime? Ne-ne, ne smiješ! A i kuda bi?

EVA: Ne plašite se, ništa ja ne želim od Ivana.

PETAR: Naime, ja ne bih htio da potvrdite njegova nerazumna naklapanja. I kuda bi ti, nesretno dijete moje? Uvijek treba znati, kuda smjerati!

EVA: Za prvi svoj korak već znam: na zrak!

PETAR: Da, Pođi, Eva. Ivan će ti pomoći. Pođite, ali ne zaboravite, Ana ne smije biti kažnjena; nedužna je!...

IVAN: Nedužna? Da, nedužna! Da me pitaju, što bih joj mogao upisati u grijeh? Ništa! Ništa osim — da je nedužna! Idemo!

PETAR (*osjeća da nije vrijeme za ubjeđivanje*): Koliko je veliki ovaj svijet, a za mene već ni najmanjega mjesta. Šteta! Eva, bojim se, ni ti već nećeš naći svoje mjesto. (*Prati ih van.*)

IVAN: Mlada je.

PETAR: Navike su dio čovjeka.

IVAN: Svaki se teret može odložiti.

PETAR: To će i Ana moći, to će i morati!

IVAN: Neće moći, jer bi morala! Zbogom, velečasni.

PETAR (*još ih uvijek ne bi puštao*): Djeco, čuvajte se, nesreća zbližava ljude. Ne zaboravite, tuđu krivicu, tuđi grijeh bi ona ispaštala.

EVA (*spremila se za polazak*): Nemažite brige, Ana je u boljem položaju od mene.

PETAR: Nesumnjivo, žena mu je.

EVA: Od toga...! (*Odmahne rukom.*) Već zato, što je Ivan voli. (*Ivan je ljuto pogleda, pođe ne čekajući je, a ona za njim.*)

7.

PETAR (*to su pojmovi o kojima on nije htio da razmišlja. Ostao je sam, ali ulazi Mara i prene ga iz razmišljanja, čak mu se nameće druga tema. Mara se razgleda, nadala se da će bar Evu zateći. Poslije pauze*): Nažalost, Mirko je zavrijedio svoju sudbinu.

MARA: Ako je on, i Ana je.

PETAR: Kako možete tako govoriti!

MARA: Meni je i jedno i drugo dijete.

PETAR: Ana je žena; Ana je plemenita, i ozbiljno voli Ivana. A Mirko nije dorastao ženi kao što je Eva.

MARA: Ostavite me... Neću da mislim, ništa neću da mislim...! Vidjet ćemo. (*Bez uvjerenja; bježi od svojih misli i nemira:*) Kao da bog kažnjava ovu kuću. A što smo zgriješili? Ana plače, Mirku su, naravno, pune oči suza — i tješi je. Mi smo nemoćni, pa zašto nam sada bog ne pomogne!

PETAR: Baš vama! Koliko je nemoćnih u svijetu, s ozbiljnim brigama i nevoljama! Da i pomaže, kome bi trebao, zar vama obijesnoj gospodi?

MARA: Doista ste neintelegentni!

PETAR: Maro!!

MARA: Čudim se samoj sebi, ne žalim svoju djecu; kao da su zavrijedila svoju sudbinu!

PETAR: Sva si satkana od bezdušnosti i dvoičnosti.

MARA: Ama, dokle ćete s tim moraliziranjem!

PETAR: Sve dok oči ne zaklopim! Ali ne da ti dušu spasavam, već da ti se svetim! Jesi li ti svijesna da je i ova nesreća tvoje djelo?!

MARA: Jesam. Jer da sam im odabrala druge očeve, ni oni ne bi bili ovako mizerni!

PETAR: Jest, mizeran sam! I jesam mizeran što ti nisam otrgao to dijete, što ga nisam unio u župu, što nisam doviknuo svijetu da je to moje dijete, da sam ponosan što imam dijete — pa makar morao iz župe, iz svijeta! Onda bih bio čovjek! . . . A ja sam se povinovao običajima, pobojavao se drekavaca i nikada nisam doznao kako je to kad te tvoje dijete grli. Sada me stigla kazna: moram trpjeti, moram šutjeti, bespomoćno gledati kuda vodiš to dijete! Ali znaj . . . ja ću još pokazati na što sam sve kadar!

MARA: Nije li već kasno, moj gospodine?

PETAR: Za spas svoga djeteta nije! I znaj, spreman sam i na bezumlja za to dijete!

MARA: A zašto nisi ovako govorio prije dvadesetak godina? Da sam osjetila da imaš i trunka hrabrosti, pošla bi za tobom i na komadić kruha! A ja još ni to nisam trebala, ja sam samo ovog truta trebala izbaciti. . . Ponadala sam se, ti si taj zbog kojega mi je dat život; kada sam ti dijete rađala, i boli su mi bile sreća.

PETAR: Laž! Da, ti divno znaš lagati: i boli su ti bile sreća jer si rađala dijete čovjeka koga voliš. Stara pjesma, lažna pjesma, koja me je uvijek uzbuđivala! A zvao sam te, a molio sam te!

MARA: Na koncu ćeš još i sam povjerovati u svoje riječi. Godinama lažeš i sebe i svijet. Pa evo ti prilike, spasavaj svoje dijete; povedi je kući, izvedi je ovdud, Ivan će poći za njom! No, hajde, gospodine!

PETAR: I hoću. . . Nikakvi me obziri neće spriječiti. Ali znaj, ni obziri prema sebi, ali ni prema tebi!

MARA: Velečasni, velečasni, dozvolite da u ovo posumnjam. Moral je svoje dijete prigrliti. A što ste vi učinili? Uopće, jeste li vi načisto s moralom?!

PETAR: Zar sam im mogao reći što bi mi bilo želja i dužnost? Zatvorili bi me u ludnicu! Da sam im s propovjedaonice rekao: i ja sam čovjek, i ja ležem s nemirom, ustajem s nadama, da i moje oči gore željama, da je glas žene i za mene podsticaj, i ja bih svoje dijete da grlim...

MARA: Molim vas, ne skrivajte se iza tolikih riječi!

PETAR: Sada ja govorim!

MARA: Nećeš! I sada bi samo da me obmaneš da na koncu i sam povjeruješ u svoje laži!

PETAR: Ne — ne, tebe je strah da doznaš istinu! A što sam mogao kada si se prikovala uz muža?!

MARA: Velečasni, velečasni...! Zar nisi vidio tko mi je muž? Bio je kadar da me oplodi i ništa više! Zar nisi vidio da mi je samo najmanji podsticaj potreban da mu glasno kažem, da je moj život pokraj njega laž, a ne brak...?! Mir, mir, mir i moj bogati stol, i želja da ga svijet uvažuje, to mu je cijeli život... Samo ga još šamarala nisam, a vjerujem da bi i to pretrpio... (*Plane:*) Misliš li ti, da sam ti se zbog zabave podala? To misliš?!

PETAR: Molim te, to malo tiše... Ne, ne, imaš pravo! Kad neće da pita, treba mu reći! Nemoguće je da on ništa ne zna, a opet se dvadeset godina kartamo i prijateljski svađamo... Maro, ja nisam bolji od njega. Nisam imao toliko hrabrosti da... kada uvijek taj mir, taj njegov mir...!

MARA: Da je bar jednom metnuo viljušku kraj noža, da je bar toliko uradio! A on je uzoran muž i gospodin. Primjeran je jer ni okom ne trepne kada gubi na kartama, jer ima bijele ruke kao djevojka, jer s osmjehom i punom šakom dariva moj novac, jer on vodi djecu u crkvu! Pa je li to dosta da nekoga poštuju?!

PETAR: A sada je već sve propalo... Ne, ne, nisam bolji od njega jer kako sam mogao ostaviti ženu koju volim!

MARA: Ti jesi... ja nisam.

PETAR: Kako...? Maro!

MARA: Uglavnom, kako vidiš, on se i nadalje karta s tobom.

PETAR (*diveći joj se*): Maro...!

MARA: Ne! Ne približuj mi se... Sada idi.

PETAR: Da ti se ni ne zahvalim?

MARA: Sada idi... Možda se čudiš, ali te ipak volim... Ja nisam živjela; meni je pedeset godina, ja sam, kažu, stara. Nije istina! Ja nisam živjela, ja nisam stara; koliko je tko živio, toliko je star... Luda sam, luda sam! Luda sam kad još uvijek sanjarim, kad još uvijek želim da me vole; kad čovjeka želim, čovjeka — da i ja budem samo žena!

PETAR: ... Maro, mi smo vrlo nesretni.

MARA: Da. što...? Sada idi. Doći ću... Doći ću, da se bar izrazgovaramo. (*Petar joj se duboko nakloni, pun divljenja i poštovanja. Pođe. U to ulazi Tomo.*)

8.

TOMO: Oprostite... Strašno je gledati ovu djecu. Ja hoću da odmah, da ovoga momenta pođu na vlak! Neka idu, neka zaborave!... A mi ni pare u kući nemamo. Užas, užas!

MARA (*pod dojmom preživjelih događaja, promuklo i umorno*): To ti opet pred Petrom da ti pozajmi.

TOMO: Oprosti, dok nismo bili prinuđeni...

MARA: Dogle si samo za sebe lično pozajmljivao da ne doznam koliko gubiš na kartama.

TOMO: A jesam li ja kriv što sam i sada prinuđen, što se ovom prilikom za djecu brinem? Ja, naravno, nikada ni pomislio nisam da to ne vratim. Sve, sve ću vratiti, sve! Dajem ti časnu riječ. Budi bez brige jer ja ovo bezuvjetno mislim povratiti.

MARA: A kada ćeš već od pomisli malo i dalje?

TOMO (*prvi smioniji ton*): Maro! ... Oprosti, ali ja ne bih da me nisi izazvala ... I molim da znaš, ja samo to želim reći, da sam za svoju djecu spreman na sve, na sve! ... Jer da znaš samo, brige su te koje nagone čovjeka da razmišlja.

MARA: Da razmišlja? O prošlosti, zar ne? (*Kad je Tomo slegao ramenima:*) Pa ti si običan ucjenjivač!

PETAR: Ali ali, gospođo! Oprostite, molim vas, dat ću i gotovo. Molim, dat ću.

TOMO: Ne, nene, sada već hvala! Ako sam ucjenjivač ...

MARA: I najobičnija kukaciva! Reci, želiš li da ti ja saspem to u lice s čime mi se prijetiš?! Ili si možda znatiželjan zašto te već godinama ne puštam u svoj krevet?!

PETAR: Ali, gospođo!

MARA: Dosta mi je! Prekipjelo je! Želiš li znati, tko si mi ti, a tko Petar?!

PETAR: Maro, pa to je nesporazum! Vi ste oboje van sebe, vi govorite koješta!

MARA: Kako..? Ja govorim koješta..?!

PETAR: Gospođo, draga gospođo, molim vas, smirite se! Tomo, kao boga te molim, udalji se! Sada niste pri sebi i svašta se može reći! Udalji se da se ne pokajemo! (*Dok mu govori, vodi ga do vrata.*)

MARA: Zar vas je obojice strah obračuna? Hahahaha! No, i to bi bio obračun! (*Priđe im; žustro, zaustavlja ih:*) Ali ako već vas dvojica nemate hrabrosti, ja ću, ja ću..!

PETAR: Pa to je užas, pa to ipak nema smisla! (*Tomo bi već rado bio vani.*)

MARA: Neka nema, ali mi treba da govorimo o tome, da gospodin već od prvog momenta zna da je Ana tvoje dijete, a ne njegovo! A sada laži i nadalje da više voliš Anu negoli Mirka — svoje rođeno dijete! Laži, i nadalje laži, ali ti za to nema boljšega komadića kruha! (*Kada vidi da Tomo uopće ne reagira, već bez riječi izlazi.*) Pa ovaj ni čuti ne želi! Sluša, a ne čuje! Užas!

PETAR: ... Što ja radim već, eto, dvadeset godina? Praštam i praštam; gasim nemir u sebi, gasim i oko sebe, a opet! I zar opet ovako sa mnom? Kako sam sa svojim grijehom ponosno stao pred raspeće, kako sam neizmjereno sretan hrabro govorio: čovjek sam, jer imam svoje dijete; i druge ću ljude lakše razumijeti jer imam svoju radost, svoju brigu, jer sam donio ploda makar i u grijehu začeta!

MARA: Velečasni, ovo nije propovjedaonica... Ipak, ipak, ti si nesretniji od mene, ti nisi doznao što je ljubav. Ljubav se u miru rađa, u bunilu živi; izgara te u sreći i u nemiru, nerazumno vrijeđa. Oh, ona se ne boji nikoga, ničega! Da, da, tvoje riječi nikada nisu bile samo riječi srca, uvijek su bile razumne; i nikada nisam vidjela da ti oči samo plamte — tvoje uvijek misle! Tvoja bujica riječi je samoobrana. Ne, ne, ljubav ne poznaje toliko razumnosti!

PETAR: Maro, ja te volim... Molim te, slušaj me.

MARA: Ne, ne! Idi, idi mu... Nemaj brige, ponudi mu malo poveći iznos, i živite i nadalje svoj zasluženi... mir! (*Kada Petar pođe van, tu je ostala žena koja je sve izgubila.*)

z a v j e s a

III ČIN

Ivanova garsonijera. Ulaz u pozadini, a s desna su vrata za kupatilo. Ivan nema privatnu ordinaciju, soba mu je bez liječničkih rekvizita.

1.

IVAN (*tek je sada morao ući u sobu. Zabačeni šešir mu je još na glavi. Čudi se, mora da je našao vrata otvorena. Čuje da u kupatilu tuš osipava vodu. Još više zabaci šešir. Sada već zna da je to Eva. Vadi iz džepova sitnice*)... Hej djevojko..!

EVA (*zaustavi tuš*): Da..?

IVAN: Odišlo si ostavila vani. (*Poigrava se odijelom obješenim na dovratku kupatila.*)

EVA: Pa dodaj... Pazi... tuširam se.

IVAN: I naravno, svukla si se.

EVA: Da!

IVAN: Neobično sam inteligentan, pogodio sam da se naga tuširaš.

EVA: Već se brišem. Dodaj!

IVAN: Ipak, ipak... zaodjeni se..! (*Kaput je zbacio, papuče traži i ne nalazi.*) Pa i pospremila si mi... Čak tako dobro, da sad ne znam gdje su mi stvari.

2.

EVA (*izlazi u penjoaru, maramom na vlažnoj kosi*): Zbilja se vidi da sam ti pospremila sobu?

IVAN: Da si samo sobu spremila! Ali si i stvari pospremila. Aha, evo papuča..! Dakle, tvoj prvi koristan dan u životu.

EVA: Prvo priznaje godi... Znaš ti da sam željna da budem pokraj tebe?

IVAN: Telefonirali su mi... Oni iz kuće mira.

EVA: Da...?! I sada...?

IVAN: Imali bi vruću želju da govore sa mnom.
Odbio sam.

EVA: Znači, za zetom žale, a lako će za snaju.

IVAN: Uvjeravam te, mene će lakše prežaliti negoli što će tebe tvoj Mirko.

EVA: Dijete je igračku izgubilo, novu još nije zavoljelo.

IVAN: Sve više osjećam da je ono njihovo smiješno, pretpotopno; zapravo, žalosno! Do Ane... do nje nisam mogao doći. Taj njen bezazlen osmjeh me razoružavao. Neka sam i među prijateljima, jedva je čekala da me izvuče.

EVA: Ona samo voljeti zna. To je i vrlo malo i vrlo mnogo.

IVAN: Čula si, nisam voljan s njima čak ni da razgovaram.

EVA: Ja sam njihovo čedo, bolje ih poznajem. Znam, u kuću im se nećeš povratiti, ali...!

IVAN: Šta... ali...?! Misliš, da bih joj otvorio vrata?

EVA: Otvorit će joj suze. Ako ni one neće, njejoj ćeš se majci sažaliti, a nju ćeš primiti nazad.

IVAN: Vidjet će se!

EVA: Majka im je žrtva te kuće. Čini ti se tiranin, a u tome se samo iživljava. Možda i osvećuje.

IVAN: Gluposti!

EVA: Velečasni Petar je otac tvoje Ane.

IVAN: Što ti to govoriš!

EVA: Divna je to žena morala biti! A prevarena i od muža i od velečasnog!

IVAN: Koji su razlozi ove tvoje bolesne priče?

EVA: Da ti oni sve to saopće, iznenadili bi te. A ja neću da te iznenade.

IVAN: A ti nećeš!

EVA: A ja neću! Jer da joj se vratiš, previše bi razmišljao o meni; morao bi, jer bi je upoređivao sa mnom.

IVAN: Dolična skromnost...! I dalje...?

EVA: Znaš, puna sam želja, a ne čine mi se nemoralnim; do juče bi sigurno, a danas mi je sve to prirodno... Željela bih tvoje dijete. Jasno?

IVAN: Gle, gle...!

EVA: Oh, ne, ne...! Ne mislim ja tako...! Znaš, da mi je tvoje dijete, znam da bi i ono bilo ludo kao ti... oh, ne, ne...! Bilo bi mi drago...! Shvaćаш ti to...? Znaš, raspoložena sam, oslobođena sam!

IVAN: Unazad nekoliko dana zbunjuješ ljude.

EVA: Kako si ono i rekao... da mi se lasta zakrčljalih krila sada isprepriječi...? Ne dam, neće!

IVAN: Vidi, Eva, iskušenja ni meni nisu tuđa, ni mene ne mimoilaze. Samo se ja borim; često i pod vrlo teškim uslovima!

EVA: Jedna od tih teških uvjeta sam ja?

IVAN: Hajd, hajd, idi obuci se... Vidi, sva si... No, idi! (*Na grudima joj razrez bio više otvoren. Zbunjena se pokrije. Pođe u kupatilo.*)

Eva: Sad ću. Da se i začesljam.

IVAN (*kad je već bila u otvorenim vratima*): Zbilja je žališ kao pridavljeno ptiče.

EVA: Molim...?

IVAN: Ma, o njoj govorim! Pođi već!

3.

IVAN (*kad je ostao sam*): A je li, koja je za-pravo ljepša od vas dviju...?

EVA: Ona koja ti je draža. (*Laki osmjeh i pjevuši, a on nije zadovoljan što je baš ovo pitanje postavio.*)

IVAN (*kucaju na vratima*): Netko je kucao...! (*Pođe vratima.*) Izvolite... Vi...?

4.

PETAR (*ulazi. Za njime Mara, Tomo i Mirko*): Oprosti, mi smo... Zdravo, Ivane. (*Ivan im*

iznenađeno prilazi. Prima Petrovu ruku, a nimalo ljubazno preleti preko ostalih.) Zvali smo te. Ti nisi htio doći. Mi moramo govoriti s tobom.

IVAN: Da..? Pa onda izvolite... Zauzmite mjesta.

PETAR *(svi oni, možda izuzevši Mare, misle da je ovaj sukob, bar što se Ivana tiče, posljedica i u obimu njihove svađe.)* Ti znaš da sam ti prijatelj; njima sam i više: dušebrižnik. Volio bih prijateljski intervenirati.

TOMO *(servilnost mu je još očitija. Nađe stolicu Mari, pa tek onda sjeda):* Priznajem, nismo sami nadošli da griješimo što se miješamo u vašu razmiricu. Eto, Petrova objektivnost nas je urazumila. Da, moj Ivane. Mama, mislim, i ti si nešto željela reći.

MARA: Velečasni mi je nedavno rekao, da si ti bio jedini muškarac u kući. U to sam se i sama uvjerila. Tomo, da još nešto kažem? *(Riječi joj izgleda nije čuo, ali je tonom bio neobično zadovoljan, pa se još i nasmiješio. A ona na Ivana. On i nehotice uzvrat.)*

PETAR: Ja sam svećenik. Već i s toga razloga treba da uživam izvjestan autoritet... *(Mara se tiho nasmijala. Kao odgovor njoj:)* Nisam to rekao da se osjećam i bolji od ma koga od prisutnih.

IVAN: Čekajte! Nećemo se posipavati pepe'om; bar ne prije vremena.

MARA: I meni se čini da bi pokajnički glasovi bili prozirni. Zar ne, velečasni?

PETAR: Gospođo, ja ne poričem da sam griješnik. Ali i pokajnik!

TOMO: Ha! Haha! Mama je dobre volje, a to sluti na dobro. Ne? Da! *(U nastaloj pauzi nitko prvi neće da zagriže u temu, pa Mirko pogledom nutka oca da pređu na glavnu stvar.)* ... Dakle, tko bi onda?

PETAR: Pa najbolje će biti ako sam Mirko izloži cilj našega dolaska.

MIRKO: Naime... mislite?! Da!... Naime!
Ja znam da ti je Eva dolazila. I, eto, ja sam uvjeren
da se ti nisi zaboravio. Ali, eto, to bi možda i moji-
ma mogao da kažeš. Ne?... Molim?

IVAN: Kako...? (*Iako mu je olaknulo što neće
njegovo lično pitanje potezati, osoran je; naravno,
osim kad mu ironija ublažuje glas:*) Oprostite, vi
o Mirku i Evi želite govoriti? Držim da je onda pa-
metnije ako s njom raspravite sporna pitanja. Ne?

PETAR: Ivane, samo malo razumijevanja! Pret-
postavi, kako bi čovjek mogao njoj da postavi neka
indiskretnija pitanja!

IVAN: A zar meni ne bi bilo neugodno priznati
da sam imao bilo što s njom?

MARA: Velečasni je, izgleda, pomalo već i na-
ivan.

PETAR (*umjesto da reagira, spusti glavu, pa
dok digne oči k nebu i zamolit će*): Ivane, pobjed-
nik treba da je milosrdan.

MARA: Ama, velečasni, vama je već i običan
razgovor prenatrpan sentencijama! Vidi, Ivane, na-
šu su kuću do sada smatrali uzornom...

TOMO: I to s punim pravom!

MARA: ... to je tatu dovelo. A Mirko bi teško
podnio da mu podsmjeh prati svaku stopu. Eto, otu-
da naša popustljivost. Prema tome, istina o Evi će
biti ona, koju budeš rekao.

MIRKO: Mama, ne, ne! Ja želim samo da i vi
čujete, a ja imam potpuno povjerenje u Ivana!

IVAN: Znaš, to je vrlo laskavo. Ali... zar mi-
slite da je ona voljna da vam se vrati?

TOMO: No, to bar ne može doći u pitanje!

MIRKO: Ivane, imaj već i to u vidu da je i
ovako prevelika žrtva s moje strane što sam uopće
voljan da je primim! Nadam se da će znati to i
cijeniti.

IVAN: Tako misliš? Znaš, ipak će biti bolje
ako ti to nju samu budeš upitao. Ona je tu. Da!
Kupa se... Eva, molio bih te.

EVA (*izlazi i stane u vratima. U penjoaru je,
još vezanom kosom.*)

MIRKO (*s indignacijom, preneraženo*): Ti tu...?

EVA: Rekao si, znaš da dolazim Ivanu.

MIRKO: Ali... tu se kupiš...?!

EVA: Kupam se.

MIRKO: Naime, oprosti. Ovo sam pitao samo baš da nešto pitam.

EVA: A ne pitaš, zašto sam se tu kupala, a ne možda kod kuće?

MIRKO: Ne-ne, dušo! I to sam tek onako. Ništa ja ne pitam, i ja bezuslovno vjerujem.

PETAR: Eva dušo, pa mi imamo u vidu da tvojom čašću razum upravlja, a ne momentana osjećanja! I mi znamo da si ti žena koja stane kod prve pomisli, a ne od onih koje želje gone do kraja.

MARA: Velečasni, mrske su mi aluzije! Ako želite da govorimo o ženama koje su želje gonile do kraja...

PETAR: Ali ne, ne, draga gospođo, mi se nismo razumijeli!

MARA: Bolje negoli što i mislite!... Ivane, muškije bi bilo da Mirko uopće ne pita, već ili ili...

MIRKO: Mama, ali ja ništa ne pitam!

TOMO: Ti šuti! I, eto, mi smo voljni da joj oprostimo, zar ne, mama?

IVAN: To je zbilja lijepo od vas.

MARA: A što bi joj oprostio?! I da li je ona uopće voljna da joj praštamo?! Uostalom, kad je tako, Ivane, mi apeliramo na tvoju plemenitost. Eva, smiješni smo, ali to tako mora da bude...!

PETAR: Nesporazum, ama nesporazum...!

EVA (*prekine ga*): Dozvolite! Velečasni, u ispovijedi jeste možda redosljed: kajanje pa oprostjenje, ali se ja niti kajem niti želim da mi se prašta!

PETAR: Ali mir, bar mir da povratimo u srca!

EVA: Ja čak ni na to nisam voljna — a Ivan, kakogod hoće...!

MIRKO (*očajan, taština mu suzi*): Zar onda ipak...?! A koliko sam htio da vjerujem! A ono ipak...!

TOMO: Kako je Ivan samo smio dozvoliti da do ovoga dođe!

PETAR: Ivan nije kriv! Da! Ima momenata kad si nemoćan pred iskušenjem. Jedna ovakva žena ti je kadra da poremeti ne samo mir...

IVAN (*tiho, ali s Petrom neuobičajenom oštrinom*): Velečasni, zar vas nije stid! A i inače, kome je namijenjena ova odbrana?

MIRKO (*ove je momente živio za sebe. Ništa nije slashao, a ništa nije čuo, sebe je uvjeravao. Došao je do suprotnog zaključka, pa kao nastavak svojih riječi i misli, s puno optimizma*): Ne, ne; ne i ne! Da i nadalje tvrdi da jeste, ja joj ni onda ne vjerujem! Činienice ma kako optužujući strčile, ja ni onda ne gubim iz vida tko je Eva!

EVA: A znate li tko je? Nevjerna žena.

PETAR: Bože...! samo da Ana ne dozna!

TOMO: Sada nije o Ani riječ!

MIRKO: Ali, molim vas, prestanite već jednom! Eva, kao boga te molim, ne muči me! Drugo je to, ako sam ja naizgled nešto i učinio; ali to je samo naizgled, želja da budeš ljubomorna! Da! I ništa više!

MARA (*jedina koja trezveno vidi prkos Evin, pa će joj se kao saveznik približiti. A i njeni joj se čine smiješnim, vrijedni da im se naruga*): Eva, nisu muškarci krivi što im je priroda dala veća prava negoli nama ženama; i, eto, mi treba da vjerujemo da su nam vjerni, ali oni to treba i da pouzdano znaju!

TOMO: Ti kao da hotimice zaplićeš cijeli slučaj!

MIRKO (*stalno bi da im upadne u riječi jer tako osjeća da bi on sa svojim argumentama prije sviju uvjerio Evu*): Ali ali, molim vas, ostavite nas već na miru! Ja bih da okončamo naš razgovor — a kako ću! Eva, ja svečano izjavljujem da možeš računati na našu dobronamjernost!

MARA: Bože, kako može netko biti tako ne-inteligitan!

MIRKO: Mama!!

MARA: Moći će siročica da računa na to da bi joj kroz cijeli život hodao kao uvrijeđena veličina, čist kao djevica, sa stalnim prijekorom u očima što usudila tu okupati!

PETAR (*proročanski*): U svojoj pakosti gonite ženu iz kajanja u novi grijeh! Gdjegod prođete nesreću sijete, a drugi je žanju!

TOMO: Nažalost, nema tko da je kazni. A kako bi se mi ljudi usudili, kad je ni bog neće!

MARA: Da imaš što za večeru, usudio bi se!

TOMO: Da? Da?! Ali znaj onda i to da je meni mnogošto jasno! Ali ja strpljivo snosim svoj križ! (*Prošeće se, pa se opet usudi:*) I ti prosto ne podnosiš život bez komplikacija, jer si i... i svoj...! Da! Da!!

MARA: Ne samo da svoje riječi, već ni svoje misli se ne usuđuješ završiti.

TOMO: Pa, konačno, stvari se ipak ne mogu natezati do iznemoglosti! A što onda, gospođo, ako me jednom budeš prinudila da progovorim! A što onda?!

MARA: Da znam samo čime bih te mogla izazvati da već jednom progovoriš!

TOMO: Ali ali...! Ili ja ću onda pred svima! Svima!

MARA: Ma to i hoću!

PETAR (*uplašen da se to ne dogodi*): Maro, kao boga vas molim!

MARA (*s ispadom*): Zar vas je strah da mantija spadne s vas, da već jednom i čovjek progovori iz vas?! No da, za to treba imati hrabrosti i ljubavi za djecu.

PETAR (*razmišlja da li da prihvati izazov*): Znači, vi želite da ja progovorim.

MARA: Zar ne vidite da je skranje vrijeme?!

PETAR: Ako mislite da će to biti u interesu djece, onda ću progovoriti!

TOMO (*toliko on ipak nije htio ni očekivao, pa uznemireno upada*): To ne, to pak ne! To ja ne dozvoljavam! Sada pak ja ne želim! Jer ja ipak imam prava da u miru sačekam još svoje preostale dane. I tko bi tu imao prava da progovori, tko osim mene?! To je jedino moje pravo! I, znajte, budem li progovorio, djeca će meni dati za pravo! Znat će da mojim životom treba da žive ako žele dočekati časnu starost! . . . Eto. . . (*Slomljen, ustrašen čak da nije možda više rekao negoli što bi smio.*) Molim vas, ne gubite iz vida da mi je nakana bila plemenita. I neka je u ovo nekoliko riječi sva moja osveta. Ne zaboravi, Maro, ti si me prinudila da progovorim. . . Mene je stid. Vrijeđa me; boli me! Boli. . .! Zaplakao bih od žalosti.

MARA: Polovične riječi — polovični ljudi!

PETA: Gospođo, da znate, ja se ne slažem s vama! Muška je to bila osveta; osveta, a ipak plemenita čovjeka!

MARA: Promrmljao je po koju dvosmislenu riječ. Mušku riječ, istinu o nama, optužbu želim! I to sada već od vas, velečasni!

PETAR: Ali ali, Maro, ali, gospođo! Već ni zbog djece ne!

MARA (*tako osjeća, kada bi dali presjek njihova života pred djecom, da bi iz obzira prema njenoj nesreći, ili pak uvidom i u nesunčane stranice života, ova djeca ujednostavnili i svoje putove, a da bi i Ana dobila u vrijednosti u očima Ivana, kada bi on doznao da toj je Petar otac, a ne Tomo.*) Kakva Maro, kakva gospođo! Baš zbog njih, baš zbog djece! Što ste mi stvorili iz djeteta? Plačljivu bebu, neotpornu, kukavnu i željnu sažaljenja! A tu se između Ane i Eve bira! Koju biste vi izabrali, kojoj se tu mora pomoći, kojoj. . .?!!

MIRKO: Čemu ovi teški naglasci, čemu nemašti govor, kada smo bili na najboljem putu da se sporazumijemo!

MARA: Pa zar kuknjavom i svečanim izjavama želiš urazumiti Evu? Ovakvoj se ženi muški prilazi! Kao pobjednica je otišla, samo je takvu možete i povratiti!

EVA: Umiri se, mama, već nikakvu!

MARA (*kao da je prečula, ali se za trenutak ipak izgubila*): I... i ako i neće ostati pokraj Ivana, ovakvom Mirku neka se ne vraća! Ni ja ne bih!

TOMO: No ovo pak, no ovo pak...!

MIRKO: Ali, ali, ovo mi već ide na živce!

MARA: Nažalost, sine, ti sve ovo nisi kadar da shvatiš. Razumijem ja tvoju želju da ti se Eva vrati...

PETAR: Pa zar je možda već i ta želja nemoralna?!

MARA (*ni čula nije ni ne obazire se*): I to možda da mu se vrati kao pokajnica? Hm... a on bi joj velikodušno oprostio. Ali zar ne vidite da tako neće?!

EVA: Mama, nikako neću!

MARA (*i opet prečula*): Ali ako se ipak vrati, znajte, u kuću nam ne će unići kao pokajnica; a da bi tamo mogla i ostati, bit će što sam i ja bila: gospodarica kuće! Ne dao ti bog, Eva, da ti ovi praštaju!

PETAR (*konačno je shvatio igru Marinu*): Da, ti se moraš vratiti. (*Ostalima* :) Njena snaga će i nas urazumiti.

EVA: A kome da se vratim? Ovakav kakav je — ništa muško ništa čovječno ni pomaći me odavde ne bi bio kadar.

MARA: Bio bi da zna kako je meni bilo, tko mu je otac, kakav je velečasni.

MIRKO: Ali, molim vas, ja sve ovo ne razumijem!

EVA: Ne volim te, Mirko; ne mogu ti nazad.

MIRKO: Ali to nije istina!

EVA: Shvati već, ja drugoga volim!

MIRKO (*On tjera samo svoje*): Ne, ne, to je isključeno! Možda si momentano zavarana, zanesena, zasjenili su te koječime...

EVA: Mama, ti mu kaži! Mirko, ja sam srela muškarca!

MARA: Jednom sam i ja tako mislila.

EVA (*ne vidi da je Ana ušla i da stoji pokraj vrata*): Mama, nije samo to u pitanju da li Ivan ili tko drugi; ako on i nije moj. . .

PETAR: I nije!

TOMO: I ne smije biti!

MIRKO: Jer ja ću. . .!

IVAN: A što ćeš, i na što bi se ti usudio. . .?

MIRKO: Ja. . .? Naime. . .! (*Izgubio se, nestaje ga ispred Eve kuda je koraknuo a na riječi Ivana stao. I sleže ramenima.*) (*primijeti Anu*): Ti, Ano. . .?

PETAR: Užas, užas. . .! Ovo dijete!

TOMO: Rekao sam ti da ne smiješ doći!

IVAN (*njega maločasni sukob nije uzbudio, ali mu je već toliko dosta od njih da ga samo njihovo prisustvo nervira*): Pa što bi i došla, kad je u dobre ruke položila svoju sudbinu!

TOMO: Naime. . . zbog njenoga stanja! Eto, rekao sam. . . Da se ne uzrujava.

IVAN: Kakvog to stanja? (*Pogleda Anu, koja ne diže glavu. Ivan je sad razumio Tominu aluziju, ali je i Eva. Uzima svoje odijelo da bi se obukla i otišla kao suvišna. Ivan je zaustavi. Pođe nakorak Ani:*) Ti očekuješ dijete?

ANA (*jedva primjetno traži savjet Petra, koji je upućuje da potvrdi. Ivan je ovo vidio. Ana neodlučno potvrdi. Petar zna da je Ivan ulovio njegov savjet, pa sad i on gestama potvrđuje*).

IVAN: I, naravno, da bi ovakova sitnica došla na vidjelo, vi ste pristali da prvo raspravimo pitanje Mirkove zlesudbe. (*Petar je odobrio pogled kao da upit nije njemu bio upućen.*) Ulogu trudbene majke nije baš najbolje naučila, zar ne, velečasni? . . . No, i što sada?

ANA: Vidim, sve je uzalud. Ti voliš Evu.

IVAN: A. . .! to te je mučilo i dovelo. . .?

MARA (*hoće da stekne razumijevanje Ivanovo*): Ja nisam sumnjala da bi se ti Ani vratio, da smo ti samo toliko javili da želi dijete... Za njih moji jednostavni argumenti nisu bili dovoljno razložni.

TOMO (*čak ni to nije shvatio da im je igra bila previše prozirna pa nađe vremena i za svoje lične strasti*): Tebi je svatko kriv samo ti sama ne! Ivan se još dobro sjeća tko je i onomad zaoštrio onu beznačajnu razmiricu!

MARA: Velečasni, kao boga vas molim, progovorite!

PETAR: Ja... razumete; ja sam star čovjek; ja samo zakužen ovom mantijom, ja nemam hrabrosti! Prezrite me, eto, prezrite me, ali da mi sreću stavite u dlan, i nju bih ispustio.

MARA: Svoju slobodu ispustite. Ali sada je Ana u pitanju! (*Ona ga gleda, a on ubrzava svoje korake.*)

MIRKO (*sve ovo njega ne interesira, očajan je što ne vide važnost njegova problema; očajno i ljutito već*): Ovo već nije ljudski! Tu kao da nisu roditelji i prijatelji, tu se svakom sitnicom zanimaju a zaboravljaju što ja proživljavam! Zar niste čuli što mi je ova žena rekla!

5.

EVA: Ano, čini mi se, čula si da sam rekla, da sam bila Ivanova. To nije istina.

ANA: Vjerujem ti. Ali on ni mene ne voli. Ja sam u svojoj nesreći postala manje interesantnom; ja ga nisam htjela izgubiti, otuda to... I sada se bojim da ću zaplakati. Ali ja ne mogu drukčije. I teško mi je. I uvrijeđena sam.

EVA (*eto, još je i ona u uvjerenju da Ana očekuje dijete, pa ne razumije Ivanovo držanje*): Smiri se... On te još uvijek voli.

IVAN: Kako...?

PETAR: A Eva će nam oprostiti i vratit će se.

EVA (*pogleda Ivanu, ne razumije bijes koji mu se javio u očima, pa pošto se još uputio i prema prozoru*): Da. Ako i Mirko hoće.

PETAR: Hoće! I misli se još mogu oprostiti, napasti se čovjek prije ili poslije oslobodi.

TOMO: Tako, dušice moja lijepa, tako!

MIRKO: Eva, ja svečano izjavljujem da ću biti neizmjerljivo strpljiv.

MARA: I nikada ne zaboravi da te je prevarila, ni onda joj ne bi imao prava prigovoriti.

MIRKO: Oprosti, ženi kao što je Eva, još su i takve pomisli tuđe! Eva je poštena žena!

MARA: Hvala.

IVAN: Znači li to da tu ima i nepoštenih? A koja? (*Prišao mu malo i poigrava mu se obodom kaputa, pa se Mirko ustrašio, iako je tu više ironije i podsmijavanja negoli prijetnje*): No, a koja, Mirko?... Velečasni, jeste li čuli? (*Pošto se ne odaziva, prilazeći mu*.) Gospodine Petre, vas sam pitao!

MARA: Petre.

PETRE: Oprostite, gospođo, ja, ja ništa nisam razumio. Ja sam se zamislio, i ja...!

MARA: Dakle, vi ste se zamislili.

IVAN: Pa neka je i tog čuda da se našao sin za koga je majka nepoštena.

MARA: Da, vrijeme je da se i ja zamislim.

TOMO: Ali, ne, ne! Mirko se takvošto ni pomisliti ne bi uputio! Mama, draga naša mama, uzrujana si! I ja te jako molim, ne ljuti se na nas.

PETAR: Mi bismo sada već mogli poći. Ne, zar ne?

IVAN: Oh, da!

TOMO: Da. Ali...?

EVA (*pride Mari. Poljubi je*): Mirko, ti sada pođi kući. Doći ću za tobom, pa ćemo se porazgovarati.

MARA (*progovara gospodarica kuće*): Zar nisi čuo, što ti je rekla? Odlazi!

MIRKO: Jest, mama. Tata, hoćeš li i ti?

MARA: Tomo će još ostati. (*Mirko odlazi.*) Tomo, danas je četvrtak, imat ćemo goste. Zaboravio si na cigarete. Čuješ li ti što ti govorim?

TOMO: Da, mama, kako da ne. Usput sam mislio, ali znaš, kupio bih, ali ja...!

MARA: Dat ću ti novaca. (*Daje mu.*) Kupi i dočekaj me kod kuće. Nigdje da nisi pošao... A novac, koji ti je velečasni pozajmio, to... Zar ne, velečasni, pozajmicama se ipak ne može sve otkloniti. (*Pogleda Tomu, koji još uvijek čeka.*) Htio si nešto?

TOMO: Naime... (*Pokori se. Krene.*) Pa, doviđenja. A usput ću i novine kupiti. (*Došao je do vratiju, pa se vraća.*) Da, ali... ali Ivan?

IVAN: Oh, hvala na interesiranju. Još koji minut, pa moram u bolnicu; dežuran sam. A potom... i to vas interesira, ne? Zasad ću na šest meseci u inostranstvo. Ovi me šalju, pomislite! Jer gradit ćemo porodilište, pa da se razgledam po svijetu. A porodilište, to vam je velika svijetla zgradurina; bijela, bijela, sva bijela i svijetla, svijetla! Sa što više sitne, plačljive dječice! Dakle, šalju me. A potom...?

PETAR (*osjeća da bi Ivan mogao progovoriti o nečemu neugodnom*): Ja mislim, Ano dijete...

MARA: Tomo, rekla sam već, idi! Ano, i ti pođi s njime. Ovo već dalje ni tako nije više interesantno.

PETRE: Da, pođi, dijete. Pođi u miru. Bog je s tobom.

ANA (*pride bliže Ivanu. Očekuje da će i on, a kad nije*): Oprosti mi.

IVAN: Da, Ano, bit će to vrlo interesantan put. Mnogošto ću da vidim.

ANA (*Još časak čeka, pa pođe*).

6.

EVA (*s odijelom ode u kupatilo*): Oprostite, obući ću se.

PETAR: Maro... imaš li mi što reći?

MARA: Ja vama, velečasni? Vama ništa. O vama, mnogo.

PETAR: Bar Ani... i Ivanu... o meni?

MARA: A što da im kažem...? Njoj hoću... toliko ću svakako, da ako nedjeljom ne bude imala druga posla, neka posluša vaše propovijedi.

PETAR: ... Zavrijedio sam ovakove riječi.

IVAN: Želite li možda da vas tješimo?

MARA: Ivane...: ne znam što bih ti trebala reći. Da te molim, da te zavjetujem ili možda da... ima li smisla...?

IVAN: Samo bi nas namučilo.

MARA (*potvrđi. Sad novom intonacijom, čak kozerijom*): A zapravo, taj tvoj put u inozemstvo... ideš li ti to na neku specijalizaciju?

IVAN: Isključivo zbog gradnje porodilišta.

MARA: Naučit ćeš se na tom putu, ne? (*Uzima svoje stvari*).

IVAN: Nadam se.

MARA: Da! Na svakom se putu nešto nauči. Još i na putu od jedne do druge kuće, a kamoli...! Javi mi se, dijete.

IVAN (*primi pruženu ruku, poljubi se*): Hoću.

MARA: Pa onda i za ovu našu musavu dječicu odaberi nešto s puno sunca... i sve bijelo, bijelo...! (*Ne obazire se i odlazi.*) A ipak o svemu još razmisli. Već i zbog mene.

PETAR: Ali molim te, Maro! (*Ni ne zastane, izlazi.*) Ali...! ... Ali što onda, Ivane?

IVAN: Oprostite, nećete valjda dozvoliti da gospođa pođe sama! Otpratite je, gospodine. (*Otvori mu vrata i pušta ga van. Zatvori za njim. Širom otvori prozor, odmara oči u daljinama, odahne i odmahne rukom. Ukopča rezo. Spremi vodu za kavu, stavlja kavu u mlinac, a uto baš izlazi Eva iz kupatila*).

7.

EVA (*stane u vratima kupatila. Odjevena, spremna da pođe*): Nemaš mi ništa reći?

IVAN: Svi su već pošli... Samo još ti nisi.

EVA: Bojim se da odlazim razočarana.

IVAN: Pa boj se!

EVA: Nemaš zašto da ironiziraš. Ona očekuje dijete, a kako si ti postupao s njom.

IVAN: Vrlo korektno.

EVA: U redu je što si im se podsmijavao... što si se i meni... ali ona očekuje!

IVAN: Nitko neka me ne poziva na odgovornost! Jasno...?! (*Okrene se i pride režou. Kad čuje da nije pošla. više sebe*): Uostalom, niti želi niti očekuje.

EVA: Ali...

IVAN (*plane, jer ga je ovo ipak iznurilo*): Dosta s tim glupostima!... Trebao sam vas sve glavački izbaciti, i ne zaboravi, sada mi je već strpljenje na izmaku! (*Opet bakće oko režoa, šećera sipa u vodu.*) Ako su tebe ovi hodočasnici dojmili, a jesu, meni se, gospođo, vraćalo! Uostalom, isto nije uvijek isto! Kad se ja gadim, drugi pobožno jadikuju!... Hoće da te prisile da ih žališ, da ih ne uznemiravaš u ugodnu razvratu! Kurve...!

ANA: Koliko je to grubo...!

IVAN: Oprosti, ja sam zauzet, ja sada kavu kuvam! I ja nemam vremena da spremam riječi prema tvom ukusu! i sam sam se prostituirao kad sam... I ti kao da baš želiš da mi ova zagori, zapravo izvrije ili kojega će vruga...! (*Skoro je prevrnuo džezvu na režou, otresa ruku. Maši se mlinca, ali ona ga uzme prije njega.*)

EVA: Ja ću.

IVANE: Dovraga...! Ne ti. Opekao sam se... Uostalom, sve je to izmišljotina velečasnoga.

EVA: Ama ne...!

IVAN: E, onda ne...!

EVA: Ali ali...! (*Kad joj je prilazio, bijesan je spreman da je izbaci:*) Ama ne to, već ja...! Jer, a što ću ja...?

IVAN: Slušaj ti! (*Istrgne joj mlinac.*) Ne interesirate me, razumi, ne interesirate me! (*Vrati joj mlinac.*) Samelji tu kavu ili idi! Dosadni ste, a i čekaju

te. (*Opet joj uzme mlinac.*) Zar ću se budalama, kao što si i ti, morati da se pravdam, a znam da sam ovako morao...! I što da im kažem, kako da sve ovo opravdam...? I tko će mi povjerovati kad im sve ispričam...? A neće da rađa u ovom režimu! Ama ama, koga se sve to tiče; neću i neću, i ne mogu...! Ja moram u bolnicu, mene bijeli zidovi interesiraju, a ne vi! I ne ti! Ja još te bezoblične ljude volim, tu dječicu, a ne ove nakarade! A kako da dokažem da su nakarade kad izgledaju kao ljudi...?! Dječica plaču ako su gladna, ako su mokra, ako su pospana — tuže se ako su bolesna, a ovi jadikuju zbog uznemirenja kućnog reda! S vama sam živ u grobnici! što ja imam s vama...?

EVA: Ići ću.

IVAN: Zbogom.

EVA: Ali ja neću da se tužim... i ne bih da zaplačem...! (*On priprema kavu.*) Znaš, hoću da ti kažem... znala sam rušiti, a ne znam graditi.

IVAN: Pa da, gotovani! (*Vikne na nju:*) Pa uči se, ako jesi za život!

EVA: Čovjek prije osjeti što neće negoli što bi želio. I trebala bih da znam što smijem, a ne samo što želim.

IVAN: Raditi svako smije! Ali, naravno, to ne želiš

EVA: Nije istina! (*Kad vidi da je on samo slegao ramenima, časak još čeka. Priđe mu. Ukuha kavu. Kad vidi da se ona umiješala, pođe stolu i sjeda. Ona donese džezvicu i šoljicu. Natoči mu. Čeka što će reći.*)

IVAN: Pa... dosta je dobra.

EVA (*ne zna što bi, odnosno kako bi. Zabaci maramu na glavi. Čeka kako će Ivan reagirati. On toči i pije. Skine kaput, sjedne sučelice. Ivan joj natoči kavu. Ispija*)... Dosta je dobra... Nešto već i uraditi znam... Kad odeš, ne žuri se kući... Molim te...

K R A J.

1951.

Đavo u kući

komedija u tri čina

L I C A :

TOMO JERKOVIĆ, otac
MARIJA rođ. BUDINČEVIĆ, njegova žena
MIRKO JERKOVIĆ, njegov sin
ANA KOLIĆ rođ. JERKOVIĆ, kćerka
MIRA STANČIĆ rođ. JERKOVIĆ, kćerka
STANA JERKOVIĆ rođ. BAČIĆ, snaja
IVAN, đavo u kući.

Zbiva se u posljeratnim vremenima u jednoj
bačkoj palanci. Tok zbivanja je godinu dana.

I ČIN

Izlaz na terasu je kroz dvokrilna vrata; terasa je s betonskom ogradom, a iza nje bagrenjak. Terasa je sva u cvijetu i s pletenim namještajem pod žarenim suncobranom. U holu su vrata s desne i lijeve strane. Tu je s uskusom birani namještaj, a slike s razumivanjem i ozbiljnim mogućnosti ra.

1.

ANA (rijetko se osmiješi, a ipak voli i trpi Ivanovu zajedljivost, čak je izaziva; ponašanje joj je ipak i uvijek dostojanstveno i nepristupačno):
Nastavite, nastavite samo... Pomislite, od jutros mi se niste udvarali!

IVAN Od jutros se nismo vidjeli.

ANA: Onda sada iskoristite priliku.

IVAN: A zapravo, nepošteno je što vam se udvaram...

ANA: Međuostalim i to.

IVAN: Muž u zatvoru, tmurni oblaci nad kurijom Jerkovića, tuga i duboka neizvjesnost, a jedan...

ANA: Crveni uljez...! tako bar tata veli.

IVAN: Zbilja je ova kuća za sažaljenje kad već i u meni vidi nešto.

ANA: Gospodine Ivane, u strahu su velike oči: i u ničemu vidi nešto!

IVAN: A vjerujte mi, nema zašto da me se plaši. Moje su mogućnosti samo u skromnim željama, kao naprimjer: da je već skrajnje vrijeme, da nevolja posjećuje i: bolje kuće!

ANA: Udvarate mi se?

IVAN: Kakav mora da je muž žene, koja dozvoljava da joj se udvara?

ANA: Ujednostavnimo: ne volim ga. Ali, zapravo, što vi želite?

IVAN: Eto, mogao bih vam biti razbibriga!

ANA: Više svakako ne. I to dok se bolje upoznamo. A i tko ste vi?

IVAN: Jedni vele da sam zlatan i neobično pošten ...

ANA: Slijepci božji!

IVAN: ...drugi pak, da sam nametljiv i neskrupulozan ...

ANA: Za većinu ste pak čovjek, koji vrijeda sve i svakoga od koga ne zazire.

IVAN: A kakvo bi pak to uživanje bilo ...?

ANA: Pazite, krupnu vrlinu pripisujete sebi!

IVAN: Zbilja se ne može reći da sam skroman.

2.

MIRKO (*ulazi s terase. Neobično pedantno odjeven*): Zdravo, Ano ... A tata?

ANA: I gospodina bi mogao pozdraviti.

MIRKO (*jedvaprimitno klimne glavom, pa opet Ani*): Da li je tata kod kuće?

ANA: Mislim.

IVAN: Danas se okanite povećanih zahtjeva. Zlovoljan je.

MIRKO: Gospodin nema druga posla, već da nas zasipa dosjetkama?

ANA: Tata doista nije dobre volje.

IVAN: Čini mi se, nezadovoljan je vijestima koje kruže o jedincu sinu.

MIRKO (*iza Aninih riječi je pošao, sada zastane. Produži neobrazrivši i ne odgovorivši.*)

3.

ANA: Kakve to opet vijesti kolaju o mome bratu?

IVAN: Rekli biste: spletke.

ANA: Žena? Ili previše troši?

IVAN: Žena, previše troši, a još i jedno dijete. Malo, sitno djetešce.

ANA: Oh, to je već stara priča.

IVAN: Svega pola godine — koliko i to dijete.

ANA: Ne interesira me.

IVAN: Šteta. Jer kažu da su vanbračna djeca obično vrlo lijepa i neobično sposobna. A to bi baš dobro došlo u ovu kuću!

ANA: Niste dosljedni. Velite da su sami duševni i moralni bogaljevi u ovoj kući, a ipak mi se želite udvarati.

IVAN: A što ćete kad su želje van domašaja zdravog razuma!

ANA: Ali udvarati se i stavljati kojekakve ponude nije isto! (*Čuje se Tomin prijekoran glas.*) ... Čujete li?

IVAN: Da da, tatica i sin jedinac se zabavljaju. Dodite mi u goste. Dobit ćete pravu kavu.

ANA: Ali je molim sa što manje uvreda. (*Pođu u Ivanovu sobu.*) I zapamtite, kod prve neučtivosti napuštam sobu!

IVAN: A zašto ne kod zadnje?

4.

TOMO (*svojim gospodstvenim, pomalo vojničkim koracima uđe i mjeri sobu. S kućnom l' lom naglašuje svoje riječi; ozbiljno i s puno negodovanja, ali nemnogo povišenim tonom.*) To je skandal, skandal, sine! Još ću doživjeti da prolazim ulicom, a ono će mi prići i: »Djedice, djedice«! ... Ovakovi se odnosi radikalno rješavaju, galantno se plaća svaki iznos, a ne: »Moje je dijete, moje je dijete«!

MIRKO: A mogu li poreći?

TOMO: A možeš li priznati...?! Ima vremena, naći će se mogućnosti kako da se pobrineš za to dijete, a ne da te jedna takva osoba kojekakvim sentimentalnim glupostima drži u šakama! A tko

već nije imao svojih mladelačkih izgreda? I da sam svaku takvu osobu ženio?! Ili je ti možda misliš oženiti...?!

MIRKO: Ne, ne, ali..!

TOMO: Ali ali..! Eto, već i taj tvoj »ali«, i to je već maloumna neodlučnost! Još danas da si je pitao: koliko! Jesmo li se razumjeli?

MIRKO: Da, tata.

TOMO (*kao da se pređašnja tema nije ni raspravljala*): Njih dugo nema. Možda vlak doći.

MIRKO: Da pođem pred njih?

TOMO: Da. Vidi, dolazeli već kola. Ja bih već da svoju kavu popijem, a njih još uvijek nema. (*Mirko je pošao, a on govori za njime.*) Uopće, s mamom si trebao poći na kolodvor pred Miru. Da im budeš pri ruci. A ne kasniti i uvijek kasniti! Pođi! (*Stane. Pali lulu, a u to Ana izlazi iz Ivanove sobe. Ona mu pride i poljubi ga. Razgovor je među njima tih, dobro promišljen, ali ipak ne bez temperamenta.*) Kako si, dijete?

5.

ANA: Kod Ivana sam trebala popiti kavu.

TOMO: Kod gospodina Ivana?

ANA: Da, tata, kod gospodina Ivana.

TOMO: ... Nisi htjela poći pred Miru?

ANA: Nisam.

TOMO: ... Kako izgleda? Što misliš?

ANA: I ja sam znatiželjna na to dijete.

TOMO: Sestri su ti dvadesetčetiri godine!

ANA: Ona će uvijek ostati dijete.

TOMO: Lakomisljena.

ANA: Vesela i zadovoljna. I uvijek će je voljeti.

TOMO: Tebe ne vole?

ANA: Ne vjerujem. A nije ni važno.

TOMO: Ti si teška poput... i teško se zagriješ! ... Ovaj je pitao za tebe. (*Pokaže lulom na Ivanovu sobu.*) Što je htio?

ANA: Još ga uvijek ne voliš?

TOMO: Ne pridajem mu nikakve važnosti. No, svakako, volio bih da je načisto s pojmom prinudnog stanara ove kuće.

ANA: U pravu si, griješi: ponaša se kao čovjek među ljudima.

TOMO: Kako to misliš...? (*Kada mu ne odgovori, već iz bonbonijere vadi bonbon:*) I što on hoće s tobom?... Dobro Ano, ali ipak! Petar ti ništa ne veli?

ANA: Moj muž mi nikada ništa ne veli. A sada pak nema ni prilike... Dok ne stignu, idem se tuširati.

TOMO: Pričekaj malo... Reci, dijete moje, zadovoljna si ti s ovim životom? Petar ti živi svoj život...

ANA: Često sablažnjiv.

TOMO: To se samo pogovara!... A ti ipak kao da se ništa ne zbiva. Kuda to vodi?

ANA: Tek sada pitaš? (*Pogleda ga i produži u stan. Ivan još vidi kada je pošla. Pogledaju se s Tomom.*)

6.

TOMO: Izgleda, zamjerio sam se kćerki.

IVAN: Čestitam vam, što se to konačno primijetili. Zar ne, vi nerado zapažate neugodne stvari?

TOMO (*razgovor je u tihim, sarkastičnim naglascima*): Teška vremena.

IVAN: Veoma teška

TOMO: Teška vremena kad već ljudi gube smisao za pristojnost.

IVAN: Čuo sam da čovjek gubitkom svoje privredne neprikosnovenosti gubi pravo, da mu se ne smije zamjeriti.

TOMO: Moja privredna stabilnost ni najmanje nije poljuljana gubitkom ženine zemlje.

IVAN: Znam ja, pametan ste vi čovjek; pametan i lukav!

TOMO: Lukav i pokvaren su sinonimi!

IVAN: Potpuno se slažem s vama! (*U međuvremenu je Tomo natočio po rakiju, pa ispijaju.*)
Prosit.

TOMO: Živjeli... Društvo, kako znam ni ovo društvo, ne negira pravo čovjeku na slobodnu, neizrečenu misao.

IVAN: Neizrečena misao drži i ovu kuću na okupu — sve dok otac porodice ima s čime da raspoláže.

TOMO: Dok već ni ne bude imao, u ovoj kući promijenjeni uvjeti ni na koga neće utjecati. Ovdje smo ljude formirali, a ne bakaline; ni lakome seljake!

IVAN: I pokraj svega, i na njihove vrline utječu. Zar vi još niste uočili?

TOMO: Nisam. A ovlašćujem vas da mi na takve pojave skrenete pažnju. (*Toči još po rakiju.*) Oprostit ćete nam za danas: bit ćemo zauzeti. Naime, druga kćerka mi dolazi.

IVAN: Ona za koju se priča da ste je izopćili? Da! nesramnoga li djela: napustila je vjeru pradedovsku! Ej, te vrline, te vrline! Dok čovjek utječe na dinare, hajdede... ali kada...

TOMO: Uglavnom, voljeli bismo ostati nesmetano u svome porodičnom krugu!

IVAN: Po želji! A i inače tu ste mi svoju želju platili s ove dvije rakije. Zar ne? (*Pođe pa stane.*) A zapravo da mene nema, nikada ne biste doznali što svijet priča o vama. (*Ode kroz terasu.*)

7.

TOMO (*za njime*): Đavo u kući! (*Pošto je ispio je treću rakiju, ipak se oraspoloži. U to ulazi Mirko, a za njime žena s dva kofera.*)

MIRKO: Stigle su. Kofere unesite u stan.

ŽENA (*uprolazu*): Bome, teški su.

MIRKO: Koferi su joj teški!

TOMO: Dobro joj pristaje kad se tuži. (*Ulaze njegovi, pa ih nasmijan promatra, jer Mira i Marija brbljaju i naizgled se bezvezno propituju.*)

MARIJA: Nemoguće.

MIRA: Najozbiljnije, mama!

MARIJA: Zar zbilja...?

MIRA: Vjeruj! Hahaha!

TOMO: Miro dijete, dosta je toga brbljanja.

MIRA: Oh, tatice moj! Zagrlj me! Hahaha! Joj, tatice, joj tatice! (*Već iz zagrljaja Mariji:*) I znaš, mamice, sjajan je. I lijep; ništa naročito, ali lijep. (*Ocu:*) Je li da se više ne ljutiš na nas.

TOMO: Da se ne ljutim?

MIRA: Da! (*Izljubi ga.*) I on te moli da se ne ljutiš. A Ana? Kako Ana?

MARIJA: Vidjet ćeš je, dijete moje.

MIRA: Jeste li vidjeli najnovije fotografije onoga moga? (*Zbaci mantil, a iz tašne vadi fotografije i svakome daje po koju.*) Vidite. Muž u pravom smislu te riječi. Hahaha! Znaš, mama, kao da već čujem Anu: »Jest, jest, kakvog si htjela, takvog si sebi ulovila«! Hahaha! I dobar i gospodin.

MARIJA: Doista lijep. I gospodin.

TOMO: Dok stigne, vidjet ćemo — dok progovori, čut ćemo.

MIRKO: Pokraj tvoga je Anin seljački tip; zapravo seljak — nema šta!

MIRA: Ozbiljno? Po fotografijama mi se ne čini.

MARIJA: Mirko!

MIRA: Onako: velike ruke, jak? Haha!

MARIJA: Zaboga, Petar je prosto nježan.

MIRKO: Ali tko govori o Petru?

TOMO: Mirko!

MIRKO: Ne ne, šalio sam se.

TOMO: Tvoja neozbiljnost, sine, povremeno već prelazi u nepristojnost!

MIRKO: I drugome se omakne. Molim, izvinite.

MIRA: Pa tko je onda taj seljak? Mama, zar Ana ima ljubavnika?

TOMO: Pa gde je već Ana?

MARIJA: Koliko, tata? Dvije godine kako nismo vidjeli Miru.

TOMO: Da da, pune dvije godine, dvije nesretne godine!

MIRA: Konačno je to sa zemljom i salašem? ... I baš sve? Mama veli da će i šumicu iskrčiti. Tvoj ponos ... Mama, a koga to ima Ana?

TOMO: Mirko, natoči... Sjećate li se, vas troje, uho do uveta, od jutra do mraka ste na kanalu i po šumici — a danas već ljudi!

MIRKO: Sjećanja su još jedini lijepi doživljaji. (*Ispija rakiju.*) I starost ima svojih draži, ali će tvoja, nažalost, biti puna briga.

TOMO: Onda mi je bar ti nemoj zagorčati! Prosit, djeco. Uzmi i ti, mama. (*Ispije, pa Miri:*) A ti si pak, dijete, trebala da javiš: udajem se, a ne samo: udala sam se! No, bilo pa prošlo! (*Pobjubi je.*) Mirko! (*Mirko je pokušao da iskoristi priliku i da ispije još jednu čašicu. Ostavi.*)

MIRA: Zbilja, kakav je Anin muž?

MARIJA: Svaka druga bi bila presretna.

TOMO: No znaš, o tome joj ne govori. Uopće čekaj dok ona ne progovori.

MARIJA (*netko dolazi s terase*): Kao da netko dolazi.

8.

IVAN: Dobar dan. (*Tomi u prolazu:*) Oprostite, nismo utanačili da li mi je slobodno proći.

MIRA: On je Anin muž?

MIRKO: On...?! Hahaha!

IVAN: Vašemu bratu je svejedno čemu će se smijati. (*Pride*). Dobara dan, gospođo. Ja sam tu podstanar, a srećom ne muž.

TOMO: Ali Anin prijatelj. A ja ratujem s njime.

MIRA (*dobro i rado ga pogledala*): Je li...?

IVAN: Ljudi bi čak mogli pomisliti da joj se i udvaram.

TOMO: Gospodine Ivane, nebrojeno puta smo već konstatirali da su nam mnogi pojmovi oprečni!

MIRKO (*iskoristio je priliku, ispije svoju raki-ju, pa toči Ivanu i sebi, U međuvremenu*): Da li je to neugodno osjećanje kad čovjek primijeti da mu je udvaranje bezuspješno?

TOMO: Mirko, dosta!

IVAN: Baš vam hvala, što ste takvu jednu pretpostavku s tolikom indignacijom otklonili.

TOMO: Miro, treba da se privikneš na ovaj ton: mi smo za gospodina klasni neprijatelji — buržoazija koja odumire.

IVAN: Nemojte tako ružno! Zapravo, stekli ste punu ravnopravnost. Postali ste ljudi o kojima i kojima je istotako sve slobodno reći.

MIRA: Oh...! Zar ste vi...? Vi ste crven?

IVAN: Ja sam tu podstanar.

TOMO: I komunista.

IVAN: I navodno komunista. Prema tome, čuvajte se u kojoj ćete sve formi mnoga svoja negodovanja izraziti. Uostalom, jesu li vam već saopštili sve neugodnosti koje su snašle ovu kuću?

TOMO (*oštrije negoli što bi inače*): Gospodine Ivane, mi imamo i svoga razgovora!

IVAN: Oprostite. Znači da se udaljim?

TOMO: Ne morate ako baš ne ćete, ali dozvolite da i mi dođemo do riječi. (*Kad' im se Ivan naklonio i htio poći:*) Sada već dočekajte svoju kavu.

IVAN: Tako sam i mishio, s vašom dozvolom! Po duvan ću samo.

MIRA: Zapravo, kakav je ovo ton među vama?

IVAN (*zastane u vratima*): Kompromisan: ja sve kažem, a on sve prešuti. (*Ode.*)

9

MIRA: Tatice, što je ovo?

TOMO: To Anu pitaj. To je ustupak njcj.

MIRA (*pogleda prema vratima otkud se Ana treba pojaviti, i baš ulazi*): Ano, srce moje!

ANA: Vidi našu grabljivicu!

MIRA (*zagrljeni se gledaju*): Nisam više. Sve što mi je trebalo, sve sam ugrabila.

ANA: A sada da te vidim.

MIRA: Čekaj! Prvo i prvo, s kojim je pravom ovaj tu toliko bezobrazan?

ANA: Ivan? To samo tata zna. A svakako da tata ima svoju računicu kad mu to dozvoljava.

TOMO: Pa i ti dozvoljavaš!

ANA: Pa i ja imam svoju računicu.

MIRA: A... a gdje ti je muž?

ANA: Da ja prvo pitam. Tko je taj tvoj? Pišeš nam: gospodin, obožava te, a nikada odgovora: tko je on zapravo! Od koga si ga preotela?

MIRA: Nažalost, ni od koga. Pogledaj: i lijep i dobar, ali, eto! Znaš, tako nam je jednostavno bilo poznanstvo: »Ja sam taj i taj, ja sam Mira«, poljubac dva, pa vjeridba. Baš ništa interesantno.

ANA (*Ivanu koji baš ulazi*): Čujem, upoznali ste mi sestru.

MIRA: Da da! Već mi se predstavio s većinom svojih lijepih osobina.

10.

ANA: Tata ga zove: đavo u kući.

IVAN: Oprostite, toliko on još mene ipak re cijeni.

TOMO: Zbilja ne. Ali bolje da popijemo po rakiju.

IVAN: Gospodine Mirko, meni natočite od one kajsijevače. (*Miri:*) To je toliko dobra rakija da vam otac s njom goste nikada ne ponudi. (*Zagleda se u novine na stolu*).

MIRA: Dozvolite, ali bih se već i sa sestrom porazgovarala. Ano, kada će ti već muž?

IVAN: Vidite, to bi već i ona voljela znati.

TOMO *kada vidi da Marija izlazi negodujući*):
Gospodine Ivane, ipak se obuzdavaju!

MIRA: Zašto, što je?

ANA (*vodi je do slika, ikao se Mira obazire očekujući objašnjenje*): Što je? Vidiš valjda da se ujedaju! Pogledaj ove tatine najnovije tekovine. Ove dvije gledaj! (*Mira se zagleda u slike i zaboravi na odgovor.*) Nisu loše, ne?

MIRA: Oh...! Tatice, divne su! A što su te stale, molim te lijepo?

IVAN: Pomogućnosti upitajte i to, vrijede li što i tko ih je slikao.

MIRA (*ljuta ga odmjeri*): Prekrasne su. A još ova!

MIRKO: No čuješ, Komáromija, a da još i nije!

IVAN: Ne Komáromija, već Rippl — Ronaija, ako dozvolite da vas podsjetim.

MIRKO: Ali, molim vas!

TOMO: Znaš, sinko, sada je slučajno on u pravu.

MIRA (*vraća se ocu*): A tko danas već cijeni slike! Bože...! Sjećaš li se, tatice? Venecija, Firenca, Bolonja, pa Rim...! I sve to motornim vlakom — savršena komocija!

IVAN: Taj vam je put zbilja morao biti pun estetskih doživljaja.

TOMO: Djeco, dosta! (*Marija baš unosi kavu.*) Vidite, djeco, gospodin Ivan bi rekao, da mi samo pozvonimo po kavu, a bijelo nam roblje kuha, done-se i posluži. A kavu nam je skuhala, donijela i poslužila mama. U vašim očima, dama!

IVAN: Čak je i posuđe spremna da opere. Srećom se još uvijek nađe po koja djevojka pri ruci da je u tome spriječi.

MIRA: Ako ovo i jeste ustupak Ani, ovo je ipak previše!

ANA: Ako smetamo, mi se s Ivanom možemo i udaljiti.

TOMO: Gospodin Ivan je moj gost...! Jeste li vidjeli, nema više moga portreta u husarskoj uniformi.

MIRKO: Sklonili smo ga, da ne kažu: demonstriramo!

MIRA (*oneraspoložena, te baš da pita*): A zapravo, zašto si ti napustio vojsku?

TOMO: Zašto...! Zašto...! U mađarskom munduru sam branio španskog dvoglavog, a dok sam po egzercirištu gonio vojsku, i u Karpatima tranio u rovu, budila mi se želja za materinjskom riječju...

IVAN: I sve to više što je sigurnije bilo da je monarhija na izdisanju.

TOMO: Željeli su da me što prije pomađare, jer lako je bilo biti Kocsis, Toth ili Szabo, ali ja sam bio plemeniti Jerković Tomo! Jest, Györgyeni nemes Jérkovits Tamás bi im vrijedio kao dva Kocsisa ili Totha!

IVAN (*nastavlja Tomin curriculum vitae sličnim intoniranjem*): A potom je okončan taj prvi svejski rat, slomila se veleljepa monarhija i onda se odlučio na studije. Pravne nauke je studirao u Beču, a potom u Zagrebu; bio je laureat i priznati kozer. Potom uglednik u mjestu i traženi odvjetnik... (*Ana mu prišla i nasmijana mu zapuši usta rukom.*)

TOMO (*smiješeći se nastavlja u istom duhu*): A politički neorijentiran radujući se oslobođenju, ali ipak sklon republici...

IVAN: Što je do sada držao u strogoj tajnosti.

TOMO: I najzad, kako mi ono i rekoste, bilo mi je milije domoći se maminih stotinjak lančica ove bačke crnice negoli sva priznanja...

IVAN: Jer pohvale su pohvale, a novci su ipak novci!

MIRA: Tata, zaboga!

TOMO: Ne uzrujavaj se, sine, ni on se ne uvrijedi kad mu kažem, da je polupismen novinarčić! (*S nijansom već nezadržive mržnje:*) Da, moj gospodine, ja sam mijenjao i mijenjao pozive i pozive, ali sam uvijek bio među prvima! A vi? Ni u ovom svom brlogu si niste uspjeli izvojevati neku pristojniju zavjetrinu!

IVAN: Nikada ništa nisam bio, nema s čime da se pohvalim, ali nema ni za čime ni da žalim! A vi, plemeniti sine?

MIRKO: Meni je već i to dovoljno, što se mogu podičiti, da sam sin ovakva oca.

IVAN: Ne čini li vam se da nije baš svaka skromnost pohvalna?

MIRKO: Gospodine, dosta! Ako vam otac í dozvoljava da budete do skrajnjih granica nepristojni...

TOMO (*podigao je ruku, pa je Mirko odmah ušutio*): Mirko, molim te tiho. Tiše to.

11.

ANA (*telefon zazvoni, pa pride i uzme slušalicu*): Da?... Da, ja sam. Dobro, dobro... Dobro dođi. (*Ostavlja slušalicu.*)

MIRA: Tvoj muž?

ANA: Ne... Moj muž je u zatvoru.

MIRA: Zaboga!

ANA: ... Neka trgovina. Zastupao ih je u inostranstvu. Tata kaže, nešto potpuno opravdano, a krivo shvaćeno. I navodno, neka provizija od stranih firmi.

TOMO: Kolosalni poslovi, spasavao im ogromne iznose, a sada kriv! Recite, recite molim vas, tko bi se to i usudio ponuditi proviziju takvom gospodinu!

MIRA: Gospodine Ivane, vi mislite da mu ništa neće biti?

TOMO: Pa zar bih ja inače primio za njega garanciju cijelim svojim imutkom?! Ja sam im ponudio, ja! Za nečasno djelo svakako ne bih! To mi morate vjerovati, gospodine Ivane.

MIRKO: ... Ti nam o toj garanciji do sada nisi govorio.

TOMO: Čini mi se da se ne slažeš sa mnom.

IVAN: Vidite, i meni se baš tako čini.

MIRKO: Ne, tata, ali...!

MIRA: A s kojim pravom bi primili tvoju garanciju!

TOMO: Ne bojim se ja ni za jedan svoj dinar, jer znam da će se sve razjasniti.

MIRA: Nesumnjivo, tatice, ali ipak...!

TOMO: A osim toga, meni je i do moje časti, do moga obraza stalo!

MIRKO: Nesumnjivo, ali ipak nije čast ove kuće u pitanju.

TOMO: Primio sam ga u kuću, pa je sada već naša čast u pitanju.

ANA: Uzalud me poglêdate i negodujete: niti sam molila niti sam se složila za tu garanciju!

TOMO (*ni ne obazire se na ovaj intermezo*): U trgovinu se treba razumjeti, a pogotovo u trgovinu međunarodnih razmjera! Nije to bakalnica ili partizanska provijantura! Jedan dan gubiš na tržištu da drugi dan dvostruko dobiješ! No, i eto, uslijedio je jedan potpuno prirodan pad — gubitak, pijaca je bila prezasićena, i neka se baš onda obraćuna! I od svoga je nešto izgubio, a ne da je do provizije došao! Krao, krao, ha!

MIRKO: Molim, on im sve to može i razjasniti!

TOMO: O ovim stvarima ne želim diskutirati. Saopćio sam vam, a i to je već previše.

IVAN: A dok budete ostali na goloj porodičnoj časti, hoćete li se onda bar upustiti u diskusiju s vašom djecom?

MIRKO: Jest!

TOMO: Ni oni sa svojom djecom neće, neće i ne trebaju!

MIRKO: Tata je sigurno dobro promislio što će uraditi.

IVAN: Dakle, i vi ste već za to da u punom sjaju svojih nazora propadnete?

TOMO: A hoćemo li baš?

IVAN: Dat će dragi bog!

MARIJA (*djevojka se pojavila u vratima. Ona joj samo klimne glavom, pa djevojka ode*): Djeco, jelo se spremno.

TOMO: Mama, ja ništa neću. Ili bolje, samo čaj. Ivane, hoćete li i vi s nama?

IVAN: Izvolite samo. Ja ću se dotle s Anom porazgovarati.

TOMO: Ano, ipak! Sestra ti je stigla.

IVAN: I odavno niste vidjeli kako jede.

ANA: Sad ću ja, tata.. (*Svi odoše.*) Mene sve ovo ne interesira.

IVAN: Oh, mene neobično!

ANA: Hoćete li moći pomoći mome mužu?

IVAN: Pomoć bi vašem ocu bila potrebija.

ANA: I?

IVAN: A jesam li ja tko, a jesam li ja što?.. Vjerujete li da vam poštovani muž baš ništa nije zaradio na tom poslu?

ANA: A vjerujete li vi da to mene baš ništa ne interesira? Mučni su mi već problemi: hoćemo li imati — ne ćemo li imati!

IVAN: Otupjeli ste prema svemu i svačemu.

ANA: Ne od danas.

IVAN: Razvedite se od toga vašeg nesretnika: ipak kakva takva, ali promjena!

ANA: To kod nas nije uobičajeno niti je potrebno. Dok vam budem htjela postati ljubovcom, postat ću. . . I svi će moji to znati, a nitko neće htjeti primiti k znanju.

IVAN: Da, tu se još i uzbuđenja pritaje jer ne doliči dobro odgojenu čovjeku.

ANA: Da, razdražljivi su.

IVAN: Znači, samo bi još vama trebalo krvotok pospješiti.

ANA: Teško biste uspjeli.

IVAN: Pokušajmo! Recimo: muž vam je pobjegao iz zatvora.

ANA: Od vas očekujem nešto duhovitije.

IVAN: Poslije garancije, a pošto je već i istra-
ga bila okončana, manje su mu poklanjali pažnje:
prosto se je išetao iz zatvora.

ANA: Uvjerljivo jeste. A da li je istina?

IVAN: Vjeruju da se već uspio prebaciti preko
granice.

ANA: Novinar ste, moglo bi biti... Ne
ne, došli bi se i kod nas raspitati!

IVAN: Umjesto kod vas, kod mene su se.

ANA: Oh da, kućna zaštita i nadzor ujedno!

IVAN: Da, ja sam običan doušnik. Mislite bez
mene nisu znali tko tu stanuje?

ANA: Da, moguće je da je pobjegao! Imamo
nešto imovine i u Beču. Dakle, otac će platiti cijeli
račun. A sirota Mira je došla da izmoli dio svoga
budućeg nasljedstva.

IVAN: A sada produžimo ono o doušniku.

ANA: A zašto bismo, Ivane? Ništa otac ne misli
bolje o vama negoli vi o njemu! Poštujte bar to u
njemu da ne laže da vas voli. A pomoć bi i vražiju
primio.

IVAN: A ja nažalost spadam u vragove bez
ikakve moći... Recite, što vi sada namjeravate?

ANA: Vi ste uvijek puni ideja, savjetujte me.

IVAN: Radite.

ANA: Nešto interesantnije.

IVAN: Uzgred me volite.

ANA: Baš ništa utješnije ništa prijatnije?

IVAN: Pa onda se nadajte s vašima zajedno.

ANA: Ali čemu?

IVAN: ... Ipak, Ano, što mislite bar u prvo
vrijeme?

ANA: Radovati se životu.

IVAN: Činit će vam se teškim, a nije. (*Ulazi
Tomo, još uvijek pripaljuje svoj cigar.*) No, a kako
nam otac porodice koji misli da je iznad svega
najljepše neokaljane obraze ostaviti svojoj djeci u
nasljedstvo?

TOMO: Sretno! Sretno što slijedi takve nazore.

IVAN: Ti si Tomo, ni vrata paklena te neće
nadvladati! A vjerujte, vrata paklena nisu gora od
neimaštine.

TOMO: Samo neimaštine?

IVAN: I drugih nepredviđenih poteškoća. Drži se, Tomo!

TOMO: Ivane, dosta mi je ove teme: dosadno je već!

IVAN: Ano, začinite mu je interesantnim obrtima.

ANA: Ti nisi znao da je moj vrli muž pobjegao iz zatvora?

TOMO: Molim vas, uozbiljite se!

IVAN: Telefon međuostalim služi i za to da se glasine provjere.

TOMO: Pobjegao?... Pa... pa moglo bi biti. A mogli bi ga još i uhvatiti.

IVAN: Preko granice je već! A garancija i vi ste pak tu!

TOMO: A što da mu ono prigovorim, što ni sebi ne bih? Prva je svetinja na ramenu glava.

IVAN: A do sada sam mislio: čast!... Čiji su novci u Beču, vaši ili njegovi?

TOMO: To nije važno. Iz nečega mora živjeti, ako neće da dođe do nekog konclogora.

ANA: A je li misliš na to, kako da ga sada slijedim?

TOMO: Baš o tome mislim, želiš li ga ti uopće slijediti?

ANA: Ne.

TOMO: Onda mu pogotovo dugujemo za tvoju slobodu. I moram mu omogućiti da započne novi život.

IVAN: Plemenito govori vaš otac, ali prilično glupo.

TOMO: Gospodine Ivane!

IVAN: Vidim, pomalo ste već nervozni. Znači, postali ste svijensi svoje odgovornosti.

TOMO: Garancije? Da, upravo na to mislim... Zapravo, mogao je i prije pobjeći.

IVAN: Koliko su iskrene riječi lijepel!... Da da kućni proračun Jerković - kurije će postati neujednačen.

TOMO: Ozbiljan je to iznos koji ću imati da platim.

IVAN: Mnogo ozbiljniji negoli što i mislite.

TOMO: Udarac, ali ne smrtonosan.

IVAN: A ako ipak?

TOMO: Hoćete li iskreno? Neće me dotući.

IVAN: Ni milijun dinara?

TOMO: Ni miliun dinara.

IVAN: Ni skoro milijun deviznih dinara?

TOMO: A zašto deviznih dinara?!

IVAN: Jer je i provizija od milijun dinara primljena u deviznim dinarima.

TOMO: Čekajte, čekajte! Čekajte da shvatim!

IVAN: Možda čašu vode? (*Niječe glavom.*) Ano, stari vam se odlično drži! Mislio sam da će ga vijest šlagirati, a on je još kadar i da misli.

TOMO (*naglo ga pogleda i kao rezultat razmišljanja*): Pa?!

IVAN: Priznajete li da ste propali?

TOMO: Ako! Pa?!

IVAN: Čini mi se da će vam se obistiniti želja: gospođa mama će da kuha kavu, ona će i da posluži, još će i posuđe da opere! Da čujem, kakav vam je sada pojam o časti?

TOMO: Plaćam!

ANA: A što bi drugo i mogao.

TOMO: ... A sada da čujem, što biste mi vi savjetovali?

IVAN: Da nađete načina kako da se spasite da vas rođeni ne bi izbacili iz vaše sopstvene kuće.

TOMO: A zašto bi me, ljudi čovječe!

IVAN: Jer to žele, jer smatraju da ste to zavrijedili i jer će im se sada pružiti prilika!

TOMO: Zbog novca bi to učinili?

IVAN: Zbog novca to do sada nisu učinili.

TOMO: Do sada?

IVAN: Do sada!

TOMO: Vidjet ćemo.

IVAN: Vidjet ćemo.

Z a v j e s a

II. ČIN

Nakon mjesec dana na istom mjestu. Soba bez promjene, a nestale su samo dvije slike. Tomin portret je opet na mjestu.

1.

TOMO (*gospodstveno, pomalo i vojničko držanje je oronulo; usne su zgrčene, bore izrazitije, energija neslomljena, ali načeta: razdražljiviji je, spreman da plane.*) ... Dakle, da čujem, dakle ponovi!

MIRKO: Smiješno je već! Čuo si, ne želim poreći da je to moje dijete.

TOMO: I dalje?!

MIRKO: Da kroz desetak godina, dok budem prolazio ulicom, govori za mnom: »Eno, to mi je otac«?! I da mu se drugovi smiju?!

TOMO: Smijali bi se. Pa?

MIRKO: Da mu se narugaju? Da zaplače to dijete?!

TOMO: Uostalom, dok budeš potpuno trijezan, onda ćemo raspraviti ovo pitanje ... Koliko je sada sati?

MIRKO: Ja sada želim raspraviti to pitanje!

TOMO: Pitao sam, koliko je sati.

MIRKO ... Pet i nešto.

TOMO: Mama te je čekala. I naravno, nije te mogla isčekati. S Mirom i s njom si trebao poći na groblje. Djedi ima sve da zahvališ, a ti mu ni dužnu poštu na godišnjicu nisi voljan da iskažeš! I ne to, već nikakvih obzira nemate prema meni, a ja više nisam dijete! Vrijeme me najeda, ja starim! ... Pođi pred njih. Što čekaš, pođi! (*Mirko slegne ramenima i ode, a on se uzbuđen šeće. Ana dolazi s ulice. U*

vratima se sreća s Mirkom. Ruku mu stavi na ruku, pita kako je, a on odmahne slobodnom rukom i ode. Klimne glavom i ocu.) . . . Mirko je pošao pred mamu i Miru na groblje.

2.

ANA (*skinula je šeširić, htjela je produžiti u stan*): Do sada sam radila u uredu. A znaš da ured ne pita za porodična zbivanja.

TOMO: Da si rekla, pustili bi te.

ANA: Vjerojatno.

TOMO: I Mira je pošla.

ANA: Da bi se prošetala gradom. Oprosti, ali ja se djede više ni ne sjećam!

TOMO: Ja sam to više zbog mame . . . I ne zaboravi, Miri je sutra dvadesetpeti godina.

ANA: A prošlog mjeseca je bio moj rođendan.

TOMO: Pa . . . izvini! Shvati, dijete, brige! . . . Znaš, ja Miru još uvijek osjećam kao dijete. Neozbiljno, nedozrelo dijete, o kome se mora brinuti.

ANA: A žena je to.

TOMO: Njene brige i poteškoće i ja osjećam . . . Naime, ona teško podnosi neimaštinu.

ANA: Za mene ne pitaš?

TOMO: Mi sve možemo podnijeti.

ANA: Ne laska mi.

TOMO: Mora biti tako.

ANA: Ne brini, ni u buduće ti se neću obraćati za pomoć.

TOMO: Ano, shvati, nije mi pravo što si se uposlila, a, opet, ponosan sam na tebe! Ti si nešto drugo, ti si potpuno nešto drugo! . . . Ovaj tu . . . ovaj je već pitao za tebe.

ANA: Sve ga manje podnosiš, pa zašto ga onda trpiš?

TOMO: On mi još treba . . . jer dobro je imati svoga kućnog komunistu.

ANA: Mogu li poći?

TOMO: Reci, što je između vas dvoje?

ANA: Da li te zaista zanima ili je to samo puko pitanje?

TOMO: Muž ti se može vratiti . . . i drugi se vraćaju. I što onda?

ANA: On nema što da mi kaže. Da! on mi je još uvijek muž — do sudske formalnosti!

TOMO: Ti i na to misliš?!

ANA: Ne uzbuđuj se, ne mislim. Čak me ni to ne interesira . . . Presvući ću se. (Ode).

3.

IVAN (*izlazi iz svoje sobe*): Čini mi se da sam čuo Anin glas.

TOMO: Gospođe Ane.

IVAN: Kad je želim poljubiti, uvijek je najprije pitam: »Gospođo Ano, dozvoljavate li«?

TOMO: Da! Prosti ste; bili ste i ostali ste! . . . A inače, zbilja sam se zamjerio kćerki.

IVAN: Oh, već odavno! Samo srećom, ona vam sve prašta. Sigurno misli: »Ostario je, zajedljiv je«!

TOMO: Teška vremena!

IVAN: Zbilja teška, kad se ljudima zamjera istina!

TOMO: Zloupotrebljavate svoju mladost: vrijeđate!

IVAN: Nekada ste bili za to da se za uvredu u dvoboju pobijete.

TOMO: Nerazumna vremena . . . Ipak, imajte obzira prema meni: vjerujte, više sam izgubio negoli što i mislite.

IVAN: Sve.

TOMO: Nadam se, ti vaši drugovi neće biti bezobzirni.

IVAN: Više traže nego li što im pripada?

TOMO: Ne, ali . . .! A i živjeti se mora! Čovjeka ostaviti i bez nasušna kruha, pa gdje to vodi!

IVAN: Potpunoj propasti! Ništa vam osim časti neće ostati?

TOMO: Troje djece.

IVAN: A i na te će promijenjeni uvjeti utjecati.

TOMO: Znam da biste se radovali, ali neće.

IVAN: Oh, već jesu! Samo vi nećete da primijetite.

TOMO: Obratit ću na to više pažnje. A da i jeste, znate li kome sve to ima da zahvalim?

IVAN: Zbilja, jako nas mrzite?

TOMO: E, ovo je već pomanjkanje svake inteligencije! Sve ste mi opljačkali, pa da vas još i volim?!

IVAN: Tako! Vidite, volim kad iskreno progovarate!

TOMO: To je pak bilo neinteligentno s moje strane... Slušajte, Mira mi se sprema otići. Volio bih da ove zadnje dane i vi provedete s nama.

IVAN: Zaista želite?

TOMO: Molim.

IVAN: Ej, moj stari! Zašto odgađate obračun sa sobom i sa svojima? Po vas je bolje ako vas mi trpimo negoli da nas vi otvoreno mrzite.

TOMO: Ja priželjkujem nepovratno, ali ne vjerujem niukakva uskrснуća.

IVAN: Tako, tako, stari, mrzite nas po miloj volji, ali se ne odupirite... Idem po svoj duhan. Vaš ne valja, a i nerado mi ga dajete. (Ode).

4.

MARIJA (*dolazi sa ulice s Mirom i Mirkom*): Zdravo, tata... (*Pride mu i poljubi ga u obraz. Isto i Mira.*) Umorila sam se. Zaparno je.

MIRA: Ljubim ruke... U ovakvoj sparini, groblje je još jedino pristojno mesto.

TOMO: Za nas će groblje na koncu ostati još jedino pristojno mjesto.

MARIJA: Opet poteškoće? (*Kad slegne ramenima*) Ništa nam ne govoriš kako teku pregovori s ovima.

TOMO: Pregovori? Hm...! Kuknjava, kuknjava! A čovjek bi ih šakom u nos!

MARIJA: Tata, moraš istrajati.

TOMO: Pokušavam.

MIRA: Vidiš, vidiš, morao si bolje ispoznati tog našeg gospodina zeta!

TOMO: Što sam učinio, svijesno sam učinio.

MIRA: Oprosti, ja sam to tek onako.

TOMO: Uostalom, ta garancija, to je moja i samo moja briga!

MIRA: Izvini, a ja sam se ipak brinula za tebe.

MARIJA: Reci, Ana nije mogla sa mnom na groblje?

TOMO: Ona je tek sada stigla iz ureda. Kao da ne znaš da je uposlena! (*Kad vidi da se rastužila zbog njegove osorosti*) Mama, shvati već, brige prepuštite meni! (*Pomiluje joj obraze.*) Neću da i dalje sijediš, iako si mi lijepa i s ovom prosjedom kosom.

MIRKO: Utješni komplimenti nisu uvijek i umjesni.

TOMO: Mene neka nitko ne korigira!

MIRA: Zaboga, tata...! Preosjetljiv si. I ne zaboravi, i mi smo već poodrasli. (*Tomo bi vjerojatno oštro reagirao, ali ulazi Ivan*).

5.

IVAN: Dobar dan!... Gospođo Miro, još vam i ova polucrnina lijepo pristaje.

MIRA: Recite, molim vas, dokle vi mislite usređavati ovu kuću!

IVAN: S privolom stambenog ureda u beskonačnost. Lijepo mi je tu! No što je što je, gospodine Mirko? Učmalost ne vodi ničemu, a brige se dobrom rakijom razbijaju! Hajde, ponudite nas.

MIRA: Zbilja volim vašu blagorječivost.

IVAN: I ja joj se radujem. Jeste li čuli da će vam šumicu iskrčiti?

TOMO: ...Drva odnijeti, zemljište bez moje privole izgraditi.

IVAN: A ovi za sve to ni pare neće da plate.

MIRA: Nije sve u novcu. Mi smo djetinjstvo proveli u ovoj šumici.

IVAN: A danas već ljudi puni briga.

MIRKO: A vas to raduje?

IVAN (*primi rakiju*): Brige će još možda i od vas stvoriti čovjeka.

TOMO: Dosta, djeco! Prosit, Ivane. Kako vidite, danas već svakoga nudim sa svojom kajsijevačom! (*Ispija.*) Da da, brige! Ana ih najbolje podnosi ... Čudna žena.

MIRA: Još joj se uvijek udvarate?

IVAN: Gospođo, s punim uspjehom.

TOMO: Ivane, obuzdajte se!

MIRKO (*opet toči sebi rakije*): Ono hoćeh da porekneš, što već cijeli grad priča?

TOMO: Ostavi tu rakiju!

MIRKO (*uvrijeđen ostavi rakiju, pođe do izlaza na terasu i gleda van*): I opet, hvala!

MIRA: Ipak, tata!

MARIJA: Mora. Pije.

MIRA (*primijetila je Tominu sliku u husarskoj mundiri*): Oh ...! Ipak ti je, tatice, ova slika došla na vidjelo? Znači, nije ti više stalo do toga, hoće li prigovoriti da demonstriraš s tim K.u.K. — vremenima.

IVAN: Ne ne, draga gospođo, već je samo raspored slika izmijenjen! Ova tu je došla namjesto jedne prodate, po priličnoj cijeni prodate. Sjećate li se one Munkácsijeve skice?

MIRA: Tu si prodao? Zaboga, tata! A zašto?

IVAN: Jer mora, jer se garancija iskupljuje! (*Ana je ušla.*) Je li tako, gospođo Ano?

6.

ANA: Oprostite ... Tko želi kavu? Što me gledate? Zašto bih i onome, tko je ne voli? Kava je, Miro, danas skup artikal.

IVAN: Zar ne, gospođo Miro, ovo je već činovničko rezoniranje.

MIRKO (*pratio je razgovor o prodatoj slici, oponirao bi bilo kako bilo, pa nastavlja tu napuštenu temu*): Uostalom da znaš, tu sliku nisi baš tako dobro ni prodao!

IVAN: Slike, gospodine Mirko, imaju dvije vrijednosti: jednu kad je baš želite kupiti, a drugu kad vam je otac baš mora prodati.

MIRKO: Ja ću još jednu rakiju. (*Toči sebi.*) Imaš li što protiv, tata?

TOMO (*pređe preko izazova*): Ano, moju kavu napravite gorču.

ANA (*Djevojka se pojavila u vratima baš kada je htjela da ode, pa njoj*): Onda ipak svakome po kavu. Budite dobri. Tati posebno šećer. (*Djevojka ode.*) Jeste li čuli, Ivane, da se i tata želi uposliti?

TOMO: Hoću. Neka vide da i raditi znam.

MIRA: Baš moraš?

TOMO: Moram. I jer se nadam, da će me onda ostaviti na miru: smatrat će me dotučenim!

IVAN: Ali ovo sve neka je pod strogom diskrecijom!

TOMO: Ništa za to, ako im i ovo budete dojavili.

IVAN: Zbilja bih odao veliku tajnu — protu-državni čin: zdrav čovjek, a želi raditi!

TOMO: Uostalom, ako Ana može raditi...

IVAN: Pa se čak i gospodin Mirko nakanjiva...

MIRKO: S tom razlikom da ću ja zato raditi što moram, a otac se pravda nekim nakaznim razlozima: da voli raditi!

TOMO: Otac ti je uvijek volio raditi.

MIRKO: Ne poričem. Ali u glavnom, bez obzira na to tvoje stanovište, niti još sada radiš niti si ikada u životu!

TOMO: Ostavi tu rakiju! Rakija je za pametne ljude.

IVAN: Ali je rakija odlično sredstvo da ljudi iskreno progovore.

MIRKO: Ha, haha! Baš tako! Eto, kad gledam ovu tatinu sliku, uvijek ostajem u nedoumici: otac veli da je napustio vojsku jer mu je bila tuđa, a meni se pak čini da je još uvijek nešto podoficirskoga u naravi oca! Hahaha! (*Ispija rakiju*).

TOMO: Pijan si!

MIRKO (*pošto je svoje rekao, olahnulo mu je. Udobrovoljo se, a i alkohol deluje*): Zaboga, tata, našali se čovjek ...! Hahaha! Uvijek se moram sjetiti Ivanovih riječi: rijetko ćeš kad mađarski progovoriti, ali mađarski psuješ. Hahaha! Ili obratno, ne znam već ni sam!

MARIJA: Mirko sine moj, i mene vrijeđaš!

MIRKO: No no, mama! (*Poljubi je.*) ... Od mene sve teže primate ... I nikada meni, isključivo meni niste dozvoljavali da se i ja našalim; samo meni ne, isključivo meni ne ... Vjerujte mi, gospodine Ivane ... Dobro, dobro ... Pa izvini, tata. Izvini, (*S gestom dvije, govoreći u sebi i za sebe, pođe na terasu. Sjedne u vratima na stolicu*).

7.

MARIJA: Nije on zao, doista nije ... Nešto ga u zadnje vrijeme tišti. (*Sjedne na rub fotelje i uzme Tominu ruku u svoje*).

ANA: A nema tko da ga upita, a što!

TOMO: Ivane ... znate li zašto sam pozvao svoju djecu na okup?

IVAN: Jer je lijepo biti u krugu svoje djece koji te vole.

TOMO: Hm ...! važno je da ih ja volim ... Djeca su mi dobro zakoraknula u život. Susreću se već s brigama. Moramo im pomoći, mama. Ono što bi im ostalo iza nas, mogli bismo im bar jednim ozbiljnijim dijelom već sada pokloniti. Što misliš, mama? Kad bismo napisali oporuku ...

ANA: Opet gluposti!

IVAN: Oporuku, oporuku, stari! Roditelji koji poznaje svoju djecu, oporukom će otupiti kljun kopcu!

ANA: Kakvom kopcu?

MIRA: Dozvoli, Ano! Ja ne mislim na novčane vrijednosti, ali, eto, možda bi nam mogli ponešto da odvoje. I ja bih već osvježila svoj stan.

MIRKO (*on je još uvijek kod svoga problema, koji ga sada nagoni da im priđe. Žurno, da ne zaboravi svoje pitanje, razmahujući se*): Eto, recite... zapravo što je istina od toga, da roditelji podjednako vole svoju djecu? Hajde, molim te, tata!

TOMO: Svako dijete toliko volimo, koliko i ono nas.

MIRKO (*ne namjerava da izazove, raspoložen je; možda bi se po prvi put i on poigrao sa svojim roditeljima*): E, to onda znači da mene baš ništa ne volite, ama baš ništa!

TOMO: Uvrjediš se, sine; nažalost, uvijek se bezrazložno uvrjediš.

MIRKO: Uvrjedim? Da... uvrjedim se, da uvrjedim se... Ali bezrazložno? Ja bezrazložno?! (*Prirodno mu se javlja otpor, a i raspoloženja mu variraju.*) A je li baš uvijek bezrazložno?

TOMO: Skoro isključivo.

MIRKO: Isključivo... isključivo?!... A... a kad ti je ona... kada ti je majka moga djeteta...

MARIJA: Mirko, zaboga te molim!

MIRKO (*plane*): Molim, dozvoli! Pitao je, a ja odgovaram! Smijem valjda i ja progovoriti u ovoj porodici!

TOMO (*ustaje i kao da se uopće nije pokrenula jedna neugodna diskusija, već okončan običan razgovor, pođe*): No, djeco, meni ćete oprostiti. Ima nešto da završim... A ti, Mirko, navrati sutra zbog one ponude. U pravu si, čini mi se, u pravu si! Razmislit ću i mislim, poslušat ću te.

MIRKO (*kad je Tomo već stigao do vrata*): Znači, odlaziš da ne bi poslušao moje pitanje!

IVAN: To je bar jasno.

TOMO: Smiješno! (*Zastao je. Okrenuo se, pođe do Mirka, pa čak sjedne na stolicu blizu Mirka.*) Izvoli, sine... Slušam te!

MIRKO: Pristupaš mi kao ukrotitelj pa misliš da ćeš me oboružati?

TOMO: Ništa ja drugo ne želim osim da ostaneš pristojan. Dakle?

MIRKO: Pa... pa reci im, reci tu pred svima, što si onoj ženi rekao, kada ti je saopćila da ti je unuk bolestan!

TOMO: To smo mogli i udvoje raspraviti! Ponašam, preosjetljiv si i bez životna iskustva. Nažalost, uvjerit ćeš se, samo da ne bude kasno.

MIRKO: Ne ne, to ti njima rastumači, zašto si joj rekao da nemaš unuka!

TOMO: Pa zar imam? Pa gdje mi je snaja? Jest, sine! Pa zašto onda ne oženiš majku toga djeteta?

MIRKO: Jer si mi se zaprijetio!

TOMO: Može li se zaprijetiti odraslome čovjeku?

MIRKO: Mogao si!

IVAN: Nikome drugom samo vama.

MIRKO: Ne razumijem.

IVAN: Zar još uvijek niste načisto s time da više ni krov nad glavom nije vašega oca? Pa zašto je onda niste oženili? Isključit će vas iz nasljedstva? Izopćit će vas iz porodice? Neka! Ali će vam dijete dobiti oca! Je li vidite da vam je otac u pravu?

MIRKO (*sve je čuo, skoro ništa nije razumio. Alkohol djeluje. Vidi da od njega očekuju odgovor, a on još ni to ne zna o čemu su se to i razgovarali. Zgužva svoj šešir i poleti van.*)

8.

MARIJA: Mirko, sine moj!

TOMO: ... Uostalom, nisam to i nisam tako rekao.

ANA (*kad pogleda, vidi sarkastičan osmeh Ivana. I ona se osmehne*): Jedan isječak iz života malograđana.

IVAN: Ne baš lijep, ali uvjerljiv.

MIRA: Ozbiljno je to s djetetom? On zbilja ima dijete?

TOMO: O djetetu i o onoj, čujem, Ana se brine.

MIRA: Pa šta bi on ljepše za svoje dijete?

IVAN: Da pored tetice Ane, dijete ima i oca i majku.

TOMO: Moj Ivane, ovaj isječak iz života malograđana ipak nije tako crn kako ga vi želite predstaviti.

ANA: Utješna je ova naša glagoljivost.

TOMO: Dozvoli, dijete! ... Sada već, pošto ste nas potpuno dotukli, vjerujem da nam s priličnom znatiželjom prilazite. Ispitujete nam zube, jesu li nam baš doista tako otrovni, kako su vam prije lova govorili ...

ANA (*da prekrati*): Gdje je Mirko pošao?

TOMO: Dijete, dozvoli svome ocu da završi riječi.

ANA: To su samo riječi i ništa više; riječi da bi došao k sebi i ništa više!

MIRA: Otac se mora poslušati, pa da i nije u pravu.

ANA: Ja sam ga se dosta naslušala, a nažalost u mnogo čemu i poslušala!

TOMO: Hvala ... Svemu zlu, koje je ovu kuću snašlo, ja sam kriv; a dobro, koje vas je na noge podiglo, posvema je slučajno.

ANA: To je »vjeruju« svakoga roditelja! Nije to ni tako davno bilo, molila sam vas: za svakoga, samo me za Petra ne dajte!

TOMO: Nisi trebala, nismo te mi prinudili.

ANA: Naravno da me niste! Ali ste se danima glasno savjetovali, pitali se govorili ...!

TOMO: Mogla si reći, »Neću«!

ANA: Ja još onda nisam znala da i ja nešto mogu, da i ja nešto smijem! ... Zar ne, Petar me je zvao sebi. Nisam pošla niti ću poći! I bilo kad da se vrati, ja taj brak neću nastaviti.

MARIJA: Ano!

TOMO: Ako i jeste naš grijeh, čini mi se da je sada već dockan. On i nadalje očekuje tvoj dolazak.

ANA: To ste opet bez mene utanačili?

TOMO: Kćerka si nam.

ANA: Poslali biste me, iako znate da ga ne volim?

TOMO: Žena si mu.

ANA: Iako znate da Ivana volim?

TOMO: Dockan je.

ANA: Iako znate da sam mu ljubovca?!

MARIJA: Ja... ja idem. Idem da spremim jelo.
(*Izletiti.*)

9.

ANA: Mama... ona je tek ovoliko imala da kaže. A ti, tata?

TOMO (*ustao je, pripalio lulu, ali mu se gasi, pa zapali cigaretu*): U ovoj kući sve je pošlo naopako.

ANA: Nakaradno! Ali ne samo od nedavna!... Dakle, tata?

TOMO: Ja sam nesposoban za razumne riječi... Svejedno mi je bilo dok su nam krov nad glavom rušili, novce iz džepa vadili, po neokaljanoj prošlosti preturali... Neka ruše moral koji smo izgradili, neka ga ruše, ako nam drugi i bolji mogu pružiti! Ali ovi ruše i samo ruše i sve ruše! Ali neka ne zaborave da i pod sobom ruše! (*Dostojanstveno pođe van.*)

IVAN: Veliki se propovjednik izgubio u vašem ocu!

MIRA: Ne podnosim vašu zajedljivost!

ANA: A tata bi ipak rado prihvatio njegovu pomoć.

MIRA: Pomoć, pomoć...? Tu nema pomoći!... I znaj, ovo mi baš nisi morala spremiti!

ANA: Ni vidjela nisam da ste tu. Ja sam morala.

MIRA: Morala, morala! I konačno, ljubovca si mu! Pa? Budi! Ali što se to nas tiče?!

ANA: Zapravo, što ti želiš od mene?

MIRA: Ne znam! Ne znam! Baš zato i bjesnim! ... Jest, čula si zašto su nas pozvali. Zašto ih sada ozlovoljiti, kada su konačno spremni da nam ponešto i poklone!

ANA: Pa što onda bolje želiš! Stvorili smo ti vrlo povoljne uvjete: na Mirka su kivni, ja sam ih uvrijedila, sve ide u tvoj prilog!

MIRA: Ide, ide ali...! A što onda ako odustanu?! A vi, i vi, gospodine, i vi biste se mogli okaniti želje da baš svi moramo primiti k znanju da se volite! Gle, čudnog mi čuda! (*Odlazeći:*) Jest, još se nitko nije volio, još nitko nije imao ljubavnicu! (*Ode.*)

10.

IVAN: ... Razumijem: krov im se nad glavom može silom oduzeti, iz svega svoga se mogu razbaštiniti; i crkve bi im se mogle zatvoriti i bogovi popaliti — sve se to silom vlasti može! Ali otkuda da se porodična harmonija na kojoj je ova kuća građena ruši? Dotrajalo je, pa se ruši, potpačivano je bilo ovako solidnom građevinom, oranicom preko dvjesto jutara ...

ANA: Molim vas, prestanite već! ... Kako ne svaćate, da su ženi bliži njeni problemi negoli porodične brige: imamo li, hoćemo li imati!

IVAN: A koji su ti vaši bliži problemi?

ANA: Ti se vas ne tiču!

IVAN: A problemi vaših?

ANA: Imaju, još podosta imaju; poklonit će nam ponešto da bismo mi sve to isprodavali, a ne oni. I da bismo im imali zašto biti zahvalni.

IVAN: Zato prodaju što moraju?

ANA: Tko ne mora, taj kupuje.

IVAN: Mislio sam da samo tragove zameću.

ANA: Ni za to se nisu zainteresovali, govorim li istinu! ... Mira, da, ona je bila...! to se zaboravilo, jer u braku se smirila! A ja sam nadobudna...! A Mirko već i vanbračno dijete ima! ... Dok ja

budem rodila djecu, necu ih zato da mi ima tko biti zahvalan. Zato ću ih roditi, jer ih želim! A obavezu ću samo ja osjećati prema njima.

IVAN: Čudni pogledi! Bar od vas!

ANA: Nije li čistije osjećanje privrženosti što su nas stavili na noge od osjećanja obaveze?

IVAN: Recite, ne bismo li za sada pitanja roditeljskih osjećanja ostavili nastranu?

ANA (*osoro*): Što vi zapravo želite od mene?!

IVAN: Mnogo. Zapravo, sve!

ANA: Niste baš naročito uglašeni.

IVAN: A kako stoji sa mojom pronicljivošću?

ANA: Ne služi vam na čast, što ste se približili ženi koja je nesretna! Ako i uspijete, uspjeh vam baš neće biti hvalevrijedan.

IVAN: Ja vas želim, a ne lovorike... Uostalom, možemo li se mi i ozbiljno porazgovoriti? (*Ana ga iznenađeno pogleda još je više zbuni ne- uobičajeni ton Ivana.*) Ano, ne može se baš u sve i svakoga sumnjati!

ANA: Zar ne, vama treba da vjerujem jer ste vi nesebično uza me.

IVAN: Vraga nesebično!

ANA: Vi i u najboljem slučaju mislite samo da ste zaljubljeni u mene... kao što bih i ja, kada biste me već napustili.

IVAN: Vi još niste imali prilike da se zaželite nečega... pa kako biste se onda i mogli oduševiti za nešto!

ANA: Ili za nekoga, ne?... Ja još nikada ni nesretna nisam bila. Hm...! voljela bih bar jednom u životu zaplakati iz očaja što volim, a mene ne vole. Smiješno, ne?

IVAN: Pruža vam se prilika: izvolite!

ANA (*optužuje prilično temperamentno*): Za vas nema ni bogova ni vragova! I onda ste se cerekali, kad ste mi rekli da me volite! Cerekali!

IVAN: Da, trebao sam dozvoliti da vi to učinite.

ANA: Možda me baš lažete. Ja ne znam tko ste vi, ja ne znam što ste vi... Ja vas se, Ivane, zapravo bojim.

IVAN: Slušajte, dijete, ima ljudi koji su u nei-
maštini izgradili svoju riječ, svoj svijet. Ta riječ,
taj svijet je neovisan, pa i zdrav prema tome.

ANA: Dozvolite, ali i žene ovih kuća na kruhu
žive i za želje!

IVAN: Čekajte, ne shvaćate! Ano, nažalost, na
istom smo izvoru odgajivani.

ANA: Ah, tako...! Znači, još je više razloga da
sumnjate u mene; i naravno, i ja u vas... Onda govo-
rimo iskreno... interesirali ste me dok sam misli-
la da ste sin puka i pomalo crven!

IVAN: Zbilja utješno! A sada?

ANA: Ništa. Strpite se. I sami znate da ću vam
prije ili poslije postati ljubavnica...

IVAN: Neka vas đavo nosi! (*Odmahne rukom
i pođe van.*)

ANA: Hm... i gospodin ima živaca!

11.

TOMO (*ulazi i pogledom traži Anu. Primijeti
je, uzme cigaretu sa stola i privali. Šeće se i vriča*):
Ti nisi kao Mira... ti ne možeš biti kao Mira!...
Mira se takvom rodila; nju takvu znaju, takvu je i
primaju... Ona već ima prava na takav život, a'i
ne i ti!

ANA: Da li je ona baš takva ili ste joj vi omo-
gućili da bude takva?

TOMO: Tebe bi prvo razočaranje ubilo. A ra-
zočarat ćeš se.

ANA: Znači, ovaj svoj život, makar i nepod-
nošljiv, dostojanstveno mora da snosim.

TOMO: Svakome se moglo desiti.

ANA: Svakoj o kojoj su se tako dobro pobri-
nuli kao vi o meni.

TOMO: Dok nisu naišla ova nevremena, Petar
je bio uzoran gospodin. Iz detinjstva ga još po-
znajem.

ANA: A svoj pravi lik je tek onda pokazao,
kada su nam svima nama istrgli ispod nogu tu
punu ploda crnicu.

TOMO: Zar je blagostanje stvorilo naš zavidan porodični život?

ANA: Istinu si rekao: ono ga je učinilo snošljivim. Što ja znam tko si ti zapravo i kakav ćeš u buduće biti?!

12.

TOMO: Ano!

MIRKO (*već je kod Aninih riječi bio u vratima*): S kakvom si pak ti nepristojnošću uzbudila našega roditelja?

TOMO (*bijes mu se pojavom Mirka potencirao*): Pijan si!

MIRKO: Jesam, dragi oče... pomalo jesam. A znaš li što sam kod zadnje čašice vrlo loše rakije konstatirao? Da rakija ipak ne uzme čovjeku toliko pamet kao vaši obziri!

TOMO: Jednom za svagda: nepristojnost u ovoj kući neću trpjeti!

MIRKO: Ano, zar si im i ti najavila rat? Frontalan napad na kuću od karata! Hahaha!

TOMO: Da čujem, što želiš!

MIRKO: A ti misliš da ja znam? Hahaha! Zapravo, u kući gdje riječi gube svoj smisao — ništa! ... Ha, haha, hahaha! Vidi, molim te, kako čovjek umije da pametno zbori kad je malo nacvrckan!

TOMO: Riječi gube svoj smisao? Znači, laže se?!

MIRKO: Zlatno doba kada je tu riječ još bila zakon, ode! Ode s kućom zajedno, ode s crnicom zajedno, ode...! Da, tata, tu se najnovije samo laže! Laže!

TOMO (*oštro reagiranje začudo izostane, pa čak s pritužbom*): Nažalost, još te ni u tvom djetinjstvu nisam nikada ozbiljnije prekorio.

MIRKO: Naprimer, šibom? A sada je već ipak dockan.

TOMO (*pride kaminu na kojem je jedna vaza. Skine je, igra se s njom, zag'eda je. To ponavlja. Možda ga baš ta igra sili na razumne riječi i djela.*) Reci... da još ima nade za jednim ozbiljnim naslijedom, da li bi se i onda ovako ponašao?

MIRKO: Ama ne, sigurno ne! Onda bih se nirsčio, mrgudao bih, ali samo onda, kada ti to ne bi vidio. Hahaha! I proklinjao bih te!

TOMO: Hvala. To sam htio znati.

MIRKO: Pomisli, Ano, sad će me sigurno isključiti iz nasljedstva! Hahaha! Da znaš samo, to i hoću! I da znaš, odlučio sam se, da Stanku oženim! No hajde, hajde, protestiraj! Bogohuljenje, bogohuljenje!

TOMO: Čini štogod misliš da je dobro po tebe.

MIRKO: I dijete će dobiti plemenito ime svoga djede! Hahaha! Vidiš, izbaštiniti me možeš, ali mi ime ne možeš oduzeti!

TOMO: Iz čega bih te mogao izbaštiniti? Lijepe se riječi još ne mogu ostaviti oporukom, a niti bi te zadovoljile. A ja ništa drugo nemam, samo lijepe riječi i dobre želje svojoj djeci!

MIRKO: A što misliš, hoće li me i mama izopćiti?

TOMO: Majka ti je, a ne neprijatelj.

MIRKO: Majka mi je, a mome djetetu nije bilo ni kutićka pod ovim krovom!

TOMO: Mojom i njenom voljom.

ANA: Konačno je to da u ovoj kući nema mjesta za to dijete?

TOMO: Zauvijek možete ostati u ovoj kući — onakvi kakvi ste!

MIRKO: Društveno neporočni? Ja bez Zlatka, ti bez ljubavnika.

ANA: Zapravo, u čemu je moj moralni pad?

TOMO: Na pragu si mu.

ANA: Ivan?

TOMO: To je tvoja stvar. Ali se od Petra ne možeš razvesti. Odnosno, možeš, ali...!

ANA: Ali?

MIRKO: Ako se i budeš razvela, imaš se vratiti u ovu plemenitu kuću u isposništvo.

TOMO: Skratimo!... Dovoljno je velik ovaj svijet; i za nas i za vas je dovoljno mjesta u njemu!

MIRKO: Naravno, ti si mogao oženiti priglupu malograđanku...

TOMO: Računaš s time da se znam susdržavati?!

MIRKO: Zapravo, seljanka, seljakuša...!

TOMO: Dosta, štene jedno!

ANA: Pođimo! Tu se više ničemu nemamo nadati!

TOMO: Ako se identificiraš s bratom, nemate! I zapamtite, poštene sam ljude pustio u svijet, barabe mi se neće vratiti!

MIRKO: Dakle, neka primim k znanju da s time još nisam okrnjio čast ove kuće što imam vanbračno dijete, ali da mu majku oženim...

TOMO: Napolje!

ANA: Stidi se!

TOMO: A i ti...! Napolje...!

MIRKO (*Ana hoće da ga povede, ali je on silom zadrži*): Čekaj! Sjećam se, Ano, dijete sam još bio, bilo mi je oko desetak godina... i svoga vanbračnog sina je ovako izbacio, kada je prviput došao da vidi svoga oca!

TOMO: Umukni, jer...!

MIRKO: A izbacio ga je na svo zadovoljstvo jedne prisutne dame, naše gospođe mame!

TOMO (*razjaren spopadne vazuu i baci je na Mirka*): Napolje, nitkove jedan!

MIRKO (*instiktivno je podigao ruku, tako da muje vaza samo ruku raskrvavila. Dok gleda ruku:*) ... Nožem si se bolje mogao poslužiti, oče moj... (*Rupcem zavezuje ruku.*) Ne misliš, oče moj...? Ano, sada već pođimo.

13.

MARIJA (*uleti*): Što se tu dešava?

MIRA: Mirko, što si opet uradio?

MIRKO (*pogleda svoga oca, a kad taj neće da da tumačenje*): Ništa. Baš ništa... Malo sam više popio... razmahao sam se, pobjesnio sam; pobjesnio sam i slučajno sam oborio ovu mjednu vazuu... i ozlijedio se.

MIRA: Ovo je nepojmljivo, kao da si u mjehani!

MARIJA: I dosta toga pića! Stidi se!

MIRKO: Da, mama, ja se jako stidim... Ano, pođimo.

TOMO: Nije istina da je on oborio vazuu. Ja sam je bacio na njega, ja treba da se stidim.

MARIJA: I jeste, i stidi se! Stidi se, što ga uvijek kojekakvim lažima ispričavaš! (*Ivan se pojavio u vratima terase kada i Mira.*) I razumi već, Mirko, ili se urazumi ili pak...!

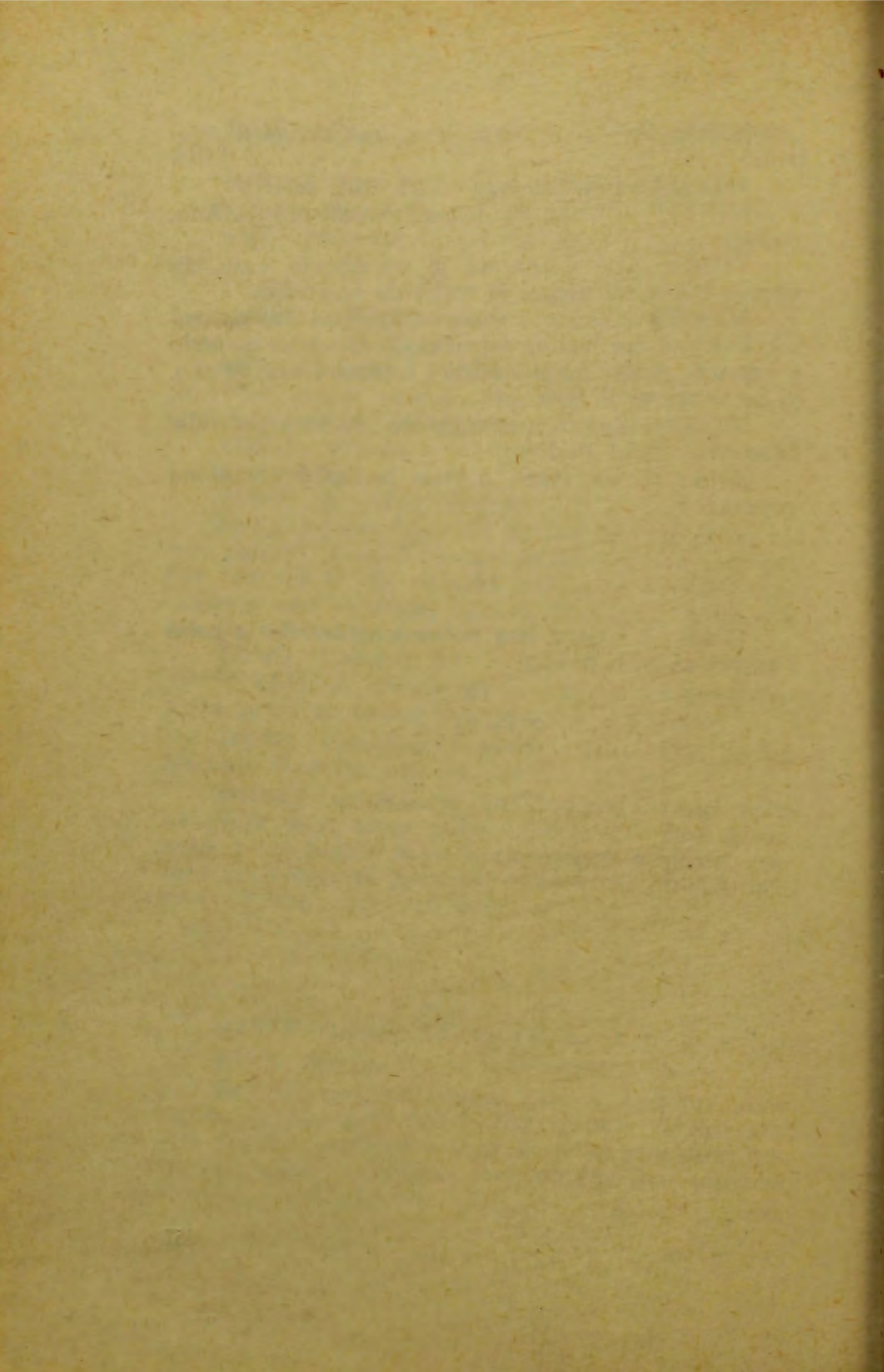
MIRKO: Znam, mama, znam. Ja sam već odabrao svoj »ili«! Pođimo.

ANA: Mirko. (*Odu, a Ivan prilazi preostalima govoreći.*)

14.

IVAN: I istjera bog pobunjene anđele iz neba i stvori za njih pakao!

Zavjesa

III. ČIN.

Nakon nekoliko mjeseci na istome mjestu. Tomo sjedi u fotelji, noge su mu u čebe zavijene. Lijeva strana mu je oduzeta. Zuri pred sebe. Knjige, novine, časopisi, lijekovi i druge sitnice — sve je to na pušaćem stolu pokraj njega. Gleda po stolu, traži i ne nalazi. Primijeti novine na stolu usred sobe. Obazre se, tražio bi pomoć ukućana. Nema ih. Za čas se smiri i onda mukom oduzeta čovjeka se diže i privuče k stolu. Ne bi mogao nazad, pa zove

1.

TOMO: ... Marijo! ... Marijo! !

MARIJA (*uđe. Ni riječi mu ne veli, uzme ga pod ruku i odvede do fotelje. Posjedne ga i zamota. Krene van. U vratima se obazre.*) ... Moža ti još nešto treba?

TOMO: Ništa. Nije važno.

MARIJA: Vode? Pojeo bi nešto?

TOMO (*podigne ruku kao da se sjetio nečega. Marija ne zna da li se njoj želi obratiti ili ne, pa čeka.*) ... Kako je ono i bilo? ... Jesam li ja onoga zaista izbacio? ... Je li to istina, Marija? (*Kako je počeo govoriti, ona mu se približi. Zamišlieno sluša. ali odmah oživi.*) ... Da! Nesumnjivo, udaljio sam ga... Ali se ne sjećam da sam ga izbacio.

MARIJA: O kome ti to govoriš?

TOMO: O onome... o onom mom sinu.

MARIJA: I baš sa mnom želiš o tome govoriti?

TOMO: Ja? .. Ne, ja samo naglas mislim... Naš Mirko, on je tako čuo, kaže i vidio, da sam ga izbacio... A ja se ne sjećam. Jest, zamolio sam ga da se udalji, ali...

MARIJA: Izbacio si ga. Čemu sada uljepšavati?

TOMO: Pouzdano se sjećam da sam mu ponudio novaca. I to prilično baš! A on se zacrvenio... A ja sam mislio, zbog novaca je došao, da će se radovati novcu... Mirko je u pravu, izbacio sam ga; vrlo grubo sam ga izbacio!

MARIJA: A što si drugo mogao, kad ti je novac bacio u lice?

TOMO: Ne ne, ne ne! Oči su mu se napunile suzama, glavu je sagnuo i novce stavio na stol. A kad je pošao, ja sam vikao za njim. Bjesnio sam. Da da!

MARIJA: Ne bi li prestao da o tome govoriš?

TOMO: Da da, sjećam se već! Bjesnio sam od nemoći! A on baš ni riječi. A koliki je već bio!

MARIJA: Tomo, ovo je ipak previše.

TOMO (*pogleda je, sažaljivo se nasmiješi i zureći preda se*): Sada već i to znam zašto sam bjesnio: htio sam da ti čuješ kako rođenoga sina tjeram iz kuće, kako se rođenoga sina odričem! Da da, zato sam urlao da ti i nadalje ostanem u milosti!

MARIJA: A što s time želiš reći?

TOMO: Ništa, baš ništa... jer kasno je!... A gdje sada može biti taj čovjek?

MARIJA: Taj ti slučaj ni inače nikad nisam oprostila...

TOMO: Nemoj mi ni u buduće — jer ni ja ne mogu!

MARIJA: Tomo!

TOMO: Odlazi! Odlazi!!

MARIJA (*odmjeri ga neubičajenim pogledom do sada nepoznate žene*): Ah, tako...! Tako zar?! (*Odlazeći.*) U redu!

2.

IVAN (*pojavi se baš kada se Tomo izvikao i stoji u vratima terase; nasmiješten gleda za Marijom i pogledom pita, što se tu zbiva.*)

TOMO: Kako vidim, uživete u svakom mom ispadu.

IVAN: Svakim danom ih je sve više; postajete mi već neinteresantni!

TOMO: Strasti se oslobađaju. I uvrede naplaćuju. To i ništa više

IVAN: Ja se zbilja radujem što ste konačno umirili svoju savest. Vidim, pokajali ste se što ste grubo otjerali svoga nezakonitoga sina — jer ste ga mogli i lijepo, prijateljski otpremiti.

TOMO: Bar sam toliko morao učiniti za njega.

IVAN: Ništa, ništa, sada ste se pokajali, pa ćete mirnije isčekati svoje zadnje dane.

TOMO: Dodajte mi štap.

IVAN: U promenadu bi gospodin?

TOMO (*uzme štap*): Ne rugajte mi se... Sa štapom u ruci zamišljam da sam još netko.

IVAN: Nešto samo, nešto!

TOMO: U pravu ste: sada sam već samo nešto. Netko samo čovjek može biti.

IVAN: Zar ste vi bili nekada i čovjek?

TOMO: ... Da vi znate kako mi je!

IVAN: Čovjek vama sličan ne ajmeče.

TOMO: ... Vjerovali ili ne, nekoć sam i ja bio čovjek; čovjek s kojim se računalo... Nisam ja stvorio sredinu koja me je sebi prilagodila! Jak sam bio, pa sam joj dobro došao i dobro je poslužio čak sam joj nazore nadograđivao! pojačali su mi želju da sa svima slabijim zavladam: oh, lijepo je to, draži to, savladati obijesna konja, divljega nerasta! A ja sam želio i čovjekom vladati. Uvijek sam lijepo sa životinjama, čak kad me i pas izujedao! A i sa slugama sam. S čovjekom nisam mogao. htio sam ga slomiti!... Drago mi je, što mi se Mirko odupro; bit će od njega nešto!

IVAN: Ja tu naslućujem neko kajanje.

TOMO: To ne, ali skoro.

IVAN: Da i svećenika pozovemo, ha? Pomislite kako bi lijepo bilo i onako formalno kajanje!

TOMO: Đavo da nosi i vas i svećenika!

IVAN: Uha, vidi poganina: pred smrt, a on ovako!

TOMO: Čujete, batinom ću po vama!... No, a sada da čujem.

IVAN: A što, ako smijem pitati?

TOMO (*izviče se*): Da čujem, hoće li mi djeca doći!!... Molim vas, recite mi, otkud u vama ovoliko bezobzirnosti? A činilo mi se da vi niste čovjek bez osjećanja.

IVAN: No no no no no, nećemo se jedno drugom udvarati!

TOMO: ... Hajde, Ivane, prijatelju odgovorite tko ste vi zapravo?

IVAN: Đavo, kako ste me izvoljevali nazvati.

TOMO: Pričajte mi, Ivane. Čovjek kada ostari, voli da mu pričaju.

IVAN: Priču, pripovijetku, anedotu, basnu?

TOMO: Pričajte mi o sebi.

IVAN: A čemu? Samo biste se razočarali, jer ja, nažalost, nemam nikakvih abnormalnih sklonosti kao vi. Pun sam slabosti, jest, jest! Naprimjer, i ljude volim. Još se i na vas povremeno sažalim zbog onog trunka čovječnosti.

TOMO: Dalje, dalje!

IVAN: No hajde, onda ćemo sve ispočetka! Dakle, bio jednom jedan vrag, koji se htio predati pravdi u službu...

TOMO: Misleći naravno da ona štiti istinu i da joj je korijen u pravičnosti!

IVAN: Pa vi već znate ovu priču.

TOMO: S tom pričom smo svi svoj život započinjali! Oh, istini služiti bi bila divna služba! I dosadna!

IVAN: Da, takva bi služba malo donosila.

TOMO: Tko ste, tko ste!

IVAN: Zar ne osjećate da još i sada mirišem na dječju sobu i slatkiše? I baš ovako sjajnog oca sam imao kao što ste vi, a prelijepu majku! I blagdana svakoga dana. Moja majka... no, o damama ne dolići govoriti... a otac — zapravo ništa gori od vas. Pomislite onda kako mi je moralo biti! Da da, i od

toga vremena su mi rušilački nagoni neutoljivi! No, da! Sam ne rušim, ne usuđujem se — samo uživam gledajući!

TOMO: Defetista samo...?! A ja sam mislio da ste vi komunisti!

IVAN: Veliko razočarenje?

TOMO: Vi ste onda gori i od mene, vi baš ništa ne vjerujete!

IVAN: Zar ne, ja sam onda zapravo kukavni izdajica naših tekovina, koji se još i zlorado smješka nad sopstvenim ruševinama!

TOMO (*rezignirano*): Ja sam se pak nadao da će mi se bar Ana spasiti, preživiti ovu kataklizmu pred vas.

IVAN: Vi samo mirno umrite, a za Anu neka vas nije strah!

TOMO: ...Hoćeli Ana doći? A Mirko?

IVAN: Kako ste i mogli pretpostaviti da neće, kad još uvijek imate ponešto da im podarite!

TOMO: Nisu valjda ljudi iz same sebičnosti satkani!

IVAN: Vi znate najbolje iz čega ste ih formirali. Oho... evo nam Ane!

3.

ANA (*kao da se ništa nije zbilo. Priđe mu i poljubi ga*): Bolje ti je? Kako su mi pričali, mislila sam da mnogo gore izgledaš.

TOMO: Bolje mi je, dijete moje.

ANA: I Mirko je stigao.

IVAN (*ulazi Mirko sa Stankom*): Oh, Mirko sa mladom! Dobro došli, djeco, u roditeljsku kuću.

MIRKO (*priđe ocu. Pogledaju se, poljubi ga*): Kako si, tata?

TOMO: Hvala, sine, već bolje. Radujemo što si došao. Znaš, sine, za ono ne zamjeri. Oprosti.

MIRKO: Ništa, tata... Tata, i ona je tu.

TOMO: Dobro je. Vrlo dobro si učinio. Znaš, željan sam da je vidim. (*Stanka na pogled Mirka priđe bliže.*) Dakle ti si Mirkova žena.. Ivane, moja snaja.

STANA: Da, gospodine... Dobar dan... Nadam se, bolje vam je.

IVAN (*uzme je pod ruku i priđu bliže Tomi*): Ne morate ga poljubiti, ali tako stanite da vas stari može što bolje osmotriti... No, što velite, stari, pristojna snajka?

TOMO: Da da... sjedi, Stano... Sjedi, dijete moje.

IVAN: Jeste li čuli, Mirko? A znate li što vam stari ovoga momenta misli? Da je šteta, što već prije niste imali hrabrosti da oženite ovu priličnu mladicu.

TOMO: Zaista, Ivane... I dijete ste trebali dovesti. Ano, molim te, pozovi i one.

IVAN (*pošto je Ana pošla*): Čujete li vi? Stari se očito deklarirao za prisutne! Demokratizirate se, stari!

TOMO: Dobro nazirete... Ivane, kako vi stojite s Anom?

IVAN: Zlo, stari! Vidi moje slabosti!... Zar hoćete veću slabost negoli voljeti dijete ovakova čovjeka kao što ste vi? Hajde, hajde, stari, bit će dobro; makar i pred smrt, očovječiti ćete se!

MARIJA (*ulazi s Mirom. Iznenadi se. Pretpostavlja da je to Stana.*) Zvao si nas.

TOMO: Ova ženica, to je naša... to je moja snaja. A ti kako hoćeš!

MARIJA (*Stana je ustala i čeka. Ona je dobro pogleda, pa joj potom klimne glavom. Mirku*): Kako si, Mirko?

MIRKO: Hvala, mama.

MARIJA: Čujem, mnogo radiš.

MIRKO: Da, mama.

TOMO: Imaš li još koje pitanje, mama? (*Marija se uvrijedila, što je i želio.*) Sjedajte.

IVAN: Hoćete li vi otvoriti ovu porodičnu sjednicu ili pak ja kao gost?

MIRA (*ljuta ga pogleda*): Ja mislim, gospodine, da vaša nepristojnost...

TOMO: Misliti možeš štogod želiš...! To što nam se porodica razbila, dijelom sam i ja kriv, možda čak najviše kriv: slijedio sam ovještale običaje ove kuće. A ti su zastarjeli, za nove prilike su čak neljudski... Onaj Anin, smatrao sam da je član porodice i zašto da nas sramoti. I, eto, da nije kriv. I da ćemo štetu lako nadoknaditi. Prevario sam se. On se čak ni ne javlja više. Oprostite mi.

MIRA: Ljudi bi se užasavali da znaju, što se tu zbilo! A privrženi smo jedno drugom kao rijetko tko i...

TOMO: Ne sumnjam, ne sumnjam!... Ti Mirko, i ti Ano, zaboravite. Vama sam se jako zamjerio. Zaboravimo, zaboravimo... Djeco... evo zašto sam vas pozvao: morao sam sačiniti oporuku.

ANA: Ama, tata, to su već zbilja fiks-ideje!

MIRA: Molim te, dočekaj da završi.

TOMO: Vidim da se Mirko osmehuje.

MIRKO (*prsne u dobronamjieran smijeh, pa pomiluje ruke Tomine*): Oprosti, tata, pa što bi nam, zaboga, mogao zavještati, kad već ni krov nad glavom nije naš!

IVAN: Naći će se, naći će se!

TOMO: Zar sam im trebao dozvoliti da mi i u džepove zavlače ruke, da mi i po džepovima preturaju?

IVAN: A pošto vam je stari odlučio da otkrni od svoje časti, ne brinite, dobro je otkrnio!

MIRA: Tatice, ozbiljno to on govori?

IVAN: Hajde, stari, brže to!

MIRA: Tatice, kakva da je oporuka, tvoju ćemo volju znati poštovati.

MIRKO: Doista se ne zamaraj.

IVAN: Ama, ljudi, nije valjda u jezik šlagiran! I zašto da za to malo para ne priredi sebi i mali teatar?

MIRA: Nemojte, Ivane, ipak je to pregrubo.

TOMO: Neka ga, Miro... Djeco, ono malo što još imam, ravnomojerno sam podijelio. A vi meni samo toliko: ne zamjerite mi na prošlosti. A ono što će vam ostati, nije ni mnogo ni malo.

MIRA: Nas uopće ne interesira koliko je kome doteklo.

IVAN: Ali bi ipak lijepo bilo od njega da kaže. Ha?

TOMO: Još nešto... Ono što mama ima... kako bismo, mama? Djeco, mamine vrijednosti nisu sitni, bezvrijedni ukrasi. Recimo, Millet je, djeco, najzdravija valuta, a divan rad! Pa Sisley! Govore ponovo su ga otkrili... Budzašto sam došao do njih. Pokojni Kollar je bio upravnik kod... kod...? No, sve to nije važno! Uglavnom, Osamnaeste ih spasio od mađarske Komune. A onih desetak crteža Eisenhuta dao mi je već u poklon. Da da, ni mislio nisam da Kollar meni čini usluge, a ne ja njemu! A ponešto sam još i ja nabavio; ne same odličnike, ali solidne slike... Kako misliš, mama? Kome što, mama? Da i te prodamo i da dijelimo?

MIRA: A zašto bismo, ako su ozbiljne vrijednosti? Nismo još toliko nužni da ih unovčavamo.

TOMO: Jest, bolje da ih vama damo. Pa eto, mama, kome bismo Milleta?

MIRA: Što misliš, tatice, ne bismo ih ipak najprije dali procijeniti da mama zna kako će?

MIRKO: Znaš, tata, interesirao sam se — istina poodavno je to bilo — ali znaš li ti da ova vaša mala kolekcija u kući ima ozbiljnu vrijednost?

MIRA: Je li...? Zar ne, tatice, zašto da sada prodajemo, zašto da ih sada dajemo u bescijenje? A zapravo, i mi bismo već voljeli bar s nečim lijepim i vrijednim da ukrasimo naše domove.

IVAN: S čime, s lijepim ili vrijednim?

MIRA: Molim vas, mi tu ozbiljno govorimo, a vi...! Eto, mamice, uzmimo naprimjer samo mene: tko mi je kupio namještaj? Muž!

IVAN: Nadam se iz novca, koji vam je tata poslao.

MIRA: Vidite kakav ste! vi naprimjer ni to ne znate da sam ja do nemila bila zadužena. Zar nije vrijeme da već i ja bar s nečim lijepim ukasim svoj stan?

IVAN: Nesumnjivo, ali ne zaboravite da je već i gospodin Mirko željan, da s nečim vrijednim ukrasi svoj stan.

MIRA: Jesam li ja i s jednom riječju rekla da baš sve meni dadu? Ali ni on ne može željeti da uživa izvjesne prijednosti samo zato, što je muški potomak!

ANA: Molim vas, prestanite! Nismo lješinari da pored živih roditelja grabimo ko šta dohvati.

MIRA: Ja priznajem, da sam realna, ali budi dobra, pa ne izigravaj nesebičnu!

IVAN: Ano, to zbilja nije lijepo od vas.

MIRA: Ama šta, vi biste obje ruke ispružili da vas nije stid... Zapravo oprostite. Ivan me s tom glupošću razdražio.

IVAN: Hoćete li dozvoliti da ja predlažem?

MIRKO: Ma tko i ma kako, samo već da okončamo ovaj razgovor.

IVAN: Pa eto, neka je Millet Mirku.

MIRA (*plane*): A zašto baš Mirku, kad su roditelji za njega baš najviše žrtvovali!

IVAN: Pa onda neka je gospođi Miri.

MIRA: Uzalud ironizirate, jest, baš bi meni trebali dati.

MIRKO: Neugodno mi je o tome govoriti, a još sada, ali i sama znaš da sam ja tu sliku uvijek i bez ikakva interesa volio.

TOMO: Onda ću ja odlučiti.

MIRA: Ali zašto i mamu nebismo upitali?

MIRKO: Onda će biti najbolje, ako sve što postoji prvo damo procijeniti.

MIRA: Pa tebe samo sentimentalni momenti vežu za Milleta!

MIRKO: A koji pak tebe, gospođo! I da govorimo jednom već otvoreno: gdje su mamini nakiti?! Sada: »Mama, daj ovo«, sada pak: »Mama, daj ono« — sada zbog zabave, sada zbog svečanosti, a uvijek si zaboravila da ih vratiš mami.

MIRA: A što ja znam, koliko su se vama tokom ovih godina nadavali!

IVAN: Oprostite švo ću primijetiti, ali kako

ja znam, ovaj je sastanak utanačen zbog porodične pomirbe.

MIRKO: Molim vas, prestanite!

MIRA: Tatice, ili ga udalji ili ja odlazim!

ANA: Zašto bi ti, kad i mi možemo? Vi samo nastavite s diobom. Ja sam podmirena; u ovoj kući sa mi se baš podosta nadavali. (*S Ivanom uđe u njegovu sobu.*)

5.

MIRKO: No? No?! Jeste li vidjeli? Je li to način je li to ponašanje? Histerika!

TOMO: Dobra je ona... neće nam zamjeriti ona. No, a na čemu smo sada?

MIRKO: Niste nas trebali ni pitati. Kako odlučite, tako će biti.

TOMO: Slažeš se, Miro?

MIRA: Naravno. Ali, zar ne, i mamu bismo mogli upitati. I zašto ti, mama, uopće šutiš?

TOMO: Ti kao da se osećaš ugroženom, kada i mamu želiš angažirati.

MIRA: Kako možeš tako što i pomisliti!

TOMO: Lijepe su ti riječi, kćeri moja, ali prozirne. Hajde, mama, da ne bi bilo sumnje. Reci im zašto si šutjela.

MARIJA: ... A je li me tko do sada uopće i pitao?

TOMO: Je li...? Želiš li možda reći da ti nismo dali do riječi?

MARIJA: Zapravo, niste ni primijetili da sam ovdje. A vjeruj, tu sam!

TOMO: Da...? To znači, ti imaš što da kažeš.

MARIJA: Čak i želim da kažem.

TOMO: Izvoli... dakle, izvoli, mama.

MARIJA: Stvari o kojima odlučujete su moje. Pa ništa naravnije negoli da ja odlučim o njima.

TOMO: Zapravo... u pravu si, mama! Dakle, izvoli.

MIRKO: Dozvoli, mama. Kako ćeš ti moći ocijeniti vrijednosti koje ni mi nismo kadri?

MIRA: Ali može reći što bi bilo pravično.

MARIJA: Da, djeco, i ja ću bar toliko moći reći, što ja mislim.

MIRKO: Znaš, mama ja nisam zato došao da se tu nagađam. Ja sam po vašoj želji tu da zaboravimo na minule događaje... A ti mene nisi u toj želji dočekala, nisi, mama! Jer ni pristojan dobar dan nisi rekla mojoj ženi.

MARIJA: Nisam. Niti želim.

MIRKO: Da..? Vjeruj mi da ću se znati ravnati prema tvojoj želji. I ja, draga mama, od tebe ništa ne želim. Nadam se, ovako je problem diobe riješen... Volio bih da na Anu ne zaboravite.

TOMO: Nadam se, to bi i Mira željela.

MIRA: Želiš li reći da sam prvo Anu otpremila, a potom Mirka?

TOMO: Ti zaista znaš štititi svoje interese.

MIRA: Nije po prvi put da me vrijeđaš.

TOMO: Skratimo!... Izvoli, mama... Izvoli reci im, kako bi ti raspodijelila te vrijednosti.

MARIJA: Kako bih ja? Ne, Tomo, ne! Već kako ću ja!

TOMO: Je li..? Slušam te.

MARIJA: A ja pak, bar za sada, ništa nema da kažem.

TOMO (*u vratima se pojavio Ivan s Anom. Prebacio je mantil preko ruke, šešir mu u ruci, spremni su za polazak.*) Imao je Ivan pravo: ovdje se sve raspada.

6.

MARIJA: Bilo kako bilo, ja ne želim nikome pasti na teret, a pogotovo onda ne, ako na to nisam primorana.

TOMO: Ja sam shvatio, mama, ali djeci daj to malo jasnije.

MARIJA: Zajedljiv si, ali što ti drugo i preostaje.

TOMO: Naime, djeco, mama vam za života ništa ne želi pokloniti. Dobri stari običaji: slušaju te i poštuju dok god se imaju nečemu nadati.

MARIJA: A sebična sam, veliš! A što bi ti htio? Da rasturim još i ovo malo po kući, da ostanem bez igdje ičega, da obijam pragove za komadićak kruha i lijepu riječ? Dok i meni bude bila smrt na pragu, i ja ću dijeliti, i ja ću biti velikodušna! A dotle, ni iglu ne dam ispod ovog krova!

MIRA: Mama, pred tatom!

MIRKO: Ti si bez trunke osjećanja!

MARIJA: Vas muči možda ili mene? I da još iza njega ostanem nezbrinuta?!

TOMO: Naša djeca ne bi ti ostala nezahvalna.

MARIJA: Kad si to znao, što im već i prije nisi dijelio svoje blago! Sada si plemenit i velikodušan kada već ne možeš svoje blago natovariti na leđa i sve sa sobom ponijeti?! I čije to daješ, čije to rasipaš?! Svoje možda! Otkud ti zlato, otkud ti blago koje im poklanjaš? Iz čijega si džepa godinama odvađao da bi se sada pokazao velikodušnim ocem?! Go i bos si bio, na mome si se novcu gospodio! Mene si opljačkao da bi sada rasipao! Mene, moj gospodine!

TOMO: Opljačkao? ... Hvala, mama.

MARIJA: Zaradio si valjda, stvorio si valjda? Sjedeći valjda u Kasini, udišući valjda svježi zrak u bagremovoj šumici? Ama ništa me se ne tiče, ništa! Dok me mrtvu iznesete, grabite, dijelite, otimajte!

7.

IVAN: Veliku nepravdu činite vašem gospodinu mužu.

MARIJA: Što vi želite?!

IVAN: Ne tvrdim ja da je gospodin pametno živio, ali je bar imao svojih načela! Vijek je provjekovao da čistih obraza napusti ovaj mukotrpan život! S kojim ga vi onda pravom sumnjičite da vas je pljačkao i opljačkao?!

MARIJA: Možda vaše novce dariva tu tako velikodušno ili moje?!

MIRA: I da jesu, tvojoj djeci dariva!

IVAN: A pogotovo kad nisu njeni novci.

MARIJA: Ne, valjda mu je dragi bog poklonio ili je možda našao kakvo zakopano blago!

IVAN: Uglavnom, vaši novci nisu!

TOMO: Da mi nije sramota zbog nje, i časnu riječ bih vam dao.

IVAN: Čuli ste, gospođo!

MARIJA: Molim, nisu moji... molim, nije me opljačkao... ali ja svoju odluku ne mijenjam!

TOMO: Ja određeno hoću da čujem, ja imam prava na to: još uvijek misliš da sam te opljačkao?!

IVAN: Smrt u ogorčenju je dvostruka smrt.

MARIJA: Molim, izvinite... Izvini, Tomo... Prekipi pokatkad.

IVAN: Hvala vam u ime sviju... I ja se nadam da ćete se uvjeriti, da ste ga bezrazložno sumnjičili.

TOMO: Uvjerit će se, uvjerit će se!

IVAN: Da, gospođo, uvjerit ćete se!... Stari, recite joj bar nešto o porijeklu toga novca, koje darivate svojoj djeci.

TOMO: Kako...?

IVAN: Da ne bi bilo sumnje otkud vama ti novci!

TOMO: ... Ivane, mama meni vjeruje. I meni je dovoljno njeno izvinjenje.

IVAN: Oh, ne ne! Ni vama ni nama! Nije ovo kuća nekoga bakalina, gdje se gložu za dinar dva!

MIRKO: I zašto da je sumnja izijeda do smrti!

MIRA: Sumnjičimo se kao seljaci za pregršt slame.

TOMO: Hoću, hoću ja, djeco... jednom drugom prilikom ću joj sve reći.

MIRA: Pred nama joj reci da ne kaže poslije, da se nisi znao opravdati!

IVAN: I ja se slažem s vama, gospođo Miro!

TOMO: Marijo... Marijo, zlo mi je... Vode! ... Zlo mi je, djeco draga.

MIRA: Tatice!

MIRKO: Mama, vode!

MIRA: Raskopčaj ga, Mirko.

IVAN (*ne pripušta nikoga Tomi*): Ne, ne Mirko! Ništa njemu ne treba osim mira i vazduha — i vremena, zar ne, stari? (*Nasmiješen ga potapše po obrazima.*) Da da, vremena, djeco!

MIRA: A mi se ni sjetili nismo njegove bolesti.

MIRKO: Tata, još ti je uvijek zlo?

IVAN: Rekao sam vam, ništa njemu nije.

TOMO: Ne ne... zlo mi je.

MARIJA (*doleti s vodom*): Voda.

IVAN: Ništa njemu ne treba.

TOMO: Ništa... Ostavite me.

MIRKO: Da pođemo van?

TOMO: Da.

IVAN: Bože sačuvaj, stari! (*Ostalima:*) Da kojim slučajem umre, a da ne dozna što ja mislim o njemu? Ni brige vas, ništa njemu nije. No, hajde, reci im, stari lopove!

MIRKO: Gospodine!

IVAN: Vi sada šutite, gospodine! Ja se obračunavam s njime. Hajde, stari, dosta je bilo komedije! Priznaj im da ti je zato pozlilo, da ne bi morao priznati: da novac koji im tako velikodušno poklanjaš, nije tvoj novac, da nije ni gospođe mame, već da je to novac, koji je tvoj neprikosnoveni zet opljačkao!

MARIJA: Odmah da ste napustili ovu kuću!

TOMO: Napolje, napolje!

IVAN: Samo bez uzbuđenja. Već i idemo... (*Uzme pod ruku Anu, spremni da pođu.*) Gospođo, kada gospodin jednom ipak smisli i umre, obećajte mu nadgrobni spomenik s posvetom: »Tu leži naš dobri otac — jer iako je bio veliki lopov, svi će mu poštovati uspomenu, kojima je drago što je bio lopov«! A onima, kojima nije...! (*Nakloni se i pođe s Anom.*)

TOMO (*pri glasu i punoj svijesti*): Pa jeste li vi uopće čovjek!

MARIJA: Đavo!

IVAN (*Tomí pokazujući na Mariju*): Izvoljeli ste čuti.

TOMO: Ali Ivane...!

IVAN: Ne brinite — nikakav apostol nisam.

TOMO: Ali ako...!

IVAN: Ni bog nisam — da kažnjavam.

TOMO: Ali onda...?

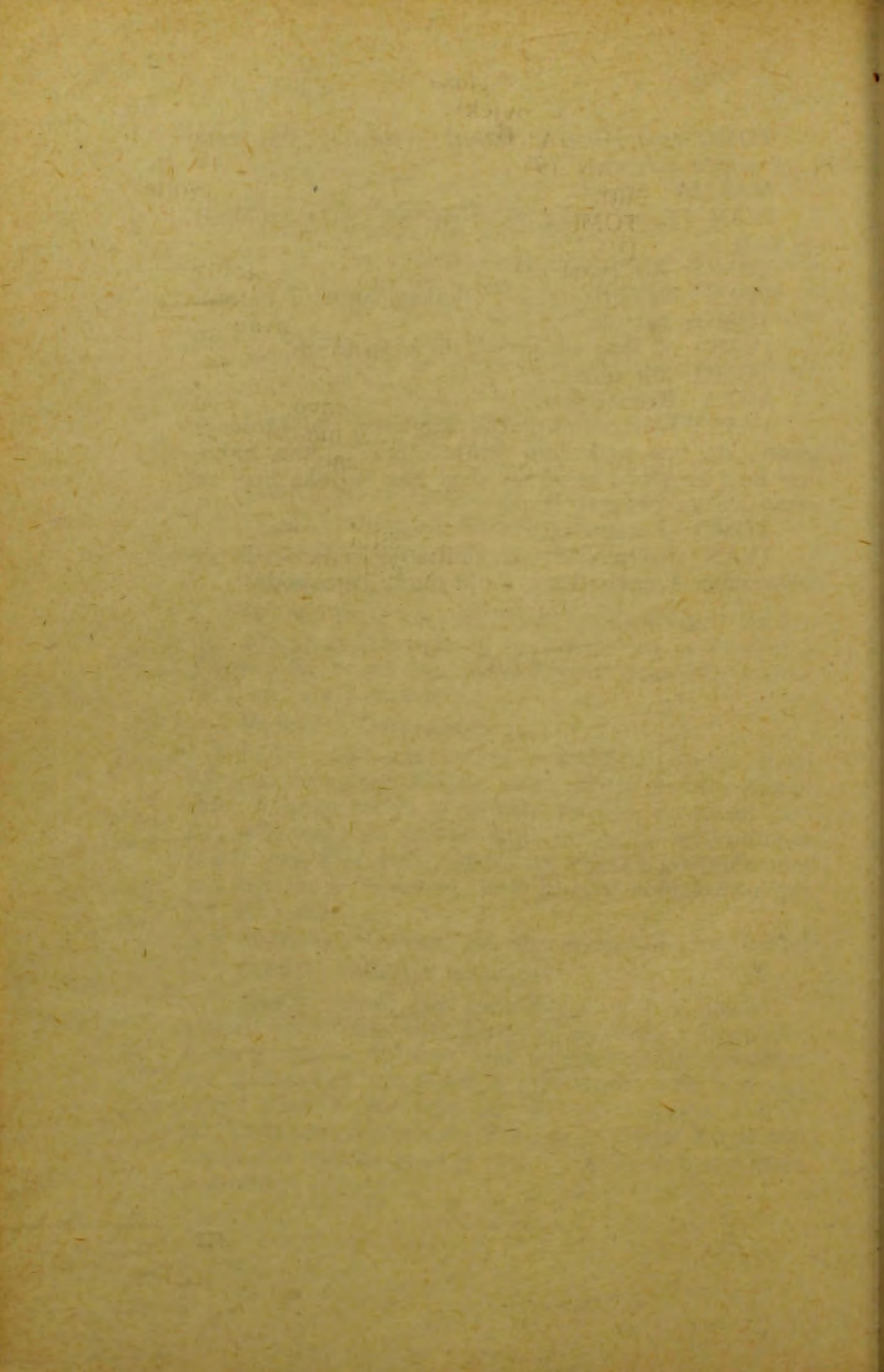
MIRA: Komedijant!

IVAN: Komedijant? Da! Zapravo, da! Moje je samo: da vas prikažem smiješnima... kao bakaline koji se gložu za dinar dva, kao seljake koji se sumnjiče za pregršt slame.

TOMO: I ništa više...?

IVAN: Ništa više...?! Zbilja je vrijeme da se rastanemo. I oprostimo, moje dame i gospodo.

k r a j

Heroj ili ubojica

satirička vizija u tri čina.

L I C A :

HEROJ
ŽENA HEROJA
PREDSJEDNIK
NOVI PREDSJEDNIK
ŽENA novog predsjednika
GENERAL pa MINISTAR RATA.
RADA
POLJOPRIVREDE
KULTURE
REDA I NEREDA
FIZIČKE KULTURE I SPORTA
SPOLJNJIH POSLOVA — MINISTRI.
PRVI ČINOVNIK
DRUGI ČINOVNIK
PREDSJEDNIK SUDSKOG VIJEĆA
TUŽITELJ
BRANITELJ
NAROD
OFICIRI I POLICIJA.

I ČIN

Vojna muzika svira himnu. General s dva viša oficira je na uzvišici u stavu mirno i salutirajući pozdravlja himnu svoje zemlje pobjednice. Na nešto nižoj uzvišici stoji heroj u avijatičarskoj uniformi pozdravljajući. On je s desne strane okrenut generalu, a masa je s lijeve strane u polukrugu. Pozadina u bezbroj zastava i stegova, a sva se slika žari u crvenoj svjetlosti.

1.

GENERAL (kad himna završi, skida ruku s oboda kape, a narod diže svoje, do sada, pognute glave.) . . . Neka nas beskrajna radost prožme, neka nam srce prepuno hvale nebu i zemlji: Pobjeda čovječnosti . . .!

NAROD (ruke i pogledi se dižu k nebu, a trokratni »Živio« odjekne kroz zatvorena usta s puno oduševljenja i sklada.)

GENERAL: Mir, mir, mir . . .! Pobjedonosni mir je okončao ljudske patnje!

NAROD (ponavlja svoje usklike kao i prije.)

GENERAL: Krvava i opaka tiranija izbezumljenih neljudi je okončana!

NAROD (samo skladni pokreti ruku, zahvala nebu.)

GENERAL: Razum će se okova osloboditi, ponos ljudski zablistati! Mir i rad! Rijeku zarobljenika nećemo da ponizimo, i njih želimo da uvjerimo: da je čovjek čovjek samo u slobodi, da je sloboda pravo sviju ljudi! Uništavali smo i pobijedili tu hordu nadljudi, da bismo obezbijedili pravo radu i radosti!

NAROD (*pantomima skladno reagira.*)

GENERAL: Iskoristimo ovu svečanu priliku, odajmo priznanje i našim herojima, čudesnim djelima...!

NAROD (*oduševljeni »Živio« se ponavlja kao i prvi put.*)

GENERAL: A jednog od najvećih heroja pobjede razuma imamo čast da među nama pozdravimo! Živio...!

NAROD (*pozdravlja ispruženim rukama kao da ga hoće ponijeti na dlanovima.*)

GENERAL: Heroji nisu vični riječima već djelima, ali im podvige moramo pamtiti i veličati jer su pobjeđivali smrt, koja se okomila nesmiljena...! A čovjek je branio čovjeka!

NAROD: A tko je ovaj heroj? Djela mu nabroj. Da ga upamtimo, k srcu prigrlimo...!

GENERAL: Običan čovjek, sin naših kuća, u očima blagim ugnježđen mu heroj...! Pretežak je zadatak imao za obična čovjeka, pratnja mu bila neumitna smrt. Pobjeda je već bila na pomolu, na nebu, na zemlji, na moru — u panici se neprijatelj povlačio. Umjesto da heroja, od borbe umorna, vratimo u zasluženi mir, atomskom je silom pletio k nebu, u svemir...! Jer ako i jesmo pobijedili, što onda ako neljudi opet dignu glave, nemirom i krvlju kuće nam preplave...? Treba opomena, grozna, nečovjčna, treba ih od zla odvratiti, za nedjela kazniti! Svijesno smo odabrali najtežu kaznu, atomsku odmazdu...! Užarili im se i kameni grobovi! I strah i strava su bili preneraženi! Pokoljenja će im se sjećati groze, i neće više mir da ugroze...! Jedan je njihov grad preplavio smrtonosan grad!

NAROD: Na grad je bombu sručio...?

GENERAL: Na gradić gdje su neprijatelja žena, djeca i starci molili svevišnjega za pobjedu paklenih snaga...!

NAROD: Djeca, starci, žene...? Oni i kod nas za živote mole...!

GENERAL: Ne prekidajte izlaganje moje..!
Ne zaboravite da bi ti starci, da nisu jadni i nemoćni, bili borci svemoćni..! I da bi im djeca, da su poodrasla, s oružjem srasla..! A njihove žene, zašto monstrume rodiše..? Junače, približi se! (*Heroj mu pride. Objesi mu oko vrata orden atomske bombe s lentom.*) Da znaš, prvi si na listi atomskog ordenja. Tu ti čast narod ukazuje.

NAROD: Zar mi..?

GENERAL: Vi, vi, vi..! Zar ćete predsjednika riječi poreći..? Čestitam, junače, herojem se zoveš kroz vijekove vijekova amen! (*Očekivao je odobravanje i klicanje, a narod je glave pognuo.*)... No, a što je..? Zar, si, narode, zaboravio na poklike?

NAROD: Bar da je djecu izdvojio.

GENERAL: Kako..? Molim..? Još nitko nije uzviknuo..? Dakle: Živio..!

NAROD: Reci nam, sinko, je li se dječji plač daleko orio? Je li te starački muk morio, zašto si mlijeko majčino stravom zagorčio..?

GENERAL: Da bi dužnosti udovoljio! Dakle, narode, da si uskliknuo: živio..! I brže to, jer evo i počasne čete, i njoj ćete da uskliknete.

NAROD (*okreće se počasnoj četi čiji se čuju koraci*): Živjeli, pobjednici, živjeli heroji! Živjeli naši sinovi! (*Počasna četa je prošla.*)

2.

HEROJ (*narod se opet okrenuo prema njemu, ali ga ne gleda i pognuo je glave*):... Nisam ni pomislio da sam od njih bolji bio.

NAROD: Hrabriji si, bolji nisi..!

HEROJ: I nisam heroj htio biti.

NAROD: Postao si.

GENERAL (*vojnički i s ponosom uzvikne*): I jesi, i jesi! Time se ponosi! Tako zakon piše!

NAROD: Neka se raduje pobjedi, takav smo zakon pisali.

GENERAL: Vi ste nerazumni! Jer dok smo mi trpjeli, strepjeli i ginuli..

NAROD: Misliš da duša nije podležna patnji ..? I ona je krvavila, mučila se, patila!

GENERAL (*već starački, svadalački*): A da je poginuo, priznali biste ga i njegova djela..?

NAROD: Radujemo se živom njemu, ali ne i njegovu djelu!

GENERAL: Zar mislite da je neprijatelj štedio naše? Gledajte djecu moju, sinove vaše...! (*Pro-laze ratni invalidi.*)

NAROD (*kad se pojave, kleknu*): Djeco naša, kako da vas nagradimo? Malo zakon piše o tom što nam srce nudi. (*Invalidi odloze, narod pođe za njima.*)

GENERAL: Ama ljudi...!

HEROJ: Nesporazum.

GENERAL: Rekli ste nešto?

HEROJ: Velim, nesporazum.

GENERAL: U čemu?

HEROJ: U svemu!

GENERAL: Ama ne brinite: narod zaboravlja! (*Pozdravi ga i odlazi s pratnjom. Ostane sam heroj.*)

3.

HEROJ: Ako narod i zaboravlja, ali kako ću ja..? Neću nikada...! (*Stajao je sam na uzvišici kao kip. Umoran je heroj, sjeda.*) Htio sam da viknem, neka narod zna... »Nisam, ljudi, znao za svoja nedjela«...! Nisam bio svijestan veličine zla...! Da sam bar mogao naslutiti, ne bih se mogao odlučiti...! Osjećam se kao heroj zla, tuga me pritisla... Lako je zakrvljenog, ogorčenog na gore privoljeti! A tko će sad mene utješiti, tko će jadniku heroju oprostiti...? Djeco, pobio sam, spalio sam svu silu vas. Oprostite jer tuga će mene da muči, a ne vas... (*Diže se, vidi da mu žena prilazi. Moleći pruža ruke ali ona zastane. Kad joj prilazi, ona se provlači.*) Ženo voljena...!

ŽENA: Tugo golema...!

HEROJ: Heroju su poklonili tugu, sebi radost neslućenu: pobjedu...!

ŽENA: Nesporazum.

HEROJ: Neotklonjivi?

ŽENA: Ne zaboravi!

HEROJ: Vjeruješ da sam heroj želio biti, poginiji od smrti, hrabriji od vječnosti...?

ŽENA: Ako i nisi, postao si...!

HEROJ: Nedostojan...!

ŽENA: ...i nespokojan...!

HEROJ: Godinama sam krvario!

ŽENA: Nisi iskrvario!

HEROJ: Da jesam priznali biste me?

ŽENA: Tebe da, ali djelo ne!

HEROJ: Druge su borce grlili, cvijećem obasipavali, suzama pojili...

ŽENA: ...klicali im, pobjednicima se zahvaljivali.

HEROJ: A mene još ni žalili, već prezirali!

ŽENA: Nerazumnost nisu zaboravili.

HEROJ: Izludjet ću ili ste vi ljudi...! A naša djeca, majke, očevi...? Zar njih nisu ubijali i ubili...?

ŽENA: Dječja krv prlja zastavu slobode.

HEROJ: Rekoše, dužnost mi je...! Da li mi se bar to uvažuje? I kako ću proći kod svoje djece, svoje žene...?

ŽENA: Vjeruj, žao nam je.

HEROJ: To je sve...? Misliš da sam kukavica?

ŽENA: Zakužen.

HEROJ: Ubojica...?

ŽENA: Nesvíjesna.

HEROJ: Znači, opraštaš...?

ŽENA: Oprostiti još mogu.

HEROJ: Ali ne zaboravljaš...!

ŽENA: Pa da li mogu...? A da i hoću, tko će iščekati: vijek se ljudski može skratiti, a kako ga produžiti...?

HEROJ: Ako sam ja kriv, više su oni...!

ŽENA: A ni oni s tobom neće biti ponosni...!

(Odlazi.)

HEROJ: Težak nesporazum za obična čovjeka.
(*Tužan sieda, tihi akordi prate njegovu tugu.*)

PRED.: (*prolazi sa svojom svitom*): Pobjeda je izvojevana, a čovjek ovaj kao da tuguje.

MIN. V.: Ili tuguje ili osvetu snuje.

HEROJ: Običan čovjek obične sne snuje.

PRED.: Zar lijepe snove sa suzama u očima?

HEROJ: To su molitve.

MIN. V.: Za pobjednike?

HEROJ: I njihove žrtve.

MIN. V.: Zar za one žute horde...?

PRED.: Zar nemaš žrtava iz svog poroda...?

HEROJ: A zar žuti nisu ljudskog roda...?

MIN. V.: Zar si izdajica?

PRED.: Kukavica?

HEROJ: Bar da mi je samo to krivica.

MIN. V.: Heretične riječi od vojnika!

HEROJ: Orden mi pogledaj, pa čemu pridika?

MIN. V.: Oprosti, od čovjeka ne vidjeh heroja.

PRED.: Ja sam ti, tvoj predsjednik, tu čast podijelio.

MIN. V.: Izvini, čestitam...!

HEROJ: Izvini, ne primam...!

PRED.: Da li ti uzrok razložan...?

HEROJ: Čestitati na nedjelu ne treba neuku čovjeku, već njegovu začetniku!

MIN. V.: Kome, kome...?

HEROJ (*bijesan i očajan upači prst u predsjednika*): Ovome...! Mir i bezbrižne sne zadržao si za sebe...!

PRED.: Žrtva si zablude.

HEROJ: Narod zna što govori, ne zavode ga govori.

PRED.: Rekoh ti, predsjednik sam domovine...

MIN. V.: I njen prvi sin...!

PRED.: ... narod me po zlu ne spominje...!

HEROJ: A mene je izagnao još i iz kuće moje...!

PRED.: Heroj a izagnanik..? Heroj treba da je miljenik..!

HEROJ: A narod me odbio, ne prima; žena me se odrekla, djeca porekla.

MIN. V.: Nesorazum...

PRED.: ... ali u čemu, i što vele..?

HEROJ: Odgovornost s nama neće da dijele..!

MIN. V.: Kako to govoriš s prvim čovjekom..?

PRED.: Stani, ministre, kunem te bogom..!
Slušam te, junače..!

HEROJ: Djeca su i žene moga čina žrtve.

PRED.: Zar tako zbore..?

HEROJ: Zar istinu ne govore..?

PRED.: Tebe samo ili nas narod spominje?

HEROJ: Narod je samo djelo vidio, a ne i um koji ga je oživio. Za mene zna, u tebe ni ne sumnja.

MIN. V.: Tako i treba!

PRED.: Stani, tako ti neba! Ne očajavaj, junače. Danas nesorazum, sutra slavan dan.

MIN. V.: Narod je srećom zaboravan.

HEROJ: A dotle neka sam snosim paklene muke, sam da u snu slušam dječje jauke..?

PRED.: Moralo je žrtava da bude. Ni moj počinak nije bez more..! Shvati, nisam krvolok, ni bezdušan ni slijep, znao sam da ću biti svirep..! Znao sam za djecu i žene, starce i nemoćne, a ipak sam se odlučio za žrtve bezumne..! Htio sam da uoči svijet kakvo prokletstvo atom u sebi nosi, da nitko više miru ne prkosi..! Naš primjer nečovječan ne smije biti zaboravu predan..! Shvaćaš li sada zašto je uslijedilo nedjelo, shvaćaš li sada ovo moje slovo..?

HEROJ: I spriječit ćeš svakoga tko se prokletstva bude mašao?

PRED.: Smrvit ću ga da suze više ne vidim potokom liti! A hoćemo li se nas dvojica u čuvanju mira udružiti..?

HEROJ: Krasna bi to bila odluka..! Ali smijem li ti vjerovati, da li da se opet dadem previriti..?

PRED.: Imam živu djecu i žrtvu neprežaljenu.

HEROJ (*pruži mu ruku*): Spriječit ćemo da se zlo više nikada ne oplodi!

PRED.: A što ćeš ti...?

HEROJ: Ja ću se za sebe lako pobrinuti. Ja ću samo od sebe, sav svijet će pomoć čekati od tebe.

PRED.: Čuj...! Ipak, i ja sam samo čovjek. Vjerujem da neću, ali bih se mogao zlom poigrati, zaboraviti, nesreću izazvati. Bliže tebe bliže sam opomene! Bit ćeš na domak moje pratnje.

HEROJ: Dnevno ćemo se podsjećati na rođene a neiživljene!

PRED.: Riječi blagoslovljene! (*Pođu.*)

5.

DOK ODLAZE, BINA SE OKRENE. PRED-
SJEDNIKOVA ODAJA U PREDSJEDNIČKOJ PA-
LAČI. OGROMAN PISAČI STOL S GOLEMOM FO-
TELJOM. ZATIM, PODUGAČKI STOL ZA KONFE-
RENCIJE. JEDINI UKRAS JESTE SLIKA ATOM-
SKE PEČURKE, KOJA JE IZNAD PREDSJEDNI-
KOVE FOTELJE. HEROJ IMA SVOJE ISTAKNU-
TO MJESTO, ULAZI PREDSJEDNIK.

PRED.: Prijatelju u dobru i zlu...!

HEROJ: Budno smo služili miru...!

PRED.: Ali, eto... stiglo je vrijeme rastanku.

HEROJ: U očima ti čitam brigu.

PRED.: Moj je mandat predsjednika istekao, narod je novoga izabrao.

HEROJ: I sad što će biti?

PRED.: S tobom?

HEROJ: S nejakim čedom, mirom!

PRED.: Znaš... nisam željan ove odaje, ni vla-
sti ni priznanja...

HEROJ: U novog predsjednika nemaš pouzda-
nja? Reci, za svo zlo i pustošenje nerazumno, još
uvijek mene krive...?

PRED.: Sada već ne.

HEROJ: Gore je ako to zaborave!

PRED.: Jest, jer s tim smo zlom gospodarili mirom...! I govorili su: silom...!

HEROJ: Dok ne nauče mir obezbijediti razumom...! Da li te još muče dječje suze?

PRED.: U snu još očajan ridam, ali neka samo dječji osmjeh ostane bezbrižan...! Bojim se novoga izabranika.

HEROJ: Taštinom kako vlada, obijesti umije li da savlada?

PRED.: Tu su najslabiji čak i najmudriji.

HEROJ: A je li u ratu bio, je li druga poginuti vidio?

PRED.: Zanosе ga herojska djela.

HEROJ: I heroje suza obliva...! Herojska djela su trenutna, a želja za životom vječita...! No, miruj...! Naučit ću ga da postane poklonik straha, pa će strasti svoje umjeti da savlada!

PRED.: Bar neka ih obuzdava...!

HEROJ: Mislio sam da će živjeti sâm, za druge, biti nepodnošljive muke, a kolike li sreće zbrinuti druge...!

PRED.: Sad će, još malo, biti ustoličenje novoga predsjednika i moje razrješenje.

HEROJ: A što ću ja?

PRED.: Ti...? Dok si živ na ovoj si dužnosti. Na tome ti nitko ne zaviđa, a meni i miru se to neobično sviđa.

HEROJ: Ne brini! Čuvat ću mir, i od njega sačuvati, tako mi neba!

PRED. (*Zagrlе se.*): Tako i treba!

6.

N. PRED. (*ulazi sa svojom svitom, članovima svoga kabineta. Razdragan, bučan, prepotentan*): A ovo je predsjednički ured. Stolice nisu postrojene u red! Sitan, jedva vidljiv stol, slika što podsjeća na tugu i bol! I kao konferencijska sala je premala! Jer ideje koje će da se tu ovaplode, ove će zidove da razore! Toliko su bujne i umne...! A ovaj tu, to je dosadašnji predsjednik; a ovaj ovdje, to jest ja, ja sam nacionalna nada...! Ne prigova-

ram dosadašnjem kolegi, ali to što je on do sada uradio, to ništa ne vrijedi! Gospodo ministri, da čujem tko šta misli!

SVI: Vlast smo preuzeti voljni i spremni!

N. PRED.: U tome smo jednodušni! (*Pride heroju i poigrava pred njim.*) A tko je ovaj ovdje? Čovjek ili stvar...?

PRED.: Vaš čuvar.

N. PRED.: A od koga da me čuva?

PRED.: Od nerazumna razuma.

N. PRED.: A tko bi to mogao biti?

PRED.: I mi i ti! Na zlodjelo nije spreman samo zao, ni suludo djelo nije samo luđaka pravo.

N. PRED.: Ja se zlodjela ne bojim.

PRED.: S hrabošću se i ja ponosim.

N. PRED.: A opet vam je trebao čuvar?

PRED.: Tako to određuje ustav.

N. PRED.: Ustav, to sam ja!

HEROJ (*uperio je u njega oružje*): Dobro pogledajte oružje ovo...!

PRED.: Tko prekrši ustav, s tim mu se perom piše posmrtno slovo!

N. PRED.: Je li to prijetnja, i zar nova predsjedniku? Lijepu ste mi zaželjeli dobrodošlicu!

PRED.: A što vele gospoda ministri...?

HEROJ (*kao slučajno uperi u njih oružje*): Ciji će biti sluge, ustava ili predsjednika?

SVI: Poštovat ćemo volju naroda! Kunemo se...!

PRED. (*n. predsjedniku*): Slažete se ili se još uvijek odlučujete?

N. PRED.: Odlučno sam za zakletvu! Kunem se! (*Klekne i stavlja ruke na ustav koji mu drži predsjednik.*) Kunem se i kunem se! Uostalom, riječi su moje nepravilno shvaćene. Rekoh da sam ustav ja, jer tko da ga kao ja poštiva?

PRED.: Te riječi ne zaboravi jer nemoj da se narod zaboravi! A znajte svi, kad se narod uzbuni, onda je najrazumniji!

HEROJ: A tko mu se suprotstavi, bit će najmrtviji.

N. PRED.: Kunem se najsvječanije da mi do smrti stalo nije!

PRED. (*predaje mu knjigu ustava*): Onda ti predajem ustav na čuvanje i poštovanje.

N. PRED.: A kad ćeš mi vlast predati?

PRED.: Položio si zakletvu, ja više nemam što tu tražiti.

N. PRED.: A ovoga čuvara baš moram primiti?

PRED.: Ne moraš, možeš se predsjedništva odreći.

N. PRED.: Onda ću se bolje s njime sporazumjeti! (*Pružajući mu ruku i rukujući se.*) Zdravo i mir među nama!

HEROJ: Mir i samo mir među narodima!

PRED. (*odlezeći*): Moj pozdrav vama svima!

7.

N. PRED.: ... A sad kad smo preuzeli vlast ... (*Uplaši se svojih riječi, pa će pitati za savjet heroja:*) Vlast ... ?

HEROJ: Vlast.

N. PRED.: Dakle onda, pošto smo preuzeli vlast da vidimo kako na djelu izgleda ta ljudska strast! Strast?

HEROJ: Strast!

SVI: Vrlo dobro!

M. VOJ.: Starat ću se! (*Pita heroja:*) A reci, molim te, u čemu se odražava ona?

N. PRED.: Jest, jest, u čemu se zapravo sastoji vlast?

HEROJ: U djelu; djelovanju, planiranju i stvaranju ...

N. PRED.: A u interesu čega?

HEROJ: Ne čega, već koga! Mira i naroda!

N. PRED.: Htio sam i sam baš reći! Zalutale su mi riječi!

M. RATA: Gospodo, ne možemo raditi stojeći! Komanda je: Mirno!

N. PRED.: Zauzimajte mjesta.

M. RATA: Ali smjesta!

SVI (*polete za konferencijski stol*): Zauzeli smo svoja mesta!

M. RATA: Predsjedniče, ali sad šta...?

N. PRED.: Izradit ćemo plan rada! Čuli ste, razmislit ćemo što bismo stvorili, kako bismo narodne želje zadovoljili. Zatim ćemo se pozabaviti brigama, a tih je i previše po novinama; pa ćemo potom miru obezbijediti mir, uljepšati svemir... (*Umiruje njihov radostan žagor:*) Molim mir!

M. RATA: Predsjedniče, vi samo želju izrazite, u pogledu komande na mene se oslonite! Dakle, komanda glasi: jezik za zube i muva da se čuje...!

N. PRED.: Tako je...! A sada, mislim da prvo domovinu obiđemo, a onda naš kontinent, pa tek onda ostali svijet...!

M. RATA: Domovino, mirno...! Dalje, predsjedniče...?

N. PRED.: Jest, dalje... a što dalje...? (*Heroju:*) Znaš, prijatelju, da iskoristimo tvoje iskustvo i znanje... Recimo, u našem radu što ti se sviđa, a što manje...?

HEROJ: Baš ništa mi se ne sviđa komandovanje.

N. PRED.: Tačno! I meni je dosta graje!

M. RATA: Ali reda mora biti!

HEROJ: To se ne može sporiti.

M. RATA: Jer disciplina koljevka je rada...

HEROJ: ... ali pod komandom sloboda s rada!

N. PRED.: Vidi jada...! Tačno, tačno...! (*Opet će heroja:*) Poći ćemo zlatnom sredinom, pa kojim bismo redom?

HEROJ: Možda s poljoprivredom.

M. POLJ.: Na toj sam dužnosti ja ministar!

N. PRED.: ... popularno rečeno...

M. POLJ.: ... stomaka gospodar!

N. PRED.: Budi kratak i mudar...! Dakle, da čujemo što nam selo veli, što stočari što farmeri?

M. POLJ.: Evo referata: bogovi su s'loni, prebogati su nebesa pokloni jer... kiša pada, trava raste, gora zeleni...

SVI: ... zadovoljni, radosni su naši stočari!
(Aplauz.) Bravo, ministre!

N. PRED.: A što vele farmeri?

M. POLJ.: Javlja mi eksperti... ako ovoliko bude kiše, bit će žita i previše!

SVI: Da li to valja ili probleme rađa?

N. PRED.: Past će cijena žitu...

M. POLJ.: ... stvorit će nam brigu!

N. PRED.: Donosimo slijedeće rješenje... ili neka kiša prestane...

M. POLJ.: ... ili neka žitna polja popale!

SVI: Pa će cijena žita ostati primjerno visoka!

N. PRED.: Jer samo ono vrijedi što je na dobroj cijeni!

SVI: Predsjedniče, kolike li logike...! Kamen temeljac neka to bude naše ekonomike!

N. PRED.: Jer, gospodo, ako previše bude kruha...

HEROJ: ... zasitili biste sva gladna usta.

M. POLJ.: Ja plaću primam za domaća usta, ne tiču me se susjedna pusta!

HEROJ: Jesi li kadgod ručao glad, jesi li kruha ikad bio rad...?

N. PRED.: To je odjek ulice, rulje izbezumljene...!

M. POLJ.: Narod često ludosti snuje...!

M. REDA: Pardon...! Te sam riječi ja ministar reda trebao reći! Nadležnost mi ne smijete poreći.

N. PRED.: Prigovor usvajam. Bio sam uzrujan. A sada da pređemo na probleme ministra rada.

M. RADA.: Evo moga referata...! Svi su smireni i uposleni, svi su prebogato plaćeni... a to su, gospodo, ozbiljni problemi!

N. PRED.: Pa u čemu jeste briga?

M. RADA.: To što nema briga! Jer, gospodo slavna, dosada zlo od goreg stvara!

M. REDA: Opet mi se u nadležnost upliću...! Ja sam ministar reda i nereda! Ako dosada izazove nered, tu sam ja da zavedem red!

N. PRED.: Ali dok nema nereda, kako će e za-vesti red?

M. REDA: Želite li da zabavimo narod, da se ne dosađuje, da zlo ne snuje...! Plaće narodu snizite, tom ga brigom zabrinite!

SVI: A kad započnu da se bune...

M. REDA: policija će da se zauzme!

N. PRED.: A mi ćemo onda opet plaće dizati...

SVI: ... da nam se narod ima zašto zahvaljivati!

N. PRED.: Dakle, zbrinuli smo brige... Ali ali, gospodo, umrijet ću od dosade...! Ovi do sada niti su problemi, ni zabava ni stvaranje, već dosadno vajkanje...! Tempa, nešto novo dajte; plamena, strasti, s krvlju se oprobajte...! Zaspat ćemo jadni...! Gdje je ministar ratni...!

M. RATA: Tu sam u punoj ratnoj spremi!

N. PRED.: Hajde, nešto uzbudljivo nam spremi!

M. RATA: Koga da spalim, koga da smrvim, koga da u pakao otpremim?

N. PRED.: Ti nam predloži, naše je da se narod s prijedlogom složi!

M. RATA: Ja samo uništavam, probleme nisam tu da stvaram!

M. S. P.: Probleme ministar spoljnih poslova ima da smišlja! Jer, zapravo, ja sam poslodavac rata ministra!

N. PRED.: Gospodo, da progovorimo iskreno i otvoreno...! Dok kući odete, brige odložite, za ručak se pripremite... što ćete ženama da ispričate...? Kako je ovo sve obično i dosadno, zar to...? Moja je, naprimer, već danima nemirna, pomalo i kivna. Kad se već kod kuće muče od dosade, ponesimo im bar ovdud vijesti zabavne...! Da ih uzbudimo i uznemirimo, pa ih u krevete na spavanje smirimo...!

M. S. P.: Dakle onda da situaciju malo bolje zamutim.

SVI: Sve do ruba rata...!

N. PRED.: Zar ste kukavice, zar svoje žene ne volite...? Zar se već i ratića bojite da ih zabavite...? Slabe imaju žene u vama ljubavnike...!

SVI: Ali neka onda bar rat bude kratak...!

M. SPORTA: A neprijatelj sitan i krotak...!

M. RATA: Odlična strategija! Tko hoće pobjednikom postati, suparnika slabijega mora odabrati!

SVI: I reći ćemo svijetu i ženama: mi jesmo pristalice mira, ali dok nema rata nema ni mira!

M. S. P.: Diplomacija korjenita, namjera plemenita...!

N. PRED.: A da ne bi rekli da vodimo rat iz obična hira, ded ti, ministre, što stvaráš zaplete, nađi opravdane razloge da napad započne...!

M. RATA: Tramtaramtam — tramtaramtam — bum — bum...!

SVI: Bum — bum — bum — bum — bum — bum — bum — buuum...!

M. S. P.: Ne pucajte dok ne znate u koga ćete...! Dakle, naš kontinent je miran. Hranimo ga, vrlo nam je odan. I vele da bi još poslušniji bili, kad bi za našim stolom jeli i pili.

N. PRED.: Kad bismo ljudi bili...! Jer da je tako, otkud da se zna tko je tko?

SVI: Primjedba umjesna...! Sluge su sluge, gospoda gospoda!

M. S. P.: Idimo dalje... po ostalom svijetu skoro ništa nova: tu glad tamo nevolja...

N. PRED.: To je tek opasnost ozbiljna...! Zar gladan vuk ne zavija oko tuđeg obora...?

M. S. P.: Ne bi bilo časnog gladnog tući nevoljom...!

N. PRED.: Ako ćeš ovako nastaviti, nećeš na radnom mjestu zadovoljiti...!

M. S. P.: Ne sumnjajte u moje kvalitete, još danas ćete za ratni ručak da sjednete...! Ratu smo na pragu...! Da čujem komandu!

M. RATA: Neka topovi zapucaju... bum — bum — bum...!

SVI: Grum —grum — grum...! Pic — bum...!
N. PRED.: I koji će to božić — bata zadrhtati od straha...?

M. SPORTA: I kako ćemo ih strašiti, sa: bu — bu — bu...! ili sa: hu — hu — hu —...?

M. S. P.: Naučite se, kolega, redu i strpljenju...! Istina, ne prijetite nam se, niti se ratu nadaju...

N. PRED.: Ama tko...?

SVI: i koji...?

M. S. P.: Zar vam nije svejedno koji, ako nas se boji...? Eto, recimo, Crvena zemlja prilično je jaka, ali se boji rata!

SVI: Ali se ne bojimo mi! Mi smo hrabri i ponosni!

N. PRED.: A što je najvažnije, za mir smo voljni izginuti!

M. S. P.: Te iako nam se ne prijetite, riječi su im nadmene: vele da nas se ne boje...!

SVI: Ima da se plaše i uplaše...!

M. S. P.: Dakle, jesmo li za plašenje spremni?

N. PRED.: A kako bismo započeli? Čime i zašto...?

M. S. P.: O svijetu imaju mišljenje strašno...!

N. PRED.: Pa to je užasno...! A što je njihov »vjeruju?«

M. S. P.: Da nama ne vjeruju!

SVI: Uvreda i kleveta, protiv mira urota...!

N. PRED.: Dakle, jesmo li onda za odmazdu i rat?

SVI: Zar nas još treba i pitat...? Pif-puf-pif-puf-bum-bum...! Cindarata-bumbumbum...! (*Svi skoče s mjesta i u vojničkom maršu hodaju oko stola.*) Tko se boji vuka još, vuka još, vuka još...!

8.

HEROJ (*uzme ručno zvono i zazvoni*): Zvono, gospodo, zvoni...!

N. PRED.: Ometaš nas u državničkoj raboti...!

SVI: Šijom ćemo ti zavrnuti...!

HEROJ: Hoće li se gospoda smiriti ili ću i ja podviknuti...!

SVI: Pa reci kakva je to uzbuna...?

HEROJ: Izgubili ste iz vida... da je dvanaest sati...! Gospodo, uredsko vrijeme je proteklo...!

SVI: Začudo...! Tko bi to i rek'o...!

HEROJ: I drugu ste brigu prečuli... znate li što su vam od kuće poručili...? Da vas pitam jeste li za ručak ili pak ne...!

SVI: Joj, na ručak se zaboraviti ne smije...!

N. PRED.: Tako smo se zaradili da smo se čak i od ručka ogradili...!

M. RATA: Predsjedniče, mogu li im dati voljno...?

N. PRED.: Jest, jest, i ja sam za to da se pođe, da ručak ne prođe... ali o čemu smo mi to i raspravjali, i da li smo se odlučili ili samo odlučivali...?

SVI: Zbilja, o čemu se to i vodila prijetirka...?

HEROJ: Neka vas više ne brine nevolja, sutra se nastavlja zabava...!

SVI: A zbilja smo se lijepo zabavljali, a još kad bismo znali što smo to i zaključili...?

HEROJ: Svima vam je žena telefonirala...!

SVI: Možda je već i ručak na stol postavila...!

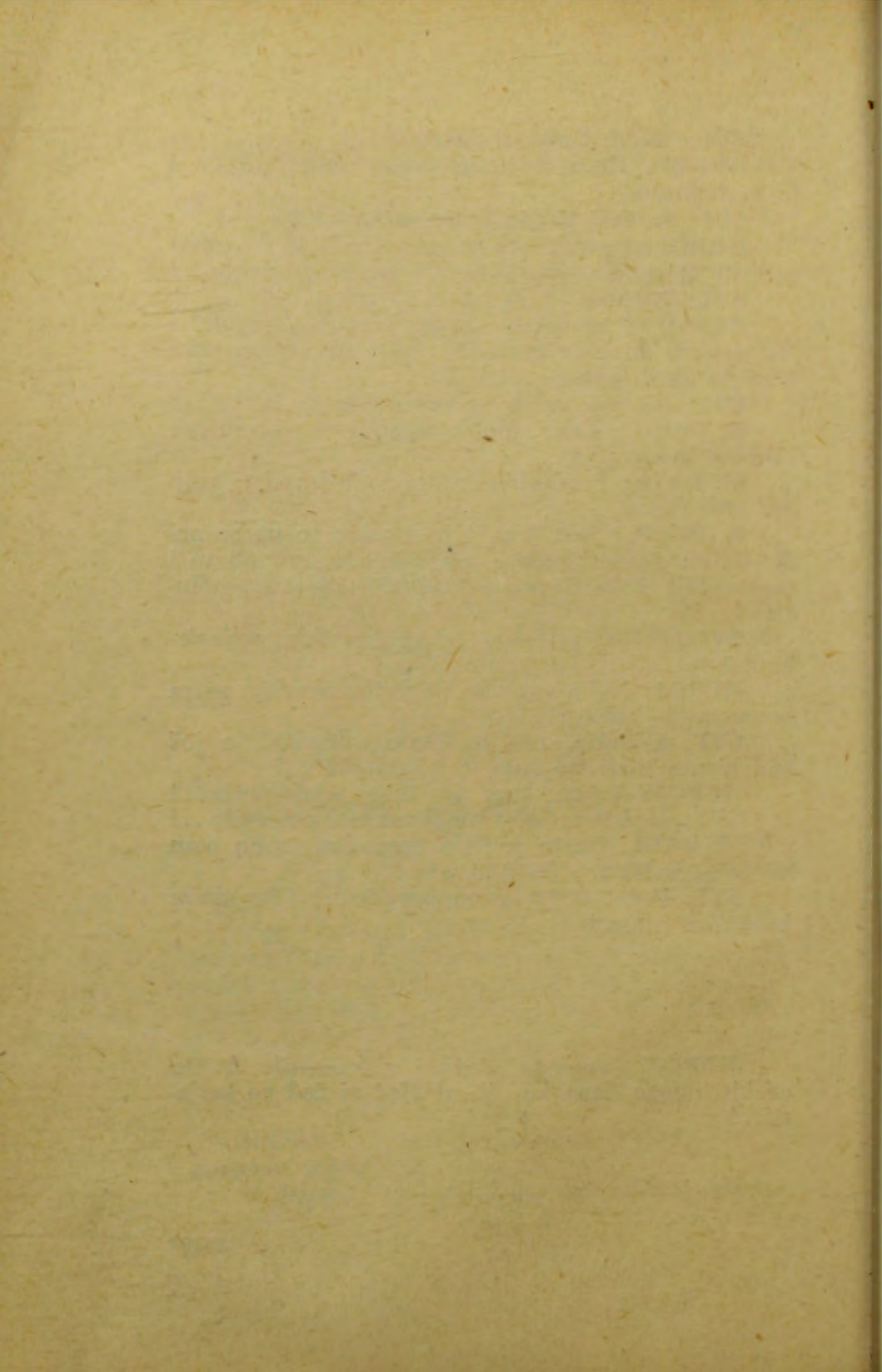
M. RATA: Dosta je bilo egzercira, truba nam za ručak svira...! Tu-tu-tu...!

SVI: Dobit ćemo duplu-porciju...! (*Paradnim koracima izlaze.*)

9.

HEROJ (*umoran sjeda i zabrinuto*): A što će biti onoga dana kad ih ni glad ni žeđ ne savlada...!

zavjesa

II ČIN

Proteklo je prilično vremena, zbivanja i događaji se smjenjuju; obični i dosadni događaji ipak ostavljaju svoga traga.

1.

N. PRED.: Ne-ne, znam tebe...! Posumnjaš ti ne samo u moje sposobnosti, već i u nebeska znamenja čim što živne truba glase mijenja...!

HEROJ: Ratne zvuke nisam voljan čuti.

N. PRED.: Voljan? Ha...! Željan možda...! Želja je vaša, a moja odluka! Vidim ja da si u do-sluhu sa željama moga prethodnika! A o ratu ili miru ipak ću ja odlučiti!

HEROJ: Uostalom, mnogo mi pripisuješ. Tko sam ja, što sam ja...?

N. PRED.: Nisam ja glava nedosjetna...! Ne stražarčiš ti nada mnogom oružjem samo, već i duhom! Da-da, uhodiš ti i moje misli čim se na drugo osim mira misli...!

HEROJ: Više sam negoli uhoda čim ti se želja na rubu rata ushoda!

N. PRED.: Nacija postoji dok je ponosna!

HEROJ: A postojat će dok god je razumna.

N. PRED.: A kakva je razlika?

HEROJ: O, prevelika...!

N. PRED.: Uostalom, svi se varaju da sam čovjek čvrste ruke, željan uzbuđenja, avanture...! Ali jesam prevage...! Jer moj narod je ponosan, više nego itko razuman, pa da da će bolje zlo i dobro uočiti, zlo od gorega lučiti: On će sudbinom svijeta odlučiti! Zar ti ne želiš sve ono iskorijeniti što napretku smeta, što mir ometa...? I što bogalj božji zna što je lijepo i sloboda...? I zar siti nisu ujedno i razboriti...?

HEROJ: I ja se lako vrijeđam kad za nego-
stoljubljivi stol sjedam pa bilo kako da je obrok
preobilan.

N. PRED.: Za takav stol ni ne sjedam!

HEROJ: Mora kad je gladan!

N. PRED.: Kad ga nahranim, neka je i zahva-
lan.

HEROJ: Pa dobro — kojima si dao, gospodar
si dobar ili zao. Ali ima tko tvoje ne prima, kome
ni ne daješ — a nadmeno im poduke nudiš, sve
im kudiš, o svemu sudiš..!

N. PRED.: Krivo sudiš..! Pa zar nije uvreda
kad se u polkon dat savjet odbija? I zašto je u njih
naše mrko-crno, naše lijepo-smiješno, naše vedro-
sjetno? Na stotine je u nas bogova, zašto se baš
svaki odbija? Zastava im na stegu crvena, motka
za skakanje drvena, i vele da im ljepše nebo, srebr-
nije srebro..! I zašto lažu da nas ne mrze već da
žele mir; i zašto ih ne oduševi naša istina, naš sve-
mir..? Vidiš li, bezbroj je u njih poroka, sljedbe-
nici su lažna proroka..!

HEROJ: Lažnog su proroka odagnali.

N. PRED.: Gorega odabrali!

HEROJ: Ovaj nam daje za pravo, da je onaj
mir u spokojstvu potkradao.

N. PRED.: Riječima im ne poklanjaj vjere, jer
su tuđe vjere..!

HEROJ: Ali im se bar to mora priznati, da u
vis znaju skakati..!

N. PRED.: Ne nasijedaj propagandi..! Uosta-
lom, kako čujem, a u to i vjerujem, naši se pak u
vodi bolje znaju brčkati i po ledini trčkati!

HEROJ: Zar nam i to spore..?

N. PRED.: Oh, ne-ne..! Čak nas za pomoć
mole da savladaju more.

HEROJ: Pa hoćemo li im pomoći dati?

N. PRED.: Moramo prvo stratege upitati.

HEROJ: A ne bismo li i mi njih za savjet mo-
lili...

N. PRED.: Zaboga, zašto bismo se ponizili, njih
sokolili..!

HEROJ: Kažu da nam se dive.

N. PRED.: I da u miru žele da žive! Očita laž ..! Još da smo im mir mi predložili, možda bismo se i složili. Ali što je to mir, tko će to i znati, no znam da se s ratom povijest može pisati!

HEROJ: Nije lako voditi politiku mira kad ti đavo ne da mira.

N. PRED.: Nije ..! I ništa dosadnije nije od noći mirne! Žena bi noći uvijek neke zabave, tako obične, tako dosadne ..! I otkad već rat nudim, da svijet na uzbuđenje prinudim, da krvi dadem maha, živosti, oduška, daha ..! Joj, i današnji dan će biti dosadan! Tek je devet sati, kad će već dvanaest otkucati: da mogu poći kući, pa se svući, u hladovinu uvući, pa triler u ruke i ni po muke do obilne večere ..! Znaš, nemoj se čuditi da se čak i s mirom poigravam, ali se dosađujem kad ništa ne stvaram. Vidiš, i ovo je čas dosadan i po mir opasan ..! No ne brini, danas ipak nisam sklon ratu ni ratiću, jer sam obećao bratu i bratiću po partiju karata ..! Hvala bogu, bar će biti malo uzbuđenja! Dakle, danas rata nema!

2.

SLUGA (*stane u vratima i štapom tri puta udari o pod najavljujući posjetu*): Gospodine predsjedniče, vaša gospođa želi da uđe!

N. PRED.: To joj pravo ne mogu osporiti. Izvolite joj vrata otvoriti!

SLUGA: I gospodin ministar rata se prijavio. Što bih mu javio?

N. PRED.: Mislim da ne može da uđe. (*Heroju, dok sluga odlazi:*) Sigurno se i on dosađuje. Konceptija rata u nas dvojice je različita: Ja ratom želim da gradim, od rata iz dosade želim da se ogradim.

ŽENA PR. (*Ulazi*): Ljubim te dragi. A mogu li te i poljubiti?

N. PRED.: Ako će se heroj dotle okrenuti.

ŽENA PR.: Zašto da ne vidi, kad veliš da je on tu samo ukras živi?

N. PRED.: Koji gleda i vidi! Ni sebi ne dozvoljavam da te pri svjetlu nagu ugledam, a i poljubac žene stvara misli putene!

HEROJ: Ljepota žene je veće uzbuđenje i od ratne vreve.

N. PRED.: Ali je pisano i to, da je nemoralnije!

HEROJ: Niste vi još upoznali ni rat ni ženu...

ŽENA (*s razočaranjem i odobravajući heroju*): On je predsjednik još i u krevetu. I umjesto da se sa mnom poigra rata i mira, on politizira...!

HEROJ: Možda je nezadovoljan vašom umješnošću, kad se tu stalno poigrava ratnom opasnošću.

ŽENA: Čuli ste, zatvara oči čim ugleda svjetlo na mojoj koži. Jer strast je napast — đavolski poslovi...!

N. PRED.: Umukni...! Bizarne riječi nisu za ove odaje! U mome krevetu nema mjesta ženi dok god domovinu muče problemi...!

HEROJ: Za obje sestre se brinem.

N. PRED.: Ne razumijem?

HEROJ: Najlepše dvije sestre su: žena i mir.

N. PRED.: U moju brigu spada sav svemir...!

ŽENA: Ali zbrini brigu prvo na zemlji, ploda joj podari...

HEROJ: ... i zemlji i vašoj ženi.

N. PRED.: Mislite što nemam svoje djece manje sam odan miru?

HEROJ: Niste upoznali najljepšu brigu: da se djeca valiaju u razdraganu osmjehu!

N. PRED.: Čuo sam za krvoloka sa bezbroj sinova.

HEROJ: Bio je bez razuma.

N. PRED.: Da rat povedem nemam prava da se razumnim nazovem? A da me napadnu da ne odbijem napad...?

HEROJ: To nisam rekao nikad...! Uostalom, zar da se pred gospođinom ljepotom bavimo ratnom stravom?

ŽENA (*predsjedniku*): Što misliš, jesam li zbilja lijepa?

N. PRED.: A što veli sin naroda?

HEROJ: Da je šteta što je bez poroda.

N. PRED.: Originalno, zar ne, ženice?

ŽENA PR.: Originalnosti sam voljna odreći se.

N. PRED.: Dosta imam briga i bez djece. Da mi po cijeli dan cmizdre i plaču? I da jurcaju kroz ovu palaču?

ŽENA (*heroju*): Žalim još i ove zidove kad čujem riječi ove spodobe...!

N. PRED.: Tako govorite da vas često ne razumijem!

ŽENA: A ja te pak urazumiti ne umijem! Uostalom, čekaju te vani.

N. PRED.: To ministar rata o slavi sanjari.

ŽENA PR.: Ne prepuštaj svoju slavu, ljubav ovjenčanu...!

N. PRED.: On se slavi ne bi znao ni radovati.

ŽENA PR.: A mene će tvoja slava već i u krevetu zamijeniti.

N. PRED.: Stani...! Ili ćeš se urazumiti... (*Sluga je već stajao u vratima i lupka da bi ga primijetili. Ljut mu se obraća:*) Zašto nas uznemiravaš...? Lupaš, lupaš i samo lupaš...!

3.

SLUGA: Molim da budem primijećen.

N. PRED.: Dakle, primijećen si.

SLUGA: Ministar rata neodložno mora do vas.

N. PRED.: Tko čeka taj dočeka.

ŽENA PR. Pustite ga, možda prijeti opasnost od rata. A mog muža i tako ubija dosada.

N. PRED.: Tom se ministru uvijek žuri, čas u rat čas svojoj kući.

ŽENA PR.: Ja bih ga ipak poslušala, jer ako je rat, nije šala! (*S ironijom:*) Bit će vanredna zabava!

N. PRED. (*slugi*): Čuli ste! Dakle, samo su mu u tom slučaju otvorena vrata!

M. RATA. (*uleti i već s vrata*): Trata-trata-trata...! na pragu smo rata...!

N. PRED. (*Skloni se iza stolice ustrašen*): Sta šta...? Rata...?(*Skoči iza druge stolice kao iza zaklona.*) Rata...? (*Sada već iza treće stolice.*) Rata...?!

M. RATA (*hrabro*): Sjednite, eno vaše stolice! Ustrašili ste se?

N. PRED. (*da bi oporekao svoj kukavičluk*): Mislite možda da sam kukavica...? Ili da sam neodlučan...? (*Sve se više junači.*) Uхватила me ratna groznica! I potom nedoumica... (*Pokazajući na ministra rata:*)... da li se smije džentlemen pretvoriti u prostaka iako smo na pragu rata! Vi, vi gospodine! Zar se ovako ponašate pred prvom ženom domovine! Ima prvo da je pozdravite, a onda tek da rat najavite...!

M. RATA: Ponizno molim da mi oprostite!

ŽENA: Zar nam zbilja rat prijeti?

M. RATA: Još uvijek može da se osujeti, ako gospodin predsjednik s vama hitna posla ima...! Vaš gospodin, džentlemena ima za ministra! (*Galantno joj ljubi ruke.*)

N. PRED.: I eto, već ni iz inata danas neću rata!

M. RATA: Ali oni su nam objavili!

N. PRED.: A vi odjavite da pristali niste! I eto, gdje su nam sad ministri mira, svih narodnih briga...? A i ja se još pripremio nisam, pa zašto da sam o ratu ovisan? Dakle, za rat još nisam spreman! Još ni za gospođu pasoša nema, garderoba se i njoj i meni sprema; i kuću baš sad tapeciram, klavir uštimaвам, služinčad biram... pa kako ću u rat, moj ratni ministre...?! Žena se frizeru sprema, a mene očekuje partija pokera! Ni ratnički govor nije mi spreman, ni mača svog ubojitog nemam! I znate da mi žena mora postati prva bolničarka! A gdje da joj odjeću kupim, kod kojega krojača, da bi bila pristojna i elegantna...! Nije to činjenica nebitna, irelevantna! Jasno...?

M. RATA: Bojim se da je kasno!

N. PRED.: Recite im neka se strpe, neka svi čekaju ako misle s nama da ratuju! (*Ženi*): Čula si! Poleti, frizuru po najratničijoj modi spremi!

ŽENA: Neću ni frizure, neću ni rata!

N. PRED.: Preuzimam ratnu komandu: poleti, ženo, eno su vrata!

ŽENA (*uvrijeđena odlazi*).

4.

M. RATA. (*oduševljeno gleda za ženom*): Ako još nitko ovu mudrost izrekao nije, hoću da se ovjekoveči: lijepa žena je najveći ukras domovine!

N. PRED.: Vaše oko ima da se s moje žene skine!

M. RATA: Htio sam samo utvrditi da domovinu rese izuzetni kvaliteti!

N. PRED.: Ima tko tako misli da njena ljepota diči čak i moje misli. A kako narod o tome misli?

HEROJ: Da bi na nju njen muž više trebao da misli.

M. RATA: Ona je vaša vrlo prikladna reklamna tabla!

N. PRED.: U koju ste prokleta buljili!

M. RATA: Iz čistog patriotizma!

N. PRED.: Mora da se prizna... i ja sam s oduševljenjem glasao za sebe gledajući u kvalitete njene!

M. RATA: A još te njene oči snene...! Pa čari videne i nevidene...!

N. PRED.: Riječi su vam i previše uzbuđene...!

M. RATA: Ali čovjek gledajući nju, prosto zanijemi; sve zaboravi, čak i na ratne prijetnje...! Zbilja, najavio sam se...

N. PRED.: ...zbog ratne prijetnje!

M. RATA: Zbog jedne žene kolike pometnje!

N. PRED.: Dakle, zašto i od koga?

M. RATA: U opasnosti je sloboda!

N. PRED.: Od koga, zaboga...?

M. RATA: Od neprijatelja mira i boga ..!

N. PRED. Jest, jest, čim se ratom nama prijete, gaze principe svete!

M. RATA: Ovakvoj sili kao što smo mi, ratnu rukavicu su dobacili!

N. PRED.: Da li tko od jačih ili koji ubogi? I da li ideološki ili osvajački želi da vodi?

M. RATA: O tome se još nisam raspitao, ali znate li tko nam se za neprijatelja ponudio? Unuča crvenih pirata!

N. PRED.: Porod bezbožnika nek pregazi bog rata! A rat da ima što bolju prođu, moramo izabrati dobrog vojskovođu.

M. RATA: I ja bih vrlo rado iskušao svoje snage, ali u posjeti imam goste drage.

N. PRED.: Pa vi u ratu još uopće niste bili, i prošloga ste svoje gnjezdo uz ženu svili!

M. RATA: Oprostite za ispravku, ali sam morao ostati zdrav i čili, da biste me sada za ministra birali ..! Molim vas, a sad promislite i odlučite, želite li rat običan ili atomiziran ..?

N. PRED.: Na meni je da biram ..?

M. RATA: Ako bi do mene bilo, bio bi atomiziran ..!

N. PRED.: Ne — ne, ne može ..! Samo obične, lokalno lokalizirane ..! Pa zar se ne sjećate tvorničara, trgovaca i torbara ..? Što su nas molili, zašto preklinjali ..? Magazine bi svoje ispraznili! Ako bismo atomski i totalni, kako i kad bi topovske puške prodali ..? I trgovina treba da živi, a netko i ratove treba da preživi!

M. RATA: Koliko li ste valjani i humani, pa tko da vam običan ratić uskrati ..!

N. PRED.: Dakle, moj narode, neka puške zapucaju, topovi nek zabrundaju ..

M. RATA: Oprostite, topovi grme i gruvaju ..!

N. PRED.: Dakle onda, grum—grum—grum ..!

M. RATA: Pici—pici—bum—bum—bum ..!

5.

ČIN. (*uleti na njihovo ratovanje ustrašen mašući telegramom*): Ne—ne—ne, ne pucajte, žrtve smo goleme zablude...! Priznati vam moram, pogrešno je preveden telegram...! Ne prijetite nam se ratom, dokazujem ovim telegramom! A nema ni uvreda ni kleveta.

N. PRED.: Već šta...?

ČIN.: Primili su poklone, hoće da sa zahvale...! Jojoj, oblio me znoj...!

N. PRED.: Stoj...! Pa i dobro je, bar neću voditi rat na dvije strane. Naime, pripremam se i kod žene na osvajanje...!

M. RATA: Oh, kolike li štete, večeras ostajem bez zabave...! I danas, eto, jesam za rat spreman, a sutra bi bio otežan... Jesi li, čato, siguran da je pogrešno preveden telegram?

ČIN.: Kao u smrt sam siguran!

M. RATA: Smrt neću da se tu spominje, to me uvijek na godine opominje! A ja još nemam ni ženu! Djecu ne trebam, ali želim unuku!

N. PRED.: Ali, dragi ministre, ne očajavajte...! Danas sam ja, sutra ste vi zauzeti, pa ćemo se do poslije vikenda strpjeti...! A onda ćemo neki ratić iskrpiti! Nećemo navijeke strepjeti hoće l' — neće l' rata biti, bolje ćemo ih mi ratom iznenaditi...!

6.

ŽENA (*uleti i sva u prijetnji*): Čujte, zašto zvona zvone, sirene stravom govore...? Avijoni zuje — bruje, nemir ulicama likuje...! Ne igrajte se ratom, jer tako mi boga, još niste vidjeli kad pobjesni sloboda...! Neću žene unezvijerene, očice zamagljene zbog nakaze jedne!

N. PRED.: Tako ne govore žene!

ŽENA: Bit ću i bezumna kraj muža nerazumna...!

M. RATA: Gospođo, gospođo, prijetnja ratom je otklonjena!

N. PRED.: To slušaj ti, ženo neljubljena..!

ŽENA: Zar ću još i zato biti orkivljena što sam žena neljubljena..?

N. PRED.: Kad nemam vremena.

ŽENA: Čas si zamišljen čas pospan...

N. PRED.:... a kad nisam, onda sam umoran!

ŽENA: Čula sam već i za takvo čudo, tko se rodi i ostaje muško!

N. PRED.: Ja sam po cijeli dan radu odan!

ŽENA: Po cijelu noć i dan..? Ti si ratoboran, mrgodan, sav si za megdan, svemir bi osvajao, a kre-
vet nisi sposoban..! Zato i jesi obijestima predan
jer si pred ženom sputan..! (*Izleti.*)

7.

N. PRED.: Stidim se ove žene i nerazumne že-
lje..!

HEROJ: Da, ti nemaš vremena za gluposti kao
što su nježnosti..!

N. PRED.: Dosta mi tvoje uobraženosti..! Tko
si ti da mi se podsmijevaš, ismijevaš, izmotavaš..!
Mnogo sebi dozvoljavaš..! Na svoje mjesto, ne
mudruj prečesto..!

8.

M. RADA (*dvoje po dvoje uleću ministri*): Za-
boga, predsjedniče, zar mora biti rata..?

N. PRED.: Prvo zatvorite za sobom vrata! I tko
vas je to uzbunio, nerazumno unerazumio..?

M. POLJ.: Ministar rata je po nas poručio!

M. S. P.: Poručio, uznemirit nas odlučio!

M. KULT.: Odlučio, strah po nama izručio!

M. SPORT.: Izručio, strahom me izmučio!

N. PRED.: Dosta riječi, kukavice, narodne ste
izdajice!

SVI: Bez svoje krivice..!

M. S. P.: Zašto ja ministar spoljnih poslova nisam obaviješten da ratna opasnost po granicama kola...?

M. RADA: Ministru rata ne odobravamo ni slova...!

M. POLJ.: Ni ja se ne odazivam na poziv bojnog zova...!

M. RATA: Kad ratu otvaram vrata ima da mi se pokorava...!

M. SPORTA (*jedva ga ima, jedva se kreće, a upliće se u sve intenzivniju izmjenu misli*): Ja sam za vas, poklonik sam rata, bogovska ima da bude ta zabava! Vatromet, puške — igranka ognjena za hrabre, za muške...! Pici-pici-bum-bum-bum...!

M. KULT.: Kukavče nemoćni, s promaje se skloni...!

M. SPORTA: Vi ste vrijeđanju skolni...! Ministar sam fizičke kulture, tko će biti hrabar ako ja ne...? Hoću rata-trata-trata...!

M. KULT.: Budite razumni, kad zagruvaju topovi, umjetnosti odzvoni...!

M. S. P.: A po mom mišljenju, narod je za mirnu pobjedu...! Za pobjedu razuma i pregovaranja...!

M. SPORTA: Dosta brbljanja...! Hoću pobjedu, pucnjavu, zvonjavu...!

M. RATA: Trube i topove, bubnjeve, gromove...!

M. SPORTA: Nemoćni nam rat žele da ospore...! Ua, izdajice, ua, kukavice!

M. RADA: Ne deri se, bezumniče...! Luđak samo ratu kliče...!

N. PRED.: Gospodo, gospodo, čemu uzbuna...? Pravi demokrata drži se reda i za rata...! Molim manje cinizma, i manje parlamentarizma!

M. RATA. Ako hoćemo rata, mora biti reda...!

M. RADA: Rad je red, rat stvara nered...!

M. FIN.: I zašto rat totalan, a ne lokalan...?

M. POLJ.: I odmah izniman, atomiziran...!

M. PROP.: Još ni propagandu nismo sproveli, pa kako biste bez nje rat započeli...?

N. PRED.: Novinarstvo jedva čeka da se ratnih vijesti dočepa...! Znamo za njihov afinitet: žele da uzbude svijet! A s malo rata podići ćemo im i obim tiraža...!

M. PROP.: Nisam za rat bez propagande, jer otkud da narod zna tko jeste, a tko kriv nije...? Najprije se narod nauči da psuje, zubima škrguće, krv mu se zatruje, pa će lako da gine i izgine za laži i istine...!

M. S. P.: Bez mog pristanka, bez pregovaranja rat se otklanja...!

M. RADA: Mir se usvaja...!

N. PRED.: Neću nadmudrivanja i staračka vajanja...!

M. SPORTA: Nije uvijek prilika da se mir izigra! Vanredna izlika da se ratno kolo zaigra...!

M. RADA: Vi biste u rat uskočili, a još ni djecu nismo sklonili!

N. PRED.: Sva su djeca istih prava, zašto za svoja tražiš veća prava! Misao nehumana! Ili smrt svima ili nijednima...!

M. SPORTA: Tko je junak, naprijed u mrak...!

M. RATA: Tko je patriota, nek se pod zastavu svrsta...! Ovamo tu ratnu zastavu...!

M. S. P.: A u pozadini ćete tražiti ratnu komandu!

M. RATA: Želite li reći da sam kukavica...?

M. S. P.: To je vaša, a ne moja krivica...!

N. PRED.: Nitko ministra rata neka ne vrijeđa...! Dosta...!

M. RATA: Gospodo ministri, čega se bar vi plašite, vi bar imate gdje da se sklonite! Za ministre i uglednike imamo odlična skloništa! Desetke metara ispod zemljišta...!

M. KULT.: A gdje će djeca, žene, starice...?

N. PRED.: Rat mora imati svoje žrtvice...! Gospodo, atomski rat je rat iznenađenja, pitanje minute, treptave sekunde! Nema objave, raspisa, propagande — ja jednostavno pritisnem ovo dugme... (Prišao je ormariću u kojem je ogromno cr-

veno dugme. Svijestan svojih svirepih prava, sav je u želji da pritisne dugme.)... i atomski rat ima da bukne...!

M. RATA: Buum — buum — buum — hu..!

M. RADA: I svi ćemo se naći u paklu..!

M. KULT.: Eto, gospodo, i ja ću za vaš rat glasnati, ako se nitko od nas neće u sklonište sklanjati...!

N. PRED.: Ali po ustavu ja moram rat preživjeti! Ali ne mislite da nisam spreman na žrtve...! Svečano vam obećavam da u sklonište neću skloniti ženu, imat ću ljubljenu opasnosti izloženu...!

M. S. P.: Mislim da bismo onda bili pravi narodni sinovi, kad bismo se u prve redove svrstali... i mi prvi rat započeli...!

N. PRED.: Ama ne rekoh li da rat moram preživjeti! Jer tko će mir sklapati, dokumente potpisivati...?

M. S. P.: Umrite vi samo herojskom smrću, umjesto vas potpisivanje obaviti ću...!

M. SPORTA: Na vama će biti krivica, ako nas izbjegne ova zabavica...! Tram — tram — tram — ja rat biram...!

M. RATA: Tram — tram — tram — na uzbunu sviram...! Tutu — tutu — bum — bum...!

ČIN. (*povremeno je oblijetao ministre s telegramom, ali na njega i heroja nitko ne obraća pažnju. I žena je ušla na ratničku igru m. sportova i rata, zabezegnuta gleda luđačku igru, sjedne na podnožje na kojoj je herojeva stolica. Igra njih dvoje normalnih i ovoj grotesknoj sredini. Činovnik podvikne*): Dosta, dosta, dosta...! (*Svi stanu ustrašeni i okamenjeni*). Dosta benava posla...! Rekao sam da je telegram pogrešno dešifriran! Neću rata čak ni da zaigram!

N. PRED.: Činovnika ovog smjesta otpuštam..!

9.

M. RADA: Stanite! Iz ludosti u bijedu hrlite!

N. PRED.: Kako to govorite...!

M. FIN.: Htjeli ste rat izazvati, a ne domovinu obraniti...!

M. KULT.: I odmah obustavite te svirepe sirene, nek zvonjava zvona budu spokojna...!

M. PROP.: Izdaja, izdaja...! Da znate, za ovo ce i narod da sazna...!

N. PRED.: Zaboga, tiho, tiše...! Ne uzrujavajte se više...! Ovo je bila generalna proba ratnog kabineta, a ne urota protiv mira i svijeta...! I moram da konstatiram da vam nedostaje patriotizam...!

M. SPORTA: Gdje vam je svijest, ljubav za domovinu, za koju sam voljan žrtvovati svu divnu omladinu...?

M. RATA: Zar ja da nisam human i miru predan, ali vašu hrabrost oprobavam...!

N. PRED.: Ugledajte se u savjest nas trojice! Za mir se borimo, preziremo kukavice! Sumnjičite nas da smo bez srca, a svaka mi misao za mir kuca...! Ali da bismo djecu i žene obezbijedili, mi smo se i na najgore pripremili...!

M. SPORTA: Pa zar nisam nevin ko jučer rođeno jagnje...?

M. RATA.: Ovakvu dušu kao ja ni ovce svaki dan ne ojagnje...!

N. PRED.: Zbog i jedne kapi krvi zaplakali bismo među prvima prvi...! (*Uhvati se za ruku s min. rata i sportova, pjevuše i zaigraju miroljubljivo kolo.*) Ringe — ringe — raja, mi smo djeca raja, anđelima mira, kolo nek zasvira! Ringe — ringe — raja, Bajo bi da baja...!

M. RATA: No jeste li vidjeli, kolo mira smo zasvirali!

M. SPRTA: Zasvirali, odigrali!

N. PRED.: Mir čuvali, očuvali!

OSTALI: Možda smo bili zbilja žtrve zablude...!

ŽENA: Oh, lude...!

N. PRED.: Što traži ova žena ovdje...?

DR. ČIN. (*uleti i svi na njega obrate pažnju*): Novi telegram ima da predam...!

M. S. P.: Ja sam dužan da pročitam!

N. PRED. Brže, brže, sav izgaram...!

M. S. P. (*prosto lupka po nosu s telegramom min. rata, sporta i n. predsjednika*): Vidite li kako ste nerazumni, sav ste svijet uzbunili...! Evo telegrama iz Crvene zemlje, pitaju nas zašto avioni običesno lete i zašto nam marina toliko uznemirena, i zašto se miru ne da mira...!

N. PRED.: A šta je njih briga...! I što ih se tiče kad ih se ne tiče! Naš mir, naše mezimče, tako ćemo zabavljati kako nas je volja! Neka njih samo zabavi njihova nevolja!

M. SPORTA: I jeste li vidjeli...? Neiskreni, nepošteni, zbog unuka svoga bili bi na rat spremni...!

M. RATA: Uh, uh, ako ih lupim po nosu kraj će biti svom njihovom ponosu...!

M. S. P.: Gluposti zborite, i njih mir brine...! I kažu, ukoliko uzbune ne prestanu, spremić se na obranu...!

N. PRED. (*Sav poskakuje od bijesa*): Kako se samo usuđuju da se brane! Odluke sramne...! I otkud oni smiju znati što mi kanimo uraditi...!

M. RATA: To je izazivanje, kompromitiranje...!

M. SPORTA: ... Uprazno lajanje, uzne niravanje...!

N. PRED. (*svečano i odlučno*): Gospodo ministri, budite mirni i smireni, ali na ratovanje moramo biti spremni...!

M. RATA: I htjeli mi ili ne htjeli...! A sada da vas uputim u ratne tajne: ratovanje je iznenađenja pitanje...! Moj je ratni plan da ih prvo umirimo i smirimo, a onda iznenađa da ih sa zemljom smirimo...!

M. SPORTA: Zaključak vanredno logičan, te iako sam miru svim srcem odan...

N. PRED.: Grob moramo podijeliti tim neprijateljima čovječanstva, u grob s njima, s kleveticima slobodarstva...! Hura — hura — hura...!

M. RATA: Gde je bubanj, gdje je truba...?

M. SPORTA: A ja već letim, da sportske stadione za ratne igre pripremim...!

N. PRED.: Molim mir, da se bogu pomolim, a vragu da skrenem pažnju da mjesta pripremi za ovu baĝažu...!

M. RATA: Da pripremim topove ili atomsku dugmad.?

N. PRED.: Hoću da uništım svu tu gamad!

M. RATA: Jedan, dva, tri — sad ću zatrubiti...!

M. ŽENA: Budala će se opet ratom poigrati...!

SVI (*iz klike mira*): Stani ne budali...!

M. RATA: Predsjedniče, ovi su me vrijeđali...!

N. PRED.: Ali nisu bili jednoglasni...!

M. RADA: Jeste li vas trojica bili u ratu, jeste li vidjeli krv, osjetili stravu...? I tko će opet da gine, zar vi, ovakove prdonje... Izginuće cvijet omladine...! Ili, eto, pristajem, povedite rat, ali ćemo na bojište starce pozvati...!

N. PRED.: Staračko vajkanje, nerazumno naklapanje...! Kakav bi to juriš bio, kad bi se starac na starca okomio...! Za rat treba oduševljenja, snage, hrabrosti, bistrine i brzine: nepromišljene omladine! Oni herojski ginu, ništa ne pitaju, oduševljeno umiru! I kako bi izgledalo bojno polje gdje se kukavni starci na samrti vrpolje! I kakvi bi nam bili ranjenici?! Zar iznemogli starci...?! Heroj, živ il' mrtav, neka je junak lijep i mlad — a ne starački smrad...! Pfuj...!

M. RATA: Pfuj...!

M. SPORTA: Pfuj — pfuj — pfuj...!

TR. ČIN. (*ulazi sav zajapuren s novim telegramom*): Novi telegram...! I ako smijem da upitam...!

10.

M. S. P.: Molim mir, čitam...! Crveni nas mole da ne započnemo rat jer će i nevini stradati...!

N. PRED.: Rat ni meni nije brat, pa otkud da znam tko će stradati...? Stradat će oni, naši neće svi...!

M. RATA: ... preživjet će junaci...!

M. SPORTA ... i heroji...!

HEROJ: Dosta brbljanja, neodgovorna igra-
nja...! Je li se vama sviđalo ili ne, rata biti neće...!

SVI (*iz fronta mira*): Neće...!

N. PRED.: A tko si ti i tko te uopće želi poslu-
šati...?

HEROJ: Ja neću govoriti, već zapovijedati!

M. RATA: A s kojim pravom pred svojim gene-
ralom...?

HEROJ: Jer je general u sukobu sa razumom!

N. PRED.: Ali čuješ da nam se prijete, vrije-
đaju...!

HEROJ: Da je zbilja tako, ili da je pravda uz-
drmana, sloboda smrću opasna, ne brini ne bi domo-
vina bila zlu žrtvovana...! Još nije zarasla ni zadnja
ona rana, a već vas radost omladine zamara...?

N. PRED.: Kukavice neće onemogućiti moje po-
vijesne odluke...!

M. RATA (*heroju*): Jezik za zube...!

M. SPORTA: Nitko da ne zine...!

HEROJ: Stari, ne galami...!

M. SPORTA: Stidi se, srami...! Stari treba da
su poštovani...!

HEROJ: Ako ušutiš i budeš dobar, kupit ću ti
dob i bit ćeš dobošar. I po svojoj kući diži graju
i poigraj se kako Indijanci igraju...!

M. RATA: Ako se ne varam, vi već i vrijeđate...!

HEROJ: Ja se pak ne varam da vas se i proš-
loga rata ne sjećam.

N. PRED.: Ni ja nisam bio u prošlom ratu...

ŽENA: ...prvo se ogledaj u ženinu krevetu...!

HEROJ: Pa kad tamo izvojujete pobjedu...

N. PRED.: Smatram ovo za ličnu uvredu...! I
predsjedniku nanijetu klevetu! Uostalom, tko ste
vi? Jedan sluga i žena u suknji...! Ako se odlučim
za rat i primim ga na savjest, to je za tebe, na-
rode, zapovijest...!

M. RATA: Atomski heroj, a gluposti zbori...!

M. SPORTA: Osušili su mu se herojski lovo-
ri...!

HEROJ: Oh, vi mizerije, na prošli rat se pod-
sjetite...! Jeste, suze su se već osušile, izbljedile su

strave vizije; i rane su zarasle, majke oprostile... ali ja još nisam zaboravio da sam dječicu pobio, popalio...! To neka vam je opomena...!

N. PRED.: Ali ja ću sijati smrt po Crvenima...!

ŽENA: I u njih je nemoćnih, djece i žena...

N. PRED.: Pa mora pasti i koja glava nevin!

HEROJ: Neće ni jedan...! Čuo si zašto sam ovdje! Da se majka smiješi, žena smije, razdragano dijete po prahu veze igre, a starac neka u miru sriče o prošlosti uz liru...! Smrt mi je ogavna, a tko je stvara, sam sebi grob otvara...! (*Predsjedniku prišavši mu:*) Eno dugme smrti. Ako ga pokušaš pritisnuti, smrt zazvati, svijet joj izručiti... prvo se pomoli za pokoj svoje duše, moj druže...!

N. PRED.: Ako baš budem htio, koristiti ću se svojim pravom!

HEROJ: Ti pravom, a ja razumom.

N. PRED.: Ne stojiš ti pred kukavicom...!

M. RATA: Pred ministrom si...!

M. SPORTA: Pred junakom...!

N. PRED.: Gospodo, glasajte! Između rata i mira birajte! Za rat dižite ruke, očekujem vaše hrabre odluke! Prvi dižem ruku. Glasam za rat! (*Broji podignute ruke, njih trojica su za rat.*)

M. RATA: Glas kukavica nećemo uvažavat...!

M. SPORTA: Kukavičlukom se neću ponižavat...! (*Diže i drugu ruku.*)

OSTALI (*koji su protiv rata*): Za rat ste trojica glasali, za mir su ostali...!

N. PRED.: Rekosmo, ne važe glasovi kukavica...!

HEROJ: U manjini ste vas trojica! Uostalom, pritisni atomsko dugme, bar će luđaka jednog biti manje...!

N. PRED.: I hoću da znaš, jer to povijest od mene očekuje...! (*Prilazi signalnoj tabli da bi pritisnuo atomsko dugme.*) Dakle, odluka je: rat...! Rat, rat, rat, kakav još u povijesti nije poznat...! Do tri ću da brojim... na treći znak Crvene ću sa ovoga svijeta da uklonim...!

SVI: Ne, ne, ne...!

HEROJ: Ne bojiš se...?

N. PRED.: Povijesne odluke...? Pa sav sam za čine besmrtne...! Jedan... i dva... i... (*Prinosio je prst signalnom znaku, heroj ga ubija.*)... tri (*Pada.*)

HEROJ: ATOMSKOG RATA NEĆE BITI...!

zavjesa

III ČIN

Sudnica. U pozadini, s desne strane, je sudački stol ukoso tako postavljen, da je pred njim publika sa suđenja i iz gledališta. Publika na suđenju je s lijeve strane, u polukrugu, a okrivljeni između suda i publike. Branitelj je pored optuženoga, tužitelj s desne strane, do rampe. Značaj suđenja i sudnice naglasit ćemo svim mogućim elementima pravosuđa: božicom pravosuđa sa zavezanim očima i kantarom, križem, zakonicima i ustavom, prevelikim paragrafom i vješalima kao središnjim simbolom.

1.

SUD (zgražava se, diže ruke k nebu): Ali zakon...! Zakon, gospodo i narode, zakon to tako predviđa...! Može to kome da se sviđa ili ne sviđa, ali je u našim rukama odluka: da li je to bilo djelo heroja ili povreda zakona...! Zakona...! Zakona...!

NAROD: Narod mu blagoslivlja ime, narod ga spasiocem spominje...! Vratio nam spokojstvo i mir, a sud nalazi da je kriv...!

SUD: Cijenimo vašu plemenitost, ali je u pitanju zakonitost! Imat ćete prava da mu se zahvaljujete i divite, ako sud ne bude izrekao: »Krivi ste«...! Jer otkud biste mimo suđenja znali da li ste po zakonu postupali kad ste se radovali što ste živi ostali...?

HEROJ: Narod me oslobodio krivnje, a vi meni suđenje...!

SUD: Molim da se sudu ne zamjera što zakon to tako predviđa.

TUŽ.: Nije to samo zamjerka, već se i vlada vrijeđa...!

NAROD: Oni su vam suđenje naložili jer su se s ratom složili...!

SUD.: Molim mir da bude...!

HEROJ: Sude, sude...! Čuli ste, ubio sam čovjeka suluda, oslobodio svijet strahota! Narod mi pruža hvalu i ordenje, a kome da zahvalim suđenje?

NAROD: Strahovladi vlade...! Ne znaju što rade...!

TUŽ.: Vrijedate svoje izabranike, a to po zakonu dozvoljeno nije! I uopće, otkad je smrt proglašena, nitko više za život nije siguran, pa čemu još i ovaj čin oduran...? Tko bi se u buduću primio očinstva domovine, kad bi ga ma tko mogao da ubije...?

SUD.: Vi uopće niste svijesni čina, vi ste izvršilac zločina!

TUŽ. (*ospe još jednom paljbu na narod i optuženog*): To su riječi zakona, a zakonu je roditelj domovina!

HEROJ: Ponosan sam i radostan, a što mi predviđa zakon žalostan?

SUD.: Ubili ste protivno zakonu!

HEROJ: Zar protivno i razumu?

SUD.: I razum je podležan zakonu.

HEROJ: A kad zakon razum preduhitri?

SUD.: U vrijeđanju zakona ste neobično hitri!

TUŽ.: Mi smo pozvati da kažemo jeste li nevini ili krivi!

SUD.: Tužitelj ima da se smiri...! Tužitelj ima po optužbi da tuži, a sud će da sudi...! Po optužbi i nevini treba da su krivi, a razumni postanu nerazumni...! Pravo je vaše da poričete istinu ako vam ometa optužbu; možete poricati, rovariti i lagati, nadmemo se vladati... ali će samo sud suditi! To nemojte ni vi zaboraviti...! Dakle, optuženi, izvolite progovoriti!

HEROJ: Ubio sam predsjednika, spriječio djelo bezumnika.

SUD.: Za ubojstvo je smrtna kazna predviđena...

NAROD: ... a što je nesreća spriječena...?

SUD.: Namjera mu bila časna, pa će i kazna biti počasna.

TUŽ.: Nećemo ga vješanjem sramotiti, strijeljanjem ćemo ga počastiti.

HEROJ: Ne oduševljava me čak ni kazna počasna.

SUD.: Zakonska mjera ima da bude poštovana!

HEROJ: Poštovanje ili nepoštovanje, ja ću već za glavu ostati manje. No više ili manje...

SUD.: Ne budite nerazumni! Ako jeste i budete krivi, u zakonskoj formi ima da budete likvidirani...!

BR.: Ja sam branitelj i sudske forme poštovatelj. (*Optuženom:*) Umjesto vas ja treba da govorim, ja ću pravo na strijeljanje da priznam ili osporim! Prepustite brigu meni, sve dok ne budete strijeljani!

SUD.: Argumenti zakoniti i valjani!

TUŽ.: Zakoni i bitni i formalni imaju da budu poštovani! Ja kao tužitelj, optužbe izvršitelj, hoću da koristim svoja zakonska prava i dat ću vam do znanja... ako se zakonskog postupka ne budete pridržavali, nas ometali, zadržavali, ne da će vam s ramena spasti glava, već će uslijediti i novčana kazna...! I zatim ćemo vas lišiti svih časti i počasti...

SUD.: ... bez milosti! Pa kako ćete umrijeti osramoćeni i obeščašćeni...? Dakle, upozoravam vas, zakon će da mjeri riječi vam i djela, na svaki izgred će uslijediti zakonska mjera...!

TUŽ.: Dakle... tužim vas: ubili ste čovjeka i domovine predsjednika...!

HEROJ: Izvršilac sam dvostruka ubistva?

TUŽ.: Jest, tužim vas za ubistva dva! S time se, sude, proširuje moja optužba...! Ako se za jedno ubistvo i oslobodite, za drugo ima da se objesite!

SUD.: Ne vješanje, već strijeljanje može krunisati naše pravno znanje. Niti se prijetim niti vam se svetim, ali suđenje smatram neprikosnoveno svetim...!

HEROJ: Dakle, do strijeljanja ipak da ne strijepim.

SUD.: Mir molim, smatram suđenje započetim...! A vi, optuženi, budite razumni. Iz mojih riječi mogli biste otkriti, kako biste se i kao krivac mogli spasiti. Jeste, jeste, vidjet ćete, nije po zakonu suditi lako, ne zna to svako...! I nije zakon prazno slovo, vanredno zna biti zabavno! Jedno piše, drugo misli, teško se osmisli! I u njemu je svakoga čuda: pametan će postati luda, vin ima kad je nevin, podmazan je zakon svim i svačim...! Krivom će zakon biti naklon, a pravom će se poigrati glavom, ako kajanju nije sklon...! I kajao se ti ili pak ne, izreci te riječi čarobne, pa će manja biti mjera za tvoja djela...! I ne daj se nadmudriti od tužitelja...!

BR.: Pri izracanju presude, uzmite u obzir i moje priznanje za vaše pravno znanje.

TUŽ.: Ja se pak kao tužitelj protivim!

SUD.: Pa, zaboga, još ni to ne znate što obrana želi reći!

TUŽ.: Ali ja unaprijed želim sve poreći! Bože sačuvaj da optužba s obranom ne izađe na kraj...! To bi pravosuđu bio neslavan kraj...!

SUD.: Iako se tužitelj i branitelj po dužnosti gložu, tužiteljev prigovor usvojiti ne mogu. Branitelju, riječi vaše hoću da poslušam.

BR.: Prvo i prvo, u objektivnost suda ne sumnjam.

TUŽ.: Protestiram...!

SUD.: Tužitelju, riječ vam oduzimam...! Istina, tužitelj i istinu i laž mora da ospori kad branitelj govori, ali kako će da osporava ako branitelj zaplete ne stvara...? Branitelj neka zamrsi, onda tek tužitelj neka prkosi...!

BR.: Čuj, sude i narode, sad će branitelj da razveze...! Ja neću osporavati tužiteljeve teze, neću im suprotstavljati ni svoje antiteze, već ću se izravno poslužiti sintezom kao polaznom istinom. A zatim ću da analiziram, induciram, deduciram...

SUD.: Unaprijed sve dozvoljavam, s pravnom naukom volim i sam da se poigravam! I molim publiku da se ne dosađuje dok se tu pravnički mudruje.

HEROJ: Joj, bože, što se smrt komplicira!

SUD.: Zar vam đavo opet ne da mira...?

BR.: A tu se između konopca i gasne komore bira! Uostalom, molim sud da ništa ne anticipira. Sud će da odluči i oblik kazne bira ukoliko zakaže moja odbrana. Dakle, započinjem... iako znam, jer pretpostavljam, da će kazna smrti uslijediti, moram ovaj slučaj i s druge strane osvijetliti. Pogledajmo slučaj naopako, na to nam paragraf daje pravo, jer ovako ili onako, on je paragraf svakako! I molim sud da shvati, ono što ću izlagati nije moje uvjerenje već pravno mišljenje... Eto, kako bi bilo kad bi se ovo djelo pod nužnu obranu sve'o...? Jer što je to obrana u nuždi? Kad se za ubistvo sudi a ne osudi! Da vidimo jesu li za to uvjeti? Ako me luđak ili nasilnik pogodnim oružjem napadne u namjeri da me nebu predade...

TUŽ.: Protestiram! Predsjednika domovine luđakom nazivati ne dozvoljavam!

SUD.: Prigovor ne usvajam jer je zakonski tekst citiran!

BR.: Bravo, sude, bravo, imate pravo...! Zar mi se u naravi ne krije da se obranim kad me tko želi za ubije? I što je najlogičnije? Da se luđak ubije ako luđak luduje.

TUŽ.: Predsjednik ima da se izuzme, predsjednik samo umaje!

SUD.: Usvajam ovakve proteste! Jer ni ustav nije dovoljno jasan da li luđak za predsjednika može da bude izabran.

HEROJ: Možda i nije bio lud...

NAROD: ... ali se za rat odlučio sulud...!

SUD.: I sud se već s tim pitanjem pozabavio, ali zakon o tome ništa nije smislio.

NAROD: Pa smisli ga ti zato je u tebe pameti.

TUŽ.: Sud mora biti zakonit, a ne pametan i razborit! Odnosno, hoću da kažem, od zakona pametniji može biti samo nadmen...!

NAROD: Molimo vas kad govorite da se našim jezikom poslužite.

SUD.: Još suđenje nismo ni započeli, već smo se u pravne vrdalame sapleli!

BR.: Molim svoga štićenika da svoje riječi bira, a meni i sudu dade mira! Dakle, kad bi moga štićenika napao obijesni ubojica, koji s predsjednikom ne bi bio istog lica...

TUŽ.: Ovo je dobra pravna formula!

SUD.: Opominjem tužitelja da se ne smije slagati sa riječima branitelja...!

BR.: Dakle, hoću reći... kad bi luđaka u samoobrani života lišio, ne bi se protiv zakona ogriješio i zakon bi ga odgovornosti razriješio...! Jesam li problem riješio...?

SUD.: Misli svoje jeste zakonski uskladili...

TUŽ.: ... ali ništa nismo razumjeli! A što onda, i kako da poričem kad ništa ne razumijem? No sve u svemu, za svaki slučaj ja se protivim svemu...!

HEROJ: Ne biste li rekli...

NAROD: ... i mi smo taj utisak stekli... kao da heroja oslobađate krivice!

SUD.: Ama ne, ne, u zakonu tek tražimo misli zakulisne! Ovo je tek pravno razlaganje.

NAROD: Ali da heroj nije njega, on bi usmrtio mir...!

SUD.: Ni onda predsjednik ne bi bio kriv...!

NAROD: Vidi vruga...!

SUD.: Vršio bi svoja prava...!

TUŽ.: Narode, sramote! Ne poznaješ zakone!

SUD.: Ni ne treba da ih razumije, on ih samo aminuje.

TUŽ.: Kad bih ja predsjednika branio nasuprot narodnom gledištu, rekao bih a contrario... da se o predsjedniku ne smije donositi sud da je mogao bi ti i lud...!

SUD.: Ili još jedna pravna finesa: optuženi je imao prava da ubije misao ludu, ali je predsjednika morao ostaviti u životu...!

NAROD: Pa kako se odluka može odvojiti od čovjeka?

SUD.: S tim se problemom još nije pozabavila pravna nauka. Uostalom da se razumije... predsjednik ne smije da se ubije, a on vas može da žrtvuje, tako ustav propisuje...!

TUŽ.: On ima prava da umre, ali ne od tuđe ruke.

SUD.: Više ne diskutiram, suđenje nastavljam.

BR.: Bravo i tebi, sude, bravo i tebi narode...! A tko je od vas dvoje u pravu, to se sporazumite! U tvoje ime, narode, sudovi sude, pa se ne boj presude lude. Uostalom, dosta politike...! Mudro ste svi zborili, mnogo ste obrani koristili. I konačno su se u mojoj glavi svi pravni modaliteti oformili. Pravna konkluzija u ovom slučaju je iluzorna iluzija, pa će i moja pravna replika samo vaše umjenske primjedbe da citira: znajte, nedostaje kriterijum za ovaj pravni medium! Kad nema djela nema ni crimena. Domovine predsjednik je tek pojam, apstrakcija, zamisao kao i luda misao! A tko može misao da uhvati ili čak ubije? Prema tome predsjednik ubijen nije...!

SUD.: Za *ius cogens* formula neznana!

TUŽ.: I obična fatamorgana, obična obmana!

BR.: Zar predsjednik ne živi? Evo ga ustoličen, u ustavu neizobličen...! A tko je onda ubijen kad jeste netko života lišen...? Običan čovjek u nastupu ludila, pa je obrana bila samoobrana...!

TUŽ.: Predsjednik je bio ubijen, a ne čovjek običan!

BR.: Čovjek može biti samo jednoličan, a ne dvoličan; kažete, predsjednik i luđak su nespojivi, pošto su pak dvojica bili, mi smo slavni sude, samo luđaka ubili! Dakle, *error in personam* i šta ti ja još

znam, ali sam ja okrivljenoga osloboditi spreman i na to sam ponosan. A ti narode, pokloni mi povjerenje, pa ću za optuženoga dobiti uvjerenje da je zapravo zaslužio naše divljenje...!

SUD.: To je pravno sknavljenje!

NAROD: Ama to recite, da li je kriv ili nije!

SUD: To još sud rekao nije! Molim strpljivije. Da li što i tužitelj reći umije?

TUŽ.: Zar se to pretpostaviti smije...? Zakonik citiram! Zakon u zakoniku kaže da predsjednik domovine ne može da laže, da se prenemaže, ludosti nalaže...! On je mudar, sveznajući, bog na zemlji, svemogući! On je narodna čast, bogodana vlast, čuvar mira i svemira, otac, majka nama svima! Nepodležan je pakosti, oholosti, jarosti...! A tako neprikosnoven nije smio biti ubijen! A pošto je takva mudrost i sila ipak ubijena, treba da padne i ova glava bijedna...! Tačka...!

NAROD: Tu se samo mudrost mudrije, istina ne čuje.

SUD: O tome će sud da odlučuje! Narod ima da miruje. Prelazimo na drugu tačku našega programa. Bila je optužba i obrana, slijedi dokazni postupak, sažet i kratak...! Prvo i prvo poslušat ćemo riječi ministra rata...!

2.

M. RATA (*uleti s koracima paradnog marša*):
Trata-trata-trata...!

SUD: Šta-šta-šta-šta...?

M. RATA: Ja sam ministar rata.

SUD: Dakle, ministra imamo čast da imamo za svjedoka! Evo prilike da se živ vidi i čuje kako mudruje...!

M. RATA: Zapamtite, imali smo priliku za laku pobjedu! Rat je zločinom osujećen, lovor-vijenac osramoćen!

SUD: Kratko i jasno rečeno, a da li je i mudro sročeno, o tome će poslije biti odlučeno. Pitanja molim.

TUŽ.: Prvo ja da progovorim. Precizno odgovorite: da li je predsjednik bio predsjednik, da li umnik ili maloumnik, da li je ubijena ludost ili unakažena mudrost...?

M. RATA: Jednostavno čak koncizno pitanje, pa odgovor ne zahtijeva razmišljanje... ubio je predsjednika s kojim bi povijest bila podičena!

TUŽ.: Činjenice optužujuće, zadovoljavajuće, osuđujuće...!

HEROJ: Ako bih, ministre, smio znati...

BR.: Vi nemate pravo pitati, jer ako ćete vi, a što ću ja raditi! Optuženi je zato tu da mu se sudi, a branitelj će već znati kako da zamuti...!

HEROJ: Ja neću istinu smušenu niti pravdu zaludenu! Ja hoću da razumijem zašto se osuđujem!

NAROD: Ti pitaj, ti, pa ćemo i mi razumijeti!

BR.: Odričem se obrane, neću da branim ubice!

NAROD: Do sada si govorio da nije ubica!

BR.: Što mijenjam mišljenje i vaša je krivica! (*Heroju:*) Budi spreman, bit ćeš strijeljan! A da sam te ja branio, možda te i ne bih obranio, ali bih ti održao takav govor kao da nisi ubica već narodni heroj...! (*Izleti.*)

3.

SUD: Užas, užas... pravničku poslasticu zbog vas moram primitivizirati...! Sad moram raspravljati, jasno pitati, razumljivo govoriti...! A to vam se može osvetiti...! Izvolite pitati.

* HEROJ: Recite, rata ministre, da li su Crveni i u zadnji čas još za mir molili da ne bi ljudski rod uništili?

M. RATA: Ali pošto ih ratom nismo kaznili, možda smo ih osokolili! I da smo se zavremena na njih okomili, ne bi više postojali Crveni!

HEROJ: Da li bi tko od naših živ ostao?

M. RATA: Tko bi ostao, heroj bi postao! I tko pita za žrtve u jeku pobjede!

HEROJ: Rat je zločin, nepаметan, nehuman!

M. RATA: Ja sam vojnik, ja to bolje znam!

HEROJ: A kakav ste rat željeli, običan ili atomiziran?

M. RATA: S kojim bi crveni neprijatelj bio sa zemlje izbrisan! Izginuli bi svi nevjerni nevjernici...!

HEROJ: Zar ste u posjedu takve atomske sile, koja crvene ubija, a vjernike ne dira...?

M. RATA: Vjernici bi se našli u raju, a radovali bi se i našem priznanju.

HEROJ: Recite još i to, da li je većina ratnog vijeća bila za rat ili mir?

M. RATA: Kukavice nikada neće stići u svemir!

SUD: Ministre, određeno odgovorite.

M. RATA: Ali onda moram odati jednu državnu tajnu, prilično sramnu.

HEROJ: Ja je trebam za obranu.

M. RATA: Sastav ratnog vijeća je bio kukavan, glasanjem je rata glas bio savladan...!

TUŽ. (*heroju*): Iako je rat bio zglasan, vi ste predsjednika ubili...!

M. RATA: Pardon! Mi smo se tri heroja za rat odlučili, iako smo u manjini ostali.

SUD: U manjini...?

M. RATA: Ali samo brojem! Ne i glasom! Oni za mir govorili su šapatom, pa pošto ih nismo dobro čuli ni razumjeli, na želje njihove smo se oglasili, za rat odlučili! I kad je već predsjednik htio da pritisne atomsko dugme, da rat započne, ovaj je zločinac u predsjednika smrt sručio. Zar to nije nepatriotsko djelo...? Ja ministar rata molim vas ko brata, ovoga slistite da onoga osvetite...!

SUD: Bit će sve po zakonu.

M. RATA: Po zakonu krivci mogu i da izmaknu! A teško sudu, ako oslobodi ovu ludu...!

SUD: Kako se usuđujete da sudu prijetite...!

M. RATA (*čuje se bijes demonstracije pred sudskom zgradom*): Čujete li želju ulice? To se demonstrira protiv ubice! Herojsko srce dične policije, ratoborna uniforma oficirskog kora, i mnoga

druga ugledna gospoda, pred sudskom su zgradom!
Ne igrajte se sudskom paradom! Volju narodnu po-
licija baš tumači: urliče, viče, silom se junaci...!
(*Ode.*)

4.

SUD: Da li se to policija i oficirski kor nama
prijeti ili ubojici sveti...?

TUŽ.: Pruža potporu zakonu, izražava volju
narodnu...!

NAROD: Boje se oni mira, mir im ne da mi-
ra...!

SUD: Molim da narod miruje! Sad im baš volju
gospoda tumače!

NAROD: Otkad narod misli preko policije...?

SUD: Bez diskusije i bez politike...!

NAROD: Jer se bojite policije...!

SUD: Zahtijevam da pošaljete ovu kuću...! (*Tu-
žitelju:*) Nas dvojica morama biti objektivni, a vi,
optuženi, na najgore spremni...! Molim slijedećeg
svjedoka optužbe...!

5.

M. SPORTA (*ulazi i tapka svojim nemoćnim
koracima*): Ja sam ministar sporta i radosti.

NAROD: O mladosti, kolike li žalosti!

M. SPORTA: Molim jasnije, ne čujem baš naj-
bolje.

NAROD: Velimo samo da bi te mladost rado
pokopala.

M. SPORTA: Oh, hvala, hvala...!

SUD: Dakle, da čujemo, i vi ste za rat glasali.

M. SPORTA: Ali su nas kukavice zglasali...! I
tako nam promakla jedna fina zabava...! Još bi i
mi puške dobili, makar da bismo se u skloništa
sklonili!

SUD: Pa kako je došlo do ubistva?

M. SPORTA: Malo sam nagluh, pa nisam čuo kad je pucao...! Recite, pa je li predsjednik zbilja ubijen...? A vjerujte, bio je omiljen!

SUD: Vi ste zbilja željeli rat...?

M. SPORTA: Pa kako da nisam, kad mi rat nepoznat! Da umrem živ i da to čudo ne vidim? A tako sam željan malo igre i zabave, kad kod kuće za mene ništa ne mare...! Ta današnja omladina, nitko zabave neće da mi pruža...! (*Tužan odlazi.*)

6.

NAROD: Oprostite, sude, zar je i ova sablast imala ministarsku vlast?

SUD: Zar nije starčić dovoljno čio i bistar? Zaslužio je da bude ministar.

TUŽ.: Ne zadovoljava me njegov iskaz.

HEROJ: A mene nakazna želja da se rata poigra!

SUD: Molim mir! I da znate ni sud nije za rat već mir...

TUŽ.: ... ali zar vas ne uznemirava na ulici onaj policijski nemir...?

SUD: Hoćete da kažete...

TUŽ.: ... da se, izgleda, s policijom i vojskom ne slažete!

SUD: Ružne li klevete...!

TUŽ.: Ne-ne-ne...! Hoću da vam samo kažem, da u politiku ne skrenete ako hoćete da ugledamo svoje krevete...!

SUD: Ono jest, kad sam objektivan, odmah sam i nemiran...! A ja ne smijem da se uzrujavam pa zato slijedećeg svedoka pozivam...! Neka uđe udovica, predsjednika ženica.

7.

TUŽ.: Uvjeren sam da će govoriti u prilog optužbe, a vas će ganuti riječi udove... (*Ulazi žena u crnom.*) Izvolite sjednite, naše saučešće primite.

SUD.: Sud žali što vas u tuzi uznemirava, ali vas na svjedočenje obrana pozvala. I možda bismo odustali od vašega saslušanja, ali vi ste bili prisutni kod nesrećnog zbivanja.

ŽENA: Prisutna sam bila, sve sam čula, sve vidjela. Mislim da sam i sama pomogla da ne dođe do tog nedjela.

TUŽ.: Gospođo, možda u tuzi vašoj niste svjesni da je ubijen vaš suprug nesrećni.

ŽENA: Ja govorim jasno. Predsjednik je morao biti ubijen.

SUD.: Kako kako...? Morao?

ŽENA: Jer bi rat izazvao.

TUŽ.: Gospođo, ja se zgražam...! Zar muža ne žalite...?

ŽENA: Gospodine, gluposti govorite...! A sudu se čudim, što čovjeku sudi kome su zahvalni svi ljudi.

SUD.: Ali on je po zakonu ubojica!

ŽENA: Na koga je ponosna i udovica.

TUŽ.: Neću da slušam, neću histeriji mase da nasjedam...! Ja sam zakonu odan, a ne srcu predan...! Uostalom, mene se ne tiče da li udova nad odrom muža od radosti kliče! Meni zakon podršku pruža, a ona se odriče muža! Ovo su riječi optužbe.

ŽENA: Predsjednik se sunovratio jer se rata latio.

TUŽ.: A ja sam se zgražati latio da ne bih poslije patio...! A sud kako god misli ako sebi zlo ne misli!

NAROD: Tužitelj se sudu prijeti!

TUŽ.: Oprostite, ja samo opominjem da se opameti! (*Čuju se ođjeci demonstracije*). Ama zar, ljudi, ne čujete...? Ne prijetite se oni samo iz sujete...!

ŽENA: Vi želite da se zakon sili povinuje...?

TUŽ.: Zaboga, nestručni ste! Pravičnost se sa zakonom ne izjednačuje! Priznajem, pravično je postupio kad je nezakonito ubio. I sam pristajem da ga slavim i izdižem, ali tek kad zakonskoj sili bude-mo udovoljili, njega osudili, strijeljali pa objesili...!

NAROD: Sila se izgleda zakonom služi da nas ljude smuši ..!

ŽENA: Naš je zakon pravičnost, nepomućena radost, dječja razdraganost, svjetlost i zimzelen, osmjeha živ melem ..! A vi sudite po zakonu, osudit ćete život i istinu ..! (*Odlazi.*)

TUŽ.: Jeste li čuli ovu anti-zakonsku izjavu ...! Skrećem pažnju sudu da se ne odluči za formalnu istinu, jer ja i nadalje čujem demonstraciju ..!

SUD.: Kažite već i koju riječ pametnu.

TUŽ.: Nisam dužan, to pravo sudu prepuštam.

SUD.: Slijedećeg svjedoka želim da saslušam.

8.

PRED. (*ulazi*): Da se predstavim ili zna' e tko sam?

SUD.: Narod je na vas, predsjedniče, još uvijek ponosan.

PRED.: Bio sam predsjednik za onoga rata.

SUD.: Glasali biste sada protiv rata?

PRED.: Protiv rata neizazvata. A nama nitko prijetio nije.

SUD.: To je dokazano, u to nema sumnje ... Ali ubiti predsjednika zločin je bez sumnje ..!

PRED.: Heroj je spriječio rat.

SUD.: S time je već i sud upoznat ...

NAROD: ... a opet bi da sudi ..?

SUD.: Ne po svojoj volji, već po optužbi.

TUŽ.: A optužba je uslijedila, jer je sila tako željela ..! Optužujete nas za ovo suđenje, pa zar vas napušta sjećanje da ste vi baš krvavi rat vodili, narodima sudili ..!

PRED.: Da bih spriječio bezumlja nadljudi ..! Ljudi mogu postati neljudi samo, nadljudima se zvati je isto nakazno.

TUŽ.: Pa zar nije bilo i to bezumlje kad ste vi spalili nevine? Vi ste prvi atomsku silu oslobodili da biste te neljude ukrotili! A mi zakonom krotimo da zločince smirimo ..!

PRED.: U pravu ste, spalio sam djecu, žene, nevine da bih ukrotio neljude..! Ali ne onda, i ne one, sulude nadljude..! Bombu atomsku sam bacio već nakon pobjede..!

TUŽ.: Čujete li grozote..!

PRED.: Svo more uništenih bez ikakve krivice..!

TUŽ.: Sjednite i vi tu, da se i vama sudi zločincu bezdušnu..!

HEROJ: Po ustavu, tužioče, i on je bio u pravu..!

PRED.: A znate li zašto sam izazvao onu stravu...? Ta je bomba odojčice bila prema sadašnjima; a sve je popalilo, u smrti sravnilo... grozom zagrozilo..! A to je prokletstvo danas poodraslo i po broju i po stravi... da je rat izbio, pakao pravi ne bi gori bio..! Želio sam primjerom zlokobnim, katastrofu ljudstva navijek da otklonim.

NAROD: Kako se nama malo kaže o tome što se hoće, što se zbiva..!

PRED.: Ne osudite čovjeka nevinu... da nije ubio ne bi bilo više ni rata ni mira..! (*Odlazi.*)

SUD.: Dokazni postupak je okončan. Sad više znam!

9.

ŽENA (*heroja izlazi pred sud iz publike*): Slavnici sude, poslušaj i mene.

HEROJ: Evo moje žene..!

ŽENA: Zbog onoga nedjela, ovoga sam se čovjeka odrekla.

SUD.: Zbog ubistva ovoga..?

ŽENA: Zbog grada spaljenoga..! Onda ga je sila zbog djela nečovječna proglasila herojem...

NAROD: Onda nije bio, heroj je sada..!

ŽENA: ... to sam htjela reći čovjeku mojemu..! (*Prilazi heroju i poljubi mu ruku. Vraća se u masu.*)

10.

SUD.: Ono što osjećam ne razumijem, ni izreći se ne usuđujem.

TUŽ.: Prilazite stvarima sa predubedenjem...!
Ja vas opominjem...!

SUD.: Zar vi niste slušali ni razmišljali...? Ja-ko bismo žalili!

NAROD: Žalili i osuđivali...!

SUD.: Dokazni postupak smo okončali. Preda-jem riječ optužbi i obrani.

TUŽ.: Slavni sude i narode, optužba uzima ri-ječ u ruke...!

NAROD. Narod mu se zahvaljuje, a ne optu-žuje...!

TUŽ.: Ja sam tumač narodne volje, optužba va-še zakone poštuje! Riječi će moje biti tužne, otužne i mučne, ali pravnički pravne i ispravne...! Činjenič-no stanje je rasvijetljeno, priznajem dokazano. A kad svedemo sve elemente, dobijamo zakonske mo-mente: krivičnog djela ubistva...! Obrana veli, ubi-stvom ie spriječeno uništenje čovječanstva. A ima li svjedočanstva da bi došlo do uništenja čovječan-stva? Bezočna tvrđenja, dokaza nema...! Jer ja vje-rujem u ono što vidim što znam, ne stidim se to da priznam...! A sad da vidimo naše dimenzije... pr-vo, tu je žrtva. I to ne obična čovjeka već domovine predsjednika! Identitet je utvrđen, najsmrtnija smrt konstatirana. Zatim, tu je i corpus delicti, dakle imamo sve niti: opis događaja, okrivljenog bez ka-janja...! Sudska igra je kompletirana...! Čuli ste već moje govorničko umijeće, a kad vam budem po-kazao i svoje znanje i pravno rezoniranje... može započeti i sudovanje...! Nužna obrana po srijedi nije, to mogu ustvrditi najodgovornije. Samo bi u tome slučaju bila, da je ruka ratno dugme prit-i-snula, jer se predsjednik mogao još i u zadnjem momentu odlučiti za drugu varijantu! Činjenično i pravno sam, dakle, optuženoga uza zid pritisnuo slavno...! Sad još i to da kažem što od suda očeku-jem. Ubistvo u zakonu zauzima najpočasnije mjesto s najelitnijom kaznom: tko ubije ima da plati gla-vom! A hoće li ga sud vješati ili spaliti, to prepri-štam njegovoj slobodnoj volji, neka izvoli birati!

Haos je, gospodo, gori nego rat, haos je, gospodo, još bog poslao u nepovrat ..! I zatim, da bog nije za rat, ne bio ga stvarat ..! (Sjeda.)

SUD.: Molim da obrana kaže svoje.

HEROJ: Atomskom silom, do tada nepoznatom, pobio sam bezbroj djece i nevine ...

TUŽ.: ... ali neprijateljske ..!

HEROJ: ... i majke, i žene i starce nemoćne ... Broj žrtava je iznosio na tisuće i tisuće. A ja, začetnik tog zločina, bio sam počašćen titulom heroja!

TUŽ.: Bez pogovora ti priznajemo te zasluge i priznanja!

HEROJ: Ne treba, hvala! A sada, kad sam ubio bezumnika da bi se otklonila katastrofa, zovete me ubojicom ..!

TUŽ.: Svojom krivicom, svojom krivicom ..!

HEROJ: Treba da znate i zapamtite ... herojstva se svoga stidim, titulom ubojice se ponosim ..!

TUŽ.: Sramna obrana ..!

NAROD: Divna, čovječna ..!

SUD.: Ne utječite na sud jer sud mora ostati objektivan i neumitan ..!

NAROD: Ako tako bude, narod će s tobom biti ponosan ..!

SUD.: Izvolite svi ustati, sud će presuditi!

11.

Promjena svjetla, muzika vesela i odlučna. I zvona će veselije da zazvone. Narodna volja pobjeđuje. Narod to osjeća po sudskom vijeću, pa mu odaje priznanje.

NAROD: Živio sud, živio ..!

SUD.: Pa još nije ni presudio ..!

NAROD: Oči tvoje o pobjedi istine govore ..! Riječi će tvoje biti poštene i ponosne ..!

SUD.: Narode, čuj i počuj ..! U ime pravde, istine i naroda, donosi se slijedeća presuda ... tralala-tralala ..!

NAROD (*prihvaća te mumlja veselu, pobjedničku melodiju*).

12.

Zatrube vojničke trube. Muk u sudnici, svi se skamene. Čuje se bat vojničkih koraka, ulazi odred policije i viših oficira. Promjena svjetla, otužni, prijeteci zvuci muzike. Sucu skidaju crveni plašt, oblače ga u crni kao i ostale suce. Zvonjava oglašava nesreću. Zakrabuljeni u crno-crveno ulaze dželat. Prvo pomoćnici s crnim križem, užetom, a potom glavni dželat. Oblači i optuženog heroja u crno, s bijelim križem sprijeda i straga.

SUD: Presuda... presuda... presuda... U ime sile i zakona donosi se presuda...!

Truba zatrubi, doboš ubrzano odzvanja, a dželat preuzimaju heroja. Vežu mu ruke.

SUD: Ima li što optuženi reći, hoće li kao osuđeni nešto poreći?

HEROJ: Reći nemam ništa... upitati možda...! Recite mi, kad sam bio heroj, a kada ubojica...?

K R A J

1962.

OD ISTOGA PISCA:

KAO SUNCOKRETI, drama u tri čina. »MATICA HRVATSKA« — Zagreb — 1952.

NIKO I NIŠTA, komedija u tri čina.

VAŠANGE, igrokaz u tri čina.

Č'A BONINA RAZGALA, dramatizirani splet narodnih običaja. SAVEZ KULTURNO-PROSVJETNIH DRUŠTAVA — Subotica 1953.

ZAKUŽENI, komedija u tri čina. RUKOVET — Subotica 1953.

PAR ŽUTIH CIPELA, komedija u tri čina. RUKOVET — ZENIT — Subotica — 1961.

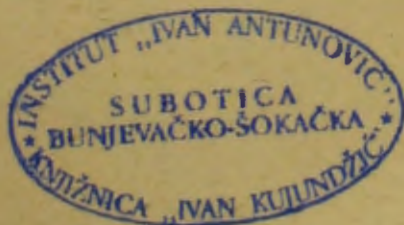
OPROSTITUTE — UMRO SAM, komedija u tri čina.

HEROJIMA SLAVA — NAMA ONO VIŠE, komedija u tri čina.

LUDOGRAD, komedija u dva čina. MINERVA — Subotica — 1961.

TA NAŠA DJECA, drama u tri čina. OSVIT — Subotica — 1962.

LJUDI U VRENJU, drama u tri čina. OSVIT — Subotica — 1963.

Grafički zavod »Panonija« - Subotica, Nušićeva 2 — 63-4097

IVAN KUJUNDŽIĆ

KATOLIČKO DRUŠTVO
Ivan
ANTUNOVIĆ

K
POLJ
č

BUNJEVAČKO ŠOKAČKA KNJIŽNICA